

REGÉNYEK-REGÉNYEI

WALTER SCOTT

QUENTIN DURWARD

CSILLAY KÁLMÁN FORDITÁSA

*Ez a könyv a NOVA IRODALMI INTÉZET kiadásában
(Budapest, VI., Andrássy-út 32)
1928. évben jelent meg*

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-30-6 (online)
MEK-13046

ELSŐ KÖTET

ELSŐ FEJEZET.

Az ellentét.

Tekints e képre s tekints amarra,
Utánzott képmása ez két fivérnek.

Shakespeare (Hamlet).

A XV. század második fele egész sorozatát készítette elő olyan bekövetkezendő eseményeknek, melyek Franciaországot végül is félelmetes hatalomra emelték, amivel viszont időről-időre a többi európai hatalmak féltékenységét vonta magára. Ez időszakot megelőzően Franciaország kénytelen volt léteért az angolokkal harcolni, akik az ország legszebb tartományait kezükben tartották, mialatt a király végső igyekezete s alattvalóinak vitésége az idegen igától alighogy éppen meg tudta védelmezni a maradék országrészeket. De nemcsak ez volt ám az egyedüli veszedelem! A hercegek, akik a korona nagy hűbéreit birlalták, főként a burgundi és a bretagne-i hercegek, a hűbér szerződést hovatovább olyan könnyedén vették, hogy hűbéruruk és legfőbb parancsoltjuk, a francia király ellen a legkisebb ürügy alatt, lelki-furdalás nélkül fegyvert ragadtak. Béke idején mint korlátlan hatalmú fejedelmek uralkodtak ők a maguk tartományaikban, a burgundi ház pedig, amely a hasonló nevű tartományokon kívül Flandriának legszebb és leggazdagabb részét mondhatta magáénak, egymagában véve olyan gazdag és hatalmas volt, hogy a koronának sem fény, sem hatalom tekintetében nem maradt mögötte.

A nagy hűbéresek példájára a korona kisebb hűbérurai oly nagy függetlenséget élveztek, mint amelyet a hercegi hatalomtól való távolságuk, hűbérbirtokaik terjedelme vagy székhelyük népesedése révén a maguk számára biztosítani tudtak. És ezek az apró zarnokok, akik a törvények végrehajtásáért nem voltak felelősek, a legborzalmasabb erőszakosságokat és kegyetlenkedéseket követhették el büntetlenül! Egyedül Auvergne-ben több mint háromszáz ilyen független nemes garázdálkodott, kiknek bűnlajstromán a vérfertőzés, a gyilkosság és a rablás közismert és megszokott cselekedetként szerepelt.

E bajokon kívül, amiket a franciák és angolok közt hosszan elhúzódó háborúskodás szült, még egy másik nagy szerencsétlenség fokozta a nyomort ebben a zilált állapotú királyságban. Számos katonai alakulatok magukválasztotta vitéz és szerencsés kalandorokból kikerült tisztek vezetése alatt csapatokba verődtek össze, amelyek különböző országok népsöpredékéből rekrutálódtak. Ezek a bérencek kardjukat a legtöbbet ígérőnek ajánlották föl, ahol pedig ilyen nem akadt: ott a saját szakállukra hadakoztak, várakat és erődöket kerítvén hatalmukba, amelyek búvóhelyül szolgáltak számukra; foglyokat ejtettek és bocsátottak szabadon váltságdíj fejében, a falvaktól és a környéktől hadisarcot szedtek s minthogy a rablásnak minden nemére kiterjedt a működésük: méltán kiérdemelték furcsa elnevezésüket: *nyírók* és *nyúzók*¹.

Közepette azoknak a rémségeknek és nyomornak, amik a közállapotok ily roppant ziláltságából erednek, mind a kisebb nemesség, mind a hatalmas hercegek udvarai esztelen és pazar költségeikkel tüntek föl, alantasaik pedig - az ő példájuk után indulva - derűre-borúra szórták a vagyont és a javakat, amiket a köznéptől zsaroltak ki. Bizonyos romantikus és lovagias finomkodás jellemezte a két nembeli fiatalság érintkezését, noha ezt a finomkodást igen gyakran határtalan féktelenség szentségtelenítette meg. A kóbor lovagok nyelvezete még használatos volt ugyan, s a lovagrend szabályait is figyelemre méltatták; de a fenkölt szerelem

¹ Tondeurs et E(s)corcheurs.

tiszta szelleme s azok a nemes célok, amelyeket azok szabályok maguk elé tűztek: a lovag urak kicsapongásait nem mérsékeltek s nem tudták jóvátenni többé. A lovagjátékok és lándzsatoró bajvívások, a multságok és vigasságok, amelyek valamennyi kisebb hűbéri udvarban is meghonosodtak, Franciaországba csődítették a külföld valamennyi kalandorát, akik azután kedvükre tobzódtak s a legvakmerőbb vállalkozásokra vetemedtek, amikre az ő szerencséesebb szülőhazájuk vajmi kevés alkalmat szolgáltatott számukra.

Ilyen korszakban és hogy ezt a birodalmat a különféle bajoktól megszabadítsa: lépett az ingatag trónra XI. Lajos, akinek alapjában véve gonosz jelleme az idők betegségével szembeszállt s azokat enyhítette, miként, a régi orvostudományi könyvek szerint, az ellentétes tulajdonságú mérgek egymás hatását lerontják.

Minden előnyös és politikai cél kivívása érdekében bátran síkra szállt ugyan Lajos, de egy szikra sem volt benne abból a romantikus vitézségből vagy az ezzel kapcsolatos, avagy ebből eredő büszkeségből, amely csak a becsületért küzd, hogyha már a hasznot biztosította maga számára. Megfontolt, ravasz ember volt, aki örökösen csak a maga hasznára gondolt és nem riadt vissza semmiféle áldozattól, ha szenvedélyének kielégítéséről volt szó. Igazi szándékait és céljait gondosan eltitkolta, gyakran hangoztatván kedvelt szólásformáját: „Nem tud kormányozni az olyan fejedelem, aki alakoskodni nem tud és aki - ha észreveszi, hogy sapkája a titkait ismeri, - a saját sapkáját a tűzbe nem veti!” - Mások gyöngéjét jobban kihasználni soha senki nála nem tudta. Természeténél fogva olyan bosszúálló és kegyetlen volt, hogy az általa elrendelt legtöbb kivégzést maga is végignézte s azokban örömét lelta. A szánalomnak egy szikrája sem volt meg benne ugyan, de bosszúját soha el nem hamarkodta és zsákmányára már csak akkor csapott le kérlelhetetlenül, mikor azt már biztosan a körmei közt érezte, megmozdulásait pedig oly gondosan tudta elleplezni, hogy már csak az elért siker mutatta meg a világnak: mily cél elérésére törekedett voltaképpen. De bezzeg nem fukarkodott a pénzzel, hogyha valamelyik hercegi vetélytárs kedvelt emberét vagy miniszterét kellett levenni a lábáról, aki azután a jó pénzért elhárította feje felől a fenyegető támadásokat, vagy elárulta az ellene szőtt összeesküvést. Noha szerette az élvezeteket és a vadászatot, az államügyeket azért soha el nem hanyagolta. Magánéletéből kifolyóan nagy emberismeretre tett szert, s noha büszke és gögös volt: a legalacsonyabb származású férfiakat is habozás nélkül ültette be a fontos hivatalokba; embereinek megválasztásában olyan biztos volt, hogy azok tulajdonságában nagyon ritkán csalódott.

De volt a természetében valami következetlenség is.

Noha ő maga a legállokabb, a legtitkolódzóbb természetű ember volt, legnagyobb tévedései abban a hirtelen támadt bizalomból származtak, amit ő mások becsületességébe és megbízhatóságába vetett. Lehet különben, hogy ezek a tévedések abban a kifinomodott kormányzati módszerben gyökereztek, amely Lajost arra ösztökölte, hogy a legnyiltabb bizalom látszatát fitogtassa azokkal szemben, kiknek eszén ő túl akart járni.

Még másik két tulajdonságát kell itt megemlítenünk, hogy Lajos félelmetes jellemének rajza teljes legyen.

Először is: túlságosan babonás volt. A gonosz cselekedetei miatt érzett lelkipurdalást nem a macchiavellizmusának mérséklésével akarta ő lecsendesíteni, hanem babonás eszközökkel és eljárásokkal, gyötrő vezelesekkel és busás adakozásokkal egyházi célokra.

Második rossz tulajdonsága volt az alacsonyabb rendű szórakozások és titkos kicsapongások iránt érzett nagy hajlandósága, ami pedig, jellemének egyéb tulajdonságait tekintve, szinte nem volt föltételezhető róla. Ő maga is mohó kedvvel vett részt víg szerelmi kalandokban és sokszor került gáláns történetkének középpontjába, amiket azután ő maga gyűjtetett össze és íratott meg a könyvedvelők által jól ismert könyvben.

Révén e hatalmas és okos, noha jellemére való tekintettel éppen nem szeretetreméltó uralkodónak, részesítette az ég a nagy francia nemzetet a polgári kormányzat előnyeiben, amit Lajos trónralépése idején csaknem teljesen nélkülözött.

Mielőtt a trónt elfoglalta volna, több bizonyítékát adta bűneinek, mint erényeinek. Első feleségét, skót Margitot, hamis rágalom alapján a királyi törvényszék halálra ítélte, pedig a szeretetreméltó, megsértett fejedelemlő ellen az ő ösztönzése nélkül soha senki vádat nem emelhetett volna. De fiúnak is hálátlan és lázadó volt, aki arra vetemedett, hogy atyját egy ízben elfogassa, máskor pedig úgyszólván hadat üzent neki s az elégületlenek pártjára állott. Előbbi bűne miatt atyja őt a Dauphiné-be száműzte s annak kormányzásával bízta meg, mely feladatnak Lajos emberül megfelelt. Második bűneért azonban már az országból való száműzésre ítélték, miért is Lajos kénytelen volt a burgundi herceg és a fia jószívűségét és kegyelemkenyerét igénybe venni. Atyjának 1461-ben bekövetkezett haláláig élvezte a burgundi udvar vendégszeretét, amiért később rút hálátlansággal fizetett.

Mindjárt uralkodása kezdetén fölébe kerekedett Lajosnak az a szövetség, amelyet Franciaország nagyobb hűbérurai, élükön a burgundi herceggel, vagy inkább ennek fiával, Charalois grófjával, ellene kötöttek. Hatalmas hadsereget gyűjtöttek össze, megostromolták Párizst, a sáncok alatt eldöntetlen ütközetet vívtak meg a királlyal s a francia királyságot a végromlás szélére juttatták. Lajos azonban, aki a Montlhéry mellett vívott ütközetben személyes bátorságáról tett bizonyosságot, az eldöntetlen kimenetelű ütközetet okosan a maga javára tudta hasznosítani, minthogyha ő került volna ki győztesen a harcból. Lajos addig-addig taktikázott, míg a szövetségesek végre is megunták s fölszedvén sátorfájukat, odébb álltak. Lajos ekkor ördögi ügyességgel féltékenykedést szított a szövetséges hűbérurak közt, elannyira, hogy a „közjó érdekében” kötött szövetségük - vagy ahogy ők nevezték: *ligue du Bien public*, mely azonban voltaképpen az általános fölfordulást tűzte ki célul, meghagyva külső alakjában a francia királyságot - végérvényesen felbomlott, hogy ehhez hasonlóan félelmetes alakban soha többé föl ne támadjon.

Ettől az időtől kezdve - minthogy a York- és Lancaster-házak polgárháborúja következtében Anglia felől fenyegető veszedelmektől megszabadult - Lajos minden idejét arra fordította, hogy érzéketlen, de ügyes orvos módjára, az állam sebeit begyógyítva, vagyis inkább majd enyhe orvosszerekkel, majd tüzzel és vassal gátat vessen a belső rákfene továbbterjedésének. Minthogy a szabadcsapatok rablásait és a hűbérurak garázdálkodását megakadályozni nem tudta, arra törekedett, hogy legalább mérsékelje azokat; lankadatlan törekvéssel el is ért annyit, hogy a saját királyi tekintélyét helyreállíthatta s a vele szembeszálló urak hatalmát pedig gyöngíthette.

Habár a szövetséges hűbérurak hatalmát sikerült is megtörnie, még mindig komoly veszedelem fenyegette Lajost a burgundi herceg egyre növekedő hatalma részéről, aki abban az időben Európa egyik leghatalmasabb hercege volt s rangban a francia koronának nem állott sokkal mögötte.

Károly burgundi herceg, melléknevén: *merész* - de inkább vakmerő, mert meggondolatlanul és hebehurgyán volt bátor - viselte akkor Burgundia koronáját, amit ő a független királyi koronával szeretett volna elcserélni.

Merész Károly jelleme minden tekintetben szöges ellentétben állott XI. Lajos jellemével. Míg Lajos nyugodt, meggondolt és ravasz volt, kétséges vállalkozásba sohasem fogott bele, de viszont nem tágított, valameddig egy kis reménye volt a sikerre: addig Merész Károly herceg egyenesen kereste a veszedelmeket, mert szerette; és szembeszállt az akadályokkal, mert megvetette azokat. Ellenére a közeli rokonságnak, amely kettejüköt összefűzte, és ellenére annak a védelemnek, amelyben Károly herceg és az atyja Lajost a Dauphiné-be történt száműzés idején részesítette, mélyen megvetették és gyűlölték egymást. Károly herceg Lajost nemcsak

hálátlansága és azok miatt a sértések miatt gyűlölte, amelyben Lajos követői őt még atyja életében elhalmozták, hanem gyűlölte különösképpen azért, mert Gent, Lüttich és még a többi elégületlen flandriai város lázadóit titokban támogatta az ő rovására. Ezek az elégületlen városok, féltékenyek lévén kiváltságaikra és gazdagságukra, gyakran föllázadtak hűbéruraik, a burgundi hercegek ellen, amikor is mindig hathatós védelmet találtak Lajos udvarában, aki minden alkalmat megragadott, hogy a túlhatalmassá lett vazallusainak uradalmaiban elégületlenséget szítson.

Károly herceg gyűlöletét Lajos természetesen éppoly gyűlölettel viszonzta, noha érzületét óvatosan elleplezte; e két gyűlölet közt mindössze annyi volt a különbség, hogy Lajos gyűlölete nagyobb volt, mint az a megvetés, amelyet Károly érzett Lajos iránt. Mert Lajos félt is Károly hercegtől. És nemcsak a burgundi tartományok gazdagsága, lakosaiknak katonai fegyelmezettsége és sűrű népessége volt az, amitől Lajos király rettegett, hanem veszedelmesnek találta vezérük személyes jó tulajdonságait is. Károly herceg, mint a vitézség mintaképe s a jutalmazásban bőkezű nagyúr, udvarába vonzotta korának hasonló gondolkozású és jellemű férfait; Lajos viszont tisztán látta, mire képes ez a mindenre kész emberekből álló csoport.

De volt még egy körülmény, ami Lajos gyűlöletét még inkább fokozta.

Károly herceg olyan kedvezésekért mondott neki köszönetet, amikért ő hálára egyáltalán nem számított, és gyakran volt kénytelen visszavonulni vele szemben. Sőt kénytelen volt Károly szenvedelmes kitöréseit eltűrni, ami királyi tekintélyét módfelett sértette, anélkül, hogy megtagadhatta volna tőle „az én drága burgundi nagybátyám” megszólítást.

Kölcsönös ellenségeskedéseik 1468-ban érték el a tetőfokot, noha épp ebben az időben mintha rövid fegyverszünet állott volna be köztük; tehát épp abban az időben, amikor elbeszélésünk kezdődik. Az a személy, aki ebben az elbeszélésben elsőnek szerepel, talán nem is szorult rá, hogy szereplését két hatalmas herceg egymáshoz való viszonyának körülményes ismertetése vezesse be. Ámde e két hatalmas férfiú viszálykodása és kibékülése összefügg a sorsával mindazoknak, akik hozzájuk közel állottak, s az események további folyamán az olvasó is belátja majd, hogy erre az ismertetésre igenis szükség volt, hogy megérthesse kalandjait és viszontagságait annak az egyénnek, akit most bemutatni szándékozunk.

MÁSODIK FEJEZET.

A vándor.

„Igy tehát a világ az én osztrigám.
Mit a kardom hegyével roppantok széjjel!”

Gyönyörű reggelen - még mielőtt a nap sugarainak perzselő ereje lett volna s amikor még a harmat üdítette és telítette édes illatokkal a levegőt - egy ifjú közeledett, északkeleti irányból érkezvén, egy kis folyó, vagyis inkább egy szélesebb patak gázlójához. A patak a Cherrfolyóba ömlött, nem messze a du Plessis-kastélytól, melynek sokféle komor épületei magasan kiemelkedtek a környező terjedelmes erdők fái fölé. Ebben az erdőségben volt a királyi vadászterület bekerítve sűrű sövénykerítéssel, amit a középkor latinsága *plexitium* szóval jelölt. Ettől a szótól nyerte azután Franciaországban sok falu és helység a *du plessis* elnevezést. A kastélynak és a falunak, amelyről itt szó esik, *Plessis-Lez-Tours* volt a neve s körülbelül két kilométernyire feküdt dél felé a hasonló nevű szép várostól, a hajdani Touraine fővárosától, melynek gazdag síkját Franciaország kertjének nevezték.

A patak túlsó partján, szemközt azzal a hellyel, amely felé az ifjú utas közeledett, két ember állott, akik szemelláthatóan élénk beszélgetésbe voltak merülve s időről-időre feszült figyelemmel lesték a jövevény minden mozdulatát; és mert ők magasabb helyen állottak: az utast már jó messziről megfigyelhették.

A fiatal utas körülbelül tizenkilenc éves lehetett, vagy legföljebb úgy a tizenkilenc és húsz év körül; külseje és személye, ami különben nagyon megnyerő volt, elárulta, hogy nem ebből az országból való. Rövid, szürke kabátja s hasonló színű nadrágja inkább németalföldi, semmint francia divatra vallott, míg fején magyalfal-ággal és sastollal díszített, hegyesre szabott kék sapkát viselt, amiben a skót fejdíszre lehetett ismerni. Ruhája tiszta volt és rendes, mint az olyan ifjúé szokott lenni, aki tudja, hogy szép termete van. Hátán egy kis tarisznya, melyben alighanem apró-cseprő szükségleti cikkeket tartotta; balkezén sólyomtartó keztyűt viselt, noha sólymot nem tartott a kezén; jobbkezében erős vadászbottot lengetett. Balválláról himzett vállszalag csüngött alá, amelyre skarlátvörös selyem zseb volt alkalmazva. Abban az időben a solymászok viseltek efféle zsebet, amelyben a sólyom számára eledelt vagy az akkor nagyon kedvelt sólyomvadászat céljaira szolgáló egyéb tárgyakat vittek magukkal. Még ezenfölül egy válllöv lógott le keresztben a válláról, amelyről vadászkés fityegett. Az akkori idők divatja szerint való csizma helyett félig cserzett szarvasbőrből készült rövid félcizmát viselt.

Noha termete még nem érte el teljes erejét és fejlettségét, mégis elég erős és izmos volt máris, lépteinek könnyedsége pedig arra vallott, hogy a gyaloglás ez ifjúnak inkább multságul szolgált, semmint terhére esett volna. Az arcszíne üde, ellenére annak, hogy inkább sötétbarna színeződése volt, amit talán az idegen nap sütése okozott, vagy talán a szabadlevegőn való hosszas tartózkodásának köszönhetett.

Arcvonásai, noha nem voltak egészen szabályosaknak mondhatók, nyíltak és tetszetősek; az a szelid mosoly, amit alighanem túláradó egészség és életerő fakasztott ajkára, olykor-olykor látni engedte elefántcsontszínű, ragyogó fogsorát, míg derűs tekintetű, minden tárgyra rámosolygó, fénylő kék szemének valami egészen sajtóságos nézése volt, melyből derű, értelem és határozottság sugárzott ki.

Köszönéseit azoknak a gyérszámú utasoknak, akik abban a veszedelmes időben az utakon megfordultak, azokhoz illő és megfelelő kézmozdulattal viszonzta. A kóbor landsknechtek - ezek a középkori német lándzsahordozók, akik félig katonák voltak, félig pedig rablók, olyan

szemmel nézték végig ezt az ifjút, mintha azt mérlegelték volna magukban, vajjon a remélhető zsákmány arányban áll-e az esetleges védekezés és ellentállás veszedelmeivel - az ifjú utas bátor tekintetéből alighanem ez utóbbi eshetőségre következtethettek, mert rabló szándékuk megvalósítása helyett ezzel az üdvözléssel köszöntötték őt: „Jó reggelt, pajtás!”, amit az ifjú skót éppoly katonás, de kevésbé morcos hangon viszonzott. A vándor szerzetes és kolduló barát az ő tiszteletteljes köszöntését viszont atyai áldó szavakkal fogadta, a feketeszemű falusi lányka pedig kétszer is hátrafordult, mikor mellette elhaladt és szívélyesen üdvözölte. Szóval: volt az egész lényében valami vonzó, ami megragadta a figyelmet, s ami az őszinte nyíltszívűségnek és derűs kedvnek az értelemről ragyogó tekintettel és a szép természettel való párosulásából származott. Az egész lényén meglátszott, hogy az élet küzdelmeitől nem riad vissza, amikkel lelkesen és bátran kész szembeszállni. Az ilyen tulajdonságokkal megáldott emberek iránt a fiatal és az öreg egyaránt rokonérzést táplál legott, ha pedig megismeri: őszintén megszereti.

Ezt az ifjút az a két ember, aki a patak tulsó partjáról figyelt, már jó messziről észrevette, s mikor azután az ifjú könnyedén, mint a patakhoz siető őzike, a sziklás parton végig a víz felé tartott, ama két ember közül a fiatalabbik így szólt:

- Ez a mi emberünk! A cigány. Hogyha a gázlón akar átjutni a tulsó partra, - elveszett ember! A víz megáradt, a gázló most nem járható.

- Bízd csak reá, majd rájön magától is! - felelte az idősebbik. - Akkor talán nem is lesz szükség erre a kötélre.

- Én csak a kék sapkájáról vélek ráismerni; az arcát nem láthatom. Hallga!... Csitt! Minket szólít... Azt kérdezi, vajjon mély-e a víz!

- Nincs hasznosabb dolog a tapasztalatnál! - jegyezte meg az idősebbik. - Hadd magára, hadd próbálja meg!

Minthogy az ifjú tiltó mozdulatot nem látott s annak a két embernek hallgatását biztató jelnek vette: lehúzta könnyű csizmáját s nekivágott a víznek. Az idősebbik ember ekkor ott a tulsó parton elkiáltotta magát, mintegy figyelmeztetésül, hogy jó lesz vigyázni, ugyanakkor pedig halkán odasúgta fiatalabb társának:

- Mort Dieu!... Ördög és pokol, megint tévedtél, koma! Hiszen ez nem az a cigány, kinek a szája eljárt!

A figyelmeztetés azonban már elkésett, mert az ifjú vagy nem is hallotta azt, vagy már nem is vehette hasznát, hiszen már benne volt a mély vízben. Egy kevésbé bátorszívú vagy az úzásban kevésbé gyakorlott ember okvetlenül odaveszett volna, mert a vízáradat mély volt és rohanó.

- Szent Annára mondom, hogy derék egy fickó! - jegyezte meg az idősebbik. Szaladj csak, koma, tedd jóvá a hibát és segíts rajta, ha tudsz! Hasonszőrű ember veled, s hogyha a régi közmondás igaz: akkor nem fog rajta a víz.

És csakugyan: az ifjú hatalmas erővel, pompásan szelte a hullámokat elannyira, hogy ellenére az áradat erős sodrának, a gázló rendes kikötőhelyétől alig valamivel lejjebb mászott ki a vízből.

Eközben a fiatalabb ember is leért a víz szélére, hogy segítségére legyen az ifjúnak, mialatt idősebbik társa lassú léptekkel ment utána, mormogván magában:

- Tudtam én, hogy ezen a fickón nem fog a víz! No lám, alig, hogy kinn van a vízből, már a botja után kapkod. Bizony még, ha nem sietek, hát kékre-zöldre veri a komát és éppen azért az egyetlen szívességeért, amit egész életemben most láttam tőle először.

Hát bizony minden ok meg volt arra, hogy emberünk ennek a kalandnak ilyen véget jósoljon, mert a derék skót ifjú a segítségére siető fiatalabbik szamaritánust ezekkel a szavakkal fogadta:

- Te lelketlen kutya! Miért nem feleltél, mikor azt kérdeztem tőled, vajon járható-e a gázló? De majd megtanítlak én téged, hogyan kell legközelebb viselkedned az idegen emberrel szemben!

És csakugyan: ezt a dörgedelmes fenyegetést a hatalmas furkósbót vésztyjósító forgatása kísérte, aminek *moulinet (malmocska)* a neve, mert a művész a botot közepén megfogva, annak mindkét végét, a malom szárnyvitorláihoz hasonlóan, körben forgatja. Ellenfele, aki ellen ez a fenyegetés irányult, hirtelen a kardjához kapott, de az épp akkor odaérkezett idősebbik társa hamarosan leintette, majd az ifjú felé fordulva, szemrehányást tett neki, amiért meggondolatlanul a megáradt patakba vetette magát s féktelen haragjában összetűz azzal az emberrel, aki mégis csak az ő segítségére sietett.

Az ifjú, akit ez a már idősebb korú és tekintélyes külsejű férfi így megleckéztetett, legott lábhoz eresztette a fegyverét és kijelentette, hogy nagyon sajnálná, ha igazolatlanul bántotta volna meg őket. Csakhogy mégis az a benyomása, hogy ők mindketten szándékosan tették ki veszedelemnek az ő életét, amennyiben egyetlen intő vagy figyelmeztető szót nem kiáltottak vissza neki, amit pedig becsületes és jó keresztény emberektől, még inkább pedig tekintélyes polgároktól, bizvást elvárható volt az ember.

- Kedves fiam - felelte az idősebb férfi - kiejtésedről ítélve, te idegen vagy. Gondold meg tehát, hogy mink a te kiejtésedet nem értjük ám meg olyan könnyen, mint amily könnyen te a mi nyelvünket beszéled.

- Hát jól van, atyám - felelte az ifjú - nem tulajdonítok nagy fontosságot az esetnek; egy kissé megfűrödtem, s azt is megbocsátom, hogy részben önök is vétkesek benne. Hanem most már mutassanak meg nekem egy olyan helyet, ahol a ruhámat megszáráthatnám, mert hát bizony ez egyetlen gúnyám, amit tehát kímélnem kell!

- Dehát kiknek is képzelsz te minket, fiam? - kérdezte felelet helyett az idősebbik férfi.

- Bizonyára jómódú polgáremlereknek - felelte az ifjú. Azaz, hogy halt! Téged uram pénzváltónak vagy gabonakereskedőnek nézlek, amazt azonban mészárosnak vagy marhakereskedőnek.

- Hát félig-meddig eltaláltad, fiam! - felelte az idősebbik férfi mosolyogva. Bizonyára a mesterségemhez tartozik, hogy minél több pénzt váltsak be s a koma mestersége is némiképp rokon a mészárosmesterséggel. Ami pedig a te szállásodat illeti, hát majd megpróbálkozunk vele, hogy segítsünk rajtad. Mindenekelőtt azonban azt szeretném tudni, hogy ki vagy és hová igyekszel! Manapság ugyanis csak úgy hemzseg az út gyalog és lovas vándoroktól, akik bármit inkább forgatnak az elméjükben, csak éppen becsületességet és istenfélelmet - nem!

Az ifjú átható és merész pillantást vetett vallatójára és hallgatag társára, minthogyha azt akarta volna megtudni, vajjon ezek méltók-e csakugyan arra a bizalomra, amit tőle kívánnak; elmélkedésének ez volt az eredménye: az idősebbik férfiú, aki különben ruhájával és külsejével is elütött társától, alighanem kereskedő vagy szatócs. Ujjasa, nadrágja és köpenye egyforma sötétszínű kelméből volt, de annyira kopott, hogy az éles szemű skót ifjú legott arra gondolt, hogy a ruha tulajdonosa vagy nagyon szegény, vagy nagyon - gazdag ember. Minden valószínűség szerint inkább ez utóbbi. Ruhája rövid volt és szűk, tehát olyan divatú, aminek abban az időben a nemesség és az előkelőbb polgárság nem hódolt, sőt azt illetlennek tartotta, s ez utóbbi nagyobb részét bő, térdigérő kabátot viselt.

Az idősebbik férfi arckifejezésében volt valami vonzó, de volt valami visszautasító vonás is. Markáns arcvonásai, beesett arca és üreges szemei ravaszságra és némi humorra vallottak, amivel a mi derék ifjúnk még csak megbarátkozott volna, de a mélyen beesett szemek, amelyek sűrű, fekete szemöldök alól villogtak elő, parancsoló és barátságtalan hatást tettek reá, amit talán még inkább fokozott az alacsony kucsma, amit a gazdája mélyen a szemére húzva viselt, s ami tehát a szemekre boruló árnyékot még sötétebbé tette. Annyi bizonyos, hogy a tekintete sehogy sem illett kopott külsejéhez; és kiváltképpen a kucsmája vonta magára a figyelmet, amelyen a csak némiképpen is tekintélyt tartó emberek vagy arany vagy legalább is ezüst díszet viselnek, nem pedig, mint ez a férfiú, mindössze ólomból készült, rossz Mária-képet, amilyent a szegény zarándokok szoktak magukkal hozni Lorettóból.

A társa középtermetű, erőteljes férfi, körülbelül tíz évvel lehetett fiatalabb emennél; az arcán, amit állandóan a föld felé fordított, nem valami jót jelentő mosoly jelent meg néha, de ez is inkább csak válasz akart lenni bizonyos jelekre, amiket idősebb társával időről-időre váltott titokban. Ez a férfi karddal és törrel volt fölfegyverkezve, s az ifjú skót azt is észrevette, hogy ruhája alatt páncélinget viselt, amit ebben az időben főleg azok szoktak viselni, akik békés polgári foglalkozásuk mellett is, sokszor kénytelenek utazgatni. Ez a körülmény is megerősítette a mi ifjú barátunk abbéli föltevését, hogy ez az ember alighanem mészáros vagy marhakereskedő, avagy ehhez hasonló foglalkozást űzhet.

Miután az ifjú skót a gyors megfigyelés eredményét hamarosan összegezte, az idősebb férfiú szavaira így felelt meg:

- Nem tudom ugyan, hogy kihez van szerencsém - és itt egy kissé meghajtotta magát - de nem is törődöm vele. Én fiatal skót vagyok, s a hazámban dívó szokáshoz képest, szerencsét jöttem keresni itt vagy másutt, ahol éppen kínálkozik.

- Pasques-Dieu!²... Istenemre! szép szokás! - mondotta az idősebb. Helyes, csinos fickónak látszol s épp abban a korban, mikor szerencsét csinálhatsz nemcsak a férfiak, hanem a - nők körül is. De ide figyelj csak, mit szólnál hozzá? Én kereskedő vagyok s éppen ilyen legénykére lenne szükségem, aki segítségemre lenne az üzletben. Csakhogy te, amint látom, fennen hordod az orrod, s aligha tetszenék neked az efféle foglalkozással járó vesződés.

- Sire! - felelte az ifjú. Hogyha ajánlata komoly - amiben kételkedem - akkor fogadja érte hálás köszönetem. Csakhogy attól félek, hogy az üzletében nekem nem tudná hasznomat venni.

- Bizonyos, s erre fogadni mernék, hogy jobban értesz az íj kezeléséhez, mint a gyapjú-bábok cipeléséhez és jobban forgatod a kardot, mint a tollat. Nemde, fiam?

- Sire! - felelte az ifjú skót - én hegylakó vagyok és éppen azért egyúttal íjász is. Azonkívül, minthogy zárdában nevelkedtem, a derék szent atyák megtanítottak engem az olvasás és a betűvetés mesterségére, sőt a számvetéshez is értek.

- Pasques-Dieu! Hiszen az nagyszerű! Valóságos csodagyermek vagy!

- Ne üzzön tréfát belőlem, Sire! - jegyezte meg komolyan az ifjú, kinek az új ismerős évődése éppen nem volt kedvére való. Mennem kell, hogy megszáítsam a ruhám, ahelyett, hogy itt csuromvíz álldogáljak s az ön faggatásaira feleljek.

- Pasques-Dieu! A közmondásnak igaza van: Büszke, mint a skót! - jegyezte meg nevetve az új ismerős. De gyere csak velem a faluba, s jól tartalak étellel, itallal, hogy elfelejtsd a hideg fürdőt... A hazádat én nagyrabecsülöm, amellyel sokáig üzleti viszonyt tartottam fönn. Pompás fajnép lakja azt az országot! Hanem, tête-bleu! Ezer mennykő, mit keres az a vadász-kesztyű a kezeden? Hát nem tudod, hogy a királyi vadaskertben tilos a vadászat!

² Pasques-Dieu, régi esküforma és indulatszó, amely XI. Lajos király idejében volt használatos.

- A burgundi herceg egyik erdészlegénye már kioktatott erre. A Skóciából magammal hozott sólymot, amellyel dicsőséget szándékoztam aratni, Peronne közelében rászabadítottam egy kócsagra, s az a szemtelen fickó íjával lelőtte a - sólymomat.

- Nos, és mit csináltál azzal a fickóval!

- Hát jól eltángáltam! - felelte az ifjú. Amúgy Isten igazában kékre-zöldre vertem.

- És tudod-e, hogyha a burgundi herceg kezébe kerültél volna, hát úgy felkötöttet volna téged az első fára, mint a pinty!

- Ejh, hát persze! Amint másoktól hallottam, a hercegnek ilyen dolgokban éppoly gyorsan eljár a keze, mint a francia királynak. Minthogy azonban ez a kaland nem messze Peronne-től történt meg velem, hát egyszerűen átszöktem a határon és a - markomba nevettem. Ha nem volna ilyen gyorskezü, talán még szolgálatot is vállaltam volna nála.

- Pedig a hercegnek szüksége lenne az ilyen magadfajta lovagokra abban az esetben, hogyha a fegyverszünet közte és a francia király közt megszűnnék, - jegyezte meg a kereskedő, oldalvást társára pillantva, amit az, az ő szokásos, lefelé irányított savanyú mosolyával viszonzott, amely egy pillanatra felderítette az arcát, mint mikor a végigsuhanó meteor egy pillanatra megvilágítja a sötét téli éjszakát.

A fiatal skót most hirtelen fél szemére húzta le a sapkáját, mint aki rossz néven veszi, hogy kinevetik; azután kemény hangon így szólt:

- Uraim, s kiváltképen ön, Sire, mint aki legidősebb s így a legokosabbnak kellene lennie! Azt hiszem, hogy sem okos, sem méltányos eljárás önöktől az, hogy belőlem gúnyt űznek. De különben is, a társalgás hangja ellen van kifogásom! Én magam is értem a tréfát, s a feddést is szívesen fogadom, kiváltképpen a nálamnál idősebb embertől, sőt meg is köszönöm önnek, Sire, ha rászolgáltam. De nem tűröm, hogy úgy bánjanak velem, mint gyermekkel, mert hát - hála legyen az Istennek! - eléggé férfinak érzem magam, hogy ha kell: hát mind a kettőjünkkel elbánjak, ha mindenáron kényszeríteni akarnak reá.

Az idősebb férfi e szavakra felkacagott, hogy szinte fuldoklott bele, társának keze azonban lassan a kard markolatához közeledett. Az ifjú észrevette ezt a mozdulatot s akkorát ütött arra a kézre, hogy az nyomban eleresztette a kardot, ami azonban csak azt eredményezte, hogy az idősebb férfi még hangosabban felkacagott.

- Állj! Megállj! Szeretett hazád nevében kérlek, ifjú skót hős! - mondotta a kereskedő. Te pedig, koma, villámló tekintetedet tartsd meg más alkalomra! Pasques-Dieu! Igazítsuk el szépszerével az ügyet! Semmi erőszakoskodás többé! Amint láthatod, ifjú barátom, már a komám is megelégelte. Nevezd meg magad!

- Udvarias kérdéshez udvarias felelet illik! - felelte az ifjú skót. És én megadom az ön korának kijáró tiszteletet, feltéve, hogy tréfáikkal nem teszik többé próbára türelmemet. Franciaországban és Flandriában az emberek, a maguk nyelvükön, bársonyzebes fickónak hívtak, mert a sólyomeledel számára szolgáló zsebet itt az oldalamon viselem. Hazámban azonban igazi nevem: *Quentin Durward!*

- Durward! - jegyezte meg a kereskedő. Nem nemesi név ez?

- A családnak immár a tizenötödik ivadéka viseli ezt a nevet, s ez a magyarázata annak, hogy én mindenféle foglalkozástól idegenkedem a - fegyverforgatáson kívül.

- Igazi skót! - jegyezte meg a kereskedő. Teli vérrel és göggel, de kevés arannyal a zsebben! Fogadni mernék reá!... Nos, koma! - fordult most fiatalabb társa felé, - te csak menj előre és rendeld meg a reggelit amott a szederfa alatt. Ez a fiatal ember éppúgy megfelel majd neki, mint ahogy az éhes egér hozzálát a háziasszony sajtjának. Ami pedig azt a cigányt illeti, hát tudod...

Fiatalabb társa e szavakra mindössze az ő keserű, de sokatmondó mosolyával felelt s azután gyors léptekkel távozott, míg az idősebb férfi ismét az ifjú skót felé fordult.

- Mi pedig együtt maradunk! - mondotta. Miközben az erdőn végigmegyünk, egyúttal misét is hallgathatunk a Szent Hubertus-kápolnában, mert az csak mégsem járja, hogy előbb a testi szükségleteinket elégítsük ki és csak azután a lelkieket!

Durward, jó katolikus léte, jó szívvel fogadta ezt az ajánlatot, noha mindenekelőtt a ruháját szerette volna inkább megszáritani s egy kissé fölfrissülni. Eközben eltűnt szemük elől a lefelé mosolygó fiatalabb társuk, akinek azonban egy darabig a nyomdokát követték, míg végre mindketten óriás fák és sűrű bokrok tömkelegébe jutottak, amit hosszú faszorok szaggattak meg, amelyek vonalában egész csapat vadat lehetett megpillantani, amint a legnagyobb biztonságban vonultak fel s alá, mint hogyha itt tökéletes védelmet élveznének.

- Ön azt kérdezi tőlem, Sire, vajjon jó íjász vagyok-e? - mondotta az ifjú skót. Adjon hát a kezembe egy íjat és néhány nyílvevessőt, s majd meglátja, hogy milyen hamar válogathat a legfinomabb vadpecsenyében!

- Pasques-Dieu! Ifjú barátom! - felelte a kereskedő. - Jó lesz vigyázni! Az én komám nagyon ügyel ám a vadállományra! Tudniillik ő ügyel föl rája s e tekintetben nagyon szigorú ám! És nem érti a tréfát.

- A külseje inkább mészárosra vall, semmint valami kedélyes erdészre - felelte Durward. El nem bírom képzelni, hogy lehet a nemes vadállományt ilyen csúszó-mászó kutyatermesztű emberre bízni...

- Hát tudod, ifjú barátom, első pillanatra a koma nem valami megnyerő külsejű, sőt visszataszító; de hogyha az ember közelebről megismeri, akkor más a véleménye róla. Én még sohasem hallottam, hogy valaki panaszkodott volna ellene.

Quentin Durward valami különös és kellemetlen hatást érzett ki abból a hangból, amelyen idősebb kísézője ezeket a szavakat elmondotta; amikor pedig most hirtelen az arcára tekintett, úgy tetszett neki, mintha annak arcvonásain, könnyed mosolyában s kihívó tekintetű fekete szemének nézésében lett volna valami nyugtalanító vonás, ami az ő csodálkozását igazolni látszott. „Sokszor hallottam már rablókról - elmékedett magában az ifjú - furfangos csalókról és útonálló gyilkosokról; - nos: háthogyha az a fickó csakugyan egy ilyen gyilkos, ez az öreg gézengúz pedig méltó társa? No, de majd résen leszek! Én tőlem ugyan néhány hatalmas skót ütlegnél egyebet úgysem kaphatnak!”...

Mialatt az ifjú így gondolkozott magában, az erdőnek egy olyan helyére érkeztek, ahol a nagy fák egymástól távolabb állottak, alattuk pedig a talajt, amely a kisebb fáktól és cserjéktől meg volt tisztítva, olyan friss, bársonyos zöld pázsitszőnyeg takarta, amely - a nap égető sugaraitól megkíméltetvén - itt bujábban és szebben nőtt, mint bárhol másutt egész Franciaországban. A fák, amelyek e magános ösvény mentén nőttek, többnyire óriás bükk- és szilfák voltak, amelyek mint mindmegannyi zöld levéldombok meredtek föl a magasba. A föld eme pompás fái által szegélyezett tisztáson állott egy kicsiny kápolna, melynek közelében egy kis patak kanyargott tova halk csobogással. A kápolna durván összetákolt, egyszerű épület volt, s közvetlen mellette lapult meg az a kis remetelak, amelyben az a pap lakott, aki a kápolnáról gondoskodott s az egyházi szertartásokat végezte benne. A csúcsíves bejárat fölött levő fülkében állott Szent Hubertus kőszobra, nyakában a vadászkuverttel; lábainál egy egész kutyafalka hevert. A park vagy a vadaskert közepén emelkedő kápolna különösképpen alkalmas volt a vadászat védőszentjének tiszteletére.

E kis kápolna felé vezette az idősebb férfi az ifjú Quentin Durwardot. Mikor már a kápolna közelébe értek, megjelent misemondó ruhájában a pap, hogy a szokásos egyházi szertartást a

kápolnában elvégezte. Durward tiszteletteljesen hajolt meg a pap előtt, míg idősebb társa térdre ereszkedett, hogy a szentéletű férfiú áldását fogadja; majd olyan léptekkel, amelyek a legmélyebb alázatra és töredelmességre vallottak, követte a papot a szentélybe.

A kápolna belső berendezése is teljesen megfelelő és stílszerű volt. Szőnyegek és függönyök helyett az oltár körül a föld legkülönbözőbb tájain elejtett vadállatok kikészített szőrméi takarták a falakat dús válaszfalakban s jellemző díszül szarvak, íjak, tegzek s a vadászat egyéb szimbólumai szolgáltak, szarvas-, farkas és egyéb állatfejekkel vegyesen. Minden ékesség és díszítés a vadászat és az erdészet jellegét szimbolizálta, mi több: még a mise is rövidebb, az úgynevezett vadászmise volt, amelyet a nemes urak és hercegek szoktak mondatni, mint akik ilyenkor már alig várják, hogy vadászszenvedélyüket kielégíthessék.

Az ifjú Durward öreg kísérője azonban még a rövid mise alatt is a legnagyobb figyelemről és ájtatosságról tett tanuságot, míg ifjú társa, aki bizony ezalatt éppen nem vallásos gondolatokkal foglalkozott, kénytelen volt magának szemrehányást tenni, amiért ennek a jólelkű és ájtatos embernek a jelleméről csak az imént is olyan sértő és lesújtó véleményt alkotott magának. Dehogy is tekintette őt többé egy rablógyilkos társának, sőt hajlandóságot érzett magában arra, hogy ebben az öreg emberben valóságos szentet tiszteljen.

A mise végeztével együtt távoztak a kápolnából.

- Ide már nincs messze a falu - szólalt meg az öreg kísérő. - Böjtödet nyugodt lelkiismerettel, bátran félbeszakíthatod, fiam. Kövess engem!

Miközben az öreg kísérő jobbra fordult s egy ösvényre tért át, amely mintha lassan, egyenletesen emelkednék, óva intette ifjú társát, hogy az útról soha le ne térjen, ellenben igyekezzék mindig az út kellő közepén haladni. Durward meg nem állhatta, hogy ez óvatosság oka iránt ne érdeklődjék.

- Mi most a királyi uradalom közelébe érkeztünk, - felelte az öreg kísérő - Pasques-Dieu! nagy különbség ám, vajjon te ezen a vidéken, avagy a te zöldpázsitos skót hazád hegyei közt barangolsz-e? Kivéve ezt az ösvényt, amelyen most járunk, ennek a talajnak minden rőfnyi területét kötélhurkok, lábtövisek teszik veszedelmessé, sőt szinte járhatatlanná, s a lábtövisekre alkalmazott sarlópengék a vigyázatlan vándor lábát oly simán vágják le, akárcsak a kertész ollója a fa vadhajtásait. De vannak még ott elrejtve vastövisek, amelyek a lábat keresztülfúrják és olyan mély gödrök, amelyek örökre elnyelik az embert. Mert hát mi most a királyi uradalom belterületén járunk, s hamarosan megpillantjuk a kastély homlokzatát...

- Hogyha én volnék a francia király - jegyezte meg az ifjú skót - akkor én nem kötélhurokkal és lábtövisekkel vétetném körül magamat, hanem e helyett úgy iparkodnék kormányozni, hogy hozzám rossz szándékkal senki ne közeledjék. Akik pedig hozzám jönnek, hát békés szándékkal és aggodalom nélkül jöhetnek, s - ejh! minél többen lennének, annál nagyobb lenne az én örömem!

Az öreg kísérő nyugtalan pillantást vetett ifjú társára s így szólt:

- Csitt!... Jó lesz halkabban beszélni, bársonyzebes lovag úr! Elfelejtettem tudtadra adni, hogy itt még a fák leveleinek is, - hogy úgy mondjam - fülei vannak, amelyek minden itt elhangzott szót meghallanak s legott a király kabinetirodájába továbbítanak.

- Bánom is én! - felelte Quentin Durward hetykén. - Skót a nyelvem s elég bátor ahhoz, hogy Lajos királynak - hogy az Isten éltesse! - szemtől-szembe megmondja azt, amit gondolok. Ami pedig azokat a bizonyos füleket illeti, nos, biztosíthatom önt, uram, hogyha én azokat emberfejen pillantom meg: hát ezzel a vadász-késsel, ni - lenyisszantom!

HARMADIK FEJEZET.

Miközben Durward és új ismerőse így beszélgettek, feltűnt előttük a Plessis-les-Tours kastély homlokzata, amelyen - még azokhoz a veszedelmes időkhöz képest is, amidőn a hatalmas urak kénytelenek voltak erősen körülbástyázott várakban lakni - legott feltűnt az a szokatlan, mondhatni kínos gondoskodás, amivel ezt a kastélyt őrzik és védelmezik.

Attól az erdőszegélytől kezdve, ahol Durward és öreg kísérője megállott, hogy a királyi kastélyt jól szemügyre vehesse, nyúlt ki, vagyis inkább lankásan emelkedett a nyílt, szabad vártér, amelyen a fákat és bokrokat - kivéve egy viharverte óriás tölgyfát - teljesen kiirtották. Az akkori idők erődítéstanának szabályai szerint, ezt a térséget azért tarolták le és tették szabaddá, nehogy az ellenség fák és bokrok mögé bújva, észrevehetetlenül közelíthesse meg az erődműveket, amelyeken túl épült azután a tulajdonképpen való kastély.

Három külső sáncból állottak ezek az erődművek; a sáncokat térközök választották el egymástól, s valamennyi sarkán tornyok és bástyák emelkedtek. A sánc második fala magasabb volt az elsőnél és úgy volt építve, hogy ha az első sáncárkot az ellenség elfoglalta, ezt az elfoglalt első sáncot a második sáncfalról még mindig védelmezni lehetett. Éppilyen volt a berendezése a harmadik és a legfelsőbb sáncfalnak is. A legszélsőbb sáncfal körül húzódott a mintegy húsz láb mély sáncárok, amelyet zsilippel ellátott csatorna révén a Cher-folyó vizével el lehetett árasztani. Ugyancsak árkok választották el egymástól a második és a harmadik sáncfalat is. Ennek a háromszoros sáncároknak széleit kívülről és belülről vas cölöpsorok szegték be, amelyek az újabb erődítéstan szabályainak megfelelő, úgynevezett: *spanyol töviseket* (chevaux de frise) voltak hivatva pótolni. Valamennyi vascsölöp vége csúcsban végződött, ami a keresztüljutást rajta módfozlött megnehezítette, sőt lehetlenné tette.

A belső sáncfalon túl emelkedett azután maga a kastély, amely a különböző időkörök építészeti stílusáról tanuskodott; közvetlen mellette épült a régi, félelmetes fogházépület, amely voltaképpen valamennyi épület közt a legrégibb volt s mint valami fekete etiopiai óriás nyult a magasba. Ablakok helyett szabálytalanul és rendszertelenül vágott lőrések voltak rajta. Ám a többi épület berendezése sem lehetett valami kényelmes, mert ha volt is rajtuk ablak, azok nagyobbára a belső udvarra nyíltak, úgy hogy a kastély elülső része inkább börtönre, semmint kastélyra emlékeztetett.

Lajos király a kastélynak ezt a komor hatását még jobban kifejezésre juttatta. Ő ugyanis az ujonnan épült pót- és kiegészítő épületeket a régi, ódon épületek külszínéhez akarta hasonlókká tenni, s e célból az új épületekhez is sötétszínű téglákat és termésköveket kellett használni s a falakat vakolattal befödni. Ily módon azután az egész kastély egyetlen nagy, egyszínű, komor ódon épület benyomását keltette.

És ennek a félelmetes helynek egyetlen bejárata volt, kivéve még azt a másikat, amely - az első legszélső sáncfal középpontjában emelkedő két magas torony közt volt, amelyek azonban a főbejárat védelmét is szolgálták. A két bejáratot is csapórács és fölvonóhíd zárta el. Ilyen bejáratot védő tornyok voltak még a második és harmadik sáncfalon is. Annak, aki ide belépett, előbb mintegy harminc rőfnyi utat kellett megtennie az első és a második sáncfal közt, ha pedig ellenséges szándékkal jött: akkor a két sáncfalról feléje irányuló lövéseknek volt kitéve. De még hogyha keresztül bírt is jutni a második sáncfalon túl, megint csak el kellett tértie az egyenes vonaltól, ha a harmadik, tehát a legbelső kör fal kapuzatához akart jutni, vagyis: mielőtt a külső udvart elérhette volna, két szűk mélyúton kellett végigmennie, amelyet ágyútűz alatt lehetett tartani. És még mindezekon fölül, az akkori idők szokása szerint megerősített három tornyot kellett neki egymásután megostromolnia.

Durward, aki külföldi háborúk és belzavarok által elpusztított országból jött, jól ismerte az erődművek legkülönbözőbb módjait, amikkel az emberek abban az időben lakóhelyüket ellen-ségeikkel szemben védelmezték; mégis kénytelen volt kísérőjének őszintén bevallani, hogy sohasem hitte volna, hogy az építőművészet a védelem tekintetében oly sokat tudna tenni mint itt, ahol a természet oly kevés védelemről gondoskodott. A kastély ugyanis, amint már mon-dottuk is, egy domb tetején állott, mely domb attól a helytől kezdve, ahol a mi két emberünk foglalt figyelő állást, menetelesen emelkedett. De még jobban elcsodálkozott Durward akkor, mikor öreg kísérője fölvilágosította, hogy a kastély környéke, kivéve ezt az odavezető ösvényt, tele van titkos farkasvermekkel, kötélhurkokkal és lábtövisekkel hintve, hogy azt a meggondolatlan és vakmerő embert, aki vezető nélkül mer a kastély közelébe jutni, el-pusztítsák. Mindezekon fölül, a falakra vaskalitrák, az úgynevezett *fecskefészkek* voltak alkalmazva, ahonnan az oda kiállított őrszem bármikor célba vehette a közeledő embert, aki engedelem vagy a napi tábori jelszó és jel ismerete nélkül akart a kastélyba bejutni. A királyi testőrség íjászlai éjjel-nappal ellátták ezt a szolgálatot, amiért Lajos király busás zsoldot, drága ruhákat, rangot és sokmindenféle kiváltságokat juttatott nekik jutalomképpen.

- Nos, fiam, nyilatkozzál: vajjon láttál-e te már ehhez hasonló erős várat, s vajjon hiszed-e, hogy vannak olyan merész és erős emberek, akik azt meg tudnák ostromolni? - fejezte be magyarázatát az öreg kísérő.

Durward sokáig nézett elmerengve a vár irányába, melynek látása határozottan lenyűgözte elannyira, hogy még arról is megfeledkezett, hogy csuromvíz ruháit meg kellene szárítani. A szeme ragyogott, arcát elöntötte a pír, mikor az öreg kísérő szavaira ezt válaszolta:

- Kétségkívül nagyon erős és jól őrzött kastély. De vitéz és bátor embereknek semmi sem lehetetlen!

- S vajjon vannak-e a te hazádban olyan férfiak, akik a vár megostromlására vállalkozni mernének! - kérdezte az öreg ember némi lekicsinyléssel.

- No, azt éppen nem állítom, - felelte az ifjú - de akad akár több ezer is olyan, akik, ha jó ügyről van szó, nem riadnának vissza bármily vitézi tettől.

- Hm! - mondotta az öreg. - Talán bizony te is ebből a fajtából való vagy?

- Nem lenne szép, ha dicsekedni akarnék! - felelte Durward. - Kiváltképpen akkor, ha semmi veszély nem fenyeget. Atyám azonban vitt már véghez hasonló vitézi tetteket, én pedig hiszem, hogy nem vagyok - fattyugyermek!

- Nos hát, fiam, tudd meg, hogy ott a kastélyban - rokonaidra találnál! - jegyezte meg az öreg ember. - Azon a sáncon ugyanis, Lajos király skót íjászlai teljesítenek szolgálatot. Háromszáz nemes ifjú, még pedig hazád legjobb családjaiból valók.

- Hogyha én Lajos királynak lehetnék - felelte erre az ifjú - én csak a háromszáz derék skót nemesre bíznom az életemet, de a sánccokat lerombolhatnám, hogy a mocsaras sánccarkokat betömessem, és magam köré gyűjtve nemes uraimat és lovagjaimat, élném vígan világomat; föl váltva rendeztetnék tornajátékokat, gazdag lakomákat és szép hölgyekkel táncmulatságo-kat, az ellenséget pedig még csak annyi figyelemre se méltatnám, mint például a - légy-dongást!

Az ifjú Durward öreg kísérője ismét csak mosolygott s hátat fordítván a kastélynak - amely-nek, mint ahogy ő megjegyezte, talán a kelleténél is jobban a közelébe jutottak - nekivágott az erdőnek, de most már az előbbinél szélesebb és jártabb úton.

- Ez az út - mondotta az öreg ember - Plessis faluba visz, ahol, mint idegennek, tisztességes ellátásban lesz részed. Mintegy két mértföldnyire tőle van a szép Tours városa, amelytől a

szép és gazdag grófság a nevét kapta. Plessis falucska, vagy helyesebben: Plessis du Parc - tekintettel a közeli királyi vadaskertre s a királyi székhelyre - kellemes és kényelmes otthont fog nyújtani számokra.

- Köszönöm a szíves felvilágosítást, - felelte az ifjú - én azonban nem sokáig időzhetek ezen a helyen. Hogyha egy falat húst és a víznél valamivel kellemesebb italt kaphatnék: Plessisben az én igényeim és szükségleteim többre nem szorulnának. Mindegy, vajjon a vadaskertből avagy a halastóból kerül ki az ételem.

- Ha nem csalódom, te fiam valami ismerőst akarsz fölkeresni ezen a vidéken.

- Csakugyan, valakivel szeretnék találkozni itt - felelte Durward. - Tudniillik édesanyám bátyjával.

- És hogy hívják? - érdeklődött az öreg ember. - Majd tudakozódunk utána, mert hát nem tanácsos ám, hogy mindjárt egyenesen a kastélyba hatolj be, ahol könnyen kémnek tarthatnának.

- Még csak az kellene! Engem kémnek tartani? Az áldóját, bezzeg kipróbálnám rajta a vasamat, ha engem ezzel a gyanuval akarna megbélyegezni! Nagybátyám nevét különben megmondhatom: *Lesley*; becsületes és általánosan tisztelt név.

- Azt nem vonom kétségbe. De tudd meg, fiam, hogy hárman szolgálnak e névvel a skót gárdában.

- A nagybátyám neve: *Lesley Lajos* - felelte az ifjú.

- A három *Lesley* közül ketten viselik a *Lajos* nevet.

- Az én nagybátyámat „sebhelyes” előnévvel szokták megkülönböztetni. Családi nevünk ugyanis olyan gyakori a skótok közt, hogy csaknem valamennyinek melléknevet is adnak.

- Ez tehát a „nom de guerre”, nemde? Ha jól emlékszem, a te nagybátyád a „*Balafre*” nevet viseli, tekintettel arra a sebhelyre, amely az arcán látható. Mondhatom, hogy derék férfiú és jó katona! Közvetlenül a király körül teljesít szolgálatot. - No de most, ifjú barátom, még egy kérdést! Fogadni mernék, hogy nagybátyád mellett te is a királyi testőrségnél szeretnél szolgálatot vállalni. Nagy cél, amelyet magad elé tűztél és előnyös, mert hiszen még fiatal vagy.

- Lehet, hogy ez a gondolat csakugyan foglalkoztatta az elmémet - felelte Durward közönyös hangon. - De még hogyha így lett volna is: oh, ez az álom rég szertefoszlott!

- Hogy mondottad, ifjú ember? - kiáltott föl az öreg kísérő. - Ily lekicsinylő hangon beszélsz te egy olyan állásról, melynek elnyeréseért hazád legnevesebb fiai versengenek?

- Hát én csak jószerencsét kívánok nekik hozzá! - felelte az ifjú rendíthetetlen nyugalommal. - Őszintén szólva, a francia király szolgálatába szegődni - nem lenne rossz: finom, drága ruhákba öltöztet, a legjobb ételeit adja élém. Én azonban szeretem a szabad levegőt, s inkább ezt választom, semhogy kalitkába, vagy „fecskefészekbe” zárassam be magam, ahogy ön azt a - borstartót nevezte. De mindezekon fölül - tette hozzá halk hangon Durward - nyíltan kijelentem, hogy nem szerethetem azt a kastélyt, amelyet olyan fák vesznek körül, amelyeken olyan gyümölcsök teremnek, mint amilyent én ott látok, ni!

- Tudom, mit akarsz mondani velem! - jegyezte meg az öreg ember. - De azért nem árt, ha világosabban fejezed ki magad.

- Hát hogy világosabban beszéljek, nézzen oda!... Egy nyíllövésnyire van egy szép tölgyfa, s arról a szép tölgyfáról lóg egy akasztott ember, éppoly szürke ujjasban, mint az enyém.

- Pasques-Dieu! Csakugyan! - felelte az öreg ember. - Mindenesetre épületes látvány egy fiatal szem számára, noha éppen nem szokatlan nálunk. Maholnap már őszre fordul az idő s hosszú, csöndes holdas éjszakánkint az utak még bizonytalanabbakká válnak; hát bizony, fiam, láthatsz akár tíz, sőt akár húsz ilyen gyümölcsöt lógni a fán. De hiszen azok csak - madárijesztők, hogy az akasztófavirágokat elriasszák. Mert hát mindenik ilyen akasztott ember földi életében többnyire tolvaj, áruló, útonálló vagy legalább is a szegény ember elnyomója volt. Nem kár értük! Ime, ifjú ember, ez a mi hercegeink igazságszolgáltatása!

- Hogyha én Lajos király lehetnék - jegyezte meg az ifjú - legalább kissé távolabb akasztatnám fel őket a kastélyomtól. Pfuj! Egészen idáig érzem a rothadás szagát!

- Ha csakugyan becsületes és hű szolgája akarsz lenni a mi fejedelmünknek, akkor magad is igaznak fogod találni azt a mondást, hogy „nincs kellemesebb szag, mint ellenségünk hullaszaga!” - jegyezte meg az öreg ember komoly hangon.

- Az árulót magam is gyűlölöm, s itt a karom, itt a fegyverem, majd elbánnék vele. De a holta után szünjék meg a gyűlölet!... Ha nem csalódom, már közel járhatunk a faluhoz. No, de most már láthatja, jó uram, hogy az étvágyamat sem a bosszankodás, sem a nedves ruha el nem tudja rontani. Keressünk föl tehát minél előbb egy vendégfogadót. De mielőtt az ön szives vendégszeretetét elfogadnám, mondja meg, jó uram, kinek tisztelhetem s mily néven nevezhetem önt!

- Engem általában Péter mesternek hívnak. Független polgár vagyok, aki a sajátjából él. Ez az én címem!

- Tehát - Péter mester, önnek igaza van! - felelte Durward. - Áldom a véletlent, hogy minket összehozott. Mert okos és jó tanácsra még ezután is szükségem lesz s azt mindig hálás szívvel fogadom.

Eközben apránként föltünezett a templom tornya s egy nagy feszület jelezte, hogy a falu bejáratához érkeztek.

Péter mester azonban most letért a járt útról s azt mondotta ifjú utitársának, hogy az a vendégfogadó, ahová őt vezetni szándékozik, kissé félreeső helyen van és csak jobbfajta vendéget fogad be.

- Péter mester, hogyha Ön ezalatt olyan vendégeket ért, akiknek tömött pénztárcájuk van, nos, akkor már csak inkább szembeszállok azokkal a rablókkal, akik azt az országúton gyakorolják, semmint azokkal, akik azt a - vendégeiken hajtják végre.

- Pasques-Dieu! - felelte mosolyogva Péter mester. - Mily óvatosak vagytok ti, skótok! Az angol teketória nélkül nyit be a vendéglőbe, eszik-iszik kedvére s a fizetésre majd csak akkor gondol, ha már megtömte a bendőjét. Te azonban elfelejtetted, Quentin mester, hogy én tartozom neked egy reggelivel - mégpedig azért, mert az én hibámból fürödtél meg és lett nedves a ruhád. A tévedésből okozott sértést ily módon akarom én helyrehozni.

- No lám, én már el is felejtettem a fürdést, a sértést, a jóvátételt, mindent! - felelte a nyilt-szívű ifjú. - Gyaloglás közben a ruhám szinte már teljesen megszáradt, barátságos meghívását azonban dehogy utasítom vissza. Mert hát a tegnapi ebédem bizony elég sovány volt, tegnap este pedig nem vacsoráztam. Én önben egy becsületes polgárembert látok, Péter mester, nincs ok tehát arra, hogy szíves meghívását el ne fogadjam.

Péter mester titokban mosolygott; tetszett neki az ifjú önérzetes, szinte büszke magatartása.

Eközben a két vándor szilfáktól árnyékolva, keskeny hegyiösvényen ereszkedett le, melynek végén, egy kapualjon át, roppant nagy vendégfogadó udvarára értek, amely szemmel láthatóan oly urak elszállásolására szolgált, akiknek a szomszédos királyi kastélyban volt dolguk, ahol

azonban XI. Lajos király csak nagyritkán látott vendégül valakit. A szabálytalan alakú nagy épület kapubejárata fölött liliommal ékesített cégér lógott; annak az élénk nyüzsgésnek, ami abban az időben észlelhető volt az olyan vendégfogadóknak, sőt magános házaknál is, ahol előkelő utasok szoktak megszállni kíséretükkel - itt nyoma sem volt sem az udvaron, sem a vendégszobákban. Ugy tűnt föl, mintha a szomszédos királyi palota komor, barátságtalan jellegét erre az épületre is rányomta volna, amely pedig voltaképpen a békés türés, derűs társasélet és víg lakomák színhelyéül volt szánva.

Péter mester, anélkül, hogy valakinek szólt volna, kinyitott egy oldalajtót s társával együtt belépett egy tágas szobába, ahol rözsényaláb pattogott vígan a tűzhelyen s már minden előkészület meg volt téve a dús, erőteljes reggelihez.

- A komám ugyancsak jól serénykedett - szólalt meg Péter mester. - Gondoltam, hogy fázol, jól esik tehát a meleg szoba. De az éhségedet is lesz mindjárt mivel csillapítanod.

Péter egyet füttyentett, mire a vendéglős megjelent; könnyedén meghajtotta magát, de nem mutatkozott olyan beszédesnek és közlékeny embernek, mint amilyenek a francia vendéglősök voltak általában.

- Reggelit rendeltem egy úr számára, - mondotta Péter mester. Nos, rendben van?

A vendégfogadás válasz helyett ismét könnyedén meghajolt, s mialatt a pompás reggelihez való ételeket az asztalra rakta, azok dícséretére egyetlen szava nem volt, pedig azok minden dícséretre érdemesek voltak, amivel a francia vendéglősök ételeiket ugyancsak el szokták halmozni.

NEGYEDIK FEJEZET.

A reggeli, amint már előző fejezetben jeleztük, valóban kitűnő volt. Megnyitotta az ételsort a híres-nevezetes perigordi pástétom, amiért az igazi inyenc, akárcsak Homerosz ókori lotofágjai a lótszért, él-hal. Volt azután ízletes rogoût, apróra vágott foghagymával, amit a gascogne-iak szeretnek, de amit a skótok sem vetnek meg; majd a szomszédos montricharti erdőben lőtt vaddisznó sonkája került sorra, s mindezek mellé pompás, foszlósbélű fehér kenyér, kerek cipóalakra sütve, aminek a neve: *boule* volt (innen származott a pékek francia elnevezése: *boulangier* s amelynek héja még vízbe mártva is ízletes falat. Pedig nemcsak víz volt ám az asztalon, hanem bőrkancsóban, aminek *bottine* volt a neve, mintegy négy messzely pompás beaulieu-i bor gyöngyözött. Ez a sok jó inyencfalat még a haldokló ember étvágyát is felköltötte volna; képzelhető tehát, mily ingerlő hatást tett erre az alig húsz éves ifjúra, aki bizony tegnap is nagyon keveset evett. Hozzá is látott amúgy Isten igazában és egymás után ürültek ki a tálak nagy csodálkozására a vendéglősnek s nagy mulatságára Péter mesternek.

Az igazság kedvéért meg kell mondani, hogy Péter mester őszintén örült a fiatal ember jó étvágyának és nem sajnálta tőle az ételt, mert az volt a meggyőződése, hogy a megvendéglésével valóban emberbaráti cselekedetet vitt véghez; kínálta is váltig ifjú vendégét, mikor észrevette, hogy annak mohó étvágya mintha fokokonként megcsappant volna, amit azután holmi finom nyalánkságokkal iparkodott ébren tartani. Miközben Péter ifjú vendégének étkezését végignézte, az arca földerült, sőt mintha igazi jóakarattal tükröződött volna le róla, ami azután az ő eredetileg kemény, szigorú természetével szinte éles ellentétben állott.

Quentin Durward a mohó evés közben észre sem vette Péter mester arckifejezésének ezt a változását s barátságos, de évődő hangon szemrehányást tett neki, amiért folyton csak őt nógatja az evésre, ő maga azonban nem is nyúl az ételhez.

- Óh, nekem bőjtölnöm kell, fiam! - felelte Péter. Délelőtt legfőljebb egy kis süteményt eszem és vizet iszom reá. Ez az én reggelim... Hej, fogadós! Küldd be a feleségedet a reggelimmel! - mondotta Péter mester a fogadós felé fordulva.

Miután a fogadós távozott, Péter így folytatta:

- Nos, fiam, hát nem beváltottam-e ígéretemet, hogy jól megreggeliztetlek?

- Azóta sem volt ilyen jó étkezésben részem, amióta elkerültem Glen-Houlakin-ból! - felelte Durward.

- Glen-... mit is mondottál? - kérdezte Péter. Honnan a pokolból veszed elő ezt a hosszú nevet?

- Hát igen bizony, Glen-Houlakin, vagyis: szúnyogvölgy a neve a mi ősi birtokunknak, kedves uram! - felelte Durward. Azt hiszi, Péter mester, hogy ezzel a reggelivel megszerezte magának azt a jogot is, hogy a mi ősi birtokunk nevén jót nevéssen?

- Isten ments, fiam! Dehogy volt szándékomban, hogy téged megsértsek! - felelte engesztelő hangon Péter. Csak azt akartam mondani, - látván mily jól ízlett neked a reggeli - hogy a királyi testőrség újászai mindennap ilyen jó, sőt talán még ennél is jobb reggelit esznek.

- Hát biz az nem csoda! - felelte Durward. Hogyha valaki az éjszakát abban a „fecskefészekben” gubbasztva tölti, reggelre bizony megjön az étvágya.

- És van is mivel csillapítania! - jegyezte meg Péter. Sőt nem is járnak félig meztelenül, mint a burgundiak, hanem olyan ruhájuk van, mint grófnak s oly jól étkeznek, akár a püspök!

- No, akkor ugyancsak jól megy a soruk - felelte Durward.

- Akkor hát miért nem akarsz közéjük állni, fiam? Nagybátyád sokat lendíthetne rajtad. De ide figyelj... Magam is érdekelve vagyok a dologban és elősegíthetném az ügyedet. Nemde, fiam: éppoly jól megülöd a lovat, mint kezeled az íjat?

- Hát szó, ami szó: az én törzsöm közt akadt már akárhány olyan jó lovas, mint aki valaha vascsizmáját acél kengyelbe tette. Az ön szíves ajánlatát végre is elfogadhatnám, mert a jó koszt meg a jó zsold, biz nem megvetendő dolog. De nézze csak, Péter mester! Én a becsületet, az előrejutást és a vitézi tetteket tartom szem előtt. Lajos királyuk azonban - hogy áldja meg az Isten, hiszen Skóciának barátja és szövetségese - itt lebzsel a kastélyban s legföljebb egyik várából a másikba lovagol s politikai praktikákkal városokat és tartományokat szerez magának, a helyett, hogy nyílt ütközetben hódítaná meg azokat. Ami engem illet: nos, én inkább a híres skót Douglas-ékkal tartok, akik állandóan hadakoztak s inkább hallgatták a pacsirta énekét, mint az - egér cincogását.

- Ifjú ember, ne ítéld elhamarkodva a király tetteiről! - felelte Péter. Lajos az alattvalóinak vérét kíméli és nem a magáét. Montlhery-nél személyes bátorságáról tett tanubizonyyságot.

- Hát persze! De annak már legalább is van tíz-tizenkét éve, ha nem több! Én inkább szolgálom az olyan urat, aki a becsületét éppoly fényes tisztán tartja, mint a címerpajzsát és a csatamezőn érzi jól magát s a csatamezőn keresi a szerencsését.

- Akkor hát miért nem próbáltak már Brüsszelben szerencsét a burgundi hercegnél? Bezzeg lett volna alkalmad akár mindennap kitörni a nyakad, s egészen bizonyos, hogy nem hiába fáradtál volna nála kiváltképpen akkor, ha megtudta volna, hogy épp te vagy az, aki az ő erdőszlegényét jól elagyabugyálta.

- Sajnos, szerencsétlen sorsom ezt az ajtót elzárta előlem! - jegyezte meg Durward.

- Akkor hát te vakmerő, te, akinek az ifjúi hév bizony még a vesztét fogja okozni, külszországban találhattál volna még ezenkívül sok alkalmat. Mi a véleményed például - Vilmos márkgrófról?

- Mit mondott, Péter mester? - pattant föl hirtelen Durward. Azt a szakállas vadkant szolgáljam én, azt az Ardennek rémét? Egy rablóvezért, a gyilkosok főnökét, aki egy rongyos ujjasért kész embert ölni, papokat és zarándokokat agyonverni. Nohát, örök szégyenfolt lenne ez atyám címerpajzsán!

- Jól van, jól, te heves vérű ifjú, - felelte Péter - hogyha te azt a vadkant nem tartod méltónak magadhoz, miért nem keresed föl a fiatal gelderlandi herceget?

- Akkor inkább az ördöggel szövetkezem! - fortyant föl Durward méltatlankodva. Őszintén szólva: az a herceg még a földnek is teher. Hogy egyenesen a poklok fenekére jut: egészen bizonyos. Azt beszélnek, hogy saját atyját tömlöcbe csukatta, sőt meg is veri. Hát hogy gondol már ilyet, Péter mester?

- Nem is gondolnád ifjú barátom, mily hamarosan véget ér a vérrokonság a magasabb rangú családokban! - jegyezte meg Péter, akinek feltűnt, mily lesújtó véleménye van a gyermeki hálátlanságról. És különben is: az atyja is megverte őt annak idején, hát egyszerűen csak a kölcsönt adta vissza neki - tette hozzá Péter most már derűsebb hangon.

- Nem győzők csodálkozni, Péter mester, a beszédén! - mondotta Durward lángpiros arccal. Az ön ősz fejével más tárgyat választhatna a gúny céltáblájául. Ha megverte is a fiát gyermekkorában, de úgylátszik, nem annyiszor, ahányszor kellett volna; s bár ott halt volna meg a keze között, semhogy az egész keresztény világ szégyenére tovább éljen ez a szörnyeteg, akinél pokolibb fajzatot keresztvíz alá soha még nem tartottak.

- Ahogy te, fiam, a fejedelmek és főnökök jellemét megítéled, kár, hogy magad is nem hadvezérnek születnél. Mert hát hol találna az ilyen nagyon okos ember maga számára olyan vezért, akit méltónak találna önmagához?

- Ön gúnyt űz belőlem, Péter mester! - mondotta Durward mosolyogva. És talán igaza is van, de viszont ön még nem nevezett meg senkit, aki valóban derék vezér és kitűnő katonái vannak, s akit igazán érdemes lenne szolgálni.

- Igazán nem tudom, hogy mire gondolsz, fiam!

- Hát mire másra, mint arra, aki - Mohamed koporsójaként - két mágnessark közt lebeg; arra a férfiúra, akit sem franciának, sem burgundinak nevezni ugyan nem lehet, de aki ezt a kettőt kiegyensúlyozza, akitől ez is, amaz is fél; ez is, amaz is őt szolgálja, bármily nagy és hatalmas fejedelmek legyenek is ők különben.

- Még most sem tudom, kit értesz te ez alatt, fiam! - jegyezte meg Péter mester.

- Hát kit értenék mást, ha nem a nemes luxemburgi Lajost, Saint-Pol grófot, a francia connétable-t? Kicsiny, de vitéz seregével jól megállja a helyét, fejét éppoly fennen hordja, mint Lajos király és Károly herceg, kettejük közt lebegve, mint a gyermek, aki a deszkahinta közepén mozdulatlanul áll, mialatt a hinta két végén a másik két gyermek fölváltva hol a magasba emelkedik, hol alászáll.

- Csakhogy alighanem mégis ő az, aki a három közül legrosszabbul cselekszik! - jegyezte meg Péter mester. Őszintén szólva, te, aki a fosztogatást olyan égbekiáltó nagy bűnnek tartod, alighanem nem tudod, hogy éppen a te Saint-Pol grófod volt az, aki elsőnek adta meg a példát arra, hogyan kell az országot háborús időben elpusztítani. Pedig azoktól a gyalázatos fosztogatásoktól, amilyenekre ő vetemedett, meg szokás kímélni az olyan városokat és falvakat, amelyek nem fejtenek ki ellenállást.

- Hogyha valóban így áll a dolog - felelte Durward - akkor bizony arra a gondolatra kell jutni az embernek, hogy a három nagy férfiú közül egyik sem jobb a másiknál; és ha választani kellene közülök, az éppolyan lenne, mint mikor valaki válogat a fák közt, hogy melyikre - akassza föl magát. Csakhogy ez a Saint-Pol gróf, ez a connétable, mégis csak egyszerű szerződés révén jutott birtokába annak a városnak, amely az én nagyrabecsült védőszentemnek a nevét viseli: Saint-Quentin! - itt Durward keresztet vetett. És úgy képzelem, hogyha én abban a városban laknék, az én védőszentem is többet gondolna reám mert hiszen nincsenek olyan sokan, akiket az ő neve után neveztek el, mint azok, akik a többi népszerűbb szentek nevét viselik. Rólam azonban, szegény Quentin Durward-ról, az ő lelki fiáról avagy keresztfiáról, alighanem végképp megfeledkezett, mert egyik napon éhezett, másnap pedig rábíz engem szent Juliánra vagy egy idegen ember szívességére, amit nekem a rosszhírű Cher-folyóban vagy az ennek adózó vízáradatban vett hidegfürdővel kell kiérdemelnem.

- Ne káromold a szenteket, fiatal barátom! - mondotta Péter mester feddő hangon. Szent Julián az utasok védőszentje és hátha az áldást osztó szent Quentin jobban gondoskodott rólad, mint azt magad sejtethéd?

E pillanatban kinyílt az ajtó s egy tizenöt évesnek látszó leányka lépett a szobába, kezében tartva egy damasz asztalkendővel letakart tányért, amelyen aszalt szilvával telt csésze és egy serleg állott, melynek művészi kidolgozása méltó volt e városka híres ötvösművészetéhez. Durward is megcsodálta ezt a remekbe készült serleget, de nem kevésbé kötötte le figyelmét a fiatal leányka.

Hamarosan észrevette, hogy dús fekete haja van, amelyet az akkori idők divatja szerint fürtökbe fonva viselt; szabályos arcvonásaival, fekete szemével s Melpoménere emlékeztető, elmélázó arckifejezésével ez a leányka valóban szép és tetszetős jelenség volt, akiről szinte

sugárzott az okosság és az értelem. Quentin legott észrevette, hogy valami komoly oka lehet annak, hogy ez a különben derűs tekintetű leányka ezúttal komoly, szinte szomorú; az ifjúság romantikus képzeletével pedig mingyárt arra következtetett, hogy ez a szép megjelenésű leányka mély hallgatásba temeti bánatát.

- Nos, Jacqueline, mi az, mi történt? - kérdezte Péter mester. Én azt kívántam, hogy Perette-né asszony hozza ide nekem a reggelimet. Pasque-Dieu! Talán bizony méltóságán alulinak tartja, hogy engem kiszolgáljon?

- Édesanyám gyöngélikedik - felelte Jacqueline kissé sietve, de alázatos hangon. Rosszul érzi magát s emiatt a szobát őrzi.

- Remélni szeretném, hogy a szobát - *egyedül* őrzi! - jegyezte meg az öreg Péter mester nyomatékkal. Én, leányom, mindenféle hájjal megkent vén ember vagyok, aki nem egykönnyen hisz holmi - kitalált betegségekben, amelyeket mentőkörülmények gyanánt akarnak velem elhitetni.

Jacqueline elsápadt és remegett Péter mester e szavainak hallatára, mert hiszen tagadhatatlan, hogy Péter hangja és tekintete, amely különben sem volt valami barátságos, mikor haragudott vagy gyanakodott valamiért, bizony ijesztő és fenyegető tudott lenni.

Quentin Durward lovagias előzékenysége már az első pillanatban megnyilvánult. Durward sietve vette ki Jacqueline kezéből a tálat, amelyet az ellenkezés nélkül engedett át neki, látván Péter mester szigorú, barátságtalan arcát. A leányka átható és esdő tekintetének azonban lehetetlen volt ellentállni, elannyira, hogy Péter mester nemcsak enyhült haraggal, hanem annyi udvariassággal, amennyit arckifejezéssel és kézmozdulatokkal ki lehet fejezni, így folytatta:

- Nem korhollak én téged, Jacqueline! Te még nagyon fiatal vagy, fiatalabb, hogy máris tudatában lehess annak, amivé - és csak fájdalommal gondolhatok erre! - egykor lenned kell: hamis, álnok lényvé, mint nemednek valamennyi ingatag jellemű képviselője. A meglett férfikort még senki sem érte el anélkül, hogy ne lett volna alkalma erről meggyőződnie. Ime, itt van egy skót lovag, ő is csak ugyanezt mondhatja.

Jacqueline tekintete abban a pillanatban az idegen ifjú felé fordult, mintha csak Péter mester szavainak akarna engedelmeskedni, de bármily rövid és futó volt is ez a tekintet, benne volt a védelem és a támogatás iránt való esdeklés kifejezése, amit Durward, a fiatalság és a nevelés adta ösztönös gyorsasággal felismert s a női nem iránt tartozó tisztelet hatása alatt kijelentette, habozás nélkül arcába vágná keztyűjét annak a vele egykorú és rangú férfinak, aki azt merné állítani, hogy az a nő, akinek ő most a szemébe néz, nem a legőszintébb, legtisztább érülettel van eltelve.

Jacqueline halotthalaványra vált s gyanakvó pillantást vetett Péter mesterre, aki az ifjú dicsekvését inkább megvető, semmint helyeslő mosollyal jutalmazta. Quentin, aki most már szintén meggondolta magát, erősen elpirult, tudatára ébredvén annak, hogy ő most olyat mondott, amit jogosan kérdésnek minősíthet akárki; mégpedig egy békés foglalkozású, idősebb férfi fülehallatára. Elhatározta tehát, hogy Péter mester lesujtó mosolyát szó nélkül eltűri, mint amelyet megérdemelt. Odanyújtotta tehát neki a serleget és a kést, miközben kissé elpirult, de arcán felismerhető volt az alázat, amit zavart mosoly alá igyekezett rejtetni.

- Óh, te balga ifjú! - szólalt meg Péter mester. Te éppúgy nem ismered a nőket, mint ahogy nem ismered a fejedelmeket, kiknek szívét - és itt ájtatosan keresztet vetett magára - az Isten a jobbkezeiben tartja.

- És ki tartja kezében a nők szívét? - kérdezte Quentin határozott hangon, már amennyire erélyes tudott lenni szemben ennek a különös öreg embernek gögös fenhéjazó magatartásával, amely érezhető hatással volt reá, de viszont szégyelte volna, ha kénytelen lenne meghátrálni előtte.

- Ezzel a kérdéssel fordulj másvalakihez, fiam! - felelte Péter mester nyugodtan.

Quentin tehát ismét rendre utasítva érezte magát, de azért nem jött ki a sodrából. Ifjú lelke egész hevével lázadozott az ellen a gondolat ellen, hogy Péter mester ezzel a reggelivel végkép levehette őt a lábáról és azon csodálkozott: milyen fogalmuk van ezeknek a flamanoknak a franciák gazdagságáról, amelynek tulságosan nagy hatalmat tulajdonítanak! Fogadni merne, hogy ez az öreg kereskedő azt hiszi, hogy az a tisztelet, amit ő a kora miatt tanusít iránta voltaképpen az ő pénzének szól.

- Micsoda? - mormogta magában Quentin. Én skót nemes vagyok családfával és címerpajzsossal, ő pedig egyszerű tours-i kereskedő!

Péter mester ezalatt megsimogatta Jacqueline lecsüngő, hosszú hajfonatát és mosolyogva mondotta neki:

- Ez a fiatal ember majd kiszolgál engem, Jacqueline. Elmehetsz, leányom! De a te gondatlan anyádnak megmondom ám, hogy rosszul teszi, ha téged szükség nélkül annak tesz ki, hogy - megbámuljanak.

- Én akartam önt kiszolgálni, uram - felelte a leányka - s remélhetően nem fog azért megharagudni a rokonára, ha...

- Pasques-Dieu! - kiáltott föl türelmetlenül Péter mester. Talán bizony feleselni akarsz velem, avagy itt akarsz maradni, hogy ezt a fiatal embert jobban megbámulhasd. Eredj csak, leányom! Ő nemes ifjú, s az ő kiszolgálása kielégít engem.

Jacqueline eltűnt, s a leánykának ez a gyors eltűnése annyira kihozta sodrából Quentin-t, hogy szinte gépiesen engedelmeskedett, mikor Péter mester karosszékében hanyagul hátradőlve, olyan ember hangján, mint aki parancsoláshoz van szokva, így szólt reá:

- Tedd ezt a tányért ide mellém!

S miközben Péter mester szeme fölött összeráncolta fekete szemöldökét, amely alól élénk tekintete úgy tört elő, mint a nap sugara az elvonuló sötét felhő mögül, fürkésző pillantást vetett Quentin arcára s így szólt:

- Ugye, hogy szép teremtés? És ez a szeretetreméltó leányka - kiszolgáló leány a vendégfogadóban! Egy tisztos polgárember házának díszére válnék, de mi haszna: rossz nevelés és alacsony származás!

Quentin megütközött, talán maga sem tudta, hogy miért, sőt talán meg is haragudott erre az öreg emberre, amiért azt mondotta, hogy ez a szép leányka egyszerű felszolgáló leány ebben a fogadóban; pedig bizonyára nem közönséges cseléd, hanem talán unokahúga a fogadónak, vagy ehhez hasonló. De mégis csak szolgáló személy, aki a vendégek szeszélyeit kénytelen túrni és kiváltképpen Péter mesteréit, akinek bizonyára vannak bogarai és elég gazdag ahhoz, hogy a figyelmes kiszolgálást megkövetelhesse. Az a gondolat is megfordult agyában, hogy végre is figyelmeztetni fogja ezt az öreg kereskedőt arra a különbségre, amely közte és a glenhoulakin-i Durward-család egyik leszármazottja közt kétségbevonhatatlanul fennáll. De valahányszor ebbéli szándékát végre akarta hajtani s Péter mester szeme közé nézett, valami megmagyarázhatatlan érzés megakadályozta őt ebben; mi több: minél jobban szemügyre vette ezt a különös öreg embert, annál jobban megerősödött benne az a kívánság, amely arra készítette: tudja meg mindenáron, hogy voltaképpen kicsoda is ez a férfiú; ő valami szindikusnak vagy Tours város egyik magas állású hivatalos személyiségének tartotta, szóval olyan embernek, aki megszokta, hogy tiszteletben és kitüntetésben részesítsék.

Eközben Péter mester is mélyen elgondolkozott, majd ájtatosan ismét keresztet vetve magára, néhány szem aszalt szilvát fogyasztott el s intett Quentin-nek, nyujtáná oda a serlegét. Mikor azonban Quentin a serleget eléje tette, Péter mester így szólt:

- Te nemes ember vagy, fiam?

- Kétségkívül, Péter mester! - felelte önérzetesen Quentin. Ha ugyan tizenöt generáció elég ahhoz, hogy annak tarthassam magam. Amint azt már említettem is! De azért ne feszélyeztesse magát, Péter mester, mert engem mindig arra tanítottak, hogy a fiatal köteles segítségére sietni az öreg embernek.

- Nagyon okos, kitünő alapelv! - jegyezte meg Péter mester, anélkül, hogy talán valami hálás tekintettel viszonzta volna Quentin-nek ezt az udvarias kijelentését, amit pedig az talán el is várt volna.

- Honnan a pokolból veszi ez az öreg kalmár azt a bizalmaskodást, amivel olyan önként értődően fogadja egy skót nemes ifjú kiszolgálását? Mintha bizony én valami szegény pór volnék Glen-Isla városából - mormogta magában Quentin.

Péter mester pedig, aki ezalatt kiitta a vízzel telt serleget, így szólt ifjú társához:

- Abból a mohó vágyból, amellyel te fiam, a bort elfogyasztottad, arra következtek, hogy csöpp kedvet sem érzel magadban, hogy versenyre kelj velem a folyékony elem fogyasztásában. De van nálam egy olyan elixir, amely az egyszerű forrásvizet a legjobb francia borrá változtatja.

Mialatt ezeket mondotta, Péter mester kebléből elővett egy tengerikígyó bőréből készült nagy zacskót s abból apró ezüstpénzt öntött a serlegbe, amely a felénél is följebb megtelt vele.

- Ifjú barátom - mondotta Péter mester - minden okod megvan, hogy hálás légy védőszented: szent Quentin iránt. Ajánlom, hogy alamizsnát ossz szét a szegények közt. Maradj te csak itt, ebben a vendégfogadóban mindaddig, amíg a te nagybátyád, Balafre, föl nem keres téged. Délután szabadul a szolgálatból és én majd tudtára adom neki, hogy te itt vagy. Nekem úgymint dolgom van a kastélyban.

Quentin Durward éppen mentegetőzni akart, hogy új ismerősének ezt a sok szívességét már el sem fogadhatja; Péter mester azonban szigorúan összeráncolta a szemöldökét s meghajlott természetét olyan méltósággal, amelyet várni sem lehetett volna tőle, büszkén kiegyenesítve, parancsoló hangon így szólt:

- Ellentmondást nem tűrök, ifjú ember! Tedd azt, amit parancsoltam!

És e szavak után távozott, miközben Quentin-t kézmozdulattal maradásra intette.

Az ifjú skót tanácstalanul állott meg helyén; azt sem tudta, hogy mire vélje az egész dolgot. Első természetes és ösztönszerű mozdulata az volt, hogy beletekintett az ezüst serlegbe, amelyben jó néhány tucat pénzdarab lehetett. De azután a nemes ember büszke öntudatával utasította vissza magától annak még a gondolatát is, hogy ettől a gazdag plebejustól pénzt fogadjon el. Pedig ez reá nézve igen fontos kérdés volt, mert pénzbeli segélyforrása nagyon vékonyan eresztett, s abból ugyan alig tellett volna akár a dijon-i útra - ha rászánta volna magát, hogy a burgundi herceg udvarában vállaljon szolgálatot - akár pedig Saint-Quentinbe való utazásra, ha mégis inkább Saint-Pol connétable szolgálatát választaná. Addig-addig tétovázott, míg végre is arra a meggyőződésre jutott, hogy legjobb lesz nagybátyja tanácsára hallgatnia. A serlegben talált pénzt tehát a selyem sólyomzsebbe rejtve, hívta a vendégfogadóst, hogy az ezüst serleget visszaadja neki és hogy egyúttal megtudjon egyet-mást a bőkezű kereskedő kilétéről.

A fogadós legott megjelent s ezúttal, ha nem is volt beszédes, de mintha közlékenyebbnek mutatkozott volna. Mindenekelőtt kijelentette, hogy a serleget nem veszi vissza, mert nem az övé, hanem Péter mesteré, aki azt a vendégének ajándékozta. Neki is van ugyan négy ezüst csészéje, amit még boldogult nagyanyjától örökölt, de azok össze sem hasonlíthatók ezzel a műremekkel, amely Tours leghíresebb ötvösének, Martin Dominique mesternek művészetét dicséri, amire büszke lehetne - Párizs!

- Akkor hát azt mondja meg legalább - faggatta Quentin a fogadóst - hogy voltaképpen ki is hát ez a Péter mester, aki ilyen fejedelmi ajándékkal tünteti ki ismeretlen vendégét?

- Hogy kicsoda Péter mester? - mondotta a fogadós lassan szótagolva, mintha minden egyes szót a fogai közt akart volna megszűrni.

- Hát persze, azt szeretném tudni, hogy kicsoda ez a Péter mester! És mi a célja azzal, hogy így osztogatja az ajándékokat? Azután pedig azt is szeretném tudni, vajjon kicsoda az a fiatalabb férfi, aki alighanem valami mészáros s akit Péter mester ideküldött, hogy rendelje meg a reggelit.

- Hogy kicsoda Péter mester - felelte óvatosan a vendéglős - azt tőle magától kellett volna megtudakolnia, ifjú uram. Ami azonban a fiatalabb férfit illeti, csak annyit mondok, hogy - az Isten mentsen meg bennünket a vele való közelebbi megismerkedéstől!

- Itt valami nincs rendben! - mondotta Quentin. E mögött valami titok lappang. Péter mester nekem azt mondotta, hogy - kereskedő.

- Ha azt mondotta, akkor csakugyan az! - volt a fogadós óvatos válasza.

- És miféle árukkal kereskedik?

- Óh, nemcsak egyféle áruval, de főként mégis selyem kézműárúkkal, amelyek vetekednek a híres velencei és indiai gyártmányokkal. Látta ön azt a sok eperfát, mikor idejött, uram? Nos, azokat a fákat Péter mester parancsára ültették selyemhernyó-tenyésztés céljából.

- És kicsoda az a fiatal leányka, aki Péter mester reggelijét szolgálta föl?

- Nálam lakik társalkodónőjével együtt, aki nagynénje vagy valami rokona lehet, ha nem tévedek.

- Hát szokás az itt, hogy a vendégek egymást szolgálják ki? Észrevettem, hogy Péter mester sem az ön alkalmazottja kezéből nem fogadta el az ételét.

- Hja a gazdag embereknek mindig van valami szeszélyük! Nem ez az első eset, amikor Péter mester módját találja annak, hogy előkelő embereket megtáncoltathasson.

Durward kissé sértve érezte magát e nyilatkozat által, bosszúságát azonban eltitkolta s megtudakolta a fogadóstól, vajjon kaphatna-e itt egy szobát egy napra, esetleg hosszabb időre is.

- Természetesen! - felelte a fogadós. - Amennyi időre tetszik. Csak parancsoljon, ifjú uram!

- S vajjon tehetném-e tiszteletemet a hölgyeknél, akikkel végre mégis csak egy földél alatt lakom?

A fogadós hamarjában nem tudta, hogy mit feleljen; végre habozva azt mondotta, hogy a hölgyek nem szoktak távozni a fogadóból és hogy látogatókat egyáltalán nem fogadnak.

- Kivéve Péter mestert, nemde? - jegyezte meg Durward.

- Nem engem illet, hogy felsoroljam a kivételeket - felelte a fogadós határozott, de tiszteletteljes hangon.

- Vigyen hát, kérem, egy üveg vernat-ot a hölgyeknek mély tisztelem kifejezése mellett s jelentse nekik, hogy: Quentin Durward, Glen-Houlakin-ből, skót nemes és lovag, aki velük egy föld alatt lakik, személyesen óhajtja hódolatáról biztosítani a hölgyeket.

A fogadós távozott, de kisvártatva vissza is jött köszönetével a hölgyeknek, akik a frissítőt nem fogadták el; egyúttal nagy sajnálatuknak adtak kifejezést, amiért nem fogadhatják el a skót nemes ifjú látogatását, mert ők visszavonultan élnek s látogatót nem fogadnak.

Quentin az ajkába harapott s egy pohárral lehörpintett abból a frissítőből, amelyet a hölgyek visszautasítottak.

- De különös egy ország! - tünődött magában komoran Quentin. Kereskedők és kézművesek erkölcs és fényűzés tekintetében hasonlítanak a nemes emberekhez s utazgató hölgyecskék, akik csapszékben ütik föl sátorfájukat, megőrzik inkognitójukat, mintha bizony hercegnők volnának álruhában. Hanem azt a fekete szemű leánykát látnom kell, - kerüljön bármibe!

Ekkor azután a szobájába vezettette magát Durward.

A fogadós csigalépcsőn vezette föl a vendégét a folyosóra, ahonnan ajtók nyitak az egymás mellett sorakozó szobákba, ami Durwardot a kolostor celláira emlékeztette. Mikor a folyosó tulsó végére értek, a fogadós a nagy kulcsosomóból elővett egy kulcsot s kinyitva az ajtót, vendégét betessékelte egy kicsiny, de tiszta és lakályos toronyszobába, amely tábori ágygal és néhány szükséges bútordarabbal volt felszerelve, példás rendjével pedig szinte egy kis palotához volt hasonló.

- Azt hiszem, hogy jól fogja magát érezni, ifjú uram - mondotta a fogadós. Kedves kötelességemnek tartom, hogy Péter mester barátait jól kiszolgáljam.

- Óh, te áldott hidegfürdő! - kiáltott föl és örömeiben nagyot ugorva Quentin Durward, mikor a fogadós távoztával magára maradt a szobában. Soha még a szerencse előnyösebb és nedvesebb alakban nem jelentkezett. A kedvező szerencse valósággal eláraszt engem. Nyakig vagyok benne, mint ma reggel - a vízben!

Eközben ahhoz a kicsiny ablakhoz lépett, ahonnan - minthogy a torony az épület vonalából erősen kiszökellett - nemcsak a csinos, elég nagy kertbe láthatott, hanem azon túl láthatta azokat az eperfákat is, amelyeket Péter mester ültetett a selyemhernyó tenyésztés céljából. Mikor azután Quentin ezzel a látvánnyal betelt és máshová tekintett, szemközt egy másik tornyot pillantott meg; abból a kis ablakból, ahol most állott, az épületnek egyik éppilyen kiugró részén levő kis ablakba láthatott. Természetesen, Quentin érdeklődése legott elfordult a tágas kerttől és Péter mester eperfáitól, hanem teljesen a szemközt levő kis toronyablak felé irányult, melynek rácsozata félig nyitva volt, csak éppen a függöny takarta el félig-meddig az ablakot, hogy távoltartsa a nap sugarait és talán a kíváncsi tekinteteket is. Az ablakmélyedés egyik oldaláról egy lant csüngött, amelyet könnyű tengerzöld fátyol takart el félig.

Hogy ifjú barátunk a szép szomszédnő és lantja iránt élénken érdeklődött - talán mondani is fölösleges; mindenekelőtt azzal akart tisztába jönni, vajjon a szép szomszédnő azonos-e azzal a leánykával, aki Péter mestert annyi alázatossággal szolgálta ki. Azt is fölösleges mondani, hogy Durward nem ajtóstól rohant a házba, tehát nem állott oda egész nagyságában az ablak elé, mert jól tudta, hogy madarat nem szokás dobbal fogni, de igenis a - saját hangjával. Amikor tehát az ablakmélyedésben óvatosan meglapult, ahonnan azonban a szemközt levő ablakot kényelmesen megfigyelhette, gyönyörködve pillantott meg egy gömbölyű, fehér női kart, amely épp a lant után nyult.

A leányka most egy kis dalocskába fogott bele, amelyet abban az időben a lovagkor nemes asszonyai szoktak énekelni lovagjaik és dalnokaik mulattatása céljából. Egyszerű, igénytelen kis dal, melynek szövege nem volt alkalmas arra, hogy a figyelmet a dallamtól elterelje s az értelmet megragadja.

De bármiként vélekedjék is az olvasó az ilyen dalocskáról: Quentin lelkére mégis nagy hatással volt, kivált hogyha azt is figyelembe vesszük, hogy azt a dalocskát a lant zenéjétől kísért bájos és bársonyos női hang énekelte és hogy ezek az édesbús hangok egybekeveredtek a levegő enyhe leheletével, amely illatoktól telítve áradt a kert felől.

Mikor a dal vége felé közeledett, Quentin meg nem állhatta, hogy eddigi viselkedésénél merészebb ne legyen: hátha gyors fellépésével többet sikerül megtudnia, mint amennyit leshelyéről kikémlelhetett. Ámde ebben a pillanatban az ének félbeszakadt, az ablak becsukódott s a sötétszínű függöny, amelyet belülről az ablak elé vontak, véget vetett a toronyszobában lakó szomszéd megfigyeléseinek.

Durward csodálkozott, de haragudott is magára, amiért így elsiette és elrontotta a dolgot; de azzal vígasztalta magát, hogy az a kis ablak majd csak kinyílik még, hiszen a szomszédok csak nem fosztják meg magukat a szabad levegőtől - ő miatta! Ám ebben az önámításban volt egy jó adag hiúság is. Hogyha az a bizonyos feketehajú leányka lakik ott, abban a szemközti levő toronyszobában, akkor annak a figyelmét nem kerülhette el az, hogy a másik toronyban viszont egy csinos, fiatal, aranyfürtű szerencsevadász lakik; a románcok és az okos tanító-mesternők pedig arra már bizonyosan megtanították, hogy a leányok - bármily szemérmesek legyenek is - a szomszéd kiléte és foglalkozása iránt való érdeklődéstől nem tudják magukat mentesíteni.

Quentin még mindig ilyen gondolatokkal foglalkozott, mikor valami szolgaféle ember jelentette, hogy lenn egy lovag vár rá, aki beszélni óhajt vele.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Az a lovag, aki Quentin-t abban a szobában várta, ahol ő reggelizett, azoknak a lovagoknak volt egyike, akiről XI. Lajos király már rég megmondotta, hogy ezek tartják kezükben Franciaország sorsát, mert reájuk van bízva a király személyének védelme.

Még VI. Károly állította föl ezt a híres testületet, az úgynevezett: skót íjász-testőrséget. Tekintettel azokra a viszálykodásokra, amelyek őt birodalmának úgyszólván a felétől megfosztották, nemkülönben a nemesség bizonytalan, ingatag hűségére: ésszerűtlen és veszedelmes lett volna személyes biztonságát ezekre a nemesekre bízni. A skót nemzet ősi ellensége volt az angolnak s egyszersmind természetes szövetségese Franciaországnak. A skót nép szegény volt, de vitéz és hűséges; bizonyosan lehetett számítani arra, hogy a testőrséget a túlsűrű népeességű nemzet fiaiból bármikor ki lehet egészíteni, mert Európa egyetlen nemzete sem bocsájtott ki magából annyi vakmerő és vitéz kóborlovagot, mint éppen a skót. Nemesi származásuk büszke tudata különös jogot adott nekik arra, hogy az uralkodó közelébe juthassanak; viszont a számuk mégsem volt akkora, hogy lázadást szíthattak volna, vagy hogy az urat játsszák ott, ahol csupán szolgálni voltak hivatva.

Másrészt a francia királyok politikájához tartozott az, hogy ennek a külföldiekből rekrutálódott testületnek tetszését megnyerjék s annak tagjait magas ranggal és busás zsolddal a maguk szolgálatába állítsák. Lajos is valamennyit nemesi rangra emelte s az a körülmény, hogy közvetlenül a király személye körül teljesítettek szolgálatot s annak mindig közelében lehettek: mind maguk előtt, mind pedig a francia nép szemében bizonyos tekintélynek és méltóságnak örvendettek. Fegyverzetük, felszerelésük és ruhájuk valóban pompás volt és fényes, s mindegyiknek joga volt egy fegyverhordozót, egy szolgát, egy apródot és két darabontot tartani maga számára; e két utóbbi közül az egyik neve *coutelier* (késes, aki késsel hadakozik) volt és egy hosszú késsel volt fölfegyverezve, amellyel ütközet közben a gazdája életét védelmezte és bosszút állt, ha az elesett. A *coutelier*-k legtöbbször alacsony származású családok fiaiból kerültek ki és nemesi rangra nem lehetett igényük; minthogy azonban a jövedelmük igen tekintélyes volt: nem volt nehéz a legkiválóbbakat megnyerni erre az állásra.

Louis Lesley, vagy ahogyan ezután gyakrabban nevezni fogjuk: *Balafré* (sebhelyes), mely név egész Franciaországban ismeretes volt, hat láb magas, erőteljes, izmos férfiú volt, durva arcvonásokkal, amiket még félelmetesebbé tett az a hosszú, széles forradás, amely a homlaktól kezdve, közvetlenül a jobb szem mellett elhaladva, a pofacsonton át egészen a fülcimpáig ért, mély barázdát alkotva, amely majd skárlátvörös, majd kék, sőt feketés színben játszott, de mindenkor egyformán csunya és ijesztő látványt nyújtott, mert az arckifejezés változása szerint módosult s a belső felindulás szerint változtatta a színét.

Fegyverzete és a ruhája egyaránt drága és értékes volt. Skót sapkáját tollbokréta és Szűz Máriának ezüstből készült képmása díszítette. Nyak- és karvédője, valamint a keztyűje ezüsttel gazdagon kivert, legfinomabb acélból készült, páncélinge pedig úgy csillogott és ragyogott, mint fákon és bokrokon a dér téli reggelen. A páncél fölött kék bársonyból való bő kabátot viselt, amely két oldalt nyitott volt, mint a heroldoké, s ezüsttel hímzett, nagy fehér kereszt szolgált díszével. Térdét és a combját vaspántok védelmezték, amihez még acélcipő járult; jobb oldaláról egy erős, széles tőr lógott, amelyet furcsa néven neveztek el: *the mercy of God* (Istennél a kegyelem), két kézre fogható kardja jobb válláról széles szíjon csüngött le, amely szintén dús hímzésekkel volt ékes; a súlyos kardot azonban, amelyet a szabályok értelmében állandóan viselnie kellett, kényelmi szempontból ezúttal a kezében tartotta.

Quentin Durward, aki - mint a skót ifjúság abban az időben általában - korán hozzászokott a fegyver és a harc látásához, életében még sohasem látott ily tökéletes és pompás fegyverzetet, mint amilyent az a férfiú viselt, aki őt most mint anyai nagybátyja, Louis Lesley, a Balafré, üdvözölte. Csak éppen az ijesztően marcona arc láttára hökkent meg egy kissé, mikor durva bajuszával az arcát elég gyöngédtelenül megérintette s egy lélekzet alatt hazájáról tudakozódott.

- Hát bizony nem sok jó ujságot mondhatnék, kedves nagybátyám! - felelte Quentin. Mondhatom, nagyon örülök, hogy legott rámismert.

- Micsoda? Még akkor is rád ismertem volna, ha a bordeaux-i mezőkön mint a gólyát, falábakon láttalak volna fel s alá sétálni, te gyerek! De ülj csak le - hallod? - ülj le! Ha pedig valami szomorú hírt hoztál hazulról, hát - van itt bor is, amely azt elviselhetőbbé teszi. Hej! Fogadós! Bort ide, mégpedig a javából! De rögtön ám!

Hamarosan egy üveg champagne-i bor állott előttük, amiből az idősebbik vendég legott egy hatalmasat nyelt, unokaöccse azonban csak kóstolgatta, azt adván okul, hogy ma reggel már egyszer bort ivott.

- Ezt a mentegetőzést a hugod szájából szívesen hallottam volna, kedves öcsém! - mondotta Balafré. Neked azonban nem szabad ám a boroskancsótól irtózni, hogyha azt akarod, hogy szakállad nőjön és hogy jó katona váljék belőled. Tedd le tehát azt a tarisznyát és beszélj nekem valamit Glen-houlakin-ről! Hogy van édesanyád, a testvérem?

- Meghalt, kedves nagybátyám - felelte szomorúan Quentin.

- Meghalt? - ismételte Balafré olyan hangon, amely inkább csak csodálkozást fejezett ki, semmint sajnálatot. Lehetetlen! Öt évvel volt fiatalabb nálam, én pedig sohasem éreztem magam olyan egészségesnek, mint most. Életemben egyszer volt fejfájásom, akkor is a szabadságom alatt, mikor víg cimborákkal két vagy három napig egy kissé kirugtunk a hámból. És szegény hugom - meghalt! De édesatyád, nemde, öcskös, ismét megnősült?

Mielőtt Quentin válaszolhatott volna, Balafré a tagadó választ már leolvashatta unokaöccse szomorú arcáról.

- Hogyan? Nem nősült meg? - kiáltott föl nagyhangon Balafré. Pedig fogadni mertem volna, hogy Allan Durward nem tud asszony nélkül élni. Szerette a rendet a házban - no meg a szép asszonyt is. Ami engem illet: én nem sokat törődöm a házbeli renddel és kényelemmel, de annál szívesebben felejttem a szemem a szép asszonyon, anélkül, hogy mingyárt a házasság szentségének a gondolatával foglalkoznék. Nem vagyok én ahhoz elég jámbor!

- Óh, kedves nagybátyám - mondotta Durward - anyám egy évi özvegység után halt meg. Mikor az Ogilvie-k megostromolták Glen-houlakin-t, atyám, a két nagybátyám, két bátyám, hét rokonunk, a lantosunk, a várnagy és hét harcosunk elesett a kastély védelmében. Glen-houlakin-ban egy kémény sem füstöl már és kő kövön nem maradt...

- Szent András keresztjére mondom: ez aztán vereség volt! - mondotta Balafré. Ezt nevezem én vereségnek! Hát igen bizony: az Ogilvie-k mindig rossz szomszédok voltak, ami bizony nagy átok! Dehát - a hadiszerecsé! Hadisors! És mikor történt ez a szerencsétlenség, öcsém?

E szavak után Balafré egy hatalmasat húzott a boroskancsóból és méltóságteljesen rázta meg a fejét, mikor Quentin megmondotta, hogy a gyászos eset épp szent Judás-napon történt.

- Hát látod csak, öcsém! - mondotta Balafré. Nem megmondottam, hogy szerencse - véletlen mulik! Épp azon a napon foglaltam el én húsz társammal a Roche-noir-kastélyt, amelyet Amaury Bras-le-fer védelmezett, a szabad csapatok vezére, kinek a hírére alighanem te is hallottad. Én épp a kapu küszöbén öltem meg őt és annyi aranyat szereztem, hogy ezt a szép

aranyláncot csináltathattam belőle, amely mingyárt a felére csökken, mert a másik felét valami szent fogadalom céljaira ajánlom föl. - Hej! András! András!

András, Balafre darabantja lépett be; ruhája olyan volt, mint az íjászoknak általában, csak éppen lábszárvédője nem volt, s a felszerelése durvább anyagból való volt. Balafre a láncot lekanyarította a nyakáról, elpusztíthatatlan fogaival mintegy két hüvelyknyit leharapott belőle s a darabantjához fordult:

- Itt van, András, nesze! Vidd el ezt az én komámhoz, Pater Bonifác víg cimborámhoz, a saint-martin-i baráthoz. Mondd meg neki, hogy a húgom testvéreim és még többen a rokonaim közül - meghaltak, kérem tehát, hogy mondjon misét a lelkiüdvükért, amennyi e lánc hosszúságából telik és tegyen meg általában mindent, amit ő szükségesnek tart, hogy azok a tisztítótűzből kiszabaduljanak. De - ide figyelj! - minthogy ezek az emberek rendes, tisztességes életet éltek s mindenféle eretnekségtől távol állottak, s így minden valószínűség szerint a tisztítótűztől máris megszabadultak: szabadítsa meg őket a bilincseiktől is. Ezt már olcsóbban is megteheti! Ami aranyérték még fennmarad - ide figyelj, András! - fordítsa azt egy gonosz fajzat, az Ogilvie-k megátkozására. Hogy hogyan: azt már reá bízom. Csak azután fogantatja legyen az átoknak! - Megértettél engem, András?

András igenlően intett a fejével.

- De jól vigyázz, hogy ebből a láncból egyetlen szem se tévedjen el ám valamelyik útközi csárdában, mert hogyha meg tudom: kipróbálom a hátadon a lovam hevederét s a kengyel-szíjat, és tudom Istenem, hogy a bőröd olyan piros lesz, mint szent Bertalané! - Amint észre-veszem, te már jól a fenekére néztél a kancsónak. Nohát, mielőtt útra kelnél: nesze, igyál még, András!

És ezzel színültig töltötte a poharat, amit András hamarosan lehörpintett s legott távozott, hogy a parancsot teljesítse.

- Most pedig, kedves öcsém, beszélj el, micsoda szereped volt abban a szomorú ütközetben.

- Én is velük harcoltam, akik erősebbek és idősebbek voltak, mint én, - felelte Durward. - Végre is valamennyien elvéreztünk; én egy súlyos sebet kaptam.

- Tíz évvel ezelőtt én is súlyos sebet kaptam. Még most is meglátszik. Ide nézz, öcsém!

Balafre arra a mély vágásra mutatott, amely arcát eléktelenítette; majd megjegyezte:

- Egyetlen Ogilvie kardja sem okozott még ekkora vágást!

- Oh, eléggé mély sebeket vágta azok, bátyám! - felelte Durward. - Mikor azután az öldök-lésben kifáradtak, édesanyám rimánkodására nekem megkegyelmeztek. Épp az ostrom idején vendég volt nálunk, egy aberbrothok-i tudós szerzetes, aki szintén alig bírt élve elmenekülni; de kikötötték, hogyha fölgyógyulok: szerzetes lesz belőlem.

- Szerzetes? - szörnyűködött Balafre. - Ilyen velem még nem történt soha! Még álmomban sem emlékszem arra, hogy engem valaki fölszólított volna. És mégis, szinte csodálkoznom kell, mert - azt hiszem, igazat adsz nekem, öcsém - eltekintve az írástól és az olvasástól, amit sohasem tanultam, nemkülönben a zsoltárekkléstől, amit ugyancsak ki nem állhattam és csak a kolduló baráthoz tartok méltónak, - hogy a mi asszonyunk, Szűz Mária bocsássa meg nekem! - és itt keresztet vetett magára - no meg a böjtöléstől, amit soha ki nem állhattam, mert, amint mondtam, ezektől eltekintve, én a szerzetest olyannak is képzelhettem, mint amilyen az én kis komám, Pater Bonifác, a saint-martin-i barát. Tehát magam sem tudom, hogy történt, de nekem ezt az ajánlatot senki nem tette. - Neked tehát szerzetesnek kellett volna lenned, kedves öcsém? S ugyan miért? Kíváncsi vagyok.

- Hát azért, hogy a mi családjunk végképp kipusztuljon. A sírban, avagy a kolostorban: az már mindegy volt nekik.

- Hm! Most már értem! Oh, a gazemberek!... No, de azért csalódhattak volna ám! Mert - ide figyelj, kedves öcsém - itt van mindjárt például Robersart kanonok esete! Ő is felszentelt pap volt, de azután kiugrott a reverendából s egy szabadcsapat parancsnoka lett. Neki van a legszebb szeretője és három gyönyörű gyermeke. A szerzeteseket tehát nem kell sajnálni, öcsém! Nem kell sajnálni! Még mielőtt az ember föleszmélne: katonák és családapák lesznek belőlük. - De folytasd csak tovább, édes öcsém!

- Már nincs sok mondani valóm!... Miután édesanyám úgyszólván szavatosságot vállalt értem, hát fölvettem a papnövendékruhát, alávettem magam a kolostori élet szigorú szabályainak, sőt írni-olvasni is megtanultam.

- Irni-olvasni? - kiáltott föl Balafre csodálkozva. - Irni-olvasni? Lehetetlen! Tudtommal soha még egy Durward a nevének nem tudta leírni, még kevésbé egy Lesley! Én magam is ezek közé számítom magam, mert én éppúgy nem tudok írni, mint - repülni. De szent Lajosra mondom! Hogy tanultál meg írni-olvasni?

- Eleinte bizony nehezen ment - felelte Quentin - de lassankint belejöttem. A fájdalmas seb és a nagy vérvesztés következtében nagyon legyöngültem ugyan, de mert megmentőm: Pater Péter haragját nem akartam magamra vonni: hát belenyugodtam sorsomba. Miután azonban anyám nemsokára ágynak dőlt és meghalt, én pedig teljesen fölgyógyultam: őszintén bevallottam az én jótévedésemnek - aki időközben al-perjel lett a kolostorban - hogy nem érzek magamban hivatottságot a szerzetesi életre. Hogy pedig az al-perjelt az Ogilvie-k bosszújától megkíméljem: úgyszólván szöknöm kellett a zárdából. Ezért vittem magammal az apát sólyommadarát. Valójában azonban engem szabályszerűen elbocsájtottak, minek bizonyosságul szolgál a birtokomban levő okmány, ellátva az apát pecsétjével és aláírásával.

- Ez mind szép és mind jó! - jegyezte meg Balafre. - Csakhogy a mi királyunk - aki nem kérdezi, vajjon loptál-e vagy sem? - rendkívül irtózik az olyan embertől, aki zárdából szökött meg. Arra azonban fogadni mernék, hogy a pénznek nem lehetsz bővében.

- Bizony kedves nagybátyám, egész vagyonom néhány ezüstpénz.

- Bizony nem kellemes állapot a pénztelenség! - jegyezte meg Balafre. - De nézd csak, öcsém! Noha nem rakom élére a zsoldomat - mert hát olyan veszedelmes állást, mint amilyen az enyém becsülettel betölteni bizony elég nehéz! - azért volt ám még néhány aranyláncom, karkötőm és nyakésem - amit követendő példának állítok eléd, öcskös! - sőt még most is akadna néhány, ha éppen pillanatnyi szükségem lenne rá. Most bizonyára azt fogod kérdezni, hogyan jutok én ilyen ékszerek birtokába? Hát persze - folytatta kérkedő hangon, miközben a nyakáról lelógó láncsal játszadozott - nem lógnak ám minden bokron s nem nőnek szabadjára künn a mezőn, mint a nárcisz, melynek szárából a gyerekek láncot kötnek maguknak. Honnan veszem tehát? Nohát, édes öcsém, te is szert tehetsz ilyen ékszerekre, ha a francia király szolgálatába szegődsz, ahol kínálkozik számodra minden kincs, amit csak a szíved kíván, csak keresni kell, ha néha az életedet teszed is kockára értük, vagy amúgy...

- Én pedig úgy hallottam - vágott közbe Durward, aki még mindig nem akart nyíltan színt vallani - úgy hallottam, hogy a burgundi herceg nagyobb udvartartást visz, mint a király, és hogy katonáinak is nagyobb a becsületük, sőt hőstettek véghezvitelére is több alkalom nyílik. Ezzel szemben a francia király, a legkeresztényibb fejedelem, ahogy nevezik, győzelmeit követői nyelvének köszönheti.

Balafre természetesen a francia király mellett tört lándzsát és alaposan lecsepülte a burgundi herceget, aki minden győzelmet maga arat le s katonáinak - kiváltképpen a külföldieknek - úgyszólván csakis zsoldot vagy pénzbeli jutalmat ad, de rangot és méltóságot soha.

Meg hosszasan elbeszéltek így ketten, miközben Quentin valóban meglepő tájékozottságot árult el Lajos francia király udvartartását és környezetét illetően, amit az öntelt Balafre nagyhangú szavakkal akart ellensúlyozni, de semmi eredménnyel.

Ekkor megkondult a harang.

- Hallod, öcsém, Saint-Martin harangja! - kiáltott föl Balafre. - Nekem már mennem kell! Isten áldjon meg és szedd össze magadat! Holnap reggel pedig jelentkezzél a fölvonó hídnál s az őrszemtől tudakozódjál utánam. De ügyelj ám, nehogy az egyenes útról valahogy letérj, mikor a főkapu felé tartasz, mert a vigyázatlanságod esetleg az egyik végtagodba kerülhet, amit pedig, tudom, hogy nem szívesen vesztenél el. Majd színről-színre látni fogod a királyt s akkor ítéld meg őt! Isten áldjon, öcsém!

Ezeket mondván, Balafre már el is tűnt, sietségében azonban elfelejtette kifizetni a borát; jelentéktelen gyöngeség, ami a hasonló vágású embereknél nem szokatlan, a fogadás pedig, talán a lengőtollbokréta és a hatalmas kard iránt érzett tiszteletből, de hogy merte volna őt erről a gyöngeségről leszoktatni.

Nemde, azt hittük volna, hogy Quentin most már visszamegy a toronyszobába, hátha ismét hallhatná annak a kellemes női hangnak az énekét. Oh, ez nagyon is romantikus lett volna most, mikor nagybátyjával az élet prózai dolgairól beszélgetett. Inkább a magányos sétát választotta, s kiment a gyorsfolyású Cser-folyó partjára, ahová vezető utat előbb a fogadóstól megtudakolta, nehogy valami alattomos vastövisbe vagy kötélhurokba akadjon a lába. Itt azután elgondolkozott jövőendő sorsáról, amit, a nagybátyjával folytatott beszélgetés hatása alatt, most még bizonytalanabbnak látott.

HATODIK FEJEZET.

Séta közben mélyen elgondolkozott Quentin, s akárhogy csűrte-csavarta és forgatta elméjében azokat a szavakat, amiket nagybátyjától hallott: kénytelen volt önmagának bevallani, hogy - csalódott benne. Nem ilyennek képzelte ő Balafré, akinek híre zarándokok vagy utazó kereskedők révén a hazájába is elkerült, s vitézi tetteiről csodákat meséltek. Anélkül, hogy édesanyja tisztelt emlékét meg akarta volna sérteni, mégis csak arra a meggyőződésre jutott, hogy anyai nagybátyja egyszerű, közönséges zsoldos katona, aki egy pénzzel sem jobb, sem rosszabb, mint többi társai, akik ugyanezt a mesterséget űzik s jelenlétükkel csak súlyosbítják Franciaország különben is zilált helyzetét. De kiváltképpen fájt neki az, hogy amikor elmondotta családjuk szomorú sorsát, csöppnyi meghatódottságot sem árult el, sőt ellenkezően, teljes részvétlenséggel fogadta a hírt. Szóval: Balafré vitéz, edzett katona volt, de önző és szűkkeblű ember; becsülettel töltötte be hivatását, de ezenkívül kevés olyan tárgy volt, ami őt érdekelte volna; legföljebb volt benne némi ájtatosság, ami azonban leginkább azokban a kicsapongásokban merült ki, amikre kedvelt komájával, Bonifác testvérrel és gyóntatójával elég gyakran vállalkozott. Talán épp ezek a tulajdonságok voltak azok, amelyek nem tették őt alkalmassá arra, hogy a király - aki embereit és azok értékét jól ismerte - valamely nagyobb munkakörrel, talán csapatparancsnoksággal bízza meg, s noha Lajos király gyakran talált alkalmat arra, hogy őt kegyeiben részesítse és kitüntesse: Balafré mindazáltal nem volt más, mint egyszerű testőr.

Mialatt Quentin ilyen és ehhez hasonló gondolatokkal foglalkozva folytatta útját a folyó partján, képzeletében ismét fölmerült előtte az öreg Péter mester alakja, aki sokkal nagyobb megértést és szívjóságot tanúsított iránta, mint vérbeli rokona: Balafré. Hogy is mondja a skót közmondás? - „Jobb egy barátságos idegen, mint egy idegen vérrokon.” - Elhatározta tehát, hogy Péter mester titokzatos személyét, ha török-szakad is, kinyomozza és fölkeresi, legalább lesz valakije, aki okos tanáccsal és útbaigazítással látja el; ha pedig csakugyan kereskedő, mint ahogy ő mondotta: akkor meg éppen külföldi útjára is elkísérheti és még szolgálatot is vállalhat mellette, amely esetleg inkább kedvére való lehet, mint Lajos király udvarában a testőrszolgálat.

Útközben szemben találkozott egyszerű emberekkel, akikről megtudakolta Péter mester házát; csaknem valamennyien udvariatlan, sértő, sőt egyenesen fenyegető magatartást tanúsítottak iránta s furcsa sapkájára gúnyos megjegyzéseket tettek. Egyik sem ismerte Péter mestert, mert Tours-ban számos polgárember lakik, akik ezt a nevet viselik, így hát minden igyekezete hiábavalónak bizonyult. Ezeknek az embereknek furcsa, szinte megmagyarázhatatlan viselkedése azt a hiedelmet keltette benne, hogy vagy ő van megbabonázva, vagy pedig Tours lakói a legostobább, legdurvább és legbarátságatlanabb népe egész Franciaországnak.

És csakugyan: nemsokára olyan eseménynek lehetett a szemtanuja, sőt szenvedő hőse, amely az ő ebbéli véleményét a legteljesebb mértékben igazolta.

Egy kis magaslaton, amely az úttal szemközt, a szép Cher-folyó mentén emelkedett, két hatalmas diófa állott, amely alatt néhány pár férfi és asszony bámult meredt szemmel föl a fára. Minthogy ez a különös jelenet nagyon fölhívta a figyelmét, sietve ment a kis csoport felé és még elég jókor érkezett, hogy abban a borzalmas látványban ő is részesülhessen, amelyet azok annyira megbámultak. A fán ugyanis egy akasztott ember lógott irtózatosan eltorzult arcvonásokkal.

- Miért nem vágjátok le azt az embert? - kérdezte Quentin borzalommal az emberektől, akiknek arcáról azonban csak a reszkető félelmet olvashatta le. Az egyik pár férfi reszkető

kézzel mutatott a fa derekára, amelyre késsel egy lilium alakja volt vésve, körülötte olvashatatlan ákom-bákom. Durward, aki ezt a jelet nem ismerte, a furcsa irka-firkát pedig nem tudta elolvasni, egy pillanat alatt fölmászott a fára és pompás vadászkésével, aminek hazájában: skene dhu a neve, egyetlen nyisszantással elvágta az akasztott ember kötelét, miközben felszólította a fa alatt álló embereket, hogy a zuhanó testet fogják föl karjaikkal. Azok az emberek azonban, akik ezt a műveletet végignézték, dehogy is siettek segítségére Durwardnak, hanem ész nélkül, ki merre látott, hirtelen szétrebbentek, mintha még csak szemtanui sem akartak volna lenni ennek a mentési akciónak. A lezuhanó test mozdulatlanul terült el a földön, s mire Durward szintén földet ért, abban már nem volt élet, s minden élesztési kísérlete hiábavalónak bizonyult.

Mialatt Durward az akasztott ember körül szorgoskodott, iszonyú lárma és asszonyi sikoltozás hangzott feléje a közelből. Különös öltözetű asszonyok és férfiak rohantak elő és fogták őt körül, miközben valami teljesen érthetetlen nyelven kiáltoztak feléje; majd azt érezte, hogy valaki a karját durván megragadja s egy hegyes kést szögez a melléne.

- Nyomorult hullarabló! - kiáltott reá egy durva hang rossz franciasággal. - Hát még ki akarod rabolni az áldozatodat, akit megöltél! De megállj csak, majd elbánunk veled!

És e szavak után minden oldalról meztelen kések meredtek feléje és iszonyú szitkok hangzottak föl. Durwardnak csak nagy nehezen sikerült értésükre adni a való tényállást, miközben az asszonyok a holttest körül síránkoztak s a hajukat tépve, ruhájukat szaggatva, tördelték tehetetlenül a kezüket.

E furcsa külsejű asszonyok és férfiak gyülekezete valami turbán és kucsma-féle fejdísz hordott; egyik-másik férfi fekete szakállt viselt, de valamennyien megegyeztek abban, hogy arcuk olyan sötétbarna volt, mint az afrikai benszülötteknek. Fegyverük a kés, de némelyiknél Durward afféle görbe mór kardot vett észre. Az egyik férfi, aki alighanem a vezérük lehetett, minduntalan a kardjához kapott, fájdalomkitörései még az asszonyokéit is fölülmulták s iszonyú átkozódások és fenyegetések közt bosszút esküdött.

Ezek a furcsa öltözetű és különös viselkedésű emberek annyira különböztek azoktól az emberektől, akiket Durward világlátásában látott eddig, hogy hajlandó volt azokban a rettegett szaracénokat, az úgynevezett pogány kutyákat fölsimítani, akikről a régi románcokban azt olvasta, hogy épp ellentétei a nemes lovagoknak és a papoknak. Már éppen faképnél akarta hagyni őket, mikor a környező bozótok felől lódobogás és fegyverzörgés hangzott föl, s a másik pillanatban a szaracénoknak vélt emberek azon vették észre magukat, hogy francia lovaskatonák támadták meg őket. Mikor ijedségükből fölocsudtak, a holttestet, amelyet már a vállukra emeltek, eldobták s ki merre látott, hanyatt-homlok elmenekültek, amiben már nagy gyakorlatuk lehetett, mert a lovak hasa alatt s a lándzsaszúrások ügyes kikerülésével, szemfényvesztő gyorsasággal eltűntek a színhelyről. A katonák mindössze kettőt tudtak elcsípni közülök; az egyik az a fiatal ember volt, aki az imént haragjában görbe mór kardjához kapkodott és förtelmesen szitkozódott. A harmadik fogoly - Durward Quentin volt, akit tiltakozása ellenére elfogtak és megkötöztek.

Quentin bizakodva kereste szemmel a katonák parancsnokát, akitől szabadulását remélte, de amikor megpillantotta, maga sem tudta, vajjon örüljön-e, avagy búsuljon-e annak, hogy az a parancsnok senki más, mint az az állandóan lehorgasztott fejjel járó férfi, aki Péter mester fiatalabb társa volt. Annyi bizonyos, hogy bármily bünt követtek is el ezek a furcsa emberek, a parancsnoknak tisztában kellett volna lenni azzal, hogy neki azokhoz semmi köze nincsen. Bárhogy volt is, Durwardnak sok ideje nem volt a töprengésre, mert az a komor tekintetű férfiú most megszólalt:

- Trois-Echelles és Petit-André, lépjetelek elő! Ezek itt szép, egyenesnövécsű fák. Ezt a hitetlen, tolvaj népséget meg akarom tanítani arra, hogyan kell tiszteletben tartani a király igazságszolgáltatását, ha egy gazembert közülök elcsíp és megfenyít. Szálljatok le a lóról, fiúk és tegyétek meg kötelességeket!

A két katona egy pillanat alatt a földön termett s a nyeregkápa mellől köteleket oldoztak le, amelyek végén az a bizonyos hurok volt látható, amely mingyárt nyakékül fog szolgálni. Durward ereiben megfagyott a vér, mikor észrevette, hogy a nyeregkápa mellől nem két, hanem három köteleket oldoztak le a katonák, amelyek közül az egyiket bizonyosan az ő nyakának szánták. Rémulten kiáltott a távozó parancsnok után s erélyes szavakkal emlékeztette a ma reggeli találkozásra a folyó partján s hivatkozott skót származására, mint akinek a két nemzet közt fennálló szövetséges szerződés értelmében itt bizonyos kiváltságai vannak; tiltakozott az ellen, mintha neki ez emberekhez egyáltalán köze volna, akiket nem ismer, fogalma sincs tehát arról, hogy mivel vádolják őt!

A parancsnok rá se hederített Durward emlékeztetésére, de még csak rá se tekintett, hanem két ott ólálkodó paraszthoz fordulva, ezt a kérdést intézte hozzájuk:

- Ezt a fickót ott láttátok ti a csavargók közt?

- Persze, hogy köztük volt, Sire! erősítette az egyik paraszt. És a nemes és vitézlő főporkoláb úr kegyes engedelmevel legyen mondva: ő volt az - amint már mondtuk is - aki a fáról levágta azt a gazfickót, akit a király öfelségének igazságszolgáltatása felkötött.

- Én pedig esküszöm az Istenre és a tours-i szent Mártonra, hogy ez az ember akkor is köztük volt, mikor azok a gazemberek a majorunkat kirabolták! - vallotta a másik paraszt.

- Csakhogy ez az ember fekete volt, apa! - szólalt meg most egy fiucska. Ez itt pedig fehér ember. Annak rövid, göndör volt a haja, ennek pedig szép hosszú haja van.

- Igazad van, fiam - jegyezte meg a paraszt - sőt az is igaz, hogy annak zöld kabátja, ennek pedig szürke ujjasa van. Dehát, méltóztatik tudni főporkoláb úr, ezek a gazemberek éppúgy tudják változtatni az arcukat, mint a ruhájukat és én így még mindig csak az első vallomásom mellett maradok.

- Már egymagában is elég, ha azt láttátok, hogy beleavatkozott a király igazságszolgáltatásába azzal, hogy azt az akasztott embert élesztgetni próbálta. Trois-Echelles és Petit-André - végezzetek velük!

- Várjon még, parancsnok úr! - kiáltott föl kétségbeesetten Quentin - hallgasson meg hát engem is és ne ölessen meg ártatlanul! Egyúttal figyelmeztetem, hogy a vérem bosszúért kiált az égre, s az életemet számon kérik öntől az én honfitársaim itt a földön, s majdan az örök bíró odafenn az égből!

- Cselekedetemért mind a két helyen helyt fogok állni! - felelte a főporkoláb nyugodtan s kezével intett a két hóhérnak. Majd gonosz mosollyal ajkán diadalmas pillantást vetett a bekötött jobbkezére, amely alighanem Quentin Durward ma reggeli ütésének nyomait viselte.

- Nyomorult, bosszúálló gazfickó! - kiáltott föl magánkívül Durward, aki most megértette, hogy ennek az embernek személyes bosszúműve ez és hogy kegyelemre nála nem számíthat.

- Ez a szegény ember megőrült - jegyezte meg a főporkoláb. Trois-Echelles, intézz hozzá néhány vigasztaló szót, mielőtt végeznél vele. Értesz te már ehhez, mikor pap hiányában vigasztalásra szorul a halálraítélt. De azután gyorsan végezz ám vele! Én még folytatom a körutamat. Katonák - utánam!

Élén a főporkolábbal, az őrség folytatta az útját, csak két vagy három embert hagytak vissza, hogy az akasztásnál segítsenek. Durward kétségbeesetten nézett a távozó csapat után, s immár

a reménynek utolsó sugara is kihuny, hogy élve szabaduljon ki ez emberek kezei közül. Riadtan tekintett szét maga körül s ekkor csodálkozva vette észre, hogy két fogolytársa mily nyugalommal, a halálfélelem legkisebb nyoma nélkül, fogadja hóhérait és néz szomorú sorsa elé; csak éppen a barna arcbőrük lett kissé sápadt, arckifejezésük azonban változatlan s a szemükben most is ott van a törhetetlen dac és büszkeség. Mint a csapdába került róka, ha már semmiféle ravaszsággal és fondorlattal nem tud szabadulni, néma megadással fogadja a halált, amit sem a farkasnál, sem a medvénél nem tapasztal a vadász.

Ezalatt a két hóhér felkészült az akasztáshoz.

Az egyik: Trois-Echelles, magas, szikár ember volt; szemének ijesztő tekintete s arcának furcsa vonásai félelmetes külsőt kölcsönöztek neki; pedig ezt azzal a rózsafüzérrel akarta enyhíteni, amit állandóan a nyakában hordott s amit halálraítélt bűnösnek minden esetben felajánlott. Ily módon tehát ez az ember a fogházak gyóntató atyjának szerepét egyesítette magában a hóhér szerepével.

A másik hóhér: Petit-André, amannak épp ellentéte volt; mosolygós külsejű, gömbölyű, mozgékony kis emberke, aki mesterségét olyan kedvvel látta el, mintha bizony az volna a legmulatságosabb foglalkozás a világon. Jóindulatot, szinte gyöngéd barátságot érzett áldozatai iránt, akiket becéző néven szólított, amit mindig az illető életkorához vagy neméhez alkalmazott; s amíg Trois-Echelles bölcséleti és vallásos szavakkal szokta vigasztalni a halálraítélteket, Petit-André inkább jóízű tréfákkal mulattatta áldozatát s az árnyékvilágból való kimulást mint szóra sem érdemes, tréfás mozzanatot igyekezett föltüntetni, mint amellyel nem is érdemes komolyan foglalkozni.

Bármennyire ellentéte volt is egymásnak ez a két ember, abban az egyben mindketten meggyeztek, hogy az emberek egyformán - gyűlölték őket és egyformán irtóztak tőlük. Csak hogy e tekintetben is az elsőbbséget át kellett engedniük mesterüknek és parancsolójuknak: Tristan l'Hermite főporkolábnak.

Quentin Durward ezalatt elgondolkozott... Otthon, az ősi ellenség legalább hazai földbe temeti őket, itt azonban a varjak és a saskeselyűk martaléka lesz idegen országban. És e gondolatra könnyek gördültek végig az arcán. E pillanatban Trois-Echelles érintette meg az egyik vállát, komoly arccal kívánt neki keresztényi türelmet és megadást, majd emelt hangon, hévvel idézte:

- Beati, qui in Dominus moriuntur!

A szemében könnyek csillogtak, mikor a lelket dicsőítette, amely a porhüvelyét immár elhagyni készül.

De ugyanakkor Petit-André érintette meg a másik vállát s derűs hangon így szólt hozzá:

- Bátorság, fiam! Bátorság! Ha már táncolnod kell, hát vigan fogj hozzá, a zene már rázendített - miközben a kötelet megforgatta a feje fölött, hogy a tréfának nagyobb nyomatékot adjon.

És miközben Quentin zavarában azt sem tudta, hogy melyiknek a szavára figyeljen, ezek annál határozottabban fejezték ki szándékukat, mert ők most egyenesen egy kiválasztott fa felé vezették, miközben azzal vigasztalták, hogy csekélység az egész, hiszen mindössze néhány pillanatig tart.

Ez épületes beszéd alatt Quentin váltig tekintgetett maga körül: vajjon ki volna az, aki szavait megértené és a szerint járna el:

- Hát nincs köztetek egy jó keresztény, aki Lesley Lajosnak, a skót testőrnek, akit itt általában Balafre néven ismernek - tudtára adná, hogy unokaöccsét itt mily gyalázatos módon ölik meg?

Quentin e szavakat épp a kellő pillanatban mondotta el: egy skót íjász, akit néhány társával együtt csupán a kíváncsiság vonzott erre a helyre, hogy lássák, vajjon mi történik ez embercsoport közepén, meghallotta azokat s most erélyesen rászólt a két hóhérra:

- Úgy vigyázzatok, hogyha ez az ifjú csakugyan skót származású: alaposan meggyülik miatta a bajotok!

- Isten mentsen meg minket attól! - felelte Trois-Echelles. De hiszen nekünk a parancsot végre kell hajtánunk! - és csak vonszolta maga után a halálra rémült ifjút.

- Én mindig mondtam, hogy nem jó soká teketóriázni! - jegyezte meg Petit-André társához fordulva, miközben megragadta Quentin másik karját.

Quentin azonban meghallotta a skót íjász figyelmeztető szavait, s a két pribéket messze ellódítva magától, összekötözött kezekkel honfitársához rohant:

- Segíts rajtam, bajtárs! - esdekelt Quentin anyanyelvén. Segíts rajtam, az Istenre kérlek! Én ártatlan vagyok s a te honfitársad vagyok, segíts rajtam, mert úgy fogsz a végítélet napján helytállni bűnödért, ha engem cserben hagysz!

- Szent Andrásra mondom, hogy neked, bajtárs, a hajadszála sem görbülhet meg addig, amíg én élek - felelte a skót íjász kardját kihúzva.

- Oldozd meg a kötelékeimet, hogy én magam is segíthessek magamon! - esdekelt Quentin.

Nos, az íjász kardjának egyetlen érintésére Quentin kötelékei lehullottak, mire ez az egyik katona kezéből kikapta a lándzsát és diadalmasan fölkiáltott:

- Most pedig idejertek, ha van bátorságtok!

A két hóhér összesúgott.

- Eredj és vágtsd rögtön a főporkoláb után - mondotta Trois-Echelles társának - addig én valahogy maradásra kényszerítem ezeket itt. Majd hangosan felkiáltott: A főporkoláb katonái - fegyvert ragadj!

Petit-André lóra kapott és elvágatott; a katonák, Trois-Echelles parancsára, sorakoztak, amit a másik két fogoly arra használt föl, hogy búcsú nélkül kereket oldjon. A katonák nem sokat törődtek vele, hiszen már ők is megelégték az efféle látványt. Hadd fussanak tehát. Meg kell azonban jegyezni, hogy a skót testőrség és a főporkoláb katonái közt már régibb keletű féltékenység zavarta meg az egyetértést.

- Hadd hallom legalább, hogy micsoda főbenjáró bűnt követett el ez a fiatal ember? - kérdezte a skót íjász.

- Egy akasztott ember testét vágta le egy olyan fáról, amelyen a lilium jele volt látható - felelte Trois-Echelles.

- Nos, bajtárs, hogyan vetemedhetél ily nagy törvényszegésre? - kérdezte a skót íjász.

Durward elmondotta, hogy pusztán emberszeretetből cselekedett; arra a jelre még csak nem is gondolt és sem a királyt, sem pedig a pápa ösztentését nem akarta megsérteni.

Eközben Petit-André lóhalálban visszaérkezett és jelentette, hogy a főporkoláb és a csapata mingyárt megérkezik; ő majd igazságot tesz ebben a vitás kérdésben.

- Pompás! - kiáltott föl a skót íjász. De az én társaim is ott jönnek, ni!

És csakugyan: csaknem egyidejűleg Tristan főporkoláb csapatával érkezett a színhelyre - Balafre vezetése mellett négy vagy öt skót lovastestőr. Az igazság kedvéért meg kell mondani, hogy Lesley Lajos ezúttal éppen nem mutatkozott olyan közömbösnek, mint amilyennek

Quentin őt a fogadóban megismerte, hanem abban a pillanatban, amikor meglátta unokaöccsét, amint az a lándzsával kezében védekező állásba helyezkedett, szinte ordítva kiabálta oda katonáinak:

- Hej, Cunningham!... Gentlemen!... Bajtársak, ide mellém! Unokaöcsém, nemes ifjú, bajban van! Hej, Lindesay... Guthrie!... Tytie!... Kardot ránts és vágj közéjük!... Csak a fejét, hogy meg ne sántuljon!... Hajrá!

No, most, minden valószínűség szerint, elkeseredett harc fog kifejlődni a két ellentábor közt; habár a főporkoláb katonái számbelileg túlsúlyban voltak is, azért a győzelem nem okvetlenül őket illette meg, mert hát a skót testőrség emberei jobban forgatták a kardot. A főporkoláb alighanem hamarosan áttekintette a helyzetet s intett katonáinak, hogy tartózkodjanak minden támadástól, ellenben Balafrénak feltette azt a kérdést: mi a célja neki, mint a király testőrének, azzal, hogy egy közönséges gonosztevő kivégzését megakadályozza.

- Mindenekelőtt tagadom, hogy ez a vád igaz volna! - felelte Balafré. Szent Mártonra mondom, hogy mégis csak van valami különbség, mikor ti egy közönséges gonosztevőt akartok kivégezni, vagy mikor az én unokaöcsémet akarjátok felkötni!

- A te unokaöcséd azért lehet éppoly gonosztevő, mint akárki más! - felelte a főporkoláb. És minden külföldi idegen köteles a francia törvények szerint igazodni.

- Ez igaz, csak hogy nekünk, skót testőröknek, vannak ám kiváltságos jogaink is! Nemde, bajtársaim? - kiáltott föl Balafré.

Ezután még mindkét részről hosszabb ellenvetéseket tettek, megállapodásra azonban nem jutottak; végre Tristan l'Hermite főporkoláb azzal az érveléssel akarta elhallgattatni Balafrét, hogy ez a gonosztevő lehet ugyan az ő unokaöccse, de mégsem tagja a skót testőrségnek; következésképpen a rájuk érvényes kiváltságokat nem élvezheti.

A skót íjászok zavarodottan néztek össze. De ekkor Cunningham halkán odasúgta Balafrénak:

- Ne hadd magad, pajtás! Mondd, hogy ez az ifjú e perctől kezdve a skót testőrség tagja.

- Szent Mártonra mondom, igazad van, pajtás! - kiáltott föl örömmel Balafré s most már fenhangon tudtára adta a főporkolábnak, hogy ő ezt az ifjút a mai napon fölvette a skót testőrség tagjai közé.

- Akkor hát egyelőre rendben volnánk, uraim! - felelte a főporkoláb. Ti tudjátok, hogy mily kiváltságokra van jogosultságtok, abba én nem avatkozom. Én azonban az ügyet döntés végett öfélése elé fogom terjeszteni és csak arra kérlek benneteket, gondoljátok meg, hogy amikor az ügyet ily módon intézem el, voltaképpen én kíméletesebben járok el, mint ahogy kötelességem volna.

E szavak után a főporkoláb csapatával együtt elvonult, míg a skót testőrök azon tanakodtak, hogy voltaképpen mit is kellene hát cselekedniök!

Abban állapodtak meg, hogy mindenekelőtt kapitányuknak, Crawford lordnak tesznek jelentést az esetről, Quentin nevét pedig rögtön fölveszik a skót testőrök névsorába.

- Csak hogy kedves nagybátyám és megmentőim - szólt közbe Quentin kissé akadozva - én még nem határoztam, vajjon egyáltalán belépek-e a testőrségbe...

- No, öcsém, akkor arra nézve is határozzál magadban, vajjon mi lesz jobb: az-e, ha belépsz közénk; avagy az, ha - fölakasztanak? Mert tudd meg, hogy más módon nem kerülhetsz ki a csávából!

Quentin mégis meggondolta a dolgot, hiszen még nem felejtette el azt az érzést, amit a nyakába akasztott kötél okozott neki. Ennél már mégis csak jobb, ha testőrnek áll!

- De ajánlom, hogy tartson velünk és kövessen bennünket a kaszárnyába, mert hogyha a mi védelmünk alól kikerül: élete egy pillanatig sincs biztonságban, valameddig ezek az ember-vadászok a környéken kószálnak - jegyezte meg Cunningham.

- De legalább ezt az éjszakát szeretném a vendégfogadóban tölteni - szabadkozott még mindig Quentin.

- Miért ne, édes öcsém! - felelte Balafré gúnyosan. Akkor legalább az a multság várna reánk, hogy holnap reggel téged vagy a csatornából, vagy a mocsárból, esetleg - zsákba varrva, hogy könnyebben tudjál úszni - a Loire vizéből halászhatnánk ki. Mert hát okvetlenül ez lenne ám a vers vége! A főporkoláb - fordult most Balafré Cunningham felé - mosolygott, mikor távozott; már pedig az azt jelenti, hogy valami rosszat forgat az elméjében.

- Az már azután mindegy, hogy mit forgat az elméjében, - felelte Cunningham - annyi bizonyos, hogy ilyen nemes vad, mint amilyenek mi vagyunk, nem mindig kerül nyílhegye végére. Hanem, tudod, Balafré, azt szeretném, ha mindenekelőtt azt az ördögi Oliver-t avatnád be a dolgunkba, aki eddig még mindig jó barátunknak mutatkozott, s aki Lajos királyi apánkkal hamarabb beszélhet az esetről, mint a főporkoláb, mert Oliver holnap korán reggel borotválja meg a királyt.

- Csakhogy egy a bökkenő! - felelte Balafré. Üres kézzel nem tanácsos a borbélyal tárgyalni, én pedig olyan letarolt és csupasz vagyok, mint a - nyírfa decemberben.

- Mi sem különben - jegyezte meg sóhajtván Cunningham. Oliver egyelőre kénytelen skót becsületszavunkkal megelégedni, a legközelebbi zsoldfizetés napján pedig majd csak összerakunk számára egy csinos kis összeget. Ez az ajánlat nekünk is jó, mert ha tudja, hogy a zsoldunkból neki is lesz része: bizonyosra vehetjük, hogy a zsoldfizetés napja hamarosan elkövetkezik.

- Most pedig föl a kastélyba! - mondotta Balafré. Útközben unokaöcsém majd elmeséli, hogyan akadt a porkoláb hálójába, hogy Crawford lordnak jelentést tehesünk.

HETEDIK FEJEZET.

Miután Balafré egyik szolgáját leszállította a lováról, Quentin annak lovával vigan ügetett harcias honfitársainak társaságában a Plessis-kastély felé, hogy immár, igaz, hogy saját óhaja ellenére, lakója legyen annak a komor várnak, melynek külsejét ma reggel annyira megbámulta.

Nagybátyja kérésére azután tövéről-hegyére elmondotta, hogyan került ő ma reggel ebbe a halálos veszedelembé. Bármily meghatónak találta is ő maga a saját elbeszélésének egyes részleteit, megütközve látta, hogy társai épp ezeken a megható részleteken - kacagtak legjobban.

- Pedig az eset éppen nem csekélység! - jegyezte meg Balafré. De hogy az ördögbe jutott is eszedbe az a gondolat, hogy te, öcsém, egy átkozott mór pogányt akartál megmenteni a haláltól!

- Ha legalább egy szép leányzó miatt akasztotta volna össze szekere rúdját a főporkolákkal - még csak hagyján volna, mint ahogy Noffat cselekedte.

- Nekem azonban az a véleményem - szólt Lindesay - hogy a főporkoláb bennünket is megsértett azzal, hogy a mi becsületes skót sapkánkat összetévesztette azoknak a latroknak fővegével és turbánjával. Ha pedig nem tud vagy nem akar különbséget tenni köztük: hát majd kinyitjuk a szemét! Én azonban azt hiszem, hogy ez a Tristan szándékosan teszi, hogy elriassza innen a skótokat.

- Hát olyan gonoszok azok az emberek, akiket önök pogányoknak neveznek, kedves nagybátyám? - kérdezte Quentin. És kik azok?

- Hogy gonoszok-e? - oktatta ki Cunningham Quentint. Meghiszem azt! Azok pogányok vagy legalább is mohamedánok, akik nem tisztelik sem a szenteket, sem pedig Szűz Máriát - és itt keresztet vetett magára - ellenben minden megmozdítható tárgyat ellopnak, énekelnek és jósolnak ráadásul.

- De azt, hogy szép lányok is vannak köztük - azt nem említette meg Cunningham, pedig - jól tudja! - jegyezte meg tréfás hangon Guthrie.

- Ej, ej, testvér! - felelte Cunningham szemrehányó hangon. Mintha ezzel azt akartad volna mondani, hogy én, mint skót nemes és hitbuzgó keresztény, bizony még szeretőt tartanék e közt a pogány népcsöcselék közt.

- És vannak még ilyen kóbor pogányok más országokban is? - kérdezte Lindesay.

- Természetesen! - felelte Balafré. Egy-egy csapat elkerült Németországba, Spanyolországba sőt Angliába is. Hála legyen Szent Andrásnak, hozzánk, Skóciába, még eddig nem jutott belőlük mutatóba sem!

- Skócia túlhideg a sáskahad számára és túlszegény a tolvajoknak.

- Vagy pedig, hogy a hegylakók nem tűrnek meg maguk mellett más tolvajt a sajátjukon kívül - egészítette ki Guthrie.

- Ti valamennyien tudjátok, fiúk, hogy én az Angus-hegyről származom s Glen-Isla városában derék, becsületes rokonaim vannak. Nem tűröm tehát, hogy valaki fülemhallatára földieimet sértegesse!

- De azt nem tagadhatod, hogy bizony el-elvesz itt is, ott is egy-egy lábasjóság! - évődött tovább Guthrie.

- Néhány marhát elhajtani még nem lopás! - felelte dühösen Balafré.

- Ugyan, szégyeljétek magatokat, bajtársak, így civódni egymás közt! - szólt feddő hangon Cunningham. Ez a fiatal ember nem tudja, mire vélje a viselkedésteget. Jertek el inkább hozzám, az én kvártélyomra, csapra üttetek egy hordó bort s iszunk Skócia, no meg a hegyvidék és az Alföld egészségére. Lesz valami harapnivaló is! Mingyárt a kastélyban leszünk.

- Jó lesz! Elfogadjuk a meghívást! - felelte Balafré. Én is fölajánlok egy hordó bort, legyen szent köztünk a béke, s iszunk az unokaöcsém egészségére annak alkalmából, hogy belépett közénk a testőrségbe.

Mikor a kastély elé érkeztek, a nagykapura vágott kisajtó kinyílt s a fölvonóhid leereszkedett, mire a testőrök egymásután átlépték a kisajtó küszöbét. Mikor azonban Quentin jött sorra, a két őrszem keresztbe tette lándzsáját és felszólította Quentin-t, hogy álljon meg; de ugyanabban a pillanatban a sánctfalról nyilak és muskéták csövei irányultak feléje. Úgy látszik, hogy Balafré erre el volt készülve, mert ő maradt utolsónak az unokaöccsével és bizony hosszas tárgyalásra volt szüksége, míg elérte azt, hogy Quentin-t erős fedezet mellett Crawford lord elé kísérték.

Ez a skót nemes egyik utolsó sarja volt a skót lordok és lovagok ama derék törzsökének, melynek tagjai VI. Károlyt oly híven szolgálták véres harcai közepette, mely harcok révén Károly kivívta Franciaország függetlenségét és kikergette országából az angolokat. Már mint gyermek, ott harcolt Douglas és Buchan oldalán, Jeanne d'Arc zászlaja alatt s egyike volt azoknak a skót lovagoknak, akik oly szívesen rántottak kardot a *lilium* védelmére s az angol ősi ellenség ellen. A Skóciában időközben beállott változások s talán a francia erkölcsök és éghajlat megszokása arra készítette a lordot, hogy hazájába való visszatérésről végképp lemondjon és pedig annyival inkább, mert Lajos király udvarában elfoglalt magas állása és egyenes, nyílt jelleme olyan nagy befolyást biztosított számára a királynál, hogy az teljesen megbízott benne és meglehetősen tág hatalmi kört bízott reá tudatában annak, hogy a nemes lord - kivéve az olyan ügyeket, amelyek az ő hatáskörébe tartoznak - más dolgokba soha bele nem avatkozik.

Az őrszemen kívül Balafré és Cunningham kísérte be Quentin-t a lord szobájába, kinek méltóságteljes megjelenése és az a nagy tisztelet, amelyet ez a két büszke, gőgös skót harcos tanusított parancsnokuk iránt, mély és maradandó hatást tett az ifjú Quentin-re.

Crawford lord nyulánk, magas, szikár alak volt; noha az idő bizony már jócskán eljárt fölötte, azért még mindig erős és izmos férfi volt, aki a katonai felszerelés terhét és a szolgálat fáradságait éppoly jól és könnyen viselte el, mint akármelyik fiatal katonája. Vonásai kissé durvák és darabosak voltak, napbarnította arcát sebhelyek szántották keresztül-kasul, a tekintete azonban, amely véres csatákban százszor nézett szembe a halállal, inkább bátor és tudatos elszántságot, semmint vad, duhaj bátorságot fejezett ki. Alakját e pillanatban bő hálóköntös takarta, amit széles és vastag bőröv fogott át derékban, ahonnan szépművű markolattal ellátott tőr csüngött le. Nyakát aranylánc és a szent Mihály-rend jelvénye díszítette. Vadbőrrel letakart pamlogon pihent s orrán szemüveggel - akkor az még új találmány volt - egy nagyalakú kézirat olvasásában volt elmerülve, amely a katonai és polgári rendőrség szolgálati szabályzatát foglalta magában s amelyet Lajos király a dauphin okulására gyűjtetett össze s azt véleményezés végett átadta a tapasztalt harcos katonának.

Crawford lord kissé bosszúsan dobta félre a könyvet s az ő jellegzetes, kissé idegenszerű kiejtésével rászólt az alkalmatlan látogatókra:

- Az ördögbe! Mit akartok tőlem!

Balafre ekkor tiszteletteljes hangon részletesen elmondotta unokaöccse kalandját a főporkolábal. A lord nyugodtan hallgatta végig a jelentést, de már nem tudta megállni nevetés nélkül Quentin együgyűségét, amellyel segítségére sietett annak a gonosztevőnek; de bezzeg nem nevetett, hanem inkább a fejét rázta, mikor a jelentésből arról értesült, hogy ez ifjú miatt a skót testőrség és a főporkoláb katonái közt csaknem harcra került a dolog.

- Hányszor hoztok még ilyen összegabalyodott ügyet kibogozás végett én hozzám! - szólalt meg a lord. És hányszor kell még ismételnem - és kivált nektek: Louis Lesley és Archie Cunningham - hogy az idegen csapatok szerényen és illedelmesen viselkedjenek a lakossággal szemben, ha csak azt nem akarjátok, hogy a város valamennyi kutyáját rátok uszítsák. Ebben az egész ügyben mindössze az a vigasztaló, hogy nem a lakossággal, hanem a főporkolábal tűztetek össze, ami sokat enyhít a dolgon. Mert azt csak természetesnek találom, hogy honfitársatoknak pártját fogtátok, hiszen enélkül bizony szomorú vége lett volna a kalandnak. Adjátok csak ide az anyakönyvet onnan a polcra, hadd írjam be oda ennek a fickónak a nevét, hogy legalább a ti kiváltságaitokban osztozkodhassék.

- Ha Méltóságod kegyeskedik... - mondotta halkán Quentin.

- Megörültél, öcsém? - szólt reá mérgesen Balafre. Hogy mersz ő lordságához szólni, mielőtt megszólítana téged!

- Türelem, Balafre! - csillapította őt a lord. Hadd halljuk, van-e valami mondani valója a fickónak.

- De csak méltóságod engedelmeivel - felelte Quentin. Nagybátyámnak már mondtam, hogy tétováztam, vajjon belépjek-e a testőrség kötelékébe, mert némi aggodalmaim vannak. Most azonban, hogy a nemes férfiút és tapasztalt parancsnokot megismertem: aggályaim teljesen megszűntek, mert bizalommal viseltetem méltóságod személye iránt, kinek tekintete olyan bizalomkeltő és tiszteletet parancsoló.

- Jól beszél a gyerek! - jegyezte meg a lord, aki a hízegés iránt nem volt egészen érzéketlen. Hát bizony, ami a tapasztalatot illeti: van bőven, s Isten segítségével hasznosítani tudom azt akkor is, mikor engedelmeskednem kell és akkor is, mikor parancsolnom kell. E pillanattól kezdve tehát Quentin, tagja vagy a skót testőrségnek és beosztalak téged szolgálattételre nagybátyád mellé mint apródot. Rossz dolgod nem lesz, s azt hiszem, hogy derék harcos válik belőled, hiszen nemes, vitéz őseid voltak. Neked pedig, Balafre, legyen gondod arra, hogy Quentin a fegyverforgatás gyakorlásában szorgalmasan részt vegyen! Annyival inkább, mert tudomásom szerint a közel jövőben tornajátékokra készülnek az udvarnál.

- Kardom markolatára mondom: szívből örvendek! - mondotta Balafre. Ebben az örökös semmittevésben és tespedő békében valóságos vénasszonyá lettem máris.

- Mi több: én még azt is hallottam, hogy a régi zászlók ismét fellobognak majd a csatamezőn!
- toldotta meg a lord.

- De már erre csak iszunk egyet! - kiáltott föl lelkesülten Balafre. Bizonyára jól fog esni, már csak azért is, mert az öcsémet avatjuk...

- Hiszen ami azt illeti: jól esik neked az ital a - harangszóra is! - jegyezte meg Crawford lord. De úgy vigyázz ám magadra, Lajos, hogy azután meg ne idd ennek a - keserű levét is!

Crawford lord óva intette bajtársait, hogy napszálltakor vessenek véget a mulatozásnak, amely rossz vért szülhetne a szolgálatra kirendelt katonákban; sőt azt is kilátásba helyezte, hogy maga is megjelen az avatáson, de azt már elhallgatta, hogy minden valószínűség szerint azért, hogy ellenőrizze, vajjon csakugyan megfogadták-e a parancsát.

Lesley még vagy tíz-tizenöt társát meghívta a bankettre. Azt a gót stílusú termet, ahol ezt a bankettet rendezték, pompásan földíszítették: a padlót telehintették frissen szedett galyakkal, a falakat pedig a skót gárda által az ellenségtől elvett zászlókkal ékesítették föl. De gondoskodtak arról is, hogy Quentin-t hamarosan testőr-formaruhába bujtassák, hogy ezzel a főporkolábot bevégzett tény elé állítsák.

A banketten természetesen a legjobb kedv uralkodott. Nemzeti dalokat énekeltek, skót hősi mondákat beszéltek el, őseik vitézi tetteit elevenítették föl s bizony Tourain dúsan termő rónája egy időre átváltozott Skócia szirtes hegyvidékévé...

Mikor a jókedv a legmagasabb fokra hágott; mikor az ősök nemes példáján a lelkesültség mindnyájukat magával ragadta: betoppant közéjük Crawford lord, mint ahogy azt Balafre megjósolta. A lord bizony már alig várta, hogy a király asztalától - ahová hivatalos volt - megszabaduljon és hogy szeretett katonái közt néhány kellemes percet tölthessen. Miután a számára fentartott díszhelyet elhárította magától, a lord állva gyönyörködött a víg ifjak multságában, s az ennek a látványnak nyomán támadt öröm kifejezése meglátszott az arcán is. A följajlott serleget csak vonakodva vette kézbe, de azután mintha hirtelen ráeszmélt volna, hogy üdvözölni illenék az új tagot, Quentin-t. Hatalmas üdvözlő szavai követte a lord üdvözlő szavait.

Ebben a percben lépett a terembe az az idősb altiszt, akit a lord követségben küldött Oliverhez, az udvari borbélyhoz, hogy beszámoljon küldetése eredményéről. És ez a „szakállnyíró” - ahogy a borbélyt egymás közt nevezték - azt üzenve vissza, hogy azt a gonosz „nyaktekerő” főporkolábot ő maga is gyűlöli és hogy olyan parancsot fog a királytól kikunyorálni, melynek értelmében Quentin Durward ellen folyamatba tett mindenféle eljárást nyomban meg kell szüntetni, ellenben a skót testőrség számára biztosított kiváltságokat Quentin-re is ki kell terjeszteni.

Természetesen újabb üdvözlő szavak zúgottak végig a termen és éltették a nemes lordot, aki most szintén ivott az új testőr egészségére. A bortól egy kissé beszédesebb lett a lord is, s Quentin-t maga mellé ültetve, apróra kikérdezte a hazai állapotokat illetően. E közben, az elfogyasztott bor arányában, a hangulat nemcsak, hogy emelkedett, hanem hovatovább mind bizalmasabbá vált, elannyira, hogy a lord, talán akarata ellenére, azt is elárulta, hogy Burgundiából, Károly hercegtől követ érkezett, aki rossz híreket hozott.

- A követség érkezéséről nekünk is van tudomásunk - jegyezte meg az egyik testőr. Philipp de Crèvecoeur gróf málhája, lovai és szolgaszemélyzete ott vesztegel az eperfa-fogadóban, mert a király nem bocsájtotta be őket a kastélyba.

- És mi a panasz? - kérdezte Guthrie.

- Valamiféle határvillongásokról beszélt - felelte a lord. De főként amiatt panaszkodott, hogy a király pártfogásába vette azt a Dijon-ból ide menekült hölgyet, akit Károly herceg, mint a leány gyámja, kedvelt emberéhez: Campobasso lovaghoz akart feleségül adni. A fiatal grófnő egy idősb rokona társaságában szökött át a határon. A király ez esetben is - mint rendszerint szokta - a politikai szempontokat tartja szem előtt, s amint már ti is tudjátok, nem vette nyilvánosan a pártfogása alá, sem nem engedte át őrizetbe leányának, Jeanne hercegnőnek.

- Csakhogy a burgundi herceg ilyes dolgokban nem érti ám a tréfát és nincs érzéke a finomabb diplomáciához! - jegyezte meg Cunningham.

- Természetesen! És éppen azért alighanem kenyértörésre kerül a sor köztük - felelte a lord.

- Rendben van! - kiáltott föl lelkesülten Balafre. Tíz évvel, sőt húsz esztendővel ezelőtt már megjósoltam magamnak, hogy a szerencsémét én még a házasság révén fogom megalapozni. Ki tudja, mi történhetik, ha sor kerül arra, hogy egy asszony becsületeért és szerelméért kell síkra szállnom, mint ahogy a régi románcokban írva van.

- Te, te beszélsz asszony szerelméről, te, azzal a rettentő sebhellyel az arcodon? - jegyezte meg Guthrie.

- Már csak inkább egy grófkisasszony, mint egy pogány - cigányleány! - felelte Balafre indulatosan.

- Csend, bajtársak! - szólalt meg Crawford lord csillapító hangon. Ez nem az a hely, ahol éles fegyverekkel szabad vívni s ahol gúnyt lehetne üzni egymásból! Mi itt valamennyien bajtársak vagyunk! Ami pedig a lady-t illeti, nos, ő tulságosan gazdag egy szegény skót lordhoz mérten, különben - ellenére hatvan esztendőnek - bizony még magam is pályáznék a kezére. De igyunk hát legalább az egészségére, mert amint mondják, a grófkisasszony valóban - vakító szépség!

Most azután többen is jelentkeztek, akik a grófkisasszonyt látni vélték már. Így Arnot testőr reggel, mikor a sorompónál állott őrt, egy gyaloghintót látott közeledni a kastély felé, amelyben két hölgyet pillantott meg.

- Ejh, Arnot, szégyeld magad! - torkolta le mingyárt a lord. A katonának semmit sem szabad elárulni abból, amit szolgálat közben látott. Különben is, honnan tudhatnád, hogy abban a gyaloghintóban éppen Croye Izabella grófkisasszony ült?

Mások viszont az eperfasor végén, a liliumhoz címzett vendégfogadó felé látták haladni. Arnot azonban váltig erősítette, hogy az ő szolgálja a vendégfogadás hajcsárjától hallotta, hogy a két hölgy a gazdája fogadjában lakik és hogy a király titokban már több ízben meglátogatta őket. Az a hajcsár még azt hitte, hogy a hölgyek Crèvecoeur gróf elől menekülnek, kinek érkezéséről a korábban érkező futár révén értesültek.

- Alighanem jó nyomon jársz, Arnot! - szólalt meg ismét Guthrie. Most már meg mernék rá esküdni, hogy a grófkisasszony volt az, aki azon a lanton oly szépen játszott és olyan szépen énekelt, mintha csak magát Melusina tündért hallottam volna! Az ének a toronyszoba ablakából hangozott s ilyen dalt Plessis-kastélyban én még nem hallottam! Én ott állottam... állottam mozdulatlanul, pedig tudtam, hogy az asztal már meg van terítve és ti vártok reám, de én csak álltam... álltam, mint...

- Mint a szamár a hegyen! - vágott közbe Crawford lord. A te hosszú orrod megérezhette a vacsora szagát; hosszú füled meghallhatta a zenét, de a rövid eszeddel nem tudtad magad mire határozni, hogy mitévő légy! De csitt!... Nem a székesegyház harangja kondult meg vecsernyére? De hiszen még nincs itt az ideje! Az a vén robotos alighanem elszámította magát s egy órával korábban húzta meg a harangot.

- Dehogyan számította el magát - felelte Cunningham. A nap már nyugovóra száll amott a szép nyugoti síkon...

- Igazad van! - mondotta a lord. Most pedig fiúk ürítsük a búcsúpoharat Skócia üdvére!... Azután kiki menjen a maga szolgálati helyére!

A búcsúpoharak kiürültek s a vendégek szétszéledtek. A lord karonfogta Balafret s utasítást adott neki az új bajtársat illetően és erősen a lelkére kötötte, hogy kísérje figyelemmel fiatal unokaöccse viselkedését és főként olyan alkalmakkor, mikor a nő meg a bor játszik szerepet...

Talán mondanunk sem kell, hogy Quentin a szép Izabella grófkisasszony felől elhangzott szavakra mohón fölfigyelt, s amikor kis cellájába lépett, amelyet nagybátyja másik apródjával

volt kénytelen megosztani, mélyen elgondolkodott. Minden valószínűség szerint, annak a toronyszobának a lakója, kinek éneke oly nagy hatással volt reá, s Péter mester szép pohárnoknője, aki a reggelijét behozta, azonos Izabella grófkisasszonnyal, aki zsarnoki gyámja elől menekült ide. Majd Péter mester személyére tévedt a gondolata, aki olyan tekintélyt tudott gyakorolni arra a gonosz főporkolábra, kinek kezéből az imént olyan nehezen tudott megszabadulni. Álmodozásának, amelyet szobatársa, a kis Will apród, merő tiszteletből zavarni nem akart - hirtelen véget vetett nagybátyja megjelenése, aki legott az ágyba parancsolta őt azzal, hogy holnap reggel korán kell talpon lenni, mert magával viszi őt a király előszobájába, ahol ugyanakkor őt másik társával együtt szolgálatba lép.

NYOLCADIK FEJEZET.

Az otthoni szigorú nevelés és az aberbrotick-i kolostor szabályai hozzászoktatták Quentin-t a korai keléshez, ami most sem esett nehezebbre. Jókedvvel öltözött föl a fegyvercsörgés és a kürt harsogó lármája közepette, ami a régi őrség fölvaltása közben fölhangzott. Balafre-nak gondja volt arra, hogy unokaöccse részére a lehető legszebb ruha s a legjobb fölszerelés jusson, s mikor Quentin szolgálatra készen jelentkezett nála, a vén katona gyönyörűséggel legeltette szemét ifjú öccse szép termetén és katonás külsején.

- Hogyha te, öcsém, éppoly hünek és vitéznek bizonyulsz - mondotta Balafre - amily szép a külsőd: akkor nekem lesz a legszebb s a legjobb fegyverhordozóm az egész skót testőrségben! Ami nemcsak magadnak, hanem az egész Durward-nemzetségnek becsületére fog válni. Most pedig kövess engem a király előszobájába és igyekezzél állandóan közelemben maradni!

E szavak után Balafre megragadta hatalmas, súlyos, de szépen díszített kelevézetét s utasította Quentin-t, hogy szintén válasszon ki magának efféle szűrő fegyvert, de jóval könnyebbet. Ekkor azután mindketten lementek a kastély udvarára, ahol a szolgálatban soron következő testőrök már sorakoztak; a fegyverhordozók gazdáik mögött, a második sorban állottak föl. Voltak ott piqueur-ök, vagyis lovas vadászok, pompás lovakon és nagyszerű kutyafalka élén, ami módfölött megragadta Quentin figyelmét elannyira, hogy nagybátyjának ismételten figyelmeztetnie kellett őt arra, hogy most nem a maga, hanem a király kedvéért van itt. XI. Lajos királynak talán a vadászat volt az egyetlen igazi szenvedélye, s a királyi erdőkben a vadállományt oly szigorúan őriztette, hogy azt beszélték a környéken: hamarabb meg lehet ölni egy embert büntetlenül, mint egy szarvast!

Balafre megadta a jelt, mire a testőrök, néhány rövid vezényszó elhangzása után, elindultak a király kihallgatási terme felé. Bármily fényes és csillogó volt is itt minden, ami Quentin szemei elé tárult: mégis, kénytelen volt beismerni önmaga előtt, hogy a királyi udvar fényét és pompáját illetően - csalódott. Habár a sok katona, udvari tisztviselő s a különféle szolgálatszemélyzet ruhája csak úgy fénylett a dísztől, de magasabbrangú udvari dignitáriust, egyetlen előkelő főnemest sehol nem látott, olyan neveket, amelyek hírt, dicsőséget jelentettek nemcsak viselője, hanem egész Franciaországra nézve - sehol nem hallott! A király féltékenykedő természete, mesterkéltségek és furfangos politikája ezeket a kiváló személyiségeket az udvartól távol tartotta és hívásra is csak akkor jelentek meg itt, ha valami fontos és országos jelentőségű ünnepség alkalmából okvetlenül szükség volt személyes megjelenésükre. De azután, mihelyst tehettek - szétrebbentek.

Crawford lordon kívül, aki, kezében ezüst botjával és dús aranyozású formaruhájában, valóban szép megjelenésű, tekintélyes személyiség, említésreméltó Dunois gróf volt, fia annak a híres Jean Dunois grófnak, aki le Bâtard d'Orléans néven volt ismeretes és természetes fia volt a burgundi párt által meggyilkolt Louis d'Orléans hercegnek s aki Jeanne d'Arc zászlaja alatt részt vett az angol uralom ellen folytatott küzdelmekben. Nos, ennek a fia, akiről most szó van, atyjáról örökölt hírnevet nemcsak, hogy fenn tudta tartani csorbítatlanul, hanem őszinte, nyílt jelleménél fogva még a módfölött féltékeny Lajos király barátságát is ki tudta érdemelni elannyira, hogy őt még a titkos tanácskozásaira is meghívta. Noha mindama tulajdonságokkal és ügyességgel, amiket abban az időben a lovagtól megköveteltek, bőven meg volt áldva: Dunois gróf szépnek és délceg termetűnek éppen nem volt mondható. A közepesnél kissé alacsonyabb termete erős és izmos; lábai kissé kifelé görbék, ez ok miatt sokkal mutatósabb volt lóháton, mint gyalog. Szélesvállú, feketehajú s barna arcbőrű férfiú volt, karjai aránytalanul hosszúak és izmosak. Noha arcvonásai szabálytalanok sőt csunyák, mégis az egész lényében volt valami nemes előkelőség és önérték, ami már az első látásra

elárulta magas nemesi származását és rettenthetetlen katonás jellemét. Magatartása bátor, egyenes; léptei szilárdak, férfiasak, arcvonásainak pedig a sastekintet és az oroszlánhomlok valami tiszteletet parancsoló kifejezést kölcsönzött. Vadászruhát viselt, amely inkább drága lehetett, semmint tetszetős, sőt némely alkalommal magára öltötte az udvari fővadászmester-formaruhát is, noha ezt a hivatalt aligha látta el.

Dunois gróf karjára támaszkodva, lassú, vontatott lépésekkel közeledett Lajos király. Mögötte lépdelt az orléans-i herceg, aki - minthogy a királynak fiúgyermek nem volt - a francia trón várományosa is. Lajos király még erre a hercegre is olyan féltékeny volt, hogy az a kastélyból egy tapodtat sem távozhathatott és külön udvart sem tarthatott. Szomorúságát, a szó szoros értelmében raboskodásnak nevezhető ellenőrzésen kívül, fokozta még az a szinte zsarnoki parancs, mely szerint a herceg köteles feleségül venni Jeanne hercegnőt, a király fiatalabb leányát, akivel még gyermekkorában eljegyezték őt s akinek csúnyaságát és csúf természetét tekintve, a királyi parancs valóban kegyetlen csapás volt az ifjú herceg szívére.

Ennek a szerencsétlen hercegnek sem volt valami túlságosan előnyös külseje, de megnyerővé tette őt gyöngéd, szelid lelkülete, Quentin azt is megfigyelte, hogy a herceg szinte menekülni szeretett volna a testőrség katonás tisztelgése elől; a szemét ilyenkor állandóan a földre sütötte le attól való félelmében, hogy a testőrségnek ez a pusztán kötelességszerű hódolata újabb féltékenységet ébreszt a királyban.

Bezzeg egészen más volt a viselkedése Jean de La Balue bíboros-prelátusnak, aki abban az időben kedvelt embere és minisztere volt a királynak. Lajos ezt a kegyelt emberét a legalacsonyabb sorsból emelte föl magához, elhalmozta kegyeivel, s noha ezzel szemben is óvatos és gyanakvó maradt: mégis ez a férfi volt a legbefolyásosabb valamennyi tanácsadója közt. Ez a különösen eszes főpap mégis elszámította magát: elbizakodottságában olyan dolgokba is beleavatkozott, amikhez sem nem érthetett, sem nem tartoztak a hatáskörébe. Karcsú, magas, elég tetszetős külsejű férfiú volt s a szép nemnek kedvelője. Némelyek, hogy hízelegjenek neki, elhitették vele, hogy izmos lábai - amiket atyjától, a limoges-i fuvarostól örökölt - kiválóan érvényre emelik férfiasságát; a hiú ember ettől kezdve hosszú bíborosi ruháját féloldalt mindig olyan magasra emelte föl, hogy erős lábszárainak idomai mindenkinek föl kellett hogy tűnjenek.

Mikor azután hosszú, karmazsinpiros ruhájában és dúsan díszített bíborosi kalappal a fején végighaladt a gyönyörű termen, meg-megállott a testőrök sorfala előtt s egyiknek-másiknak szigorú hangon tett szemrehányást magatartása vagy öltözete miatt és olyan kiméretlen hangon tette meg észrevételeit, hogy ezek a vitéz harcosok méltán érezhették magukat megsértve. Annyi bizonyos, hogy őszintén gyűlölték őt!

- Jelentették már a királynak, hogy a burgundi követ kihallgatásra jelentkezett? - kérdezte Dunois a bíborostól.

- Természetesen! - felelte a bíboros. - S ime, ott jön a mindenható Oliver Dain, a borbély, aki majd közli velünk a király akaratát.

És csakugyan: ebben a pillanatban lépett ki a király dolgozószobájából egy nevezetes személyiség, aki bizalom dolgában a bíborosnak semmi tekintetben nem állott mögötte. Csak éppen külsőre nézve nem volt olyan tekintélyes; sőt ellenkezően: alacsony, sápadt, vézna kis emberke, kinek fekete selyem ujjsa és nadrágja igénytelen külsejének emelésére éppen nem volt alkalmas. Egyik kezében ezüst tálat, a másikban törülközőt tartott. Különben élénk kifejezésű arcát szinte állandóan a föld felé irányította s apró, nesztelen lépéseivel inkább végigsiklani, mint végighaladni látszott a termen. Noha szerénytelennek nem volt mondható, a termen keresztül mégsem tudott egész észrevétlenül átsiklani anélkül, hogy az általános

figyelem feléje ne fordult volna, lévén a királynak olyan kegyelt embere, akinek a szavát meghallgatja, sőt a tanácsait is megfogadja.

Oliver néhány komoly szót váltott Dunois gróffal, aki legott távozott a teremből, míg a borbély visszatért a király szobájába és csak elmenőben állott szóba néhány kiváltságos jó barátjával.

Ezek között volt Lesley is, akinek Oliver tudtára adta, hogy ügye rendben van. Ebben a pillanatban lépett a terembe Tristan l'Hermite, a főporkoláb és udvarnagy s egyenesen Balafré felé tartott. Ennek a fontos személyiségnek komor, visszataszító arcát a drága ruha méginkább félelmetessé tette, a hangja pedig, mikor megszólalt, dörmögő volt, mint a medvéé. Ezúttal azonban - ha nem is hangja - de legalább a szavainak értelme mintha barátságosabb akart volna lenni; végtelen sajnálatát fejezte ki a tegnapi félreértés miatt, amire okot az a körülmény adott, hogy Balafré unokaöccse nem viselte a testőrök formaruháját, de még csak nem is említette, hogy közbük tartozik. Pusztán ez okozta a félreértést, amiért, ime, bocsánatot kér.

Balafré megadta neki a kellő választ s mihelyst a főporkoláb továbbhaladt, az unokaöccse felé fordult és tudtára adta neki, hogy őt az a szerencse és megtiszteltetés érte, hogy a főporkolábbbban halálos ellenségét láthatja.

- Hanem azért az a katona, aki megteszi kötelességét: fittyet hányhat a főporkoláb úr gyűlöletének! - tette hozzá Balafré.

És Quentin csakugyan helytállóan találta nagybátyja véleményét, mert a főporkoláb, mikor elhaladt mellette, olyan dühös pillantást vetett feléje, mint a medve, mikor a vadász kése megsebzí. Quentin-re ez a vészjósló tekintet tagadhatatlanul mély hatást tett, mert eszébe juttatta azt az érzést, amit a nyakára illesztett kötél okozott neki tegnap...

Eközben Oliver ismét kijött a király szobájából, melynek ajtaja most szélesen kitárult s a király belépett a kihallgatási terembe. E pillanatban minden szem a király felé irányult, természetesen Quentin-é is, aki csaknem elejtette a fegyverét, mikor XI. Lajos francia királyban határozottan felismerte az ő tegnapi kereskedőjét, selyemtenyésztőjét, az ő titokzatos Péter mesterét, akinek tegnapi vándorlásai közepette kísérője volt. Hiszen gyanakodott ő Péter mester kilétét illetően már tegnap is, de ez a meglepetés, amely most őt érte, minden képzeletet fölülmul!

Nagybátyja rendreutasító intése legott magához térítette ugyan, de bezzeg akkor csodálkozott ám el igazán, mikor a király, kinek mindent egyszerre átfogó tekintete őt máris észrevette, most egyenesen feléje tartott, anélkül, hogy másvalakire egyáltalán rápillantott volna.

- Tudomásom van arról, ifjú ember - fordult a király egyenesen Quentin felé - hogy Tourainebe való érkezéskor összekoccanásod volt. Én megbocsájtom ezt neked, mert nem is annyira te, mint inkább az a kereskedő a hibás, aki a te heves fiatal véredet borral még inkább fölhevítette. Hogyha én azt a kereskedőt ki tudom nyomoztatni: majd elbánok veled, amiért az én testőrömet meg akarta rontani! - Balafré! - fordult most a király Lesley felé. - A te unokaöcséd egészen helyes fiú, habár egy kissé fennen hordja az orrát. De mi az ilyen férfiakat szeretjük és arra gondolunk, hogy a környezetünkhöz tartozó derék férfiakat érdemük eszerint még jobban kitüntessük, mint ahogy eddig történt. Ird föl ez ifjú pontos születési adatait - év, hónap, nap, óra, perc - és add át Oliver Dain-nek!

Balafré mélyen meghajtotta magát, majd ismét fölvette előbbi katonás magatartását; Quentin azonban, aki ezalatt némiképp visszanyerte nyugalmát és magához tért csodálkozásából, a királyt most jobban szemügyre vehette s ekkor ámulva állapította meg: mennyire el tudja változtatni külsejét és arckifejezését.

A király ezúttal sötétkéék színű, de már kopottas vadászruhát viselt, amely bizony semmivel sem volt különb, mint a tegnapi kereskedő ruhája; feltűnt rajta a nagy rózsafüzér, amelyet állítólag egy libanoni remete viselt valaha. Sapka helyett kerek kalap volt a fején, teleaggatva ólomból formált szentszobrokkal; a tekintetéből most nem a kapzsi nyereségvágyat, hanem a hatalmas uralkodó mindent átható és átfogó pillantását látta meg; homlokának redői mögött pedig nem a kereskedő aprólékos üzleti tervezgetését látta meglapulni, hanem azokat a barázdákat, amelyeket egy egész nemzet sorsáról való gondoskodás gondja vont oda.

A király után a hercegnők léptek a terembe udvarhölgyeik társaságában. A legidősebbnek, aki később Bourbon Péter felesége lett, s akit Anna beaujeu-i hercegnő néven ismer a francia történelem - nincs sok köze történetünkhöz; egyébiránt magasnövésű, eléggé csinos külsejű, közlékeny és sok szép tulajdonsággal megáldott nő volt, aki atyjának élelátását örökölte. Szerette is a királyt ezt a leányát, ahogy talán senki mást sem.

Mellette lépdelt a szerencsétlen huga: Jeanne, az orléans-i herceg menyasszonya, félénken, bizonytalanul, teljes tudatában hiányának azoknak a szép tulajdonságoknak, amelyek bírását a nők annyira óhajtják. Sovány volt és vézna, teste szemmeláthatóan ferde, a járása pedig olyan imbolygó és bizonytalan, hogy szinte bénának lehetett volna tartani. Szép fogsora, bánatosan szelid és lemondásról tanuskodó tekintete és világosbarna dús haja azonban némiképp feledtette egyéb testi fogyatkozásait, sőt talán egyensúlyozta természetének hibáit. Egész lényén tisztán észrevehető volt, hogy előnytelen külsejének teljes tudatában van, és még csak meg sem kísérelte, hogy azokat a hiányokat, amikkel a természet megbélyegezte őt, csak valamiképpen is pótolja, vagy enyhítse.

- Nos, hogy érzed magad, te életunt leánykám, te? - szólította meg a király Jeanne-t, egyenesen feléje tartva. - Vajjon vadászatra, avagy imádkozásra szántad-e el magadat ma reggel?

- Ahogy parancsolja királyi atyám! - felelte a hercegnő olyan halkán, hogy alig volt hallható.

Néhány ájtatos szó után a király tréfás hangon megjegyezte, hogy ő is, meg még valaki más is - és ekkor az orléans-i hercegre nézett - jól tudják, hogy mihez van kedve; és ekkor az orléansi herceghez fordulva:

- Kedves öcsém - mondotta - jer és vezesd ezt a jámbor leányzót a - lovához!

E szavakra a herceg annyira zavarba jött, hogy zavarában Jeanne keze helyett - Anna hercegnő kezét fogta meg, amiért azután a király jól megdorgálta. Hát bizony szomorú látvány volt ez a jegyepár, amint hideg, nedves kezüket egymáséiban tartották. Az ember nem tudta, melyik sajnálatraméltóbb: a herceg-e, akit irtózatának tárgyához eltéphetetlen kötelék fűzte; avagy ez a szerencsétlen hajadon, aki jól tudta, hogy szerelem helyett irtózáttal van eltelve iránta az, akiért még az életét is szívesen föláldozta volna.

- Most pedig - lóra hölgyeim és uraim, lóra! - mondotta a király. - Én majd Anna leányom oldalán lovagolok. Hogy a jó Isten és szent Hubertus áldása kísérjen bennünket a mai napon!

- Attól tartok, hogy az indulást egy kissé el kell halasztanunk, Sire! - szólalt meg most Dunois gróf komoly hangon. - A burgundi követ a kastély kapuja előtt várakozik és bebocsájtást követel.

- Micsoda? - pattant föl a király. - *Követel?* És megmondották neki, hogy ma nem érek rá? Holnap pedig, miután Szent Márton napja van, földi gondokkal nem akarunk foglalkozni; holnapután pedig Amboise-ba készülök, de hajlandó vagyok őt visszatérésem után fogadni - mihelyest a sürgős államügyek megengednek.

- Én mindezt elmondottam neki és Sire, ő mégis...

- Pasques-Dieu! - förmedt rá a király a grófra. - Miért akadt a torkodon a szó, Dunois? Mégis csak különös, hogy te, a mi gögös burgundi rokonunk fennhéjázó követével szemben olyan erélytelen vagy! Én, kedves barátom, annyit sem törődöm az ő dacos követségével, mint ahogy ennek a kastélynak tornyai fittyet hánynak a hideg északkeleti szélnek, amely szintén Flandria felől jön, akár ez a követ úr!

- Akkor hát kénytelen vagyok, Felség, azt is jelenteni, - folytatta Dunois még erélyesebb hangon - hogy Crèvecoeur gróf kíséretével és kürtöseivel együtt e pillanatban a kapu előtt áll és ezt üzeni: Arra az esetre, ha Felséged megtagadná tőle a kihallgatást, amit ura parancsára neki kérni joga van: akkor ő egy tapodtat sem mozdul el onnan mindaddig, amíg Felséged - akár államügyek, akár szórakozás, akár istentisztelet miatt - távozik a kastélyból. És ebbéli elhatározásában - az erőszakot kivéve - meg nem ingathatja őt senki és semmi sem!

- Az örült! - jegyezte meg a király. - Azt hiszi, hogy nem bírnám ki akár huszonnégy óra hosszat is e falak közt? Kivált, hogyha az embernek egy ország ügyeit kell intéznie! Ez a szeleburdi ember azt hiszi, hogy az ember rosszul érzi magát, ha nem ül szakadatlanul a nyeregben. Bocsássátok a kutyákat szabadon, de jól ügyeljetek reájuk! Vadászat helyett ma titkos tanácskozást tartunk.

- Én fejedelmem, hűbéruram - rimánkodott Dunois - így nem bírod lerázni a nyakadról Crèvecoeur grófot! Az ő utasítása ugyanis az, hogyha Felséged egyáltalán nem fogadja őt, akkor keztyűjét tűzze oda a palissádokhoz jeléül az ura kihívásának életre-halálra! De még ez nem minden: mondja föl tüstént a hűbérszerződést és üzenje meg nevében a háborút Franciaországnak!

- Hm! Tehát így állunk? - mondotta a király homlokát sűrű redőkbe szedve. - Hát ennyire fennhéjázó a mi hűbéresünk? Ilyen barátságtalan irányunkban a mi rokonunk? - Akkor hát, Dunois barátom, nincs más hátra, mint kibontani a hadi lobogót és felkiáltani: *Montjoye Saint-Denis!*³

- Amen! - hagyta rá a harcias szellemű Dunois, de halkán hozzátette: - Jó órában legyen mondva!

A hosszas várakozásban a testőrök, akik az egyes elejtet szavak értelméből mégis csak megtudták, hogy miről van szó, mozgolódní kezdtek, miközben fegyvereik összecsörrentek, mire már a király is fölfigyelt és önelégülten, szinte harcias tekintettel nézett végig rajtuk. De már a másik pillanatban a politikai szempontok érvényesültek a király lelkületében, amelyek arra mutattak, hogy a Burgundiával való szakítás ezidőszerint nagyon veszedelmes lehetne. IV. Edvárd, a vitéz, győzedelmes angol király, aki harminc ütközetben vett részt katonái élén, sógora volt a burgundi hercegnek és csak azt várta, hogy kenyértörésre kerüljön a sor a burgundi herceg és Lajos francia király közt, amikor is ő az állandóan nyitott kapun: Calais-n át, betör Franciaországba azokkal a fegyverekkel, amelyek a polgárháborúban győzelmet arattak s az angoloknak mindig kedves vállalkozással, tudniillik a Franciaországba való betöréssel, feledtetí velük a véres címódások emlékeit. Ehhez a szemponthoz járult még az a körülmény is, hogy az ingatag jellemű bretagne-i herceg hűsége sohasem volt olyan megbízhatatlan, mint éppen most. De voltak még egyéb szempontok is, amelyeket a királynak nagyon is figyelemre kellett méltatni! Mikor azután Lajos király ismét megszólalt, a hangja ugyan a régi volt, de szavainak értelme bezzeg megváltozott!

- Isten őrizzen meg attól - mondotta a király - hogy csekély ok miatt keresztény vér folyjon - és éppen a legkeresztényibb király akaratából! A mi népünk boldogságát mi többre becsüljük, mint amily komolyan vesszük és ítéljük meg egy ügyetlen, hebehurgya követ okvetlenke-

³ Francia királyok csatakiáltása.

déseit, amelyek sértik bár a mi méltóságunkat, de amelyek talán túl is lépik azokat a határokat, amelyek közt a követnek mozognia szabad lett volna. Bocsássátok tehát elém a követ urat!

- Beati pacifici! - jegyezte meg Balue bíboros.

- Úgy van! - felelte reá a király. - És Eminenciád is jól tudja, hogy „akik önmagukat alázzák meg: fölmagasztaltatnak!”

- Amen! - mondotta reá kenetteljes hangon a bíboros, de még az orléans-i herceg sápadt arca is elpirult a - szégyentől, Balafre pedig szinte már nem bírta türtőztetni haragját s dühében jól a földhöz puffantotta kelevézét, amiért azonban a bíboros heves szemrehányást tett neki. És minthogyha a király is kényelmetlenül érezte volna magát a körülötte némán hallgató udvari dámák és urak közt; majd Dunois felé fordulva így szólt:

- Talán bizony nem helyesled hogy én azt a hevesvérű követet mégis magam elé bocsájtom?

- Dehogy, Sire! - felelte Dunois kissé zavarodottan. - Én sohase avatkozom az olyan dolgokba, amelyek nem tartoznak a hatáskörömbé. De, méltóztassék megengedni, Felség - egy alázatos kérésem volna.

- Hát csak ki vele! - felelte a király színlelt jókedvvel. - Te úgysem sokszor alkalmatlankodol kérésekkel. Számíthatsz reám. Nos, mi az, Dunois?

- Kegyeskedjék engem, Sire, elküldeni Evreux-be, hogy a papokat ott egy kissé - megrendszabályozhassam, - felelte Dunois katonás őszinteséggel.

- De hiszen ez éppen nem tartozik a hatáskörödbe! - jegyezte meg a király mosolyogva.

- Én azokat a papokat éppoly jól rendben tudnám tartani, mint maga az evreux-i püspök, vagy mylord Balue bíboros, aki viszont a testőröket kommandírozgatja.

A király keserűen mosolygott, mikor Dunois fülébe súgta:

- Várj csak! Eljön még annak az ideje, hogy a papokat ránkba szedhetjük - mi ketten! Egyelőre ez az evreux-i püspök megteszi! Oh, Dunois! Róma!... Róma varrta őt a nyakunkba és rakott még reánk egyéb terhet is. De türelem, édes barátom! Egyelőre csak keverjük tovább a kártyát - amíg a karunk meg nem erősödik...

Az udvarról felhangzó kürtszó jelezte a burgundi követ érkezését. A kihallgatási teremben jelen voltak hamarosan elrendezkedtek rangjuk szerint, míg a király, leányaival együtt, a csoport közepén maradt.

Crèvecoeur gróf, a rettenthetetlen, vitéz katona lépett a terembe, még pedig - ellenére a barátságos hatalmak közt dívó szokásnak - teljes fegyverzetben. A fejét kivéve, testét arannyal kivert acél páncél fődte, amely milanói művész mesterműve volt, dús arabeszk-díszítéssel. Nyakáról a fényes vétre csüngött le az aranygyapjúrend lánc, amely jelvénye volt az abban a korban legnagyobb tiszteletnek örvendő keresztény lovagrendnek. Egy szép apród vitte utána a sisakját, egy hírnök pedig a megbízólevelet tartotta a kezében és térdenállva nyujtotta át a királynak, míg maga a követ megállott a terem közepén, mint hogyha alkalmat akart volna adni arra, hogy büszke tekintetét, parancsoló alakját és bátor föllépését mindenki jól megbámulhassa. Kíséretét részben az előszobában, részben az udvaron hagyta vissza.

- Lépjen közelebb, Crèvecour gróf úr! - szólalt meg a király, - miután egy futó pillantást vetett a megbízólevélre. - Erre az okmányra nem is lett volna szükség, hogy egy általánosan ismert harcos belépését biztosítsa; sem azért, hogy arról győzzön meg bennünket: mily nagy, de jól kiérdemelt becsülésben részesül gróf úr a hercege részéről. Remélem, hogy az ön bájos hitvесе, kinek ereiben a mi őseink vére csörgedez, jól érzi magát. Hogyha őt is magával hozta volna gróf úr, akkor azt kellett volna hinnünk, hogy ez egyszerű és közönséges alkalommal

páncélt csupán azért visel, hogy bájos, szép hitvesét a szerelmes francia lovagokkal szemben megvédelmezhesse. Ámde az adott körülmények közepette nem találunk rá magyarázatot: miért e teljes páncéldísz?

- Sire! - felelte a követ - Crèvecoeur gróf mély sajnálattal jelenti ki és Felséged bocsánatát kéri, hogy a királyi kegyet, amellyel Felséged őt kitüntetni kegyes volt, ezúttal nem hálálhatja meg azzal az alázattal és hódolattal, mint amilyen illenék. Jóllehet a hang, amely megszólal, csakugyan Philippe de Crèvecoeur de Cordes hangja, a szavak azonban, amelyeket mond, az ő kegyes urának és parancsolójának, a burgundi hercegnek a szavai.

- Nos, és mi mondani valója van Crèvecoeur grófnak a burgundi herceg nevében? - kérdezte Lajos király, aki most méltóságteljes arckifejezést erőszakolt magára. - De megálljunk csak! Ne feledje el, gróf úr, hogy ebben a pillanatban Philippe de Crèvecoeur de Cordes azzal áll szemközt, akit ő az ura és parancsolója - fejedelmének kell, hogy tekintsen!

Crèvecoeur mélyen meghajolt s fennhangon így szólt:

- Franciaország királya! Burgundia hatalmas hercege ismételen jegyzéket küld Felségednek azokra a törvénytelen cselekedetekre vonatkozóan, amelyeket Felséged határmenti helyőrségeinek tisztjei követtek el a burgundi lakosok kárára. Az első kérdés úgy hangzik: hajlandó-e Felséged a törvények ellenére okozott károkért kártérítést nyújtani!

A király sebtében átfutotta a jegyzéket, amelyet ugyancsak a hírnök tartott eléje, s azután így felelt:

- Ezt az ügyet a titkos tanácskozáson már egyszer letárgyaltuk. - Ami az úgynevezett törvényellenességeket illeti, ezek egy része csak megtorlása volt azoknak a kártevéseknek, amiket az én alattvalóim szenvedtek. Néhány ilyen esetre vonatkozóan hiányzanak a bizonyítékok, néhány esetben pedig a burgundi herceg katonái legott megtorlást alkalmaztak. De hogyha ez eseteken kívül volnának még olyanok, amelyeket nem számíthatnánk a fönnebb említettek közé: akkor én, mint keresztény uralkodó, igenis hajlandó vagyok elégtételt szolgáltatni a szomszéd terhére elkövetett kártevésekért, noha azok akarataink ellenére és tudtunkon kívül, sőt határozott parancsunk ellenére történtek.

A burgundi herceg udvarias hangon megköszönte a fölvilágosítást, de kijelentette, hogy ezzel a bizonytalan válasszal a herceg nem elégszik meg.

- Hát legyen, ahogy az Isten jónak látja! - felelte a király emelkedett hangon. - Nem az urad és parancsolód fegyverétől való félelemből, hanem egyedül a béke kedvéért adtam én ezt a mérsékelt hangú választ urad sértő vádjaira. Folytasd tovább, ha van még mondani való!

Crèvecoeur gróf ezután ura nevében arra kérte a királyt, hogy szüntetné meg Gent, Lüttich és Mecheln városok elégedetlen lakosainak lázítását; hívja vissza onnan titkos ügynökeit, akik ott az egyenetlenség magvát hintik el és tiltsa ki a Burgundiából átszökő hazaárulókat, akik pedig Párizsban, Orléans-ban és Tours-ban biztos menedékhelyre találtak. A burgundi herceg ez árulók kiszolgáltatását követeli.

A király felháborodással utasította vissza ezt a sértő gyanúsítást és kijelentette, hogy neki nincsenek titkos ügynökei; ellenkezően: azok tisztességes kereskedők, akik üzletkötés végett látogatnak el Burgundiába, ami mindkét ország érdeke; ami pedig az úgynevezett árulókat illeti, tudtával azok is derék burgundi kereskedők és iparosok, s hogyha ezek Franciaországban letelepednek: az ellen neki nem lehet kifogása, mert azokat sem összeesküvéssel, sem a herceg ellen szított lázadással vádolni nem lehet.

- Ez tehát a válaszom! - mondotta a király erélyes hangon. - Ha pedig még mindig volna mondanivalód: hát csak hadd hallom!

- A burgundi herceg követeli továbbá; Franciaország királya küldje vissza haladék nélkül Isabelle de Croye grófkisasszonyt és kísérijét és rokonát: Hameline grófnőt tekintettel arra, hogy Izabella grófnő, noha a hűbértörvények szerint a burgundi herceg a gyámja, szökve jött át a határon és vonta ki magát a herceg felügyelete alól és titokban a francia király oltalma alá helyezte magát. Ez az eljárás pedig ellenkezik mind az emberi mind az isteni törvényekkel, amelyek a művelt Európában érvényben vannak. - Erre nézve is várom Felséged választát.

- Nagyon jól tette, Crèvecour gróf úr - felelte a király - hogy ily kora reggeli órában jelentkezett kihallgatásra. Mert hogyha önnek az a szándéka, hogy engem felelősségre vonjon mindazokért a hűbéresekért, akiket a burgundi herceg heves szenvedélye és haragja kényszerített menekülésre az ő országából: akkor bizony azok névsorának felolvasásával naplementéig sem készülhetne el. És ki az, aki állítani meri, hogy ez a két hölgy az én országomban tartózkodik? És ki az a vakmerő, aki azt meri állítani, hogy a hölgyek szökését én segítettem elő és én adtam nekik itt menedéket?

- Sire! - felelte a követ. - Engedelmeivel kijelentem, hogy erre nézve volt egy tanunk. Ez a tanu a két hölgyet látta is a liliumhoz címzett vendégfogadóban, sőt Felséged is látta, igaz, hogy méltatlan, közönséges polgári ruhában. Sőt ez a tanu, Felséged jelenlétében, üzeneteket és levelet vett át tőlük flandriai rokonaik és barátaiak számára, amely levelek a küldönc révén a burgundi herceg kezeibe kerültek.

- Hozd ide azt az embert és állítsd a szemem elé, aki ezt a kézzelfogható hazugságot meri állítani! - pattant föl a király haragosan.

- Felséged diadalmasan kiáltja ezt oda nekem, mert jól tudja, hogy ez a tanu már - nem él! Földi életében ennek a tanunak Zamet Magraubin volt a neve és kóbor cigány volt. Amint értesültem, ezt a cigányt Felséged főporkolábja tegnap kivégeztette, s minden valószínűség szerint azért, nehogy itt, e helyen, megjelenhessék és megismételhesse azt a vallomást, amit a burgundi herceg és titkos tanácsa előtt, nemkülönben előttem: Philippe de Crèvecoeur de Cordes gróf előtt tett.

- Pasques-Dieu! - kiáltott föl a király. - Ez a vád, bármily durva és goromba is, olyan együgyű, hogy inkább nevetnem kell miatta, semmint bosszankodnom! Az én rendőrségem, kötelességéhez híven, a tolvajokat és a csavargókat kivégzi; bármit mondjanak is ezek a tolvajok és csavargók az én nagyrebecsült burgundi rokonomnak és bölcs tanácsának - mindaz aljas rágalom az én koronám ellen! Mondd meg tehát az én rokonomnak, hogyha ő az efféle társaságban jól érzi magát, hát inkább tartsa meg ezeket az embereket a saját országában, mert bizony ezekre itt, a rövid gyónáson kívül, mindössze egy erős - kötél vár!

- Az én uramnak nincs szüksége az ilyen alattvalókra, Sire! - felelte a követ most már kevésbé alázatos hangon. - És nincs szüksége sem boszorkányokra, sem kóbor cigányokra és efféle csöcselék népségre, hogy tudomást szerezzen arról, ami a szomszédságában és a szövetségeseinél történik.

- Elég! - vágott közbe a király. - A türelmünk már fogytán van! Minthogy pedig te itt úgy viselkedel, mintha az egész küldetésed a célból való volna, hogy bennünket sértegess: hát majd én is követet küldök a burgundi herceghez abban a meggyőződésben, hogy sértő föllépésseddel és magadtartásával megbízatásod határát túllépted!

- Épp az ellenkezője áll, Sire! - felelte a követ. - Még nem értem a végére... Halld meg tehát, Valois Lajos, Franciaország királya, és halljátok meg ti, nemesek és gentlemen-ek, akik jelen vagytok; halljátok ti hű és jó emberek és halld meg te is: aranygyapju - és ekkor a hírnökhöz fordulva - te pedig tedd meg helyetted a kijelentést: „Én, Philippe de Crèvecoeur de Cordes, az aranygyapjasrend lovagja és birodalmi gróf, nevében a hatalmas Károly hercegnek, Isten kegyelméből Burgundiának, Lotharingiának, Brabantnak és Limburgnak hercege, Flandriának

és Artoisnak grófja, stb. stb. ezennel tudomásodra hozom Lajos, franciák királya: miután te azoknak a sérelmeknek az orvoslását, amelyeket a te embereid a te tudtoddal sőt a te ösztönzésedre a fentnevezett herceg és hön szeretett alattvalói kárára elkövettek, megtagadod: az én szavaim által a herceg a te koronád és méltóságod iránt való eddigi hűbéri kötelezettséget ezennel fölmondja, téged álnoknak és hűtelennek nyilvánít s mint herceget és mint férfit ezennel párbajra hív! Ennek bizonyosságául, ime - a keztyűm!"

És e szavak után Crèvecoeur gróf egy előkelő mozdulattal keztyűjét a szoba közepére dobta.

A vakmerőségnek és az elszántságnak lépésről-lépésre e pontig való fokozódásáig a teremben néma csend uralkodott; alig hangzott el azonban az az ütődés, amit a földre dobott keztyű okozott, és a hírnök felkiáltása: „Vive Bourgogne!” - kitört az általános fölháborodás. Mialatt Dunois, az orléans-i herceg, az öreg Crawford lord és mások, kiknek rangja arra jogosította őket, hogy egymással vetélkedve kaphattak az eldobott keztyű után, vajjon ki vegye föl azt - a többi jelenlevők harsogva kiáltozták:

- Le vele!... Tépjétek darabokra! Azt, aki Franciaország királyát saját palotájában így sértegetni merészelte!

A király azonban a lármát túlharsogó hangon kiáltozta:

- Csend legyen, hű embereim! Senki kezét ne merjen emelni erre az emberre és senki hozzá ne nyúljon a keztyűhöz! - Te pedig, Crèvecoeur gróf, hát oly kevésre becsülöd az életed, avagy annyira védve érzed, hogy ily könnyelműen teszed kockára? Avagy a te herceged más ércből való, mint a többi fejedelmek, s képzelte sérelmeit ily szokatlan módon és eszközökkel akarja orvosolni?

- Annyi bizonyos, hogy az én hercegem egészen más, sokkal nemesebb ércből való, mint Európa többi uralkodói! - felelte a rettenthetetlen lovag. - Mert amikor Lajos király, száműztek téged Franciaországból, atyád pedig lelke egész gyűlöletével és hatalmának minden erejével ellened fordult: akkor téged, téged Lajos király testvérül fogadott a házába és védelmébe vett az én nemes uram, kinek nagylelkűségét te ily gyalázatos módon megsértetted. - Éljen boldogul, Sire! Küldetésem véget ért!

És e szavak után Crèvecoeur gróf búcsúszó nélkül távozott.

- Utána! Utána! Vegyétek föl a keztyűt és utána! - kiáltozta a király. - Nem, nem te, Dunois gróf, sem ön, mylord, Crawford, mert ti már korosak vagytok a küzdelemre. És te sem, öcsém, orléans-i herceg, mert te meg túlságosan fiatal vagy! - Hanem a bíboros, Auxerre püspöke, önnek szent kötelessége, hogy békét teremtsen a fejedelmek közt! Vegye föl a keztyűt és tárja a szemébe Crèvecoeur grófnak a bűneit, amiket elkövetett azzal, hogy engem, mint uralkodót, a saját udvarom fülehallatára megsértett és arra akar kényszeríteni, hogy a háború nyomorúságaival sújtsam mind az én, mind a szomszéd és rokon herceg országának lakóit.

Mínt hogy ez a fölhívás egyenesen a személyéhez volt intézve, Balue bíboros odalépett, hogy a keztyűt fölvegye, de tette ezt olyan iszonyattal, mintha bizony kígyót kellene megérintenie. Ily nagy volt az írtózata e háborús szimbólum iránt. Azután sietve távozott, hogy még idejekorán utólréje a kihívó félt: Crèvecoeur gróft.

Lajos király egy darabig hallgatott, miközben komor tekintetét végighordozta környezetén, majd lesújtó pillantást vetve rájuk, így szólt:

- Bármennyire elbizakodott és fennhéjázó is Crèvecoeur gróf, meg kell adni neki azt, hogy a burgundi herceg keresve sem találhatott volna nála külön és alkalmasabb embert a képviselésére. Most csak azt szeretném tudni, vajjon hol találhatnék én olyan embert, aki az én válaszomat épp ily jól, épp ily hűen tolmácsolná!

- Felség! - mondotta Dunois gróf - igazságtalanul ítéli meg a francia nemességet! Közülünk bizonyára habozás nélkül bárki vállalkoznék arra, hogy Felséged kihívását a kardja hegyén nyujtsa át a burgundi hercegnek.

- De a skót nemeseket is méltatlanul ítéli meg, Sire! - szólalt meg az öreg Crawford. - Akár én, akár más, megfelelő rangú skót nemes, egy pillanatig sem késlekednék, hogy azt a gögös, elbizakodott burgundi herceget a kardja elé állítsa! És talán még az én karom is elég erős lenne, ha felséged engedelmét bírhatnám.

- Felséged azonban sohasem bíz meg bennünket olyan szolgálattal, amely reánk, Felségedre és Franciaországra egyaránt dicsfényt vethetne! - jegyezte meg Dunois gróf érezhető keserűséggel hangjában.

- Azt mondd inkább, kedves Dunois - felelte a király - hogy én csak fékezni akarom azt a vad heveskedést, amely esetleg a trón, az ország és mindnyájunk pusztulását vonhatná maga után! És mindez kóbor lovagok furfangján és praktikáin muljék talán? Ti tudjátok legjobban: mily drága most a békeállapot minden pillanata, hogy a szerencsétlen, széttépett ország sebeit szeretettel meggyógyíthassuk, és éppen ti vagytok azok, akik egy kóbor cigányleány vagy vándor demoiselle kedvéért háborúba rohannátok! - De nini! Ott jön a bíboros, remélem békés híreket hoz... Nos, Mylord, sikerült azt a hevesfejű gróftot jobb belátásra és mérsékletre bírni?

- Sire! - felelte Balue bíboros. - Küldetésem, mondhatom, fölötte nehéz volt. Én élénk szemrehányást tettem a grófnak, amiért ily tiszteletlenül viselkedett Felségeddel szemben, amit az én királyom kénytelen olybá tekinteni, mint amire neki a burgundi herceg részéről megbízatása nem volt, hanem amit csakis illetlen modorának kell tulajdonítani. És éppen ezért most már Felséged belátásától függ, hogy micsoda büntetéssel akarja megtorolni az ő sértő magaviseletét.

- Jól beszélt, Eminenciád! - felelte a király. - És mit mondott erre a követ?

- A gróf - folytatta tovább a bíboros - már épp a kengyelbe akarta tenni a lábát, hogy távozzék, de mikor az én kijelentésemet meghallotta, felém fordult és így szólt: „Volnék bár ötven mértföldnyire innen, s ezt a föltevést ott hallottam volna meg valakitől: legott visszafordultam volna ide, hogy magamat e vád alól mentesítsem!”

- Hát nem megmondtam? - kiáltott föl a király, széttétekintve maga körül a harag és a bosszúság legcsekélyebb jele nélkül. - Az én drágalátos rokonom Crèvecoeur grófban méltó és hű szolgát talált, amilyen egy fejedelemnek a jobbján még sohasem lovagolt! - De rábírta őt, Eminenciád, a maradásra?

- Igen, Sire! Huszonnégy óráig vár a kihívásul szolgáló keztyű visszaküldésére. A liliumhoz címzett vendégfogadóban van a szállása.

- Gondoskodjatok róla - parancsolta a király - hogy a grófnak figyelmes kiszolgálásban legyen része! Egy ilyen hű ember felér a korona gyémántjaival. Huszonnégy óra! - mormolta maga elé a király mélyen elmerengve, mintha a jövő titkát szerette volna kikémleni. - Huszonnégy óra! Nagyon rövid idő... De hogyha jól él vele az ember: többet végezhet, mint más egy teljes év alatt! - Nos hát, föl az - erdőbe! Föl az erdőbe, kedves uraim és ragadjátok meg a lándzsát, mert vaddisznóra megy ám a vadászat! Allegre, az erdész, fölhajtott egy olyan példányt, amely bizony próbára teszi a kutyákat, de a lovat és a lovagját is ám! - Dunois, add kölcsön a lándzsádat és nesze, itt van helyette az enyém, amely egy kissé súlyos nekem. - Lóra tehát, hölgyeim és uraim! Lóra!

És az egész társaság hamarosan fölkerekedett és elvágtatott.

KILENCEDIK FEJEZET.

Bármennyire áltatta is magát a bíboros azzal, hogy hosszú megfigyelés és tanulmányozás révén a király lelkületét alaposan kiismerte: ezúttal súlyos politikai tévedésbe esett.

Jól tudta, hogy a király mindenáron el akarja kerülni a háborút a burgundi herceggel, így tehát azt az eredményt, hogy tudniillik a burgundi követet legalább huszonnégy órára sikerült maradásra bírnia: nagy diplomáciai ténynek képzelte, amivel a királyt maga iránt nagy hálára kötelezte. Legalább így képzelte ő, s erre a nagy szolgálatra minduntalan emlékeztetni igyekezett a királyt, akihez most még inkább hozzádörzsölődött, mint ahogy azelőtt is szokása volt. A bíboros azonban ott hibázta el a dolgot, hogy nem vetett számot Lajos király féltelen féltékenységével, amely oka volt annak, hogy a király ösztönszerűen eltávolodott azoktól az embereitől, akik a tett szolgálatok fejében bizonyos jutalmakra tartottak igényt, avagy annak révén igyekeztek az ő féltett titkaihoz is hozzáférközni.

Balue bíboros állandóan a király jobbján lovagolt s igyekezett a beszélgetést a burgundi követre terelni. Bármennyire fontosnak tartotta a király az ügyet, mégis únni kezdte a bíboros fontoskodását, miért is - és hogy a beszélgetést más tárgyra terelhesse - odakiáltott az előtte haladó Dunois grófnak, hogy csatlakozzék hozzá. Így tette lehetetlenné a királyt azt, hogy a bíboros az ő túlbecsült szolgálatának hánytorgatásával úntassa őt akkor is, mikor az államgondoktól szabadulni akart.

Már jó mélyen benn jártak az erdőben, mikor a király elkiáltotta magát:

- A hajítás megkezdődött!... Eresszétek el a kutyákat! Szent Hubertus nevében!... Ha! Ha! Ha!
- Tra-la-li-la-ra!

Vígan csendült fel a király kürtjének hangja és zengett végig az erdőn, mikor két vagy három testőrének kíséretében - köztük a mi barátunk: Quentin Durward - a király nekirugtatott az erdei útnak. Különös, pedig úgy esett, hogy a király nagy vadászszenvédegye közepette is alkalmat talált arra, hogy a bíborost, akire haragudott is egy kissé, megtréfálja.

A módfölött hiú és dicsekvésre hajló bíboros önmagának és másoknak azzal tetszelgett, hogy kitűnő lovas és hogy szereti a vadat üzni. Bármily szerencsés volt is különben az asszonyok körül, akik benne nagybefolyású és tekintélyes államférfiút láttak: azok a szép és nemes paripák, amiket derüre-borura nagy összegekért összevásárolt, éppen nem méltányolták azt a nagy megtiszteltetést, hogy egy hatalmas bíborost hordozhatnak a hátukon, s egy csipetnyivel sem mutattak több tiszteletet iránta, mint tanusítottak volna boldogult atyja, az egyszerű fuvaros iránt, akivel a bíboros a lovaglás művészetében versenyezni szeretett volna. A király jól tudta ezt, s mialatt a lovát mindig gyorsabb és gyorsabb vágatásra serkentette és sarkantyuzta, a bíboros lovát, amely szorosán az ő lova mellett vágatott, sikerült annyira felingerelnie és makrancossá tenni, hogy immár bizonyosra volt vehető, hogy a ló és a lovasa nemsokáig lesznek jóbarátok, hanem megválnak egymástól. És hogy a bíborost még jobban meggyötörje, mialatt ez a lovát hiába akarta megfékezni - a király fontoskodva hívta mindig közelebb magához, hogy kényes államtitkokat szeretne vele megbeszélni. Kínosabb helyzet már el sem volt képzelhető, mint amilyen volt a bíborosé ebben a pillanatban: a király bizalmas beszélgetését kellett hallgatnia, arra megfelelnie, mikor pedig minden pillanatban attól kellett tartania, hogy igyekezete ellenére és dehogyis a saját jószántából, meg kell válnia a lovától, amely most még dühösebb és veszedelmesebb ugrásokkal rémítgette a gazdáját. Ibolyakék színű ruhája össze-vissza lobogott a szélben, s látszott, hogy egyedül a jó és kényelmes nyergének köszönheti, hogy még mindig a lova hátán van. Dunois jóízűen nevetett

a groteszk látványon, amit a bíboros ficánkoló lova hátán nyújtott; csak a király maradt látszóan komoly, de bezzeg örült magában a sikerült tréfának!

- No, de nem akarom Eminenciádat államügyekkel tovább untatni! - mondotta a király s még jobban megsarkantyúzta a lovát.

Mielőtt a bíboros válaszolhatott volna, a mindjobban nyugtalankodó ló fogai közé kapva a zablát, szélsebes vágatással száguldott előre az úton, egy pillanat alatt messze maga mögött hagyva a királyt és Dunois grófot, akik most szabadon és jóízűen ne vettek a hős bíboros hiábavaló erőlködésén. Annyi bizonyos, hogy a bíboros helyzete hovatovább nem csak nevetséges volt, hanem egyenesen veszedelmes, mert a szélsebesen vágató lovat immár megfékezni nem bírta, s minthogy a kantárszárát is hiába rángatta, most már csak a ló sörényébe kapaszkodva, tartotta magát a ló hátán, de már annyira hátra csúszott, hogy inkább lógott róla, semmint ült rajta. Az ibolyaszínű, rövid ruha, amelyet csakis lovaglász alkalmára használt; a skárlátpiros harisnyák s a hasonló színű kalap a hátul hosszan lelógó zsinórral s ehhez a külsőhöz hozzáképzelve még a gyámoltalanságot - valóban sajátságos és különös látványt nyújtott.

A megvadult állat ezalatt szinte repülve rohant végig a fason, utólérte a kutyafalkát, amely a vadkant üldözte, feldöntött néhány gyalogos vadászlegényt, akik még csak álmukban sem merték gondolni, hogy hátulról érheti őket valami veszedelem, legázolt még néhány kutyát, amivel azután a legnagyobb mértékben megzavarta a vadászat rendjét. A vadászlegények dühös ordításaitól és a megriadt kutyák csaholásaitól még jobban megriadva, a ló a másik pillanatban már a vadkan nyomában volt, amely tajtékot túrva, vak dühében rettentő agyarával csapkodott maga körül.

Mikor a bíboros szentől-szemben ilyen veszedelmes közelségben találta magát a hatalmas vadkannal, rémülten kiáltozott segítségért; gazdájának kétségbeesett kiáltozása s a vadkan vérben forgó szemének tekintete a halálra riadt lóra olyan hatással volt, hogy egy pillanatra szinte gyökeret vert a lába, de a másik pillanatban egyetlen hatalmas oldalugrással irányt változtatott, miközben a bíborost, akit már úgyszólván csak az imádság tartott eddig is a nyeregben, levetette a hátáról. Nagyot nyekkenve zuhant a bíboros a puha talajra, de oly közel a vadkanhoz, hogy okvetetlenül komoly következményekkel járt volna ez a tulságos közelség, ha a vadkan a saját nagy bajával nem lett volna elfoglalva. Egy szempillantás alatt talpra ugrott és volt még annyi ideje, hogy kikerülje a vadkan felé rohanó kutyafalkát és a lovas hajtókat, úgyhogy az egész vadásztársaság előtte vágatott el a nélkül, hogy valaki segítségére sietett volna. Ezt ugyanis a vadászlegények nem tartották kötelességüknek.

- Ő eminenciája elég mélyre zuhant! - jegyezte meg a király nevetve, mikor Dunois társaságában elhaladt mellette. Vadásznak nem valami jó vadász, de annál jobb halász, ha valami titkot kell kihalászni valahonnan. Oh, ekkor még szent Péterrel is kiállja a versenyt! Én azonban hiszem, hogy egyszer majd - rajtaveszt!

A bíboros nem hallhatta ugyan e szavakat, de az a tekintet, amelyet a király most feléje küldött, körülbelül tudtára adta neki a gondolatot is, amelyet az a mosoly kísért. Az első ijedelmén átesve s meggyőződve arról, hogy komolyabb baja nem esett: sértett hiúságában és megcsúfoltatásának tudatában, mély elkeseredés támadt benne a király iránt.

Miután már az egész vadásztársaság elvágatott előtte, a bíboros egy lovas alakot pillantott meg feléje közeledni néhány szolga kíséretében. Az a lovas nem mint vadász, hanem csak mint szemlélő jelent meg itt, e helyen és nagyot nézett, mikor a bíborost ló és szolga nélkül, gyalogosan bandukolva és olyan zilált állapotban láthatta viszont, mely állapotról könnyű volt a történetekre következtetni. A lovas legott leszállt a lováról, felajánlotta segítségét, egyik szolgáját leszállította a lóról, hogy azt felajánlja a póruljárt lovasnak és csodálkozását fejezte

ki a francia királyi udvarnak amaz érthetetlen könnyelműségén, hogy bölcs államférfiakat olyan könnyedén tesznek ki a vadászat veszedelmeinek s amikor csakugyan veszedelembé kerül - senki sem siet segítségére. Így és ilyen szavakkal vigasztalta a bíborost ez a magányos lovas, aki nem volt más, mint Crèvecoeur gróf, mert hiszen ő volt az, aki a szegény bíborosnak segítséget nyújtott s vigasztalni igyekezett.

Épp jókor jött a gróf, hogy Balue bíboros királyhűsége ellen ádáz támadást intézzen, mikor pedig az a királyhűség amúgy is nagyon gyöngye lábán állt nála. A gyanakvó király már reggel sejtette, hogy a bíboros és Crèvecoeur gróf közt a tegnapi tárgyalás során bizonyára más egyébről is szó esett, mint amit a bíboros jónak látott közölni vele. A bíboros már azt is szívesen hallotta, hogy a burgundi herceg mily sokra becsüli az ő államférfiúi képességeit, hát még mikor a gróf azt is megemlítette, hogy a burgundi herceg az egyházi javadalmakkal sem fukarkodik! Most pedig a szerencsétlen baleset jött közbe, amely olyan mély hatást tett reá és sértett hiúságában arra ingerelte, hogy egy végzetes pillanatban arra határozta el magát: mutasson példát arra, hogy - nincs veszedelmesebb ellenség a sértett jóbarátnál!

Az adott körülmények közepette azonban a bíboros jónak látta a gróftól arra kérni, hogy távozzék közeléből, nehogy így együtt lássák őket: egyúttal azonban találkat adott neki estére, a vecsernye után, a tours-i Szent Márton-apátságban. Abból a hangból, amelyet a bíboros használt, Crèvecoeur jogosan hihette, hogy az ő ura és parancsolójának ügye jobban áll, mint ahogy ő eleinte remélni merte.

Lajos király ezalatt fáradhatatlanul tovább űzte a vadkant. Történt azonban, hogy egy másik, fiatal vaddisznó keresztezte az eredetileg fölajtott hatalmas vadkan csapását, s néhány tapasztaltabb kutya és vadász kivételével, az egész kutyafalkát és vadásztársaságot maga után csábította. A király mosolyogva nézte, mint tévedt hamis nyomra Dunois gróf is, ez a különben nagyszerű, tapasztalt vadász, s titokban már örült is annak, hogy ezúttal is egyedül ő járt a helyes nyomon itt is, nemcsak a politikában!

Lajos, aki jó lovas volt, nem tágított a vadkantól, amely végre is mocsárba jutott és ott megrekedt. Ekkor egyedül a király volt legközelebb a veszedelmes vadhoz. Ezúttal is hű maradt régi hírnevéhez, amit vadásztársai előtt kiérdemelt és bátran közelébe ugratott a vadkannak, amely dühösen védekezett agyarával a támadó kutyákkal szemben. A király most egy jól irányzott lándzsaszúrást intézett a vadkan felé, csakhogy a lova - meghorkanván a vadkan dühös nézésétől - hátr lépett s így a szúrás nem lehetett elég erős ahhoz, hogy az állatot megölje. Minthogy a lovat nem bírta újabb támadásra ösztökélni: a király leszállt a hátáról és gyalog közelítette meg az immár végletekig földühösített vadat, kezében azzal a rövid, de rendkívül éles és hegyes karddal, amelyet az akkori vadászok használtak ilyen alkalmakkor.

A hatalmas vadkan ekkor a kutyákat egyszerűen figyelemre sem méltatva, egyenesen a király ellen fordult, aki a lábát erősen megvetve, hegyes kardját a vadkan mellének irányította, hogy a feléje rohanó állat belerohanjon. Csakhogy a király lába a síkos talajon megcsúszott, mégpedig épp abban a kritikus pillanatban, amikor ennek a végzetes szúrásnak kellett volna bekövetkeznie; így történt azután, hogy a kard hegye a vadkan durva sörtepáncélján félrecsúszván: a halálosnak szánt szúrás ártalmatlanul siklott le az állat válláról, ellenben a király, a lendület következtében, hasra vágódott. És ez volt a király szerencséje, mert épp ezzel a mozdulattal kerülte el a vadkan iszonyú döfését és annak csak a tépőfoga érte a király ruháját, ahelyett, hogy az agyara fölhasította volna a hasát vagy a combját. Miután a vadkan a küzdelem hevében néhány lépést még előrerohant, ismét visszafordult és újabb támadásra készült épp abban a pillanatban, amikor a királynak sikerült ismét talpra ugornia.

De íme, ebben a válságos pillanatban, amikor a király élete igazán csak egy hajszálon függött, toppant eléje Quentin Durward, aki lassúbb járású lovával nem bírt lépést tartani a királlyal, de hallván annak kürtzavát, állandóan nyomon követte. Egy pillanat alatt áttekintette a

helyzetet s egyetlen hatalmas döféssel halálra sebezte a vadkant. A király ezalatt ismét harc-készen állott s most már ő sietett segítségére megmentőjének, amennyiben a vadkant most ő szúrta keresztül a kardjával. Még mielőtt Quentin-hez egyetlen köszönő szót is intézett volna, lemérte az elejtett vad hosszát s azután verejtékes homlokát megtörölve, kalapját egy bokorra akasztotta s a kalapról lecsüngő szent szobrocskák előtt buzgó imádságba fogott. És csak ezután fordult Durward felé:

- Ah, hát te vagy az, ifjú skót barátom! Mondhatom, hogy pályafutásodat, mint vadász, igazán jól kezdted, s Péter mester legalább is még egy olyan jó reggelivel tartozik neked, mint amilyent a liliumhoz címzett fogadóban rendezett számodra. De nini! Mi bajod? Mintha az orrod vére folynék! Miért nem beszélsz? Minthogyha elvesztetted volna jókedvedet és ifjúi lelkesedésedet az udvarnál, ahol pedig annyian megtalálják azt.

Quentin Durward talán már eredetileg volt annyira ravasz, hogy eltalálja a király szájaízét, s kevés, de megkapó szóval azt felelte, hogyha neki egyáltalán kérnie szabad valamit: akkor csak azt kéri, bocsássa meg neki a király azt a bárdolatlan és illetlen magaviseletét, amit akkor tanusított a hatalmas uralkodóval szemben, amikor még fogalma sem lehetett arról, hogy kivel van dolga.

- Csitt! - mondotta parancsoló hangon a király. Vakmerőségedet megbocsátom neked, harcias szellemedre és furfangos eszedre való tekintettel... De azért fogadd meg a tanácsom, fiam! Őrizkedjél a főporkoláb cselvetéseitől, ő igazán kereskedő, aki szoros karkötőkkel és nyakravalókkal kereskedik. De segíts csak föl a lovamra, Quentin! Én jó szívvel vagyok irántad és a javadat akarom. Ne számíts te kívülem senki más jóindulatára, még a nagybátyádéra, sőt Crawford lordéra sem és senkinek meg ne említsd e vadkannal szemben nekem nyújtott segítségedet, mert hogyha valaki azzal dicsekszik, hogy a királyt halálos veszedelemből segítette ki: jutalom helyett kénytelen ezzel az öndicsekvéssel megelégedni.

A király kürtjébe fujt, mire Dunois és néhány szolga legott mellette termett s üdvözölték a királyt e nemes vad elejtése alkalmából, amit a király lelkiismeretfurdalás nélkül tudomásul vett, mintha az a dicséret csakugyan egyedül őt illetné meg. Mert Durward segítségéről csak úgy, mellékesen emlékezett meg. Majd meghagyta Dunois grófnak, intézkedjék, hogy az elejtett vadkant a tours-i Szent Márton-testvérek egyesülete részére küldjék el, hogy azok a közeledő ünnepek alkalmából jobb falathoz jussanak, őt pedig az imájukba foglalják.

- De látta-e valaki közületek ő eminenciáját? - kérdezte a király. Nem szeretném, ha valaki azt az udvariatlanságot követte volna el a személye és azt a tiszteletlenséget a szentegyház irányában, hogy nem kínálta föl neki a lovát, nehogy ő eminenciája gyalog legyen kénytelen bolyongani az erdőben.

- Felsőged engedelmeivel - szólalt meg Quentin, miután észrevette, hogy körülötte mindenki hallgat - én láttam ő eminenciáját, amint távozott az erdőből, mégpedig - lovon.

- Az Isten gondoskodik a saját teremtményeiről! - jegyezte meg a király. Előre uraim, hazafelé! Mára elég volt a vadászatból. Hanem te, Quentin! - fordult most a király Durward felé. Szaladj csak vissza a vadászkeszemért, amelyet a küzdelem hevében a helyszínen felejtettem. Te pedig, Dunois, lovagolj csak előre, én is mingyárt utánad megyek.

Lajos király, kinek sokszor egészen jelentéktelen mozdulata mögött valami szándék lappangott, ily módon talált alkalmat arra, hogy Quentin-t részletesebben kifaggassa.

- Kedves fiam - szólt a király Quentin-hez - neked jó szemed van. Meg tudnád nekem mondani: ki volt az, aki a bíborost lóhoz juttatta? Minden valószínűség szerint, az illető idegen lehetett. Mert én is ellovagoltam előtte, anélkül, hogy segítettem volna rajta, annál kevésbé segített rajta más.

- Csak egy pillanatra láthattam ezt a kis lovas csoportot, amely a bíborost kísérette zavarából
- felelte Quentin. - Nekem a kijelölt helyre kellett vágtatva mennem, így hát nem láthattam
őket közelebbről. Azt hiszem azonban, hogy a burgundi követ és a kísérete.

- Hah! - kiáltott föl a király. - Hát legyen! Franciaország elég erős, hogy velük szembezáll-
hasson!

A király ezután kísérete élén visszatért a kastélyba.

TIZEDIK FEJEZET.

Alighogy Quentin benyitott kicsiny cellájába, hogy ruhát váltson, Balafré rontott be hozzá, aki minden valószínűség szerint, unokaöccsének vadászkalandja felől óhajtott megtudni közelebbi részleteket. Quentin, aki azóta alaposabban megismerte nagybátyát, tisztában volt azzal, hogy Balafré kíváncsisága jóval nagyobb, mint az - esze. Nagyon óvatosan felelgetett tehát kérdéseire, s úgy adta elő a dolgot, hogy neki voltaképpen semmi szerepe nem volt, mert a vadkant a király egyedül ölte meg. Tétlenségét azzal magyarázta ki, hogy a vadászati szabályok szerint illetlenség lett volna, ha arra a vadra veti magát, amelyet már másvalaki akar elejteni - föltéve, hogy az illető kifejezetten nem kéri a segítségét.

Alighogy ezt a magyarázatot Quentin befejezte, már alkalma nyílt arra, hogy örülhessen: mily jól tette, hogy nagybátyja faggatására nem vallotta be a való tényállást! E pillanatban ugyanis halk kopogtatás hangzott az ajtó felől; kinyílt az ajtó s belépett - Oliver Dain, a borbély, a „szakállnyíró”, *Dain, le mauvais* - a gonosz - vagy: *Dain le Diable* - az ördög, mely nevek alatt jól ismerte őt mindenki a környéken.

Ezt az ügyes, furfangos, de teljesen lelkiismeret nélkül való férfiút, külsőleg mi már ismerjük; jellemét talán a hízelgő és alattomos macskáéhoz lehetne legtalálósabban hasonlítani, amely vagy alvást színlelve vagy nesztelen léptekkel hasmánt csúszik végig a szobán, s a szerencsétlen egeret hirtelen nyakon csípi; vagy amely bizalmat keltően hozzádörgölődik az emberhez, s mikor annak teljes bizalmát megnyerte: ráugrik s azon a helyen, ahol az imént hízelegve nyaldosta a kezét, megmarja...

Meggörbedt háttal s alázatos tekintettel nyitott be s beszéde olyan mézes-mázos volt, hogy aki hallotta, azt hitte volna, hogy valami nagy, valami fontos kérése van Balafréhoz, akinek szerencsét kívánt abból az alkalomból, hogy derék unokaöccse annyira kitüntette magát a mai vadászaton, hogy az még a királynak is feltűnt. Itt azután elhallgatott a ravasz ember és majd Balafréra, majd pedig Quentinre sunyított és várta a hatást. Balafré szólalt meg és szerencsétlen véletlenül mondotta, hogy abban a pillanatban az öccse és nem ő lehetett a király mellett, mert ő bizony habozás nélkül leszúrta volna a vadkant, nem úgy mint ahogy épp az imént az öccsétől hallotta - Quentin tétlenül nézte, mint viaskodik a király életre-halálra a vadkannal.

- De szolgáljon ez az eset például öfelségének - folytatta Balafré szenvedélyesen - hogy máskor az olyan embert, mint amilyen én vagyok, jobb lóra ültessen, mert hát hogyan is tudtam volna én a király normandiai pompás lovát az én flamand taligáslovammal nyomon követni! Hiába sarkantyúztam én azt a lusta dögöt, hogy mind a két oldalába lyukat vertem: csak nem akarta gyorsabban szedni a lábait! Oliver mester, erről tegyen említést öfelségének!

Oliver mester határozott válasz helyett olyasféle pillantást vetett a hangos Balafrére, amelyből az azt is kiolvashatta, hogy majd gondja lesz reá; de viszont ez a pillantás azt is jelentette, hogy - eszemágában sincs! De annál határozottabb volt az a kutató pillantás, amit Oliver Quentin-re vetett s akihez kétértelmű mosollyal így szólt:

- Hát nálatok, Skóciában, az a szokás, ifjú barátom, hogy cserben hagyjátok a veszély pillanatában az uralkodót, a helyett, hogy segítségére sietnétek?

- Úgy van, nálunk az a szokás, hogy e nemes szórakozás közepette nem tukmáljuk reá a segítségünket, mikor maga is tud segíteni magán! - felelte Quentin most már még inkább elszánva arra, hogy erről a témáról behatóbban nyilatkozni nem fog. - Minekünk, skótoknak, az a véleményünk, hogy az uralkodónak a vadászatnak nemcsak az örömeiből, hanem a vele

járó veszedelmekből is ki kell vennie a maga részét. Hát lenne-e egyáltalán öröm és szórakozás a vadászatban, ha nem járna fáradsággal és veszedelemmel!

Balafré természetesen most még jobban felháborodott öccse beszédén s elégedetlenségének szemrehányó szavakban adott kifejezést, de annál nagyobb volt csodálkozása, mikor Oliver, jelentős sunyi pillantás után így szólt:

- Már pedig, Signor Balafré, a király nemcsak, hogy nem elégedetlen az ön unokaöccsével, hanem ellenkezően: ma délutánra egy igen fontos szolgálat teljesítésére szemelte ki őt!

- Őt... őt... szemelte ki a király? - szörnyűködött Balafré. - Talán bizony azt akarja mondani, Oliver mester, hogy engem... engem jelölt ki arra a fontos szolgálatra!

- Megmondottam és ismételhetem is! - felelte a borbély most már még határozottabb hangon.

- A király fontos megbízatást tartogat Quentin Durward számára!

- És miért? Mi okból? Hadd hallom az okát! - faggatta Balafré a borbélyt. - S miért esett a király választása épp erre a gyerekre és miért nem én reám?

- Azt csak egyedül őfelsége tudná megmondani! - felelte egykedvűen Oliver. - Minden valószínűség szerint, őfelségének valami szándéka van, aminek jobban megfelel olyan ifjú, mint az ön unokaöccse, semmint olyan tapasztalt harcos, mint ön, Signor Balafré! Hamar tehát, ifjú ember, vegye föl a fölszerelését és vegye magához a muskétáját is, mert őrt fog állani.

Balafré sehogysem bírt megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy a király nem őt, hanem jóformán még gyermek unokaöccsét jelölte ki arra a fontos szolgálatra, amit a borbély közelebbről megjelölni nem akart. Balafré, aki különben nem volt irígy vagy féltékeny természetű, most már buzgón segédkezett öccsének a felkészülésben s még ki is oktatta, hogyan kell viselkednie ilyen alkalmakkor.

- Ilyen meglepő eset még nem történt a skót testőrségben! - dörmögött még mindig Balafré - sőt még velem sem! Bizonyára a papagályok és a pávák mellé kell az őrszem, amiket a velencei követ hozott nemrég a király számára. Én más egyebet el nem képzelhetek! Mint-hogy azonban az ilyen szolgálatra csakugyan jobban illik egy tejfölösszájú ifjú - és ekkor büszkén megsodorta hatalmas bajuszát - csak örvendetes, hogy ez a szerencse épp az én unokaöccsémre érte.

Quentin volt annyira élénk képzeletű és éles felfogású ifjú, hogy hamarosan tisztába jöjjön azzal, hogy alighanem jelentős fordulat fog bekövetkezni a sorsában. Áldotta az esztét, hogy nem dicsekedett el a vadászkalandjával, mert rövid itt tartózkodása során máris arra a meggyőződésre jutott, hogy ameddig ő itt ez udvar levegőjét szívja, legjobban cselekszik akkor, ha gondolatait magába rejti, a nyelvét pedig féken tartja. Hallgass szám, nem fáj fejem!

Hamarosan felkészülvén, a muskétát vállára vette s követte Oliver mestert. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a skót testőröket íjászoknak hívták ugyan, de kézj helyett már régebb idő óta muskétával voltak fölszerelve. Quentin tehát szó nélkül követte Oliver mestert, aki titkos folyosók tömkelegén és számos lépcsőn, majd ismét fedett folyosókon és boltívek alatt vezette őt végig, miközben titkos ajtók egész sorozatán át kellett folytatni az utat. Végre egy vasráccsal ellátott csarnokhoz értek, amely inkább tágas szobának lett volna mondható. A falait kárpit takarta, amely inkább antik volt, mint szép és elég kezdetleges festmények szolgálták díszéül. A falra akasztott arcképek Nagy Károly király lovagjait ábrázolták, akik e nagy király alatt oly fontos szerepet játszottak Franciaország történetében, s minthogy ebben a teremben a legendás híró Roland képe volt a legnagyobb: ezt a termet nevééről: Roland-csarnoknak nevezték.

- Itt fog ön őrt állani, ifjú barátom, - súgta oda neki halkan Oliver, mintha attól félne, hogy e sok ősi alak és személy bizony még megsértődnek a hangos beszéd miatt.

- És mire kell itt nekem felügyelnem! - kérdezte Quentin szintén halk hangon. - És mi lesz a jelszó?

- Meg van töltve a puskája? - kérdezte Oliver, a kérdésre nem is felelve.

- Mindjárt meglesz! - felelte Quentin, legott hozzá fogva a muskéta megtöltéséhez.

Mikor Quentin ezzel elkészült, Oliver tudára adta neki, hogy a skót testőrség kiváltságos jogai reá is vonatkoznak, s így parancsot magától a királytól és Franciaország nagy connétable-jától kell csupán elfogadnia.

- Önnek itt kell őrt állania - folytatta Oliver - mégpedig őfelsége egyenes parancsára. Hogy miért jelölte ki önt erre a szolgálatra: azt majd nemsokára megtudja. Sétáljon itt föl s alá, sőt meg is állhat, ha úgy tetszik, de leülnie avagy a puskát letennie nem szabad. Énekelni vagy fütyülni szigorúan tilos! De - imádkozhatik, ha kedve tartja. - Most pedig Isten áldja meg, legyen éber és figyelmes!

- Legyen éber és figyelmes! - mormogta magában Quentin, mikor Oliver egy titkos ajtón át hirtelen eltűnt. - De mire legyek én figyelmes? Hacsak denevérekre és patkányokra nem! No, de mindegy, nincs más hátra, mint teljesítenem a parancsot.

Unalmában egyházi énekeket dúdolt halkán, majd skót balladákra került a sor, hogy a hosszú időt valahogyan agyonüsse. Lassan bár, de telt-múlt az idő s immár délután két óra volt, amire főként az éhsége figyelmeztette. Nem csoda, hiszen a reggeli vadászat után szinte pihenés nélkül őrszolgálatra felkészülni - bizony nem tréfa dolog, kivált, ha az ember húsz esztendő és farkasétvágya van. Pedig mintha senki sem törődne itt vele, s a várt ebéd csak nem akar jelentkezni.

A csarnok túlsó végén szemöldökfával ellátott két ajtót pillantott meg, amelyek valószínűen két különböző szobába nyíltak. Mikor Quentin e két ajtó közt föl s alá sétált, hirtelen zenei hangok ütöttek meg a fülét, amelyek az egyik ajtó mögül hallatszottak, s minthogyha ugyanaz a lant és ugyanaz a női hang szólalt volna meg itt, amely tegnap őt annyira elbájolta. És ekkor a tegnapi reggel valamennyi édes álma újból életre kelt lelkében... Vállán a puskával, nyitott szájjal és szemmel, kitárt lélekkel fordult Quentin abba az irányba, ahonnan ezek az édes hangok áradtak feléje, s e pillanatban inkább hasonlított szoborhoz, semmint éber szolgálattal megbízott őrszemhez, és dehogy is figyelt most más egyébre, mint erre a bájos dallamra, nehogy annak egyetlen hangját is elszalassza a füle mellett.

A dal azonban lassankint elhalkult, majd meg-megszűnt, hogy később ismét fölcsendüljön. A szünetek közt ideje és alkalmá volt elgondolkozni és végigtekinteni a ma reggeli eseményeken, a burgundi követ kihallgatásának lefolyásán, s ekkor arra a meggyőződésre jutott, hogy az a szirén, aki őt énekével elbájolta, nem a fogadós lánya avagy rokona volt ám, hanem igenis az a szerencsétlen álruhás grófkisasszony, aki miatt a burgundi herceg és a francia király íme, kardot húzni készülnek.

Ilyen és ehhez hasonló romantikus gondolatokkal volt Quentin elfoglalva, mikor hirtelen azt érezte, hogy valaki a karját erősen megragadja s ugyanakkor egy erős hang megszólalt:

- Hah!... Pasques-Dieu! Apród úr! Hogy mersz az őrségen elaludni?

Ez a tompa, de kifejező és gúnyos hang ismét Péter mester hangja volt, s Quentin-t tüstént magához térítette; pironkodva és félelemmel nézett a király arcára, aki alighanem valami titkos ajtón át, sőt talán a kárpit mögött lopózkodott annyira a közelébe, hogy akár a fegyverét is elvehette volna tőle.

Első és ösztönszerű mozdulata az volt, hogy puskáját oly hirtelen és oly erővel kapta le válláról, hogy a király szinte tántorogva hátrált a szoba közepéig. De azután meggondolta magát, sőt röstelkedett is, amiért a király szolgálati mulasztáson rajtacsípte. Ennek hatása alatt emelte ismét vállhoz a fegyvert s mozdulatlanul állott a király előtt, akit ő - legalább úgy képzelte - most halálra sértett.

Lajos király azonban ezúttal éppen nem mutatkozott annak a zsarnokian szigorú uralkodónak, mint akitől annyira rettegetek, hanem megelégedett mindössze ennyi korholással:

- Ma reggel már követtél el egyszer ehhez hasonló szolgálati vétséget. Illik ez, fiatal katonához? - De arra felelj: ettől már ma?

Quentin, aki inkább el volt készülve arra, hogy most mindjárt a főporkolábnak adja át őt a király, erre a kérdésre igazán nem lehetett elkészülve. Alázatosan felelte tehát:

- Nem ettem, Felség!

- Szegény fiú! - mondotta a király szokatlanul gyöngéd hangon. - Tehát az éhség tett téged ennyire lustává. Tudom, hogy farkasétvágyad van, de én megszabadítlak téged ettől a vadállattól, mint ahogy te is megszabadítottál engem ma reggel szintén egy vadállattól. Egyébiránt meg kell téged dicsérnem viselkedésedért, amit ez esetben is tanusítottál. - Kibírod még egy óra hosszat étlen?

- Akár huszonnégy óra hosszat, Sire! - felelte bátran Quentin. - Különben nem is volnék igazi skót!

- Majd kárpótolod magad, fiam! - jegyezte meg mosolyogva a király. - Most azonban nem erről van szó, hanem egészen másról! - Ma vendégül látom - még pedig titokban - Balue bíborost és Crèvecoeur grófot, a burgundi követet. Ki tudja, mi történhetik? - Az ördög sohasem alszik, de legéberebb akkor, amidőn ellenségek ülnek össze egy asztal körül, hogy a - békéről tárgyaljanak.

Minthogy a király e szavak után mélyen elmerült gondolataiba és hallgatott, Quentin megkockáztatta a kérdést: vajjon mi lesz az ő feladata.

- Te őrt fogsz állani a pohárszék mellett, s ha észre vennéd, hogy összeesküvés történt: az árulót nyomban lepuffantod!

- Árulás? Ebben a jól őrzött kastélyban, Sire?

- Te ezt lehetetlennek tartod, ifjú barátom? - felelte a király, aki, úgy látszik, nem sértődött meg Quentin bizalmaskodása miatt. - Pedig a mi történetünk azt bizonyítja, hogy összeesküvés kirobbanhat még az - egérlyukból is! Quis custodiat ipsos custodes? Ki tudná az árulástól mentesíteni magukat a felügyelő öröket?

- A skót becsület, Sire! - felelte Quentin önérzettel.

- Az igaz! Jól mondtad! Tetszel nekem, fiam! - mondotta a király barátságos hangon. - A skót becsület bizonyára sokat mond és biztos alap, amelyre építeni lehet. Csakhogy az - árulás! - itt azután a király megint csak mélyen elgondolkodott s nagy léptekkel járt föl s alá. - Oh, az árulás ott ül az asztalunk mellett; iszik a serlegünkből; belopódzik a bizalmunkba; ott leselkedik udvaroncaink mosolyában - de főként ott lapul meg megbékélt ellenségeink barátságos mosolyában! Orleans-i Lajos megbízott burgundi Jánosban; Lajost a Barquette-úton meggyilkolták; burgundi János megbízott az orleansi pártban és a monthereau-i hídon - meggyilkolták. Én nem bízok senkiben! Senkiben!... Tágranyitott szemmel figyelek erre a barátságatlan burgundi követre s arra az egyházi férfiúra, akit bizony nem tekintek egészen megbízható emberemnek. Amikor tehát azt mondom: „Ecosse en avant!” - akkor puffantsd le nyomban - Crèvecoeur grófot!

- Ez különben is a kötelességem lenne, mihelyt azt venném észre, hogy Felsőged élete veszedelemben forog - mondotta ünnepélyes hangon Quentin.

- Jól van, fiam, én is így képzeltem! - De mit is nyernék én ez udvariatlan vendég halála révén? Igen, hogyha Saint Pol connétable volna! - és itt ismét szünetet tartott a király, mintha úgy érezné, hogy többet mondott, mint amennyit akart; majd mosolyogva folytatta: - Itt van sógorunk, a skót Jakab! Igen, a ti Jakabotok, Quentin! Ez szúrta le tőrével Douglas-t, mikor vendégül látta őt skirlingi kastélyában.

- Felsőged engedelmeivel - Stirling és nem - Skirling! - jegyezte meg Quentin. - Bezzeg szomorú következményei voltak ennek a bűnténynek.

- Legyen hát - Stirling, nem bánom! - felelte Lajos király, nem is figyelve Quentin utolsó szavaira. - Én nem tudom, vajjon veszedelem fenyeget-e engem ez emberek részéről, s nem is törődöm vele. Én csak a te - fegyveredre bízom magam, fiam!

- Én pedig csak a jelre várok, Felsőg! - felelte kemény hangon Quentin. - Csakhogy...

- Nos, fiam, te elhallgattál!... Csak ki vele, mit akartál mondani? Az olyan hű embertől, mint amilyenek én téged megismertelek, az ember szívesen fogadja az észrevételt.

- Csak arra gondoltam s Felsőged engedelmeivel meg is mondom: nem megy a fejembe, miért bocsátja olyan közel a személyéhez ezt a burgundi követet, mikor nem bízik benne, Sire!

- Bízd csak reám, Quentin! Vannak veszedelmek, amelyek elmúlnak, mihelyt az ember szembenéz velök. Hogyha én a dühös kutyának egyenesen nekimegyek és megcirógatom a szőrét: tized teszek egy ellen, hogy - meghunyászkodik; de hogyha észreveszi, hogy félek tőle: rám rohan és megharap. Én most őszintén megmondom neked mindent, fiam! - Nagyon fontos reám nézve az, hogy ez a követ ne haraggal és ne felindult állapotban távozzék tőlem. Egy kis veszedelmet tehát megkockáztatok. Sohasem késlekedtem az életemet is kockára tenni akkor, ha birodalmam jólétéről volt szó. - Kövess engem, fiam!

Lajos király Quentin-t ugyanazon a mellékajtón át vezette ki a teremből, amelyen át ő jött ide olyan észrevétlenül.

- Hát bizony, fiam - jegyezte meg mosolyogva a király - aki az udvarnál boldogulni akar, annak ismernie kell nemcsak a titkos ajtókat és rejtett lépcsőket, hanem a féltett csapóajtókat is éppolyan jól, mint a főkaput és a szárnyas ajtókat.

Több folyosón áthaladva, egy boltíves terembe léptek, ahol az asztalon három terítéket pillantott meg Quentin. A bútorzat nagyon egyszerű, szinte szegényes; mindössze a mozgatható pohárszéken látható volt arany- és ezüstedények mutattak némi királyi fényűzésre. E pohárszék mögött állította föl Quentin-t a király, aki azután a terem különböző pontjáról megfigyelte, vajjon csakugyan jól eltakarja-e a pohárszék a fegyveres őrt s miután erről meggyőződött, adta ki ismét a parancsot:

- Tehát ne feledd fiam: *Ecosse, en avant!* Amikor én e szavakat kimondom, te előugrasz rejtékhelyedről, poharastól, üvegestől feldöntöd a pohárszéket, célbaveszed Crèvecoeur grófot és lepuffantod. Ha netán csütörtököt mondana a fegyvered, akkor rohanj reá a késeddel! Oliver és én pedig, majd elbánunk a bíborossal ketten.

E szavak után a király egyet füttyentett, mire nyomban előkerült valahonnan Oliver, aki nemcsak a borbély, hanem meghitt komornyikja is volt egy személyben a királynak. Oliver két idősebb szolga kíséretében jött s mindössze ezek hárman végezték a felszolgálás munkáját. Mikor a király az asztalnál helyet foglalt, bevezették a két vendéget. Quentin, akit senki sem láthatott ugyan, rejtékhelyéről mindent jól láthatott és tisztán hallhatott.

A király túlradó szívélýességgel fogadta vendégeit, amit Quentin sehogy sem tudott összeegyeztetni az imént kapott utasításokkal és azzal a föltett szándékkal, amely miatt őt e rejtek-helyre állították. Különbén a király egész viselkedése méltóságteljes és bizalomkeltő volt; Quentin már-már arra gondolt, hogy a királlyal imént folytatott társalgás álom volt csupán, vagy pedig a bíboros kifogástalan viselkedése s a burgundi követ nyílt, őszinte udvariassága a király gyanakvását végképp megszüntette.

És mégis, mikor a vendégek helyet foglaltak, a király éles tekintete egyenesen Quentin les-helye felé irányult, mintha figyelmeztetés akart volna lenni, hogy legyen résen s a kellő pillanatanban irgalom nélkül hajtsa végre a parancsot. Quentin valóban megdöbbsent: mily művészzel tudta Lajos király fátyol alá rejteni igazi érzéseit; olyan fesztelenül és szívélýesen beszélt a követhoz, mintha nem is ez lett volna az a sértő viselkedésű lovag, aki ma reggel eléje dobta a kesztyűjét.

- Más ország követével szemben - mondotta Lajos behízélgő, olvadozó hangon - megtartottam volna az ilyen alkalommal szokásos udvariassági szabályokat, de egy régi barátal szemben, akivel én már a genappe-i kastélyban, mint a burgundi herceg vendége, közös asztalnál ültem: olyan egyszerű és fesztelen akartam lenni, mint amilyen legszívésőbbén vagyok: a régi Valois Lajos, mint akármelyik közönséges párizsi ember! - Inyencfalatokról azonban gondoskodtam, gróf úr, mert még nem felejtettem ám el a burgundi közmondást: „Többet ér a gazdagon terített asztal, mint a szép ruha”. Ami pedig az italt illeti, nos, azt a gróf is tudja, hogy e tekintetben már régóta versengés folyik a burgundi és a franciaországi borok közt. Én burgundi bort iszom az önök egészségére, önök pedig uraim, champagne-i borral köszöntsének föl engem! Hej, Oliver! Ide azzal az auxerre-i borral telt serleget! - és ekkor a király ezt az ismeretes dalt dúdolta halkán, amelynek kezdő sora így hangzik:

Auxerre est la boisson des Rois!⁴

- Így iszom én a nemes burgundi herceg, a szeretett rokon egészségére! Hej, Oliver! Azt az aranyserleget töltsd meg rheims-i borral és térdenállva nyujtsd át a gróf úrnak! Mert ő e pillanatban az én kedves és szeretett rokonomat képviseli. - Mi pedig, bíboros úr, majd öntünk mi magunknak.

- Felséged az én serlegemet máris csordultig töltötte! - jegyezte meg a bíboros alázatos arccal, de nem minden célzás nélkül.

- De azt is tudjuk ám, hogy ő Eminenciája nem reszkető, hanem erős kézzel bírja tartani a serleget! - felelte a király, elérve a célzást. - De ettől eltekintve, arra feleljen Eminenciád, kinek a javára dönt a vitás kérdésben: a sillery-i avagy az auxerre-i bor javára! - Franciaország, avagy - Burgund?

- Én - semleges óhajtók maradni, Sire! - felelte a bíboros. - Én már csak ismét - auvergne-i borral öntöm tele a serlegem.

- A semlegesnek mindig nehéz a helyzete - jegyezte meg a király, aki mikor észrevette, hogy a bíboros kissé elsápadt, más tárgyra tért át és így folytatta: - Ön tehát, bíboros úr, az auvergne-i bornak adja az elsőbbséget, mert az annyira nemes, hogy nem túri a vizet. - De mi az, gróf úr, ön nem önt a serlegébe? Remélem, nem talált a fenekén - nemzeti keserúséget!

- Azt kívánom, Sire - felelte a gróf - bár mindenféle nemzetiségi viszálykodást olyan barátságosan lehetne elsimítani, mint ahogyan a burgundi és a francia borok egymás között való versengésében dönteni tudunk!

⁴ Auxerre-i bor a királyok itala.

- Majd idővel, gróf úr, idővel! - felelte a király. - Most pedig, tiszteljen meg engem a gróf úr azzal, hogy elfogadja emlékül és tisztelem jeléül ezt az aranyserleget. Valamikor V. Henrik angol királyé volt, akitől Rouen visszafoglalásakor vették el. Senkinél jobb kezekben ez a serleg nem lehet, mint a gróf úrnál, aki burgundi nemes létére jól tudja, hogy a burgundi és a francia nép egyesüléséből fog származni az az erő, amely biztosítja a szabadságot és lerázza nyakunkról az angol igát!

Crèvecoeur gróf talpraesett válasza után, a király jókedve szabadon csapongott, de azért szatirikus jelleme ki-kiütözött olykor-olykor. Tréfás történetkével és adomákkal fűszerezte a társalgást s egyetlen szóval sem árulta el, hogy orgyilkosságtól fél. A gróf és a bíboros megértő asztaltársaknak bizonyultak s jóízű kacagással jutalmazták a király sokszor nagyon is sikamlós megjegyzéseit, amiken kiváltképpen a bíboros mulatott igen jól, amelyek azonban a tapasztalatlan ifjú katonának sokszor az arcába kergették a vért.

Másfél óra múlva, az asztalbontás után, a király szívélyes búcsút vett vendégeitől, akik eltávoztak. Mikor azután a király egyedül volt a teremben, olyan halkán, hogy a szavát is alig lehetett hallani, magához szólította Quentin-t, aki csodálkozva vette észre: mily nagy változáson ment keresztül a király arca. Az a mesterséges láng, amely még az imént a szemében lobogott s az az örökös mosoly, amellyel a tréfás történetkéket kísérte - hirtelen eltűnt; most már csak ahhoz a nagy színészhez volt hasonló, aki nehéz, fárasztó szerepében halálosan kimerült.

- A te szolgálatod még nem ért véget, fiam - mondotta fáradt hangon a király. - Előbb azonban egyél! - Amott, az asztalon, találsz még magadnak való ételt, eleget. Akkor azután majd tudodra adom, hogy micsoda feladat vár még reád. Mert az éhes és jóllakott ember közt nem megy ám jól a társalgás!

E szavak után a király lerogyott a székre s arcát tenyerébe temetve - hosszan elhallgatott...

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Lajos király türelmesen megvárta, amíg kedvelt testőre az ebédjét elfogyasztotta; az igazság érdekében azonban azt is meg kell jegyezni, hogy viszont Quentin is igyekezett az evéssel, nehogy a király türelmét sokáig próbára tegye, sőt még a király volt az, aki őt bízta, hogy csak lakják jól s az italtól se feledkezzenek meg - habár ezzel csak csínján szabad bánnia!

- Ha jól laktál fiam, hát most már azután jér utánam! - mondotta a király, megint csak számos folyosón és titkos ajtón át a Roland-csarnokba vezetve Quentin-t. - Jegyezd meg magadnak jól, fiam - mondotta azután szigorú hangon a király - hogy amit eddig láttál és hallottál, arról senkinek semmi szín alatt - még nagybátyádnak és honfitársaidnak sem! egyetlen szót mondanod nem szabad! Emlékeztetőül és bizalmam jeléül, fogadd ezt az aranyláncot!

És e szavak után egy értékes aranyláncot csavart a király Quentin karja körül.

- Nem dicsekvésből mondom - folytatta a király - de módomban van megjutalmazni azokat, akik ki tudják érdemelni bizalmamat. Hogyha azonban valakinek a nyelvét az ilyen láncsal sem bírom megfékezni: akkor van ám az én komám, Tristan l’Hermite főporkoláb birtokában olyan nyakravaló amulette, amely sohasem téveszti el a hatását. - Vigyázz tehát fiam arra, amit mondok neked! Erre a helyre - kívülem és Olivier-n kívül - férfi ma be nem teheti a lábát; de fognak jönni nők, s ha megszólítanak téged, hát felelhetsz a kérdésükre, de mert őrségen vagy: csak röviden, a legszükségesebb szavakra szorítkozva. Te magad nem kérdezel tőlük semmit s beszélgetésbe nem bocsájtkozhatol velük, de hallgasd meg, amit egymás közt beszélgetnek. Erős karjaid, a szemed, a füled és a lelked is az - enyém! Megvásároltam! Ha tehát hallani fogsz tőlük valamit: azt jegyezd meg magadnak jól, jelentsd nekem s azután - feleljtsd el! De - megálljunk csak! Még jobb eszmém támadt!... Ide vigyázz! Te csak most jöttél skót hegyeid közül s a mi nyelvünkön még egy szót sem értesz. - Igen, igen, így lesz jobb! Ha szólnak hozzád, hát nem felelsz, mert nem érted meg, s így nem hozhatnak zavarba, ők azonban annál fesztelenebbül beszélgetnek majd egymás közt abban a feltevésben, hogy te úgyszem érted meg a beszédüket. Megértettél, fiam?... Akkor hát Isten áldjon meg! Légy okos és hűséges, akkor azután jó barátok leszünk.

A király e szavak után eltűnt a falikárpit mögött, Quentin pedig mélyen elgondolkozott mindazokon, amiket ma hallott és látott. És ekkor szinte megborzadt: micsoda dilemma elé kerülhetett volna ő az imént! Leshelyről, titokban Crèvecoeur grófot célba venni és lelőni - ellenkezett a becsületes jellemével; viszont, ha nem engedelmeskedik a király parancsának: akkor vége van!... Majd e komor gondolatok után eszébe ötlött a király legutóbbi parancsa, aminek kapcsán már kellemesebb gondolatok kezdtek foglalkoztatni. És ekkor visszaemlékezett arra a feketehajú, szép hajadonra, kinek gyönyörű hangja még most is a fülébe cseng; elhatározta, hogyha ennek a hölgynek ajkáról olyan szavakat hallana, amik annak ártalmára lehetnének: akkor azokat nem árulja el a királynak. Ilyen gondolatokkal elfoglalva, most már nem kellett tartania attól, hogy őrhelyén elalszik, vagy éppen annyira elméláznék, hogy a király ismét észrevétlenül kerülhetne a háta mögé. A legkisebb neszre fölfigyelt s türelmetlenül nézett a bekövetkezendő események elé.

Az egyik ajtó végre megcsikordult - a XV. században még a paloták ajtói sem nyíltak olyan nesztelenül, mint manapság - de nem az az ajtó, amely mögül az imént ismét azt a női hangot hallotta. Kinyílt tehát az ajtó s belépett a terembe egy hölgy másik két hölgy kíséretében, akiknek azonban a kezével intett, hogy távozzanak, míg ő maga tovább folytatta az útját. Bizonytalan, imbolygó járásáról Quentin legott fölismerete Jeanne hercegnőt, aki előtt - mikor az elhaladt mellette - puskájának meghajtásával katonásan tisztelgett. A hercegnő szívélyes

mosollyal és könnyed főhajtéssal köszönte meg a tisztelgést, mely alkalmat Quentin most arra használta föl, hogy a hercegnő arcát jobban szemügyre vegye, mint ahogy ma reggel tehetette.

Az arca, noha nem volt csúnyának mondható, nem enyhíthette túlságos mértékben a termet hibáit és fogyatékoságát; csak a szép kék szem kifejezése volt bájos és mintha szenvedésről tanuskodnék. Arcbőre nemcsak hogy halovány, hanem némi sárgás szineződésű, ami gyöngye egészségre mutatott; csak éppen a fogsora volt kifogástalan, de már az ajka keskeny és halovány. Lenszinű dús szőke haját komornája vastag fürtökbe fonta és azokkal foglalta keretbe az arcát, aminek ez a hajdíszt valami furcsa hatást kölcsönzött. Mindehhez járult még a halványzöld színű ruha, amely azután egészen kísértetiessé tette külső megjelenését.

Mialatt Quentin Jeanne hercegnő megfigyelésével volt elfoglalva, a terem másik végén levő ajtó is kinyílt s másik két hölgy lépett a terembe.

Az egyik hölgyben legott felismerte Quentin azt a fiatal leánykát, aki a liliumhoz címzett vendégfogadóban Péter mester számára felszolgált a reggelit. Az a titokzatosság, amely a gazdag grófság örökösét övezte, nemkülönben a szép zene és a dal varázsa, e pillanatban százszor szebbé tették őt Quentin szemében, mint amilyennek találta ama bizonyos reggelen, mikor a vendégfogadóban első ízben megpillantotta s amikor őt a fogadós rokonának vélte. A ruhája azonban most is csak olyan egyszerű volt, mint akkor s mély gyászról tanuskodott; fején gyászfátyol, amely azonban hátul volt a hajhoz erősítve, úgy hogy az arcot teljesen födetlenül hagyta. Annál szebb volt a termete, a járása, a szabályos metszésű arca, ragyogó, üde arcbőre s azok az igéző szemek, melyeknek öntudatos, büszke tekintete egész lényét és szépségét fölmagasztosította.

És még hogyha halállal büntették volna is érte: Quentin azzal a katonás tisztelgéssel fogadta ezt a hölgyet és kísérelőjét, mint amellyel az imént a vérbeli királyi hercegnőt. Nos, és ez a két hölgy is alighanem nagyon természetesnek találta ezt a tisztelgést, mert azt mindketten olyan arccal fogadták, mintha ahhoz már hozzá volnának szokva. Quentin azonban mégis úgy vette észre, hogy a fiatalabb hölgy, mikor elhaladt mellette, kissé elpirult s a szemét zavarában lesütötte. Csak azzal nem tudott tisztába jönni, vajjon ezt a gyöngéd pirt nem arra a vakmerő idegen ifjúra való visszaemlékezés kergette-e az arcába, aki oly állhatatosan figyelte őt a vendégfogadó toronyszobájának ablakából s vajjon nem a bosszúság kifejezője volt-e az?

A grófkisasszony kísérelője szintén gyászruhát viselt és abban a korban volt, amikor a nők görcsösen ragaszkodni szoktak a szépségükhöz, ami az idők multával bizony már halványodni kezd. De a hajdani szépségből még mindig maradt annyi, amennyi elég volt annak bizonyosságául: mily bájos lehetett ez a hölgy egykoron, aki elmúlt diadalaira visszaemlékezvén, magatartásával és büszke föllépésével tette nyilvánvalóvá, hogy további diadalokra még mindig számot tart. Karcsú volt és kecses, s noha a tekintetéből büszkeség sugárzott ki, Quentin tisztelgését mégis bájos és leereszkedő mosollyal viszonzta, miközben valamit sűgött a grófkisasszonynak, aki hátra is tekintett a katonára, de azután lesütött szemmel válaszolt valamit az idősb hölgy megjegyzésére.

Quentin is észrevette ezt a futó jelenetet s maga sem tudta, hogyan, de úgy képzelte, mintha e pillanattól kezdve valami titokzatos kapcsolat támadt volna közte és a grófkisasszony közt. Ám ez a gondolat hamarosan elröppent, mert már a másik pillanatban minden figyelmét e két hölgynek a hercegnővel való találkozására és annak körülményei kötötték le.

- Nagyon örvendek, Madame⁵ szólalt meg az idősb hölgy olyan mosollyal, amiben volt egy kis alig titkolt leereszkedés is, hogy végre egy magunkhoz való és méltó előkelő személyiséggel is találkozhatunk. Őszintén szólva, nekem és unokahugomnak kevés okunk van arra,

⁵ A Bourbonok idején a király leányának volt a címe.

hogy vendégszereteteért a király iránt lekötelezettséget érezzünk. Ugyan, hugom, ne rángasd hát a ruhám ujját! Amióta e vidéken időzünk, Madame, nem sokkal különben bántak velünk, mint ahogy foglyokkal szokás, s azok után az ismételt meghívások után, amelyekkel idecsábítottak bennünket, hogy ügyünket és személyünket helyezzük Franciaország védelme alá, nos, a legkeresztényebb király mindössze egy nyomorúságos vendégfogadóban jelölt ki számunkra lakást, most pedig ebben a szuette kastélyban egy odut, amit csak napszálltakor szabad elhagynunk, mintha bizony mi ketten denevérek vagy éjjeli baglyok volnánk, amelyeknek napvilágnál való megjelenését rossz jelnek nézik az emberek.

- Véghetetlenül sajnálom - felelte Jeanne hercegnő szinte hebegve zavarában és meglepetésében - hogy eddigelé nem volt módunkban oly bánásmódban részesíteni, mint amilyen méltán megilleti önöket. Unokahugom azonban, remélem, elégedettebb.

- Oh, sokkal, nagyon sokkal elégedettebb vagyok, mint ahogy azt egyáltalán ki tudnám fejezni, Madame! - felelte a grófkisasszony. Én csak védelmet kerestem itt és megtaláltam a magányt és a szigorú titoktartást. Előbbi szállásunkban ránk kényszerített zárkózottság s a még nagyobb magány, amiben most van részünk, csak emeli értékét előttem a király kegyének, amellyel bennünket, szerencsétlen földönfutó menekülteket oltalmába vett.

- Hallgass, te balga leány! - mondotta az idősebb hölgy. Hadd éljünk azzal az alkalommal, hogy egy hozzánk méltó személlyel szemben jól kipanaszkodhatjuk magunkat. Mert én azt a csinos katonát ott, csak szobornak tekintem; úgy látszik, hogy a végtagjait sem bírja mozgatni, sőt talán még a nyelvét sem, vagy legalább is nem beszél vele a mi nyelvünket. Minthogy tehát a hercegnőn kívül senki más nem érti szavunkat: nyíltan bevallom, hogy én bizony megbántam, hogy idejöttem. Én fényes fogadtatásra, torna- és lovas játékokra, színjátszásra és ünnepekre számítottam, s ezek helyett fogságban tartanak és eldugnak bennünket az emberek szeme elől. Egyedüli társaságunk az a cigány volt, akit a király azért rendelt mellénk, hogy leveleinket flandriai barátainkhoz közvetítse. Így hát jogosan azt hihetnénk - folytatta a hölgy egyre fokozódó méltatlankodással - hogy a királynak valami politikai célja van velünk, esetleg életfogytiglan fogságban tart, hogy az ősrégi Croye-ház kihaltával annak birtokait magához kaparinthassa! A burgundi herceg mégsem volt ennyire kegyetlen: unokahugomat mindössze férjhez akarta adni - igaz, hogy rossz emberhez.

- Ugy képelem - jegyezte meg a hercegnő, aki alig bírt néhány szót közbeszólni - hogy a rossz férjnél mégis csak többet ér az - apácafátyol.

- Ha legalább alkalmunk volna választani e kettő közt! - vágott közbe sietve a szaporabeszédű hölgy. Isten a tanum, Madame, hogy én az unokahugom érdekében beszélek csupán, mert ami engem illet: én a magam részéről lemondottam már minden reményről, hogy helyzetem valaha is jobbra fordulhatna. Ön mosolyog, Madame, pedig biztosíthatom, hogy az igazat mondom! Ez azonban még nem mentesíti a királyt, akinek viselkedése és személye is inkább hasonlít az öreg Michaud-hoz, a genti pénzváltóhoz, semmint Nagy Károly leszármazottjához.

- Grófnő, gondolja meg, hogy ön az édesatyámról beszél - jegyezte meg a hercegnő.

- Az ön atyjáról, Madame? - kérdezte a hölgy szinte elcsodálkozva.

- Ugy van, grófnő, az édesatyámról! - ismételte a hercegnő méltósággal. Én Jeanne hercegnő vagyok. De azért ne féljenek hölgyeim - folytatta a hercegnő most már nyugodt udvarias hangon, ami neki sajátja volt - önök nem akarták sérteni atyámat. Én felajánlom önöknek minden befolyásomat, hogy önnek, grófnő és ennek a bájos leánykának elviselhetőbbé tegyem a száműzetés keserűségét. Sajnos azonban, nemsokat tehetek, de ami módomban áll: rendelkezzenek velem!

A szókimondó hölgy, Hameline de Croye grófnő, most már azután mély meghajlással hódolt a királyi hercegnő előtt és nagyon röstelte, hogy ő, aki pedig sokáig időzött királyi udvaroknál s azok szokásait is jól ismeri, így elszólta magát a királyi hercegnő fülehallatára. Bűnbánóan mentegetőzni akart, hogy tévedett a személyben, akivel beszélgetett, de Jeanne hercegnő megvigasztalta és nyugalomra intette szivélyes szavakkal ugyan, de amelyek a francia király leányának ajkairól parancsként hangzottak, amely megtiltotta neki, hogy mentegetőzésről és kimagyarázkodásról, egyáltalán szó essék többé!

A hercegnő egymaga is helyet foglalt s székkal kínálta meg a két hölgyet, akikkel most halk és bizalmas beszélgetésbe merült. A három hölgy oly halk hangon beszélgetett, hogy Quentin most már egy szót sem értett meg beszélgetésükből csak azt vette ki tisztán, hogy a hercegnő inkább a kevés beszédű, szerény modorú grófkisasszony szavaira figyelt, semmint az idősb hölgyére, aki még ezután is szapora beszéddel igyekezett maga felé irányítani a hercegnő figyelmét.

Alig egy negyed óra hosszat tartott ez a halk beszélgetés, mikor a terem tulsó végén az ajtó kitárult s egy férfi lépett utiköpenyben a terembe.

A király szigorú parancsához képest, Quentin legott a férfi elé lépett s felszólította, hogy távozzék!

- Kinek a parancsára! - kérdezte az idegen férfi fölényes hangon.

- A király őfelsége egyenes parancsára, uram! - felelte Quentin határozott hangon. Én azért vagyok itt, hogy a parancsát végrehajtsam.

- De nem - orléans-i Lajos herceggel szemben! - felelte a jövevény köpenyét szélesen széttárva.

Quentin meghökkent. Hogyan hajtsa ő végre a király parancsát ezzel a vérbeli herceggel szemben, aki a francia trón várományosa s a király leányának vőlegénye?

- Királyi Fenséged hatalma sokkal nagyobb, hogysen én annak ellenszegülni tudnék - felelte Quentin. Engedje tehát remélnem, Fenség, hogy bizonyoságot tesz mellettem, hogy én a parancsnak eleget akartam tenni.

- Légy nyugodt, ifjú hős, nem lesz bántódásod! - felelte a herceg útját folytatva a hölgyek felé.

A herceg - mint mondotta - Dunois grófnál ebédelt s ott hallotta, hogy a Roland-csarnokban társaság van; bátor volt tehát a vendégek számát a maga személyével is szaporítani.

Az a futó pír, amely e szavak után Jeanne hercegnő arcán kigyulladt, arra mutatott, hogy a herceg megjelenése nem hatott közömbösen reá. A hercegnő bemutatta vőlegényét a két hölgynek, akik a hercegnek kijáró hódolattal üdvözölték; Jeanne helytel kínálta meg Lajost és felhívta, hogy vegyen részt a társalgásban.

A herceg azonban nem fogadta el a széket, amelyet menyasszonya neki följánlott, hanem valamelyik székről levette a párnát s azt a szép és fiatal Croye grófkisasszony lábai elé rakta le a földre, de úgy, hogy - megőrizve annak látszatát, hogy menyasszonyát nem akarja elhanyagolni - módjában volt figyelmességének túlnyomó részét szép szomszédnőjére pazarolni.

Eleinte úgy látszott, hogy a herceg viselkedését nem veszi zokon Jeanne hercegnő, aki mintha még bátorította volna is vőlegényét; az orléans-i herceg, azonban, aki megszokta azt, hogy a király jelenlétében zokszó nélkül kénytelen túrni a jármot, eredeti természeténél fogva hajlandóságainak legott szabad folyást engedett, mihelyt ez a kényszer megszűnt. Minthogy pedig magas állásánál fogva a közönséges alakiságokon hamarosan és könnyű szerrel túltehetette magát: Izabella grófkisasszony szépségére pazarolt bókjai immár annyira hevesek és áradozók voltak, - talán azért is, mert ezúttal a szokottnál többet ivott - hogy azok már szenvedélyesekké váltak, miközben a herceg végkép megfeledkezett arról, hogy a menyasszonya is jelen van.

Ez a hang és ez a modor azonban csak egyetlen személynek tetszett a társaságban: Hameline grófnőnek, akinek szinte hízelgett az a tudat, hogy unokahugának egy vérbeli herceg udvarol, sőt talán már merészebb tervet is forgatott agyában, hiszen Izabella nagy vagyona, szépsége, előkelő származása talán jogosította volna is őt erre, ha nem kellett volna számolni a király akaratával. Annál nagyobb volt Izabella grófkisasszony aggodalma, aki a herceg tüzes udvarlását eleinte nyugodtan tűrte, később azonban esdő pillantásokat vetett Jeanne hercegnő felé, mintha segítségül akarta volna hívni. Ám a herceg hevességén megtört Jeanne minden igyekezete s végre is magára hagyta őt, aki most már még nagyobb hévvel folytatta udvarlását.

Ne feledjük azonban, hogy az itt szereplő személyeken kívül volt ám még valaki jelen a teremben: Quentin, a figyelmen kívül hagyott őrszem, kinek szép álmái a herceg heves udvarlásának láttára úgy szertefoszlottak, mint ahogy a viasz szétfolyik a napsütésben. Izabella grófkisasszony végre is erélyesebb lépésre határozta el magát, hogy véget vessen olyan beszélgetésnek és jelenetnek, amely már neki is kellemetlen volt, és pedig főként azért, mert Jeanne hercegnő zavara, amelyet a herceg viselkedése okozott neki, immár szemmel látható volt. Izabella tehát egyenesen a hercegnő felé fordult s most már erélyes hangon kijelentette, hogy az imént felajánlott védelmét elfogadva arra kéri: győzné meg az orléans-i herceg öfenségét arról, hogy a burgundi asszonyok - noha szellemesség és modor tekintetében a francia nőkkel nem versenyezhetnek - mégsem annyira ostobák, hogy tulságba vitt bókolásban örömet találjanak.

- Végtelenül sajnálom, grófnő - előzte meg a herceg Jeanne válaszát - hogy ön ugyanabban a beszédben kigúnyolja a burgundi hölgyek szépségét és a francia lovagok őszinteségét. Hogy mi a csodálatunk kifejezésében annyira hirtelenek és áradozók vagyunk: annak oka az, hogy mink úgy szeretünk, ahogy - vívunk; vagyis: nem hideg megfontolással, s a szépnek is éppoly hamar meghódolunk, mint a mily gyorsan kardot rántunk.

- A burgundi nők szépsége éppoly kevésbé számít az efféle diadalokra, mint ahogy a burgundi férfiak képtelenek azt szó nélkül eltűrni! - jegyezte meg Izabella grófnő most már határozottan erélyes és kesernyés hangon.

- Én méltánylom és tiszteltem az ön hazafiságát, grófnő - felelte a herceg hévvel - és nem vonom kétségbe végső szavainak igazságát valameddig akad egy burgundi lovag, aki lándzsájával kész annak nyomatékot adni. Ami azonban azt az igazságtalan ítéletet illeti, amit ön, grófnő, a saját hazája asszonyainak szépségére kimondani jónak látott, hát én - önre hivatkozom, grófnő, önnel szemben - önre! Nézzen oda! - kiáltott föl a herceg egy hatalmas tükörré mutatva, amely a velencei köztársaság ajándéka s amely abban az időben nagyon ritka volt még és roppant értékes. Nézzen hát oda és mondja meg: van-e olyan férfi szív, amely annak a szépségnek ellent tudna állni, amely onnan a tükörből tekint le reám!

Jeanne hercegnőre nézve ezzel betelt a mérték: hátrahanyatlott a székén s az a mély sóhaj, amely után elalélt, hamarosan kizökkentette a herceget romantikus álmodozásából.

- Hirtelen fejfájás és rosszullét fogott el - felelte a hercegnő Hameline grófnő kérdésére, miközben szeliden mosolyogni próbált. Azt hiszem, hamarosan elmulik...

Csakhogy a hercegnő egyre fokozódó sápadtsága ezt a reményt meghazudtolta, mire Hameline grófnő segítségért sietett. A herceg az ajkába harapott s átkozta ostoba viselkedését, hogy nem bírt a nyelvére féket rakni; majd elrohant, hogy a szomszéd szobából előhívja a hercegnő cselédjeit, akik azután a szokásos szerekekkel igyekeztek aléltságából feléleszteni a hercegnőt, akit azonban mégis csak inkább a hercegnek megszelídült és megbánástól remegő hangja térített magához.

A hercegnő csakugyan hamarosan visszanyerte teljes eszméletét s mikor már a rosszullétnek minden nyoma eltűnt: belépett a terembe a - király.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Mikor Lajos király a teremben megpillantotta az orléans-i herceget, szemöldökét haragosan összeráncolva, magára erőszakolt nyugalommal így szólt hozzá:

- Nos, téged is itt talállok, Lajos? - majd Quentin felé fordulva, szigorú hangon rászólt: - Te pedig szolgálatban vagy itt, vagy nem?

- Bocsásson meg ennek az ifjú katonának, Sire! - mondotta a herceg. A kötelességét ő híven teljesítette. Tudomásomra jutott, hogy Jeanne hercegnő itt van...

- És nem engedelmeskedtél az őrszem figyelmeztetésének, mert itt akartál a leányomnak udvarolni, nemde? - folytatta tovább a király, aki talán önámításból is úgy képzelte, hogy a herceg is éppoly szerelmes, mint a leánya. Dehát szükséges volt azért az én testőrömet parancsom megszégésére bírni? No, de meg kell ezt bocsájtani az olyan ifjú embernek, aki - fülig szerelmes!

A herceg e szavakra fölkapta a fejét, mintha valami észrevétele lett volna a király e megjegyzésére, de az ösztönszerű tisztelet - hogy ne mondjuk: félelem - beléfojtotta a szót.

- Hogy Jeanne egy kissé rosszul érezte magát? - folytatta a király - soh'se törődj vele, majd elmulik! Nyujtsd oda neki a karodat s kísérd a szobájába. Én azalatt a vendég hölgyeket kísérem a szobájukba.

A király szava szinte parancsként hangzott s a herceg annak megfelelően a hercegnőt a csarnok tulsó végén levő ajtó felé kísérte, míg a király, jobbkezéről a kesztyűt lehúzva, Izabella grófkisasszonyt és Hameline grófnőt a csarnok másik végén levő szobájukba vezette. Mikor azután a hölgyek a szobájuk küszöbét átlépték, a király egy darabig megállott a küszöbön, majd mélyen meghajtva magát, a szobát óvatosan bezárta s a hatalmas, nagy kulcsot magához vette. Azután mélyen elgondolkodva, lassú léptekkel Quentin felé tartott, aki - a király korholására elkészülve - nem minden aggodalom nélkül látta őt feléje közeledni.

- Rosszul, nagyon rosszul cselekedtél, fiam! - szólalt meg a király, mikor egy lépésnyi távolságban Quintintől megállt s a tekintetét merően a fiatal katona arcára függesztette. Nagyon rosszul cselekedtél, megérdemled érte a - halált! Ne... ne is védekezzél! Mi dolgod volt neked a herceggel? És egyáltalán az én parancsomon kívül, mit törődtél te mással!

- Felség, engedje meg... hát mit tehettem volna én egyebet? - hebegte zavarában Quentin.

- Hogy mit tehetél volna, ha az őrhelyed előtt erőszakkal akar valaki elhaladni? - mordult rá a király haraggal. Hát mire való a fegyvered? Nyomban meg kellett volna őt támadnod s ha továbbra is ellentáll - hát lelőni! Most pedig távozzál innen! Amott, az első szobában széles lépcsőt találsz, melynek aljában várakozik Oliver. Küld őt ide, hozzám, te pedig menj csak a szállásodra. De hogyha kedves az életed, hát azt ajánlom, hogy el ne járjon ám a szád!

Quentin örvendve ugyan, hogy könnyű szerrel menekült ki a bajból, de viszont megborzadva a király hidegvérű kegyetlenségétől - sietve teljesítette a parancsot és értesítette Oliver-t, aki a lépcső alján, az udvarban várakozott.

Mikor Oliver a király elé lépett, azt gondolataiban mélyen elmerülve találta; s minthogy ezt a lelkiállapotot jól ismerte már, nesztelen léptekkel hátra osont és megvárta, amíg szólítja a király.

- Nos, Oliver - szólalt meg végre a király - a te álmaid úgy szertefoszlottak, mint ahogy elolvad a hó a meleg szél után. Csak azután az a hó ne lavina alakjában temessen el minket!

- Szomorúan vettem tudomásul, Sire, hogy nem jól állunk! - felelte Oliver bánatos hangon.

- Hogy nem jól állunk? - pattant föl a király, idegesen föl s alá lépdelve a teremben. Rosszul állunk, barátom, a lehető legrosszabbul! Hát íme: ez az eredménye a te nagyszerű tanácsodnak, hogy ezt a két szerencsétlen nőt vegyem oltalmamba. Mondom neked, hogy Burgundia készülődik s Angliával szövetségre akar lépni. Eduárd pedig, kinek otthon most semmi dolga, hadseregét azon a szerencsétlen Calais-n keresztül a nyakunkra küldi! Egyenkint majd csak elbánnék én velük - akár hízelgéssel, akár fegyverrel, ha kell, de - együtt, közösen támadnak. Oliver! Ráadásul pedig itt van annak a nyomorult Saint-Pol-nak az árulása! Hát mindennek te vagy az oka, Oliver, aki azt tanácsoltad nekem, hogy fogadjam be azt a két hölgyet és szegődtessem szolgálatukba postai szolgálatra azt a nyomorult cigányt!

- Felség! - felelte Oliver. Indító okaimat jól ismeri. A grófkisasszony birtokai Burgundia és Flandria határán fekszenek, kastélyuk pedig szinte bevehetetlen vár. A grófkisasszony igénye a szomszédos területekre olyan természetű, hogy az bizony nagy gondot okozhatna Burgundiának akkor, ha a grófkisasszony olyan emberhez menne feleségül, aki Franciaország iránt barátságos érzülettel viseltetik.

- Hiszen szó sincs róla: kecsgető kilátások, s ilyen férjet esetleg találhattunk volna számára. Hanem az az átkozott cigány! De hogy is tudtál nekem ilyen hitetlen pogányt ajánlani, akiben egy szikrányi becsület nincsen!

- Méltóztassék csak visszaemlékezni, Sire, hogy én óvatosságra intettem felségedet vele szemben. Kétségtelen, hogy az a cigány csakugyan közvetített legalább is egy levelet a grófkisasszony rokonaihoz, amelyben arra kérte fel azokat, hogy a segítség megérkeztéig tartsák erősen a kastélyt a burgundi herceg támadásával szemben. Felséged azonban jószótatott magának a cigány által, aki ily módon bizonyos titkoknak jött a nyomára, amit azután - áruba bocsájtott.

- Szégyellem magam! - mondotta a király. - Szégyellem magam, pedig, mint mondják, ezek a pogány népek azoktól a bölcs kaldeusoktól származnak, akik a csillagok titkát Siraz síkján kémlelték ki.

Oliver, aki jól tudta, hogy Lajos király mennyire babonás, nem is időzött sokáig ennél a pontnál, hanem csak arra a megjegyzésre szorítkozott, hogy az a cigány mégsem lehetett jó próféta, legalább is nem önmaga számára, mert különben nem tért volna vissza Tours-ba, ahol azután a jól megérdemelt akasztófa várta.

- Nos, a cigány elvette méltó jutalmát, de - mi történjék ezzel a két hölgygel? - sóhajtott föl a király. Nemcsak, hogy a burgundiak háborúval fenyegetnek miattuk, hanem jelenlétük még az én családi békességemet is fenyegeti, mert az orléans-i herceg, aki látta őt, bizonyosra veszem, hogy ezután még kevesebb hajlandóságot mutat Jeanne iránt, hogy azt feleségül vegye.

A király és Oliver még hosszasan meghányták-vetették ezt a fogós ügyet, végre is abban állapodtak meg, hogy legjobb lenne Izabella grófkisasszonyt egy olyan férfihez feleségül adni, aki azután síkra szállna a burgundi birtokok érdekében, titokban azonban Franciaország érdekét szolgálná, noha nyíltan nem vallaná be azt.

- De hol találok én egy olyan barátot? - kérdezte a király. Adjam oda valamelyik megbízhatatlan hűbéresemnek, aki azután hatalomhoz jutva, függetlenítené magát! Hát Dunois, persze, jó lenne, benne megbízhatnék. De - mégsem! A hatalom és a gazdagság de nagyon megváltoztatja az emberek érzületét! Tehát Dunois grófban sem bízhatom...

- De azért vannak még olyan férfiak is - mondotta Oliver édeskés, behízelt hangon - akik egyedül Felsőged kegyétől függenek, akik Felsőged pillantása nélkül éppúgy nem tudnának megélni, mint levegő és napfény nélkül. Olyan férfiak, akik...

- Akik hozzád hasonlók, Oliver! - vágott közbe a király. Nem, oh, nem Oliver, a nyilat túlkorán lőtted ki! Azért talán, mert én ennyire leereszkedő vagyok irántad, ne gondold ám, hogy téged alkalmas férjnek tartanálak egy gyönyörű teremtéshez; téged, akinek a hűsége sem egészen kétségbevonhatatlan...

- Felsőged olyan igényköveteléseket tulajdonít nekem, amire én okot nem adtam - felelte alázattal Oliver.

- Örvendek, hogy ezt a nyilatkozatot megtetted, Oliver! - mondotta a király. Sokkal okosabb és ravaszabb embernek ismerlek, hogyses erre a rögeszmére képesnek tartanálak téged. Hagyjuk tehát!.. Izabellát nem merem összeházasítani egyik alattvalómmal sem; de nem merem visszaküldeni Burgundiába, sem Angliába, sem Németországba, ahol valószínűen találkozhatnék olyan férfi, aki inkább csatlakoznék Burgundiához, mint Franciaországhoz! Most légy hát okos, Oliver, a te találékony elméd tudna-e valami jó tervet kieszelni?

Oliver többféle tervet terjesztett a király elé, amelyek azonban nem nyerték meg a király tetszését és mindegyik ellen volt valami kifogása. Végül is a király azt ajánlotta, hogy legjobb lenne a Croye grófnőknek tudtukra adni, hogy jól tennék, ha távoznának Franciaországból, amely nem akar miattuk háborúba keveredni Burgundiával.

És Lajos itt egy pokoli tervet eszelt ki!

A sok vőlegényjelölt közt, akiket egyenkint sorra vettek és felsorakoztattak, a király legalkalmasabbnak találta - még elképzelni is borzasztó! - Vilmos márkgrófot, az Ardennek rémét, a kegyetlen rablóvezért, aki - hogyha a Croye-vagyon birtokába juthatna, már hálából is inkább az ő pártjára állana. A két grófnőt tehát néhány hű emberével a határig kíséretné, ahol a már előre értesített Vilmos márkgróf várna és majd tudná a módját, hogyan ejtse hatalmába a szép grófkisasszonyt vagyonával együtt. Most még csak arról tanakodtak, vajjon kire kellene bízni a grófkisasszony kíséretét. Erre nézve is behatóan tárgyaltak, végre is a király Quentin Durward fiatal skót testőrt találta legalkalmasabbnak erre a célra. Oliver egy darabig hallgatott, ami azt jelentette, hogy nem ért egyet a király akaratával.

- Felsőged, szokása ellenére, tulságosan megbízik ebben a gyermekben, - jegyezte meg azután Oliver.

- Komoly okom van erre - felelte a király. Előbb azonban halld csak, hogyan képelem én e terv végrehajtását!... A két grófnőt áruhában, néhány ember kíséretében elküldöm a lüttichi püspökhöz, aki Izabellának rokona s aki a két hölgynek egyelőre menedéket adna a zárdában. De persze, még mielőtt a hölgyek céljukhoz érnének, Vilmos márkgróf mindenre kész csapatával útjukat állja s a hölgyeket elrabolja. Izabellával való házassága révén olyan területek birtokába jut, ahonnan veszedelmessé válhatik nemcsak a lüttichi püspök, hanem a burgundi hercegre nézve is. Az így megerősödött márkgróf azután az elégületlen városok élére állhat s a burgundi herceget úgy sarokba szoríthatja, hogy annak ugyan elmegy a kedve attól, hogy Franciaországnak hadat üzenjen. Nos, hogy tetszik a tervem, Oliver?

- Nagyszerű, Felsőg! - felelte Oliver gúnyos hangon. Eltekintve természetesen a két hölgy sorsától, amely - az Ardennek vadkanjának karmai közt - bizony egy csöppet sem lesz irígylésre méltó. De hogyha némi csekély árnyalatoktól el lehetne tekinteni, akkor én még alkalmasabbnak tartanám - Tristan l'Hermite főporkolábot, Sire!

- Ugyan hová gondolsz, Oliver! - méltatlankodott a király. Előbb temagad ajánlkoztál, most pedig a főporkolábbal hozakodol elő. Annyi bizonyos, hogy ha jó tanácsra van szükségem,

vagy akasztani kell: akkor nagyon hasznosak vagytok nekem ti ketten, de nem vagytok olyan agyagból gyúrva, hogy belóletek gróft csinálhatnék. A csöcselékek pedig arisztokrata vezér kell! Vilmos márkgróf csakugyan hercegi családból származik. De térjünk a tárgyra!... A két grófnőt tehát minél előbb menekülésre kell ösztönöznünk, amit úgy érünk el leghamarabb, ha azzal ijesztjük meg, hogy ki kell adnom őt a burgundi hercegnek. A te kötelességed lesz Oliver, hogy a márkgróft idejében értesítsd s közöld vele a helyet és az időpontot, amikor tervét legkönnyebben végrehajthatja... Most pedig azt is megmondom neked, Oliver: miért esett az én választásom arra a fiatal skót katonára! Tudod, mily mély alázattal viseltetem én az áldott Szent Julián iránt - és itt keresztet vetett magára a király. Tegnapelőtt éjjel is buzgón imádkoztam hozzá, vezéreljen én hozzám oly derék és hű idegeneket, akik az én akaratomnak vakon engedelmeskednek s tekintélyemet és hatalmammat az országban megerősítik: ugyanakkor ünnepélyesen megfogadtam a szentnek, hogy én az ilyen idegen férfit az ő nevében oltalmamba veszem és támogatni fogom.

- Azért küldi hát Szent Julián azokat a hosszúlábú skótokat a nyakára, Sire! - jegyezte meg Oliver vakmerően, pedig tudhatta, hogy a babonás király efélékben nem ismer tréfát.

- Te fickó! - torkolta le a borbélyt a király. Nem hiába „ördög” a neved, de méltó is vagy reá. Hogy merészelsz belőlem és Szent Juliánból gúnyt üzni! Szent Juliánra mondom: hogyha csak egy csipetnyivel is kevesebb szükségem volna reád, mint amennyire van: a kastélyom előtt álló vén tölgyfára akasztatnálak föl, amiért ilyen szent dolgokból gúnyt üzöl. De halld csak tovább, te hitetlen pogány!... Alig hunytam le álomra a szemem, megjelent nekem Szent Julián, egy ifjút vezetve kézen, akit bemutatva nekem, azt mondotta, hogy ez az ifjú - miután megmenekül a vízáradat, a kard és a kötél veszedelme elől, szerencsét fog hozni annak számára, akinek ő a pártjára áll, nemkülönben sikerrel fogja végrehajtani azt a vállalkozást, amibe belefog. Másnap reggel - rátaláltam erre az ifjúra... Hazájában csodával határos módon menekült meg a lemészárlástól, tehát a kardtól, itt pedig mindössze két nap leforgása alatt szintén nem mindennapi körülmények közt menekült meg a kiáradt folyó vizéből és a főporkoláb kötelétől. És csakugyan, azóta már igen értékes szolgálatot tett nekem... Én tehát ezt az ifjút, mint Szent Julián küldöttét tekintem s a legnehezebb és legveszedelmesebb szolgálatokra alkalmazom.

E szavak után a király levette kalapját, az annak díszéül szolgáló sok ólomszobrocska közül kiválasztotta Szent Juliánét s azt az asztalra téve: buzgón imádkozott hozzá. Oliver, mert hiszen a király most nem láthatta, gúnyos, megvető pillantással méregette végig jótevőjét... Ilyen volt ő, ez már az ő macskatermeszetéhez tartozott.

- Nos, és Quentin Durward - ha szabad magam így kifejezni - hasonlít ahhoz az ifjúhoz, akit álmában látott Felséged! - szólalt meg Oliver, mikor imáját a király befejezte.

- Hajszálig! - felelte a király. De még ezenfelül Galeotti Marzio asztrológus által készíttettem a horoszkópját is, s ekkor kiderült - amit különben magam is sejtettem - hogy ez az idegen ifjú és én - mindketten ugyanazon csillagzat hatása alatt állunk.

De most már Oliver sem mert észrevételt tenni az asztrológia-tudomány ellen, mert tisztában volt azzal, hogy a király e tekintetben még kevésbé érti a tréfát; sietett tehát kijelenteni, hogy szerinte ez a skót ifjú csakugyan alkalmas lesz arra a feladatra.

- Legföljebb arra lesz gondunk - mondotta a király - hogy kelleténél többet meg ne tudjon a tervünkről. Neki az lesz a kötelessége, hogy a két Croye grófnőt elkísérje a lüttichi püspök székhelyére. Vilmos márkgróf közbenjöttéről természetesen neki nem szabad tudomással bírni; ennek titkába egyedül azt a vezetőt fogjuk beavatni, akit majd te fogsz kiválasztani - esetleg a főporkolákkal együtt.

- Csakhogy - jegyezte meg Oliver - egy a bökkenő! Ahogy én a skótokat ismerem, az az ifjú nem fogja ám összetett kézzel szemlélni a márkgróf beavatkozását, hanem igenis, kardot fog rántani, akkor pedig nem szabadul meg olyan könnyen a haláltól, mint ma reggel.

- Erre is gondoltam - felelte a király. Nos, ha belepusztul: Szent Julián majd küld helyette egy - másikat! Ma feladatának megfelelt: akkor nincs is rá szükség többé. Ezalatt azonban mi sem leszünk tétlenek s miután a két hölgyet menekülésre bírtuk, Crèvecoeur gróffal elhitetjük, hogy a két hölgy azért szökött meg tőlünk titokban, mert valahogy neszét vette, hogy ki akarjuk őket szolgáztatni a burgundi hercegnek.

- Csakhogy Crèvecoeur gróf sem esett a fejelágyára, s a burgundi herceg sem olyan ostoba ám, hogy ennek a mesének hitelt adjon!

- Szent Isten, mily pogány lelkű ez az ember! - fakadt ki a király a folyton okoskodó Oliver ellen. Hát majd színlelek én olyan nagy őszinteséget, hogy el kell hinniök! És annyira leveszem a lábáról a herceget, hogy még arra is képesnek fog tartani engem, hogy fegyvertelenül lovagolok a sátra elé és kíséret nélkül - legföljebb a te ostoba személyed társaságában.

- Én pedig - már megbocsásson, Sire - aki az acélt csak olló alakjában tudom forgatni, legalább egy lándzsás svájci zászlóalj élén vállalkoznék erre a látogatásra tudva azt, hogy a burgundi hercegnek ezer oka van bizonyosnak lenni a felől, hogy Felsőség ellenséges érzülettel viseltetik iránta.

- Bolond vagy, koma! - ütötte el tréfásan a király. Ellenére minden igyekezetednek, hogy én téged okos embernek tartsalak. Hát nem tudod felfogni ésszel, hogy a politika sokszor kénytelen az együgyűség látszatát is fölvenni, aminthogy a szerény, igénytelen, félték külső sokszor oroszlánbátorságot takar! Ha szükségét látnám, akkor bizonyára habozás nélkül megtenném azt, amit föltettem magamban. És számítanék az égiek segítségére is!

E szavakban XI. Lajos király először árulta el azt a rendkívül szilárd elhatározását, hogy veszedelmes, nagy ellenlábását legyűri; nagy elhatározás volt, amely azonban neki magának is csaknem a vesztét okozta.

Miután a király elküldte Oliver-t, ő maga egyenesen a Croye grófnők szobája felé tartott. Nem sok fáradságába került, hogy a két hölgyet távozásra bírja, akik máris felismerték a helyzetet és tudták, hogy a francia királyi udvar a burgundi herceggel szemben menedéket számukra nem nyújt: csak az ellen volt kifogásuk, hogy a király őket Lüttichbe akarja kísértetni. Esdve kérték tehát Lajost, küldje őket inkább Bretagne-ba vagy Calais-ba, ahol a bretagnei herceg, illetve az angol király védelme alatt biztonságban érezhetnék magukat. Csakhogy ez ajánlatok egyike sem felelt meg a király tervének, miért is egész rábeszélőképességét előszedte, hogy a két grófnőt a maga ajánlatának megnyerje. Ami hosszas tanakodás után végre sikerült is neki.

Tagadhatatlan, hogy a lüttichi püspök hathatós védelmet nyújthatott a menekült hölgyeknek, mert - tekintettel egyházi hatalmára - elég eszköze volt ahhoz, hogy a keresztény hercegekkel szemben a saját akaratának nyomatékot adhasson; másrészt a katonai hatalom is rendelkezésre állott, hogy mindenféle erőszakos támadást sikerrel visszautasítson. Itt csak az okozott némi nehézséget: hogyan érthessék el a hölgyek baj nélkül a püspöki rezidenciát! Erre nézve viszont Lajos nyugtatta meg a hölgyeket azzal, hogy miközben azt a hírt fogja elterjesztetni, hogy a két Croye grófnő éjnek idején Tours-ból megszökött és Bretagne felé menekült: azalatt ő kicsiny, de hű és megbízható kísérettel útnak indítja őket Lüttich felé, levélben és parancsban utasítván az érintendő városok és várak parancsnokait, hogy a hölgyek védelmét minden eszközzel biztosítsák.

A két Croye grófnő - habár lelkükben méltatlankodtak is a barátságtalan, sőt lovagiatlan fogadtatás miatt, nem hogy ellenkezett volna, hanem inkább kapva-kapott a gyors elutazás

gondolatán, mi több: arra kérték a királyt, engedje meg nekik, hogy még ma éjjel útra kelhessenek. Hát bizony, lady Hameline máris torkig volt az olyan udvari étellel, amelyben sem udvaroncok nem voltak, akik az ő szépségét méltányolták, sem ünnepeket nem rendeztek, ahol ragyoghatott volna; Izabella grófnő viszont épp eleget látott Lajos király udvarából, hogy végképp elmenjen tőle a kedve, sőt azzal is tisztában volt, hogyha a burgundi herceg még egyszer erélyesen a sarkára áll: Lajos király okvetlenül kiszolgáltatja őket neki.

Lajos király készségesen beleegyezett a gyors elutazásba, már csak azért is, hogy Crèvecoeur gróft bevezett tény elé állítsa; de meg azért is, mert attól tartott - és nem ok nélkül - hogy Izabella szépsége bizony még keresztülhúzhatja a számítását s leányától elhódítja a vőlegényét.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Egyszerre és váratlanul annyi megbízás és kaland szakadt szegény Quentin nyakába, hogy maga sem tudta már mire vélni a dolgot. Alig ért kis cellájába, kisvártatva parancsnokának, Crawford lordnak a szobájába hívták őt, ahol nagy ámulatára a királyt pillantotta meg. Az első pillanatban arra gondolt, hogy talán megint valami kényes feladattal hízza meg őt a király, mint Crèvecoeur gróf esetében. Nagy megkönnyebbüléssel vette azután tudomásul, hogy ez esetben arról van szó, hogy a két Croye grófnőt kell elkísérnie a lüttichi püspök székhelyére a lehető legbiztosabb, legkényelmesebb úton - szigorú titoktartás pecsétje alatt; négy embert vesz maga mellé, akik közül az egyik lesz a vezető, aki neki az utat mutatja.

Egy nagy pergamentekercset adtak a kezébe, amelyen föl voltak sorolva azok a falvak, kolostorok és a nagy városoktól távol eső helységek, ahol pihenőt kell tartania, pontosan megtartván az utasítás minden pontját főként akkor, mikor a burgundi határ közelébe érkeznek. Ugyancsak részletes utasítása volt arra nézve, hogyan kell viselkednie, mit szabad mondania és tennie, hogy az „utimarsall” szerepét jól betölthesse két előkelő angol hölgy mellett, akik a tours-i Szent Márton templomába zarándokolnak, meglátogatják Köln szent városát, s a napkeleti bölcsék relikviáit; mert hát a Croye grófnők mint angol hölgyek teszik meg az utat Lüttichig.

Talán mondani sem kell, mennyire feldobogott a szíve Quentin-nek hallatára e megbízásnak, amely lehetővé tette számára azt, hogy a toronyszoba szepének közelében lehessen, vele közelebbi ismeretséget köthessen, sőt ha kell: kardjával megvédelmezze őt. Quentin bizakodó volt, hogy baj nélkül kíséri el a két hölgyet rendeltetési helyére, de viszont attól sem riadt vissza, hogy a veszedelmekkel szembeszálljon értük.

Lajos királynak azonban még aggályai voltak, s ezek eloszlatása végett, az előrelátó király az ördögi Oliver-n kívül még más tanácsadók véleményét is tudni akarta. Maga mellé vette tehát Quentin-t s elindult vele a kastély egyik egészen különálló tornya felé, ahol kényelemben és ülő környezetben élt a híres asztrológus, költő és filozófus: *Galeotti Marzio* vagy *Martius* avagy *Martivalle* - szerzője a híres műnek: „De incognitis vulgo”, amelyet Mátyás magyar királynak ajánlott. Galeotti Marzio nagy tiszteletben állott kortársai előtt és sokáig élt Mátyás magyar király udvarában, akitől XI. Lajos király fondorlatos módon elhódította, mert irígyelte, hogy a magyar királynak ilyen bölcs tanácsadója van, aki - mint abban a korban hitték - az égi titkokat oly ügyesen tudja ellesni.

Galeotti Marzio nem volt afféle aszkéta életű, száraz tudósa a misztikus tudományoknak, akik szemükvilágát az éjszakai tanulással teszik tönkre, testüket pedig a sarkcsillag és a Göncöl-szekér tanulmányozásával görnyesztik és görbítik kétrét. Oh nem! Galeotti - kiváltképpen mikor még nem volt ennyire elhízott, mint most - részt vett az udvar valamennyi multságán, sőt harcijátékain is. Janus Pannonius egy epigrammát írt arról: mint győzte le Mátyás király udvarában Galeotti asztrológus rettegett ellenfelét a tornajátékon.

Ennek a félig udvari embernek, félig derék harcosnak látszó bölcs férfiúnak lakosztálya jóval fényesebben volt berendezve, mint akármelyik ebben a királyi kastélyban, amelyeket Quentin eddig láthatott. Azok a finom faragványok, amelyek a könyvtár állványait díszítették; azok a pompás szőnyegek és kárpitok, amelyek itt fel voltak halmozva: az olaszországi Narni városból származó tudós előkelő ízlését dicsérték. A dolgozószobából egy ajtó nyílt a hálószobába, egy másik a toronyba, amely obszervatórium gyanánt szolgált. A szoba közepén terpeszkedő hatalmas asztalt nagy török szőnyeg borította, amely hadizsákmányként került a tudós birtokába a török vezér sátrából a Jajca mellett vívott ütközet után, ahol a kereszténység

vitéz harcosa: Korvin Mátyás magyar király oldalán harcolt. Az asztalon különféle fizikai és asztrológiai eszközök voltak láthatók. Az ezüst astrolabium, a csillagok nagyságának meghatározására szolgáló készülék a német császár ajándéka volt, míg a pompás berakott munkákkal és arannyal ékes, elefántcsontból való varázsvesszője a pápa elismeréséről tanuskodott.

Több apróbb dísz tárgy hevert még ezeken kívül az asztalon és függött a falon: egy spanyol penge, széles skót kard, török szablya, íjak és nyílvesszők, különféle hangszerek, egy ezüst feszület, antik urna, pogány istenek szobrai bronzból és még sok mindenféle tárgy, amelyek az akkori népek babonás hite szerint, mágikus célra szolgáltak. A könyvtár is éppily különböző összetételű volt: a klasszikus ókor kéziratai heverték itt egymás mellett keresztény teológiai munkákkal vegyest; az egyik keleti nyelven és betűkkel, mások pedig hierogliefek vagy kabbalisztikus jelvények mögé rejtették értelmüket vagy - értelmetlenségüket. És e különös környezetben képzeljük el most a tudós alakját, aki nagy karosszékekben ülve, az ujonnan felfedezett nyomdaművészet egyik próbaívét vizsgálgatta, amely épp most hagyta el a frankfurti sajtó műhelyét.

Galeotti Marzio magas, testes, tagbaszakadt férfi volt; bizony már jócskán túl az élet tavaszán, de még mindig hódolt a testgyakorlatnak, noha ez nem tudta ellensúlyozni természetes hajlamát a hízásra, amit az ülő életmód és az asztal örömei iránt való nagy hajlandósága még inkább fokozott. A kissé markáns, de nemes és méltósággal teljes arcát hosszan lelógó fekete szakáll körítette, amit akármelyik remete megirigyelhetett volna tőle. A legfinomabb genuai bársonyból készült bő ujjú, cobollyal bélelt hálóköntösét arany kapcsok tartották össze, míg derekát széles pergament öv fogta körül, amelyen köröskörül az állatkör csillagzatainak jelvényei voltak piros selyemmel ráhímezve.

Galeotti Marzio felállt és meghajtotta magát a király előtt, de meglátszott rajta, hogy ehhez a látogatáshoz ő hozzá van szokva.

- Ha nem csalódom - szólalt meg király - kedves öcsém, te most az új találmánnyal vagy elfoglalva, amelynek segítségével a kéziratokat sokszorosítani lehet. Hát érdekelheti-e az eféle mesterséges és földi találmány az olyan embert, aki előtt magasztos könyveit kitarja maga az ég is!

- Testvérem! - felelte Marzio - ha ugyan e cella lakója e bizalmas néven szólíthatja Franciaország uralkodóját, aki nem tartja méltóságán alul, mint tanítvány jönni ide. Testvérem, hidd el nekem, hogy én - ami e találmány következményeit illeti - egyenesen csodálatos változások elkövetkezését sejtem előre. Gondold csak meg, mily lassan, mily apránként folydogál eddig hozzánk a tudomány forrásvize, mily nehezen tudták szomjukat oltani azok, akik arra áhítoztak, s mennyi veszedelemnek volt az kitéve a barbárok megsemmisítő támadásai által. Most pedig csodálattal eltelve nézek a jövőbe s az eljövendő generációra, amelyre az ismeretek özöne úgy fog hullani, mint az országos eső, megtermékenyítve egyes vidékeket, elárasztva más helyeket, megváltoztatva a társadalmi életet, új vallásokat alkotva, királyságokat alapítva és döntve halomba...

- Állj meg, Galeotti! - vágott közbe hirtelen a király. És ezek a változások még belátható időn belül bekövetkeznek?

- Nem következnek be, testvérem! - Ezt a találmányt a fiatal fához lehet hasonlítani, amelyet csak az imént ültettek s amely csak az eljövendő generáció számára teremhet fanyar avagy jóízű gyümölcsöt éppúgy, mint ahogy a tudás fája az éden kertjében.

- Legyen az a jövő dolga, mi azonban törődjünk csak a jelennel! - jegyezte meg a király. De mondd csak, kérlek, mennyire mentél tanulmányozásával annak a horoszkópnak, amit hozzád küldtem s amelyről te már előzetes jelentést is tettél nekem. Én azt az ifjút ime, magammal

hoztam, hogy esetleg a tenyeréből is jósolhass, ha szükségesnek véled. A dolog azonban nagyon sürgős!

A tudós asztrológus merőn Quentin szeme közé nézett, minthogyha annak arcvonásait akarná elemeire szétbontani, de mert Quentin a szemét zavarában a földre sütötte le, Galeotti tisztán zengő hangján, erélyesen rászólt:

- Nézz reám és nyujtsd ki a kezéd!

Galeotti jól szemügyre vette Quentin arcvonásait és kezének vonalait, majd néhány lépésnyire félrevonva a királyt, így szólt hozzá:

- Királyi testvérem, ez ifjú arcvonásai egybevetve kezének vonalaival, minden tekintetben megerősítik korábbi véleményemet, amelyet én a horoszkópja alapján alkottam meg magamnak. Minden jel arra mutat, hogy ez a derék ifjú szerencsés lesz az életben.

- De lesz-e - hű is? - kérdezte hirtelen a király. Mert a vitézség és a szerencse nem jár mindig karöltve a hűséggel.

- És hű is! - felelte az asztrológus. Mert arcából férfias elhatározást és szilárdságot olvasok ki, a *linea vitae* mély és kifejezett, ami egyúttal ragaszkodást is jelent ahhoz, aki jót tesz vele, vagy aki őt bizalmával megajándékozza. Csakhogy...

- Nos, miért hallgattál el oly hirtelen? - kérdezte a király megütközve.

- Csakhogy - fejezte be a mondatot Galeotti némi tétovázás után - ne bízzál meg teljesen ebben az ifjúban, mielőtt a hűségét néhány éven át ki nem próbáltad, s a próbát ki nem állotta úgy, mint a többiek.

- Hát e kijelentés megtételére kellett neked az a hosszú meggondolás? - jegyezte meg a király. Még csak arra a kérdésre felelj nekem, vajjon a mai éjszaka alkalmas-e arra, hogy vendégeimet útnak indítsam. Nézd csak a hold állását a Saturnus-szal szemben s a Jupiter fölkelését; - nekem úgy tetszik, hogy ez a konjunkció szerencsét jelent annak, aki ilyenkor expedíciót küld ki.

- Annak, *aki kiküldi* ezt az expedíciót - felelte a tudós - ez az együttállás csakugyan szerencsét jelent; de mert a Saturnus annyira haloványnak látszik, föltehető, hogy a *kiküldötteket* viszont veszedelem fenyegeti. Arra következtetek tehát, hogy a küldetés veszedelmes, sőt talán halálos végű is lehet azokra nézve, akik ilyenkor útra kelnek. Ha jól sejtem, ez a mostani együttállás erőszakoskodásra és fogságra mutat.

- Igen, azokra nézve, akik útnak indulnak, de kedvező eredményre, nemde, arra nézve, aki kiküldi őket? Neked is ez a véleményed, tudós barátom?

- Az enyém is, testvér! - felelte a tudós.

A király elhallgatott, megnyugodva abban a tudatban, hogy tervének sikert ígérnek az égi jelek és zsebéből egy papiroslapot véve elő, felszólította a tudós asztrológust, hogy figyeljen most arra, amit neki föl fog olvasni.

- Valaki - olvasta a király - aki nagy vizálykodás középpontjába került, mely vizálykodást esetleg karddal kell elintézni, személyesen óhajt találkozni ellenfelével, hogy a békés elintézést megkísérelje. Ez a valaki szeretné tehát tudni, vajjon mely nap lenne a legkedvezőbb e találkozásra; remélhetően sikerre vezetnek-e ezek a tárgyalások s vajjon az ellenfél hálás lesz-e annak a bizalomnak láttára, amelyet a másik fél tanusít iránta - avagy azzal a kedvező alkalommal, amit neki ez a találkozás nyújt - esetleg visszaél?

- A kérdés fölötté súlyos - felelte Galeotti. Szükségesnek tartom, hogy mielőtt megfelelnék reá, megvizsgáljam a bolygók állását és hogy fontolóra vegyem a választ.

- Tedd meg, kérlek, tudós barátom és majd tapasztalni fogod, mit jelent az, ha valaki a francia királyt maga iránt hálára kötelezi. Egyelőre fogadd el ezt a csekélységet tőlem - könyvtárad gyarapítása céljából - mondotta a király, a könyv alá egy kis zacskó aranyat csusztatva: majd Quentin felé fordult s így szólt:

- Most pedig kövess engem, derék ifjam, akit a sors és a franciák királya egy merész vállalkozásra jelölt ki. A leggyorsabb tempóban készülj fel, mert mikor a tours-i Szent Márton-templom harangja az éjfélt elkongatja: lábadnak már a kengyelben kell lenni. Egy pillanatnyi késés vagy elstetés: megzavarná a konstelláció kedvező hatását, amely most kecsesítő reánk és vállalkozásunkra nézve.

Mikor a király és nyomában Quentin távozott, Galeotti arca abban a pillanatban más kifejezést öltött, amely éppen nem volt olyan alázatosnak mondható, mint csak egy pillanattal is korábban, a király jelenlétében.

- Te vén zsugori! - mormolta magában az asztrológus, kezébe véve a kis zacskót. Te fukar éhenkórász, te! Az egyszerű hajósemer felesége bőkezűbb lett volna, ha megtudja, vajon az ura visszatér-e a tengeri útról. Ennek, ennek az embernek volna érzéke a tudomány értéke iránt? Tolvaj rókát és üvöltő farkasokat hamarabb lehet muzsikusként tekinteni, mint téged, vén zsugori, a tudomány pártfogójának. És ez, ez akar az égbolt ragyogó címerpajzsáról olvasni? Hamarabb lehet nyomorult vakondból - hiúz! Annyi sok és mindenféle ígéretés után, amelyekkel idecsábított engem a pompaszerető Mátyás király udvarából, ahol a hunok, törökök, keresztények és pogányok, a moszkvai cár és a tatár kán egymással versenyezve halmoztak el engem ajándékaikkal - íme, ezzel dugja ki a szemem és idezár engem ebbe az ócska kastélyba, mint a szajkót a kalitkába, hadd énekeljen, ha kedve tartja s mindezt jóformán eleségért és vízért... Oh, nem és nem! Hát majd segíték magamon! Balue bíboros politikus és liberális férfiú; hadd tudja meg ő is azt a kérdést, amit nekem a király feladott. No, már most, ha a csillagok nem a szájaíze szerint fognak beszélni: abban már ő eminenciája lesz a hibás!

Galeotti még egyszer a kezébe vette a kis zacskót, mintha mérlegelni akarná.

- De hátha valami értékes drágakő vagy igazgyöngy van ebben a zacskóban! - elmélkedett tovább a tudós. - Azt is hallottam, hogy a király néha a pazarlásig bőkezű, ha éppen olyan a szeszélye, vagy ha az érdeke úgy kívánja.

E szavak után Galeotti a zacskó tartalmát kiöntötte az asztalra; és ekkor a csillagjós haragja a legmagasabb fokra hágott: mindössze tíz arany hullott eléje...

- Hát azt hiszi ez a vén zsugori - dohogott magában a tudós - hogy én loptam a tudományom? Ezért a nyomorult bérért foglalkozzam én az égi tudománnyal, amit én az istrahoi örmény paptól tanultam, aki negyven éven át nem látta a napot; és Dubrakios görög bölcstől, aki holtakat tudott föltámasztani! - Hát azért látogattam meg barlangjában Eba Hali sejkét? - Nem, Istenemre mondom, hogy nem! Ez az ember, aki oly kevésre becsüli a tudományt: pusztuljon el a saját tudatlansága által! Tíz aranypénz! Alamizsna, amit szégyelnék Toinette-nek följánlani, hogy csipkét vegyen magának a mellénykéjére...

Igy morgott ugyan magában a tudós csillagjós, de azért ezt a kicsúfolt alamizsnát belecsúsztatta abba a nagy zacskóba, amelyet az övében viselt, s amelyet Toinette és mások is, akik őt adakozóvá tudták tenni, sokkal hamarabb kiürítettek, mint amily gyorsan a tudós asztrológus, minden művészete és tudománya ellenére - újból meg tudott tölteni.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Quentin Durward, aki, a parancshoz híven, az érintkezést mindenkivel kerülte, sebtében dísztelen de kemény páncélt öltött magára a hozzávaló láb- és karvédőmezzel, fejére pedig acélsisakot tett de rostély nélkül valót.

A teljes felszereléshez szükséges tárgyakat Oliver hozta a szobájába s az ő behízselő, alattomos mosolyával és modorában azt is tudomására adta, hogy nagybátyja, Balafre, őrszolgálatra van kirendelve, s minden valószínűség szerint azért, nehogy e titkos előkészületek felhívják a figyelmét és kifürkéssze azok célját.

- Nagybátyjával szemben majd elintézzük az ügyet - mondotta Oliver még mindig mosolyogva - és hogyha e kellemes megbízatás elvégzése után szerencsésen visszaérkezik, drága gyermekem: nos, akkor - nem kételkedem - olyan kitüntetés és előmenetel vár önre, amely mentesíti önt annak szükségétől, hogy cselekedeteiről egyáltalán valakinek számot adjon, sőt ellenkezően: majd azok tartoznak önnek számot adni a maguk tetteiről, akiknek ön ma még alárendeltje.

Igy és ilyen hangon beszélt az ördögi Oliver, aki magában, minden valószínűség szerint, annak eshetőségét mérlegelte, hogy az az ifjú, kinek a kezét e beszélgetés alatt oly melegen és szívélyesen szorongatta, megbízatásának végrehajtása alkalmával alighanem a halálát leli, vagy a jobbik esetben fogságba kerül.

Valamivel éjfél előtt Quentin, a kapott parancshoz képest, megjelent a kastély második udvarán s a dauphin-torony alatt - amely, amint mi már tudjuk is, ezidőszent a Croye grófnők lakásául szolgált - várta a további utasítást. Már itt találta a melléje beosztott katonákat és a lovakat, amelyek a kíséret számára voltak kirendelve immár megrakott két öszvérrel együtt, továbbá három hátszlovat és egy hű komornát, a két grófnő, a maga számára pedig egy pompás csatamént, amelynek acéllal bevont nyerge csak úgy ragyogott a halvány, szende holdsugarban. Ismerkedésül a férfiak egymással egyetlen szót nem váltottak; a katonák mozdulatlanul ültek a nyeregben, s a gyér világításnál Quentin észrevette, hogy valamennyi vértet visel s kezükben hosszú lándzsákat tartanak. Csak hárman voltak, az egyikük azonban halkán és erősen gascogne-i kiejtéssel odasúgta Quentin-nek, hogy a vezetőjük, aki az utat fogja mutatni, majd csak Tours után csatlakozik a menethez.

Ezalatt a torony ablakaiban meg-megcsillant a fény, ami arra mutatott, hogy annak lakói ébren vannak és alighanem előkészületeiket teszik meg. Végre kinyílt a torony ajtaja s azon - egy köpenybe burkolódzó férfi társaságában - három nő lépett ki az udvarra. A hölgyek szó nélkül foglalták el helyüket a számukra kijelölt hátszó nyergében, mialatt kísérőjük, aki gyalog vezette őket és mutatta meg nekik az utat, az elhaladó katonai őrzőnek megadta a napi tábori jelszót. Így érkezett a menet a roppant erős körbástyán túl a szabadba, ahol, az a köpenyes férfi, aki eddig a vezetőjük volt, hirtelen megállt és néhány halk szót váltott a menet élén haladó két hölgygel.

- Az ég áldása kísérjen benneteket! Annak ellenére is, ha szándékaitok önzőbbek volnának, mint amilyenek szavaitok után várni lehetne. Kísérjen benneteket az én hű kívánságom: jussatok baj nélkül a lüttichi püspök védelme alá.

Az a hölgy, akihez ezeket a szavakat az a bizonyos férfi intézte, néhány érthetetlen szóval felelt, s mialatt a férfi a sánckapunál visszamaradt, Quentin a hold méla fényénél mintha magát a királyt ismerte volna föl, akit abbéli aggodalma, vajjon vendégei csakugyan pontosan útra keltek-e, arra indította, hogy személyesen legyen jelen az indulásnál, nehogy az őrségek

részéről akadály merüljön föl, avagy éppen a hölgyek aggodalmaskodása késleltesse az indulást.

Mikor aztán a menet elhagyta a kastély kijáratát, egy darabig ugyancsak óvatosan kellett tovahaladnia, nehogy farkasvermekbe, kötélhurokba és hasonló kellemes akadályokba ütköz- zék, amik az idegenek távoltagezését célozzák. A gascogne-i lovas azonban kitűnően ismerte a dörgést az akadályok e tömkelegében, s egy negyedórai lovaglás után már túl jutottak a Plessis-kastély sövénykerítésén, ahonnan már nem volt messze maga Tours városa.

A hold, amely előbukkant azok mögül a felhők mögül, amelyek eddig eltakarták, pompás fényzőnnel árasztotta el a gyönyörű vidéket. Az utasok most láthatták, mint hömpölygeti habjait a királyi Loire Franciaország leggazdagabb rónáján végig, s mint kanyarog tornyok, olajfák és szőlőskertektől koszorúzott magas partok közt. Láthatták Touraine régi fővárosá- nak falait magas kaputornyjaival és sáncműveivel, amint a halvány holdfényben fürdött, míg ezen belül emelkedett az a roppant terjedelmű gótikus épülettömb, amelyet még az V. század- ban a szentéletű Perpetuus püspök építtetett s amelyet Nagy Károly és utódai annyi építészeti dísszel ékesítettek, hogy Franciaország egyik legpompásabb templomává lett. És feltűnedez- tek Saint Gratien templomtornyai s az az erős, komor kastély, amely - a monda szerint - hajdan Valentinián római császár székhelye volt.

Magát Quentint is elbájolta a táj szépsége, melynek vadregényessége a saját hazáját juttatta eszébe; álmodozásából azonban magához térítette az idősebb hölgy hangja, aki ugyancsak erélyes hangon a kis csapat parancsnokával akart beszélni. Lovát legott megsarkantyúzva, Quentin mutatkozott be a hölgyeknek e minőségben s adta meg a választ azokra a kérdésekre, amiket a hölgyek hozzá intéztek.

Hameline grófnő először is megtudakolta tőle a nevét, megkérdezte, hogy milyen állást tölt be, mire Quentin megadta a szükséges fölvilágosítást; majd az iránt érdeklődött, vajon jártas-e ő ezen a vidéken.

Quentin erre azt felelte, hogy ő ezt a vidéket nem ismeri, de el van látva a kellő utasítással, az első pihenő-állomáson pedig egy olyan vezető fog csatlakozni hozzájuk, aki a kalauzolás tekintetében teljesen jártas; addig is, egy negyedik lovas csatlakozott a menethez, aki a mene- tet az első pihenő-állomásig kalauzolni fogja.

- Ha nem jártas ezen a vidéken: akkor hát miért választották éppen önt, ifjú barátom, erre a feladatra? - kérdezte Hameline grófnő. És ha nem csalódom: ön azonos azzal az őrtálló katonával, akit a Roland-csarnokban láttam, mikor találkozásunk volt Jeanne hercegnővel. Ön nagyon fiatal még és alighanem nincs meg a kellő tapasztalata az efféle vállalkozáshoz; ezenfelül pedig, úgy látszik, idegen s a nyelvünket is idegen kiejtéssel beszéli.

- Én csak a király parancsának engedelmeskedem, amelyről nekem ítéletet mondanom nem szabad - felelte Quentin.

- És - nemes származású ön?

- Erre a kérdésre már igennel felelhetek.

- És nem azonos ön azzal az ifjúval - szólalt meg most az ifjabbik hölgy - akit akkor láttam először, mikor én a királyt abban a bizonyos vendégfogadóban kiszolgáltam?

Quentin, aki, alighanem szintén bátortalanságból, a hangját halkította, erre a kérdésre is igennel felelt.

- Akkor hát, kedves néném - jegyezte meg Izabella grófkisasszony - bátran rábízhatjuk magunkat ez ifjú védelmére. Legalább is nem látszik olyanoknak, mint aki odaadta volna magát olyan terv végrehajtására, amely két védtelen nő ellen irányulna.

- Becsületesemre mondom, hölgyeim - felelte Quentin önérvényes hangon - és fogadom házuk jó hírüvére és őseim porladó csontjaira, hogy árulásra engem önökkel szemben senki rá nem vehetne, még hogyha Franciaország vagy Skócia léte is forogna kockán!

- Ön derék ifjú és jól beszél - jegyezte meg Hameline grófnő. - Csakhogy mi már megszoktuk a szép beszédet a francia király és emberei részéről! Annak idején épp ezek a szép beszédek indítottak minket arra, hogy Franciaországban keressünk menedéket, amikor még a lüttichi püspök székhelyének elérése jóval kevesebb akadállyal és veszedelmekkel járt volna, s amikor még akár Ulászló királynál, akár Eduárd angol király udvarában oltalmat találhattunk volna. És mi lett a vége a sok ígéretésnek? Az, hogy egy nyomorúságos vendégfogadóban, hozzánk nem méltó helyen, mint valami tiltott portékát, álnév alatt rejtegetett bennünket. Mikor mink - ahogy te is tudod, Marthon - és ekkor a komornájához fordult - hozzá voltunk szokva, hogy fejdíszünket mennyezet alatt és három lépcső magas emelvényes széken készítsék el, itt a pusztaságon álltunk, akárcsak valami közönséges - tejárusleány!

Marthon komorna megerősítette, hogy úrnője valóban a legszomorúbb valót mondotta.

- Oh, bárcsak ez lett volna még a legnagyobb bajunk, kedves néném! - szólalt meg Izabella grófnő. - A pompát még csak nélkülöztem volna.

- De nem bírtuk nélkülözni a társaságot! - vágott közbe Hameline grófnő. - Amiben egyáltalán nem lehetett részünk.

- Még erről is szívesen lemondtam volna kedves néném, - felelte Izabella olyan édes, behízelt hangon, hogy az ifjú katonának a szívéig hatott - ha tisztességes és magunkhoz méltó magányban élhettünk volna. Én sohasem akartam és sohasem fogom akarni, hogy Franciaország és a hazám közt én miattam háborúra kerüljön a sor, vagy hogy - Isten látja lelkem! - én miattam valaki az életét áldozza föl. Én csak arra kértem engedelmet, hogy a marmonthier-i kolostorba avagy bármelyik hasonló szent helyre vonulhassak vissza.

- Micsoda bolondságokat nem fecsegsz te itt össze-vissza, kedves hugom! - jegyezte meg rosszalóan Hameline grófnő. - Ez a beszéd nem méltó az én nemes bátyám leányához. Még jó, hogy van valaki, aki a nemes Croye-család szellemére sokat tart. Csak annyit mondom neked, kis hugom, hogy amikor első virágzó koromat éltem - alig voltam valamivel idősebb nálad - azokat a híres és nevezetes haflingham-i harcjátékokat az én tisztelemre rendezték. Négyen állottak ki értem a sorompóba és tizenketten voltak a támadók. Három napig tartott a tornajáték, amely két lovagnak az életébe került; egy másik a hátgerincét törte, másoknak a mellcsontja, a karja vagy a lába tört el. A vágott és zúzott sebeket nem is számítva. Mindezeket a hírnök hirdette ki harsonaszó mellett; de volt is ám becsületük a Croye-család leányainak, mindig! - Oh, édes hugom, ha dicső őseid szellemének csak a felét bírnád: bármelyik királyi udvarnál, ahol a tiszta szerelemre és a fegyver tisztaságára még adnak valamit, módot találnál arra, hogy kedvedért tornajátékot rendezzenek, ahol a te kezéd lenne a jutalom éppúgy, mint a te áldott emlékü nagyanyádé a strassburgi gerelyvetésen, és akkor bizonyára te nyernéd el Európa legjobb bajvívójának szívét, aki azután a Croye-ház jogait meg tudná védelmezni mind a burgundi herceg elnyomatásával, mind pedig Franciaország kárhozatos politikájával szemben.

- Ugyan, kedves néném - mondotta Izabella - hagyja csak! A dajkámtól hallottam, hogy Gottfried rajnai gróf, aki a strassburgi tornajátékon a legjobb bajvívó volt s éppen ezért lett az övé nagyanyánk keze, nem bizonyult jó férjnek s a házasságuk nem volt boldog: örökös volt köztük a perpatvar, mi több: nagyanyánkra a gróf még kezét is emelt.

- Hát miért ne? - felelte a lovagkor szelleme iránt annyira lelkesedni tudó Hameline grófnő. - Ugyan már miért korlátozná erejét otthon az a dicsőséges férfikar, amely megszokta, hogy ütlegeket osztogasson! Nem, oh nem, kedves hugom, én szívesen eltűrném mindennap kétszer

is a verést egy olyan embertől, kinek karjától mások is éppúgy félnek, mint ahogy félek én, mintsem hogy legyek a felesége egy olyan gyáva férfinak, aki éppúgy nem meri megverni a feleségét, mint ahogy nem mer kezét emelni másokra.

- Ha ilyen férjet kapott volna kedves néném, hát igazán nem irigyelném érte! - jegyezte meg Izabella. - Habár az ilyen összetört emberi végtagok a tornajátékon még csak tetszenek valahogy: de már otthon, a családi tűzhelynél - nem nyujtanak valami kellemes látványt.

- Igaz ugyan, hogy az ütlegek nem szükségképpen való következményei egy híres kardforgató lovaggal való házasságnak, csak éppen a mi ősünk, az áldott emlékű Gottfried rajnai gróf volt egy kissé durva lelkületű talán azért, mert szerette a jó rajnai bort. - Az igaz lovas bárány a hölgyek közt és oroszlán a küzdőtéren!

Izabella grófkisasszony, aki nem ok nélkül idegenkedett a haflingham-i tornajátékok emlékeitől, amivel nagynénje oly gyakran és oly szívesen hozakodott elő, most félbeszakította ezt a beszélgetést, Quentin pedig, jó nevelésű férfiúhoz illő udvariasságból s nehogy jelenléte a hölgyek beszélgetését zavarja, előrelovagolt a vezetőhöz, mintha attól az út irányára vonatkozóan valami kérdezni valója volna.

A hölgyek ezalatt folytatták útjukat, csak néha-néha váltottak egymás közt egy-egy közömbös szót, miközben virradni kezdett. Minthogy pedig a hölgyek immár több óra hosszat ülnek nyeregben, bizonyára fáradtak lehetnek; tudni akarta tehát Quentin, milyen messze van még az első pihenőhely.

- Egy félóra múlva ott leszünk, - felelte a vezető.

- És ott azután más veszi át tőled a kalauzolást? - kérdezte Quentin.

- Igen, az íjász - felelte a vezető. - Az én utaim mindig nyílegyenesek; ha már az út ívbe hajlik, én csak a húr irányába megyek tovább.

A hold eközben lenyugodott, a keleti ég alján felragyogott a hajnalpir s megcsillant annak a kis tónak a tükrében, melynek szélén immár egy jódarab idő óta haladt a menet. Ez a kis tó széles mezőség közepén terült el, amelyen imitt-amott fák és bokrok emelkedtek ki a síkjából, amelyet azért nyílt és szabad síknak kellett tekinteni, mert messze el lehetett látni fölötté s a legmesszebb levő tárgyakat is tisztán ki lehetett venni.

Quentin csak most vette jól szemügyre azt a lovast, aki mellette lovagolt s annak az ütöttkopott, fityegő kalapnak az árnyékában, amely a spanyol paraszt széleskarimájú sombrero-kalapjához volt hasonló, fölismerte mozgékony arcát annak a bizonyos Petit-André-nak, kinek ujjai - méltó társa: Trois-Echelles ujjjaival együtt, nem is oly régen, mily kellemetlenül csiklandozták meg a nyakát. Iszonyattal eltelve - amibe azonban némi félelem is vegyült - (mert otthon, a hazájában, a hóhérra babonás irtózással tekintenek az emberek) s amit a szerencsés megmenekülés sem tudott enyhíteni - szinte ösztönszerű mozdulattal rántotta Quentin a lova fejét jobbra, miközben egy félfordulatot írt le, minek révén mintegy nyolc lábnyi távolságra került utált és megvetett kísérőjétől.

- Ho! Ho! Hó! - kiáltott föl Petit-André. - A mi ifjú katonánk, úgy látszik, még emlékszik reám! Ugyan, kedves bajtárs, soh'se haragudj' rám! Kiki úgy keresi meg a kenyerét, ahogy tudja. Nincs azon mit szégyelni, ha valaki a kezembe kerül, mert én a mesterségemet épp oly jól végzem, mint akárki más, aki valaha eleven embert holt fára fűzött. És az ég megáldott engem azzal, hogy mindennek ellenére megmaradtam víg fickónak. Ha! Ha! Ha!... - Mulatságos eseteket tudnék én neked elmesélni, amik velem az akasztófa körül történtek; mulatságos eseteket, tréfákat, ha mondom! Olyan jóízűt lehet nevetni ezeken a tréfákon, hogy sokszor sietnem kellett az akasztással, nehogy a fickó halálra nevesse magát s így tegye tönkre mesteri hírnevemet.

E szavak után Petit-André szintén jobbra fordította a lova fejét, hogy Quentin közelébe jusson.

- Ugyan már ne haragudjék, íjász úr! - folytatta tovább a beszédet. - Ami engem illet, én mindig harag és bosszúság nélkül s könnyű szívvel teszek eleget kötelességemnek; sohasem szerettem valakit jobban, mint akkor, amikor én a fojtogató nyakravalómat a nyaka köré kanyarintom, hogy a szent Patibularius-rend lovagjává avassam, ahogy a főporkoláb káplánja, tisztelendő Pater Vaconeldiablo, a főporkoláb úr védőszentjét nevezi.

- Vissza!... Takarodj innen nyomorult! - kiáltott rá Quentin, mikor ez az utálatos „ítélet-végrehajtó” ismét közeledni próbált hozzá. - Úgy vigyázz magadra, hogy megtanítalak tiszteletben tartani azt a távolságot, amely a tisztességes embert ilyen söpredéktől elválasztja!

- Micsoda hevesvérű ifjú, teringettét! - felelte Petit-André. - Hogyha azt mondotta volna, hogy - becsületes embert - akkor még csak lett volna valami igazság benne; de - tisztességes embert! - te jó ég! hiszen nekem naponkint van ilyenekkel dolgom s ezekkel is éppoly jó és szoros viszonyt tartok fenn, mint önnel, bajtárs! Hát csak csinálja azt, ami éppen tetszik önnek. Ha egyedül óhajt lenni, hát csak - tessék! Pedig van ám egy kis jó auvergne-i borom és szívesen ajánlottam volna föl, hogy igyuk meg a békepotharát - de ön megveti az én szívességemet. Hát csak gorombáskodják velem, ahogy a kedve tartja; én nem civódom a bajtársaimmal soha, és nem tartok haragot az én légtornászaimmal, víg táncosaimmal - ahogy Jakab mészáros a birkáit nevezi - szóval az olyan emberekkel, akik - mint ahogy Fenséged is! - ott viselik azt a bizonyos jelet a homlokukon. Oh, nem és nem, íjász uram, tegyen velem amit akar: én mindig a szolgálatára fogok állni, s akár személyesen is meggyőződhetik róla, hogy Petit-André, ha uraságod még egyszer a kezébe kerül, a sértést el tudja felejtetni.

Ezeket mondva s az egésztest egy kifejező kézmozdulattal megtoldva, a lusta ló serkentésére szolgáló „Gyí” - kiáltással Petit-André ismét visszatért az út túlsó oldalára, időt engedve Quentin-nek arra, hogy ezt a csípkedő beszédet, amellyel őt megtraktálta, megeméssze; már amennyire Quentin büszke skót gyomra arra képes volt. Quentin nagy kedvet érzett magában, hogy lándzsája nyelét ezen a gonosz emberen kipróbálja; de azután leküzdötte indulatát, mert megfontolta, hogy ilyen emberrel való civódása sem válnék becsületére és csak rossz vért szülné mindig és mindenki, mi több: az adott körülmények közt azt még szolgálati vétségnek is minősíthetnék, aminek pedig esetleg nagyon veszedelmes következménye lehetne. Egyszerűen tehát nagyot nyelt Petit-André-nak a foglalkozására emlékeztető együgyű tréfálkozására pedig azzal vígasztalta magát, hogy a védelmére bízott hölgyek azt úgysem hallhatták meg.

Ily gondolatokba volt éppen Quentin elmélyedve, mikor hirtelen a két hölgy kiáltozására lett figyelmes:

- Odanézzenek! Odanézzenek! Vigyázzanak! Üldöznek bennünket!

Quentin hátranézett s ekkor észrevette, hogy két fegyveres lovag vágtat utánuk, még pedig olyan gyorsan, hogy hamarosan ideérkeznek.

- Alighanem a főporkoláb emberei, - mondotta Quentin, - akik az erdőben körűtjüket végzik. Nézz csak oda, Petit-André, kik lehetnek azok!

Petit-André engedelmeskedett s miután tréfás mozdulattal a nyeregben hátrafordult, így felelt:

- Kedves uram, azok ott ni, nem a mi barátaink! Azok nem íjászok és nem a főporkoláb emberei. Mert hogyha a szemem nem csal, a sisakrostélyuk le van eresztve és nyakpáncélt viselnek. Sok bajom is van énnekem ezzel a nyakpáncéllal! A multkor is csaknem egy óra hosszat vesződtem vele, amíg azokat a görbe szegecseket el tudtam távolítani.

- Szép hölgyeim - mondotta Quentin, nem is hederítve többé Petit-Andréra - szíveskedjenek csak előrelovagolni, de ne olyan gyorsan ám, hogy azt hihessék, mintha menekülni akarnának; de azért elég gyorsan, hogy lehetően minél nagyobb térelőnyt nyerjenek annak az akadálnak a révén, amit én most e két embernek mindjárt az útjába fogok gördíteni.

Izabella ránézett Quentin arcára, majd odasúgott valamit a néjének, aki azután így szólt:

- Mi ketten teljesen megbízunk önben, derék fiatal ember s az ön védelme alatt biztonságban érezzük magunk bármily veszedelemmel szemben inkább, mint annak a vezetőnek a láttára, kinek még a szeméből sem néz ki jó.

- Parancsokra hölgyeim! - felelte Quentin. - Noha azok ott ni, akik felénk tartanak, ketten vannak, s fegyverzetük után ítélve lovagok, azért, hogyha rosszat forgatnak elméjükben, majd megtudják, mire képes egy skót lovag akkor, ha hölgyek védelmére kell sákra szállania. - Hej, katonák! - kiáltott most Quentin lovasai felé fordulva. - Kinek van kedve mellém állni s azzal a két lovaggal esetleg lándzsát törni!

A katonák közül csak az egyik: Bertrand Guyot jelentkezett, aki kijelentette és esküdözött, hogy legyenek azok ott ketten akár Artur király „kerek asztalának” vitézei: Gascogne becsületéért szembeszáll velük.

Ezalatt a két lovag utólérte a menet végét, ahol azonban Quentin és bátor társa, Bertrand Guyot már várta őket. A két lovag csiszolt acélból való, pompás felszerelést viselt, de jelmondat nélkül, amiről kilétüket fel lehetett volna ismerni.

Mikor már egészen közel értek, az egyik lovag odakiáltott Quentin-nek:

- Hej, apród, helyet nekünk! Azért jövünk, hogy titeket fölváltsunk, mert ez a megbízás már meghaladja a te munkakörödet és rangodat. Hadd vegyük át tehát e hölgyek őrizetét, amihez mi mégis csak jobban értünk, s különben is tudomásunk van arról, hogy maguk a hölgyek is elégedetlenek, mert úgy bántok velük, mintha foglyok volnának.

- Erre a fölhívásra, uraim, feleletem az, hogy én itt a királyom által reám rótt kötelességet teljesítem. De különben is: bármennyire méltatlan volnék is én erre a feladatra: a hölgyek saját jó szántukból helyezték magukat az én védelmem alá.

- Hogyan? - kiáltotta az egyik lovag. - Te, vándor koldus, te akarsz szembeszállni fegyveres lovagokkal?

- Minden esetre tiltakozom! - felelte nyugodtan Quentin. - Az önök fellépése sértő és tisztességtelen, s legyen bár rang tekintetében különbség köztünk - ami azonban még nem bizonyos - ez a különbség az önök udvariatlan viselkedése következtében - megszűnt. Kard ki, kard! Avagy inkább lándzsát parancsolnak az urak? Ez esetben engedjenek utat a nekifutásnak.

A két lovag visszavonult és mintegy százötven rőfnyi távolságra hátrált, mialatt Quentin a hölgyek felé tekintett, mintha egy-egy mosolyt várna tőlük bátorításul, s mikor azok lobogó zsebkendőjét megpillantotta, a két lovag a nekifutáshoz szükséges távolságot már elérte.

A gascogne-i legényt magához intve, Quentin megsarkantyúzta a lovát s a négy lovas teljes vágtatásban épp a térség közepén csapott össze. Az összecsapás a gascognei hősré nézve szerencsétlenül végződött, mert ellenfele, aki lándzsájával egyenesen az arcát vette célba, amelyet sisakrostély hiányában mi sem védett - a szemét találta el, amelyen át a lándzsa hegye az agyba hatolván: a szerencsétlen ember holtan bukott le lováról.

Noha Quentin arcát sem védte sisakrostély, az összecsapás pillanatában oly ügyesen kerülte ki a szúrást, hogy a lándzsa hegye érintette ugyan az arcát, de nyomban le is csúszott és a jobb válla fölött siklott el ártalmatlanul, az ő lándzsája azonban oly erővel érte ellenfele mellét, hogy azt kiemelte a nyeregből. Quentin már a másik pillanatban leugrott a lóról, hogy ellen-

fele fejről a sisakot lerántsa, de a másik lovag épp oly gyors volt ám s a földön fekvő társát testével védelmezve így szólt:

- Az Isten szent nevére és Szent Mártonra kérek, ülj csak föl a lovadra és pusztulj innen asszonyostól és leányostól együtt, de tüstént! *Ventre Saint Gris!*⁶ Ez az asszonynép úgylis elég bajt okozott már nekünk.

- Én azonban, lovag úr engedelmével, tudni akarom, hogy ki ölte meg a társamat! - mondotta Quentin, akire a lovag erélyes szavai érezhetően nagy hatással voltak.

- Azt ugyan életedben sohasem fogod megtudni! - felelte a lovag! Eredj az utadra, amíg jó dolgod van, kedves barátom! Ha elég könnyelműek voltunk is, hogy titeket megtámadjunk, hát megbűnhődtünk érte, mi húztuk a rövidebbet. Te ugyanis olyan nagy bajt okoztál most, amivel nem ér föl nemcsak a te életed, hanem az egész karavánodé együttvéve. De ha nem tágítasz és mindenáron azt akarod, hát - nesze, itt van kamatostól!

A lovag ugyanis, mikor észrevette, hogy Quentin a kardjához kap, ezt megelőzve, kardjával akkorát vágott annak sisakjára, amelyet az még sohasem látott - pedig olyan országból való volt, ahol adtak is, kaptak is hatalmas ütlegeket - s amilyenről csak a legendákból olvasott. A kard, mint villámcsapás érte a sisakját, amelyet úgy kettéhasított, hogy még a feje is megsérült. Aléltan rogyott össze Quentin az irtózatos csapás alatt és most már igazán csak a lovag irgalmától függött, hogy meghagyja-e neki az életét, avagy még egy másik vágással elvágja neki az életfonalát. Vajjon Quentin fiatalsága iránt való szánalomból, vagy bátorsága iránt való csodálatból, avagy éppen a derék harcok iránt való nemes indulatból történt-e, elég annyi, hogy a lovag türtőztette magát és nem élt az alkalommal, hogy ellenfelét végképp elintézte.

Csak hogy időközben Quentin magához tért, hirtelen talpra ugrott és oly elszántsággal rohant ellenfelére, amely arra mutatott, hogy vagy győz, vagy meghal. De megvolt ám hozzá nemcsak a bátorsága, hanem a lélekjelenléte is. Nehogy még ily irtózatos csapás érje, ezúttal élt azzal az előnnyel, amit fiatalos rugalmassága és könnyebb fegyverzete nyújtott neki, s ellenfelét oly meglepetésszerűen és gyorsan támadta meg különféle irányból, hogy súlyos fegyverzetében az a legnagyobb fáradsággal és nem minden erőfeszítés nélkül tudta csak kivédeni az ifjú Quentin heves támadásait.

Quentin nemeslelkű ellenfele hiába kiáltotta oda neki: hagyja abba a küzdelmet, amire köztük nincsen ok és csak kényszerhelyzetben volt, mikor őt megsebezte - a hiúságában megsértett ifjú, hogy pillanatnyi vereségét jóvátegye, villámgyorsan támadt hol a kard élével, hol a hegyével, miközben éber szemmel figyelte minden mozdulatát ellenfelének, kinek erőbeli fölényéről oly rettentő bizonyítéka volt.

- Vigyen az ördög, te csökönyös, vakmerő fickó, te! - mormogta a lovag. - Már látom, hogy addig nem lesz nyugtod, amíg még egyszer fejbe nem kólintlak!

E szavak után a lovag, türelmét veszítve, taktikát változtatott s úgy színlelte, hogy csak a védekezésre szorítkozik, hogy Quentin csapásait kivédje, föltett szándéka azonban az volt - s ezt a célját végre is alighanem elérte volna - hogy abban a pillanatban, amelyben az ifjú hős akár fáradságában, akár vigyázatlanul valamely testrészét védtlenül hagyja: egyetlen vágással véget vet ennek az áldatlan küzdelemnek.

Csak hogy a sors - másképp akarta.

Mikor a párbaj épp a leghévesebben és legelkeseredettebben folyt, egy tekintélyes számú lovas csapat ugratott elő, melynek vezetője harsogó hangon odakiáltott nekik:

- A király nevében! Állj!

⁶ Káromkodás. Körülbelül annyi, mint: „Mennydörgős adta!”

A két harcos fél leeresztette a kardját, s Quentin ekkor nagy bámulatára a lovas csapat élén - kapitányát, Crawford lordot ismerte föl, aki ily módon vetett véget a párbajának. Két-három emberével köztük volt Tristan l’Hermite főporkoláb is, úgy hogy a lovas csapat körülbelül húsz emberből állhatott.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Crawford lord megérkezése természetesen legott véget vetett a párbajnak, s a lovag, levéve sisakját, e szavakkal adta át kardját a lordnak:

- Crawford, megadom magam! Hanem, engedd meg, hogy valamit súgjak a füledbe - az Isten szerelmére, kérlek, mentsd meg az orléans-i herceget!

- Micsoda!... Mi az? Az orléans-i herceget? - kiáltott föl megdöbbenve Crawford. - Dehát mi történt, hogy történt, az ördögbe is? Ellenfele, a kihívó fél, örökre elvesztette a király kegyét.

- Ne kérdezd, ne faggass tovább, elég annyi, hogy ő az! A hibás azonban egyedül - én vagyok! - De nézd csak a herceg megmozdult... Az volt a tervem, hogy az egyik hölgyet elrablom, hogy általa birtokhoz, asszonyhoz és hűbéresekhez jussak - és íme, mi lett a vége! - De parancsold csak hátrább az embereidet, hogy meg ne lássa őt senki sem így!

És ezzel a lovag kinyitotta a herceg sisakrostélyát s a közeli tóból vizet merve, meglocsolta vele az arcát.

Durward dermedten nézte ezt a jelenetet, mint akit villámcsapás ért. Amikor első ellenfelének halovány arcát megpillantotta, megtudta, hogy ő most vérbeli francia herceget emelt ki a nyeregből és sújtott le a földre, míg a kardpárbajban az ország legjobb bajvívójával: a rettegett Dunois gróffal mérte össze erejét; mindkét fegyvertény a legnagyobb mértékben tiszteletreméltó, de hogy mit szól hozzá a király: az már más kérdés.

A herceg ezalatt felocsudott, sőt már talpra is tudott állni és megfigyelhette, mi történik Dunois gróf és Crawford lord közt; az előbbi váltig azt hangoztatta, hogy az egész sajnálatos ügyben a herceg nevét meg sem kell említeni, mert ő kész a törtétekért felelősséget vállalni és kijelenti, hogy a herceg kizáróan az iránta való barátságából kísérte és vett részt ebben a veszedelmes vállalkozásban.

Crawford lord földre sütött szemmel, figyelmesen hallgatta Dunois szavait s néha-néha fejét rázva, nagyokat sóhajtott. Majd föltekintett s megjegyezte:

- Jól tudod, Dunois, hogy már atyádra való tekintettel, de a magad személyeért is, szívesen teszek neked szolgálatot...

- A magam részére nem kívánok semmit! - vágott közbe Dunois. - Kardom a kezében van, és a foglyod vagyok. Mi kell még több? Hanem ennek a nemes hercegnek az ügye bánt engem kimondhatatlanul, hiszen Franciaországnak ő az egyedüli reménysége! - Ő pusztán csak az én kedvemért jött ide, hogy elősegítse a szerencsémét olyan vállalkozás révén, amire bizonyos mértékben maga a király öfelsége bátorított föl engem.

- Dunois! - felelte a lord. - Ha nem te, hanem más mondotta volna nekem, hogy a herceget te csábítottad magaddal, hogy ebben a kalandban segítségedre legyen, hát azt vágtam volna oda a szemébe, hogy - hazudik! És most is, mikor pedig magad mondod és állítod - még most is alig bírom elhinni, hogy igazat beszélsz!

- Nemes Crawford lord - szólalt meg most az orléans-i herceg, aki időközben teljesen visszanyerte eszméletét - az ön jelleme éppoly egyenes és nyílt, mint barátjáé: Dunois grófé, amikor nem akarja, hogy vele igazságtalanság történjék. Én, egyedül én voltam az, aki őt esztelen szenvedélyességemben, akarata ellenére erre a kalandra magammal hoztam, amit olyan meg gondolatlanul és hebehurgyán akartam végrehajtani. Nézzetek reám - fordult a herceg a katonák felé - én vagyok, Lajos, orléans-i herceg és készen arra, hogy vétkemért a büntetést elszenvedjem. A király, amily igazságos és megértő, remélem, egyedül csak tőlem fogja meg-

vonni kegyeit. Egy vérbeli francia herceg azonban senkinek át nem adhatja a kardját - még önnek sem: derék, kitűnő Crawford lord! - Isten veled, jó acélom!

E szavak után a herceg kihúzta a kardját és behajította a tóba. Repült a kard, mint villám, a levegőben s egyet csobbant a vízben, amely sietve fogadta be mélyébe...

Bámulva és határozatlanul állottak ott az emberek és tisztelettel tekintettek föl erre a magasrangú s nemes jellemű bűnözőre. De átéreztek ugyanakkor valamennyien a következményeit is ennek a vakmerő vállalkozásnak, mérlegelvén azokat az indító okokat, amelyek a királyt e tervének kivitelére ösztönözte. Nagyon valószínűnek látszott, hogy ez az ügy nem végződik jól - a hercegre nézve.

Dunois szólalt meg ismét, még pedig az iránta tanúsított bizalmatlanság által megsértődött barát korholó hangján:

- Mit tett, Fenség? - Elhajítja legjobb kardját magától, a király kegyét is és megsérti vele Dunoist s teszi azt megfontolása nélkül annak, hogy elhajítja barátságát?

- Kedves barátom - felelte a herceg - mikor és mely alkalommal adtam én jelét annak, hogy én a te barátságodat megvetem és meg akarom sérteni? Talán bizony nem az által, hogy megmondtam az igazat, amivel tartoztam a magam becsületének és a te - mentesítésednek.

- Csak azt szeretném tudni, hercegi barátom - jegyezte meg erre Dunois - mi köze van Fenségednek az én mentesítemhez? Miért akar engem megmenteni? Mi gondja van Fenségednek arra, ha én fel akasztatom, vagy megfojtatom magam; a Loire-ba dobatom vagy leszúratom magam, vagy akár ha kerékbe törnek is, elevenen vasketrecbe zárnak, mély tömlőbe vetnek, avagy akármilyen más egyéb halálbüntetés következtében végzem be földi életem, mely büntetést Lajos király jónak lát egyik hű alattvalójával szemben alkalmazni! - Ne, ne mutasson, ne intsen Fenséged Tristan l'Hermite főporkoláb felé; én is látom azt a fickót, mint Fenséged - annyira rosszul mégsem áll az ügyem. - Legyen elég ennyi abból, ami az én mentesítemet illeti! - Fenséged becsületére vonatkozóan pedig legyen szabad megjegyeznem, hogy azon nem esett volna sérelem, hogyha a ma reggeli vállalkozásba nem fogunk bele, vagy ha szem elől tévesztettük volna a karavánt, de így - Fenségedet egy vad skót gyerkőc kiemelte a nyeregből.

- Ejh, hiszen az nem szégyen! - szólt csillapítóan Crawford. - Nem most történik először, hogy fiatal skót harcos lándzsát tör. Örvendek, hogy ez az ifjú olyan derekasan viselkedett.

- Az ellen nekem sincs kifogásom - jegyezte meg Dunois - de hogyha lordságod csak valamivel is később érkezik: akkor, nos akkor a te skót testőrségedben egy hely alighanem megürült volna.

- Oh, igen, a te kezéd vonását tisztán látom azon a sisakon! - felelte a lord Quentin sisakjára mutatva. - Vegye le valaki a fejről azt a sisakot és tegyen a fejére helyette sapkát, amely az acélbélésével a fejét hathatósabban védelmezi, mint ez a kettészelt sisak. - Hanem, tudod Dunois, kérlek benneteket, téged is meg őfenségét, az orléans-i herceget, hogy üljetek lóra és jertek utánam. Parancsom van ugyanis, hogy elvezesselek benneteket egy olyan helyre, amely épp ellentéte annak, ahová ti iparkodtatok.

- Legalább néhány szót hadd válthatnék a hölgyekkel, mylord! - kérte a herceg.

- Egyetlen hangot sem, Fenség! - felelte Crawford. - Sokkal jobb barátja vagyok Fenségednek, hogy sem ezt a könnyelműséget megengedném - majd Quentin felé fordulva. - Te, ifjú hős, csak a kötelességedet teljesítetted. Jövőre is tégy eleget annak a szolgálatnak, amit rád bízunk!

- Engedelmeivel, mylord! - szólalt meg Tristan rendes goromba modorában - az a fickó válasszon magának más vezetőt, mert Petit-André-t nem nélkülözhetem tovább. Hamarosan szükségem lehet rá.

- Az a fiatal ember - mondotta Petit-André, aki megint előkerült valahonnan - csak menjen mindig egyenesen az úton, amíg egy olyan helyre nem ér, ahol már majd csak talál vezetőre. Nincs az az ezer tallér, amiért én ma eltávoznék az én főnököm mellől! Akasztottam én már lovagokat, apródokat, tanácsbeli urakat, polgármestereket, sőt grófok és márkik is megismerkedtek már az én művészetemmel, de egy... hm! hm!

E szónál Petit-André a hercegre pillantott, mintha azt akarta volna mondani:

- Csak még egy - vérbeli herceg hiányzik! Oh, Petit-André! Rólad majd a krónikák is meg fognak emlékezni!

- Hát eltűri ön, főporkoláb úr - mondotta komoly hangon a lord - hogy az ön pribékje ilyen magas személyiségek jelenlétében így beszéljen?

- Miért nem bünteti meg ön, mylord - vágta oda a főporkoláb hanyagul.

- Mert ebben a társaságban egyedül a te kezded az, amely ezt az embert megfenyítheti a nélkül, hogy ezzel a tetteivel - bemocskolná magát.

- Legyen csak gondja a maga embereire, mylord! Az enyéimért majd felelek én! - felelte a főporkoláb.

Crawford lord már éppen meg akarta adni a méltó választ erre a pökhendi beszédre, de az utolsó pillanatban meggondolta magát s hátat fordítva a főporkolábnak, felszólította a herceget és Dunois grófot, hogy vegyék őt ketten közre, s miután a két hölgynek búcsút intett, így szólt Quentin-hez:

- Isten vezéreljen, fiam! Szolgálatodat jól kezdted, mondhatom, kár, hogy szerencsétlen körülmények közt.

Quentin már éppen indulni akart, mikor megütötte a fülét Dunois hangja, amint halkán azt kérdezte a lordtól:

- Plessisbe megyünk vissza?

- Nem oda megyünk, én szerencsétlen, szeleburdi barátom! - felelte a lord egyet sóhajtva. - Utunk célja - Loches!

Loches! Ez a név, amely még a Plessis névnél is rettegettebb volt, mint mennydörgés hangzott Quentin fülébe. Loches kastélyát leírás után olyannak ismerte, mint amely arra van szánva, hogy ott hajtsák végre azokat a titkos kegyetlenkedéseket, amikkel Lajos király szégyelte volna bepiszkítani saját székhelyét. A borzadálynak e tanyáján a sok között voltak olyan tömlöcök is, amiket maguk a börtönőrök sem ismertek - sírboltok, ahová olyan embereket csuktak be, akiknek reményük sem lehetett arra, hogy valaha még napvilágot láthatnak életükben. Ezek a szerencsétlen emberek itt élték le életüket rossz levegőben, kenyéren és vízen. Ugyancsak ebben a kastélyban voltak azok a hirhedt tömlöccellák, az úgynevezett: *cages*-ketrecek, amelyekben a szerencsétlen rab sem fölegyenesedni, sem kinyújtózkodni nem tudott. Állítólag Balue bíboros találmánya.

Nem csoda tehát, hogy Quentin-t e név hallatára borzadály fogta el tudatában annak, hogy akaratlanul bár, de neki is valamelyes része van abban, hogy két ilyen kiváló személyiség arra a rémes helyre kerül; és ez a gondolat olyan nagy szomorúsággal töltötte el a lelkét, hogy egy jó darabig lehajtott fejjel, földre sütött szemmel lovagolt s átengedte magát gyötrő gondolatainak.

Mikor azután Quentin ismét a menet élére került s az utat a kijelölt irányban folytatta, Hameline lady alkalmat talált, hogy így szóljon hozzá:

- Amint észreveszem, ön, ifjú hős, sajnálja azt a győzelmet, amit vitézül mi érettünk vívott ki!

Volt ebben a kérdésben valami bántó, gúnyos hang, Quentinben azonban volt annyi tapintat, hogy nem vette észre, hanem egyszerű és őszinte választ adott:

- Sajnálom nem szabad azt, amit olyan hölgyek szolgálatában tettem, mint amilyenek önök, hölgyeim! Reám nézve azonban jobb lett volna - föltéve, hogy ez által az önök menekülése nem hiúsult volna meg - ha elestem volna egy olyan vitéz harcosnak a kardjától, mint amilyen Dunois gróf, mintsem okozójának lenni annak, hogy ezt a híres harcost és szerencsétlen főnökét, az orléans-i herceget, azokba a rettentő tömlöcökbe csukják...

- Tehát mégis csak az orléans-i herceg volt! - mondotta Hameline grófnő a hűgának. Mingyárt gondoltam, ellenére annak a távolságnak, amelyben a mérkőzés lefolyt. Hát látod csak, hugom, mi lett volna a mi sorsunk, hogyha az a ravasz, önző király megengedte volna nekünk, hogy az udvaránál nyilvánosan mutatkozzunk. Ime, az első vérbeli francia herceg és a derék Dunois, kinek neve éppoly elterjedt és ismert, mint az ő hős atyjáé volt: - ám ez az ifjú vitézül és jól megfelelt kötelességének, csak hogy - nagy kár! - jobb lett volna, hogyha ő esik el, becsületes küzdelemben, mert túlbuzgó és rossz helyen alkalmazott vitézségével köztünk és királyi megszabadítónk közé válaszfalat emelt.

Izabella grófkisasszony erre a kijelentésre olyan hangon felelt, amely tisztán kifejezte nemtetszését s hangjában annyi erély volt, amire Quentin őt nem tartotta képesnek.

- Madame - jegyezte meg Izabella. Ha nem tudnám, hogy csak tréfál, akkor azt kellene mondanom, hogy az ön beszéde a legnagyobb mértékben sértő és hálátlan ifjú hős védelmezőnkkel szemben, akinek mi talán sokkal többet köszönhetünk, mint ahogy ön sejti, Madame. Hogyha annak a két lovagnak sikerül a mi kíséretünket legyőzni, akkor bizony a királyi őrjárat megérkezése esetén mi is osztozkodtunk volna amazok sorsában és fogságában. Ami engem illet, én az értünk elesett derék harcosért könnyeket hullatok, remélem azonban - és itt bátortalanná vált a hangja - hogy a diadalmas hős nem utasítja vissza hálás köszönetemet.

Mikor Quentin most Izabella felé fordult, hogy hódoló tekintettel nézzen reá, Izabella észrevette, hogy annak fél arcáról szinte csurog a vér. Ijedten és a legnagyobb részvét hangján kiáltotta Izabella:

- Szent Isten! Megsebesült! Vérzik!... Szálljon le a lóról, hadd kötözzük be a sebé!

Hiába szabódott Quentin s tüntette föl jelentéktelennek a sérülését, le kellett szállnia a lóról, ráülni egy sziklakőre s mialatt acéllal bélelt sapkáját is levette, a két hölgy felkészült a seb bekötözéséhez, s az akkori orvosi tudománynak megfelelően, kimosták a sebet, elállították a vérzést, Izabella pedig kendővel bekötözte.

Említettük már, hogy ez a páciens nagyon szép ifjú volt, s mikor acéllal bélelt sapkáját levette, fürtös haja dús hullámokban övezte körül az arcát, amelyen a fiatalságnak a szerénység és a jóérzés üde pirjával párosul derűje ragyogott. Amíg Izabella a kendőt a sebben is tartotta - miközben Hameline grófnő poggyászából valami gyógyítóírt keresett elő - gyöngéd érzése közé némi zavar is vegyült, ami a páciens iránt való szánalomból s az értük tett szolgálatért kijáró hálaérzetből fakadt, mely érzéseket azután az ifjú szép arcának s nemes kifejezésének látása még inkább fokozott.

Mínta bizony ezeket az eseményeket maga a sors idézte volna föl, hogy teljessé tegye azt a titokzatos kapcsolatot, amelyet jelentéktelen, látszóan egészen véletlen körülmények hoztak létre két személy közt, akiket azonban - noha különböző a rangjuk és különböző a vagyoni

állapotuk - fiatalság, szépség és romantikus gyöngédség tekintetében, a szerelemre hajló kedélyállapot nagyon hasonlókká tett egymáshoz. Nem volt csoda tehát, hogy ettől a pillanattól kezdve Quentin lelkét Izabella grófkisasszony képe töltötte be egészen; viszont az sem volt csodálatos, hogy Izabella éppoly meleg érzéssel gondolt ifjú megmentőjére, mintha azok közül a nemes családok sarjai közül való volna, akik annyira üldözték őt széptevésükkel és szerelmükkel. Mikor azután gondolata a számára vőlegényül kijelölt Campobasso lovagra tévedt - Károly hercegnek erre a méltatlan kedvencére, annak képmutató arcára, álnok, alattomos lelkületére - akkor ennek az embernek a képe most még rútabbnak tűnt föl neki mint valaha is és szilárdan elhatározta magában, hogy a világ semmiféle zsarnoka sem tudja kényszeríteni őt arra, hogy ő ezt a gyülölt frigyét megkösse.

Ugyanekkor azonban - akár azért, mert lady Hameline de Croye a férfiszépség iránt még mindig lelkesült, éppúgy, mint tizenöt évvel ezelőtt, pedig már legalább is harmincöt éves volt, avagy talán azért, mert azt hitte, hogy ifjú megmentőjének szolgálatát még mindig nem hálálta meg kellőképp - az is bizonyos volt, hogy Quentin ettől kezdve nagy kegyben állott Hameline grófnőnél.

- Unokahugom - mondotta Hameline - egy kendőt ajándékozott önnek, amivel a fejszét be kötözte. Én pedig adok önnek egy másikat, hogy a hálámat fejezzem ki önnek bátor viselkedéseért és hogy önt arra serkentse: maradjon továbbra is a lovagiasság ama ösvényén, amelyen elindult!

E szavak után a grófnő egy ezüsttel gazdagon kihímzett, kék kendőt adott át neki s ugyanakkor nyeregtakarójára és kalapjának tollaira való mutatással akarta neki tudtul adni azt, hogy ime, ez a kendő is ugyanolyan színű. Az ő színei.

Az akkori idők szokása szerint, ezt a kegyet mindenütt egyformán fogadták és értelmezték; Quentin is így fogta föl, miért is a kendőt a karja körül csavarva, kötötte meg. Viselkedésében azonban mégis több volt a tisztelet, mint az udvarias finomkodás, mint amilyen lett volna egy más alkalommal és - másvalakivel szemben. Noha az ily módon ajándékozott kendő viselését mindössze udvariassági ténynek tekintették, Quentin mégis csak szívesebben viselte volna a karja körül azt a kendőt, amely a Dunois kardja okozta sebet takarta.

Eközben az utat akadály nélkül folytatták. Quentin szótlánul lovagolt a hölgyek mellett, kiknek társaságába, úgy látszik, hallgatagon fölvetett. De nem sokat beszélt. Mert az a boldogság, amely a szívét most eltöltötte, irtózott attól, hogy hangos szóval elárulja magát. Még őnála is kevesebbet beszélt Izabella és így a társalgást egyedül lady Hameline tartotta fenn, aki csöpp kedvet sem mutatott ahhoz, hogy elhallgasson. Mert - ahogy ő mondotta - Quintint be akarta avatni a lovagiasság szokásaiba s e célból hosszasan és apróra elmesélte neki a haflingham-i tornajáték lefolyását, amikor a jutalmakat az ő kezéből vették át a győzők.

Quentin, akit őszintén szólva - nem nagyon érdekeltek ezek a kiszínezett romantikus történetek, aggódni kezdett, vajjon nem haladt-e máris túl azon a helyen, ahol az új vezetőnek kellett volna hozzá csatlakozni; ami, ha csakugyan így történt, bizonyára nagyon kellemetlen következményekkel járhatott volna.

Miközben épp azon gondolkozott, nem lenne-e célszerű, ha valamelyik emberét visszaküldené, hogy győződjék meg, vajjon aggodalma alapos-e, kürtszó harsant föl, s amikor abba az irányba tekintett, ahonnan az a hang hallatszott, észrevette, hogy egy lovas ember vágat feléjük sebesen. A kicsiny, hosszú sörényű, még betörtetlen, vad külsejű állat Quintint hazájának hegyi lovaira emlékeztette; ez a ló azonban, mégis mintha finomabb, formásabb alkotású lett volna s a futása is jóval gyorsabb. Ámde a lovas még különösebb, még furcsább külsejű volt a lovánál, amely csakugyan egészen elütött a franciaországi lovak formájától. A lovas ügyesen kezelte a gyeplőt s a lapáthoz hasonló széles kengyelvas oly rövidre volt

fölhúzva, hogy a lovas térde szinte egy vonalba került a nyeregkápa gombjával. A fején vörös turbán, amelyhez a piszkos toll ezüstgombbal volt hozzá erősítve. Zöld tunikát viselt, amelyre arannyal furcsa alakzatok voltak himezve; ehhez fehér nadrág járult, melynek fehérsége azonban nagyon is kétséges volt; a nadrág a térd alatt össze volt kötve s látni engedte a lovas meztelen barna lábszárait, a lábát azonban egy csomó szalaggal és zsinórral össze-vissza bogozott szandál fődte. Sarkantyúja nem volt, e helyett azonban a kengyelvas vége szolgált, amely oly hegyes volt, hogy azzal érzékenyen csiklandozhatta lova oldalát. Karmazsinpiros selyem övén tört viselt, míg baloldalt rövid, görbe mór kard fityegett; válláról nyúttes kard-szíjjon lógott a kurtje, amivel az imént az érkezését jelezte. Az arca napsütötte, a szakálla gyér, fekete szemének átható a nézése; a szája és az orra rendes s az arca is, amelyet apró, barna hajfürtök öveztek, szépnek volt mondható. Egész megjelenése azonban mégis inkább elhanyagolt és vad volt, semmint civilizált emberre valló.

- Végül kiderül, hogy - cigány! - súgtak össze a hölgyek. Szűz Mária! Hát a királynak még mindig ilyen Istentől elrugaskodott emberekben van bizalma?

- Ha hölgyeim megengedik, én ezt az embert előbb kifaggatom, hogy megtudjam, kicsoda és hogy megbízhatunk-e benne - jegyezte meg Quentin.

De nemcsak a hölgyek, hanem maga Quentin is ebben az emberben olyasféle csavargót vélt fölismerni, mint amilyenekkel őt Trois-Echelles és Petit-André közbenjöttével akarták összetéveszteni. Ösztönszerű bizalmatlanságot érzett tehát ez ember iránt, mint akiben megbízni könnyelműség lenne.

- Azért jöttél, hogy velünk találkozzál? - volt Quentin első kérdése.

Az idegen ember igenlően intett a fejével.

- És mi célból?

- Hogy Lüttichbe kalauzoljam önöket.

- A püspök kastélyába?

A cigány ismét igenlően intett a fejével.

- Micsoda bizonyítékot tudsz fölmutatni, hogy szavaidnak hitelt adjak?

- Semmi mást, csak ezt a régi dalt:

„Apród ölte meg a vadat,
Dicsőség királyé maradt...”

- Elfogadható bizonyíték! - mondotta Quentin. Jer közelebb, bajtárs, hadd beszéljek veled közelebről.

Quentin később visszatért a hölgyekhez s így szólt:

- Bizonyos vagyok abban, hogy ez az ember csakugyan a mi vezetőnk, akit vártunk, mert olyan jelszót mondott, amelyet - ahogy én tudom - csak én meg a király ismerünk. De azért én még továbbra is megfigyelem ezt az embert, hogy megtudjam: meddig mehetek el a bizalom tekintetében.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Miközben Quentin rövid szavakban a hölgyeket arról biztosította, hogy az új útitárs csakugyan a király küldöttje, észrevette - mert ő ezt az embert állandóan éppoly éberem figyelte, mint amaz őket - hogy az a fejét nemcsak annyira fordította hátra, amennyire szükséges lett volna, hogy őket megfigyelje, hanem a majom mozgékonyásával, úgy hátrafordult a nyeregben, hogy szinte olybá tűnt föl, mintha féloldalt ülne a ló hátán.

Csöppet sem örülve e mesterkedés láttára, Quentin a cigányhoz lovagolt s mikor az a nyeregben rendes helyét ismét elfoglalta, így szólt hozzá:

- Ugy látszik barátom, hogy mi benned végre is - vak vezetőt kaptunk, ha te csak állandóan a ló farát bámulod, ahelyett, hogy a fülét néznéd.

- És hogyha csakugyan vak volnék is - felelte a cigány - még akkor is végig tudnám önöket kalauzolni az egész királyság területén, sőt a szomszéd vidékeken is.

- Te azonban nem vagy született francia.

- Csakugyan nem vagyok az - felelte a cigány.

- Hát akkor honnan való vagy, hol a hazád?

- Nekem nincs hazám.

- Hogyan? Nincs hazád? - kérdezte Quentin.

- Egyáltalán nincs! - felelte a cigány. Én cigány vagyok, roma, egyiptomi, vagy ahogy bennünket Európában különféle néven neveznek. De hazám - az nincsen!

- De azért keresztény vagy?

A cigány tagadóan rázta a fejét.

- Te kutya! - förmedt rá Quentin, mert bizony az akkori katolikusok nem dicsekedhettek ám valami nagy vallási türelemmel. Akkor hát Mohamed híve vagy!

- Nem vagyok az! - felelte a cigány közömbös hangon, nem is ügyelve Quentin heves és sértő kifejezésére.

- Talán bizony pogány, vagy ehhez hasonló?

- Nekem nincs vallásom.

Quentin megborzadt; hallott már szaracénokról és bálványimádókról, de hogy olyan emberek is volnának, akik Istent egyáltalán ne imádnának: arra még csak nem is gondolt soha! Mikor azután magához tért bámulatából, azt kérdezte a cigánytól, vajjon hol lakik hát.

- Majd itt, majd amott! - volt a válasz. Nekem nincs otthonom.

- Akkor hát hogyan óvod, amid van?

- Nekem nincs semmim sem! Ezen a ruhán kívül, ami rajtam van s ezen a lovon kívül, amin ülök.

- Elég tisztességesen ruházkodol s a lovad is elég jó - faggatta tovább Quentin. Mi a foglalkozásod, miből élsz?

- Ha éhes vagyok: eszem, ha szomjas vagyok: iszom. Nincs egyebem, csak az, amit a véletlen előm hoz.

- És miféle törvényt ismersz érvényesnek magad fölött?
 - Senkinek nem tartozom nagyobb engedelmességgel, mint amennyit én magam jónak látok.
 - Ki a főnököd, vagy ki parancsol neked?
 - A törzsöm atyja, a vajda - ha ugyan kedvem tartja, hogy engedelmeskedjem neki. Kívüle senki nem parancsol nekem.
 - Akkor hát benneteket semmi sem köt egybe, mint más embereket? - mondotta Quentin elcsodálkozva. - Nincs törvényetek, nincs foglalkozástok, nincs hazátok és nincs otthonotok? És nincs Istenetek sem! Akkor hát mitek van?
 - Szabadságunk! - felelte a cigány önérettel. - Én nem csúszok-mászok senki előtt, nem engedelmeskedem senkinek és nem tisztelek senkit. Oda megyek, ahova kedvem tartja, élek úgy, ahogy tudok és - meghalok, ha eljön az ideje.
 - De ki vagy téve annak is, hogy a bíró rövidesen kivégeztet.
 - Ám legyen! - felelte a cigány. - Legalább hamarabb meghalok.
 - De tömlöcbe is vethetnek ám, s hol van akkor az a dicsőített szabadság?
 - A gondolataimban! Oh, azokat nem lehet láncra fűzni; míg a tiéteket - ha tagjaitok szabadok is - törvényeitek, babonáitok, helyhez fűződő álmaitok és polgári nevelésükben gyökerező egyéb fantasztikus agyrémek és a rend, bilincsekbe verik. Az olyan emberek, mint amilyen én vagyok, még akkor is szabadoknak érzik magukat, ha tagjaikat megláncolják; ti pedig lélekben rabok vagytok akkor is, ha testetek teljes mozgási szabadságot élvez.
 - De azért a gondolat szabadsága mégsem enyhíti rajtatok a bilincs szorítását - jegyezte meg Quentin.
 - Rövid ideig ezt is el lehet viselni; és ha ez idő alatt nem sikerül magamat kiszabadítani s a társaim sem segíthetnek rajtam: nos - akkor meghalhatok, már pedig a halál a legteljesebb - szabadság!
- Itt azután már hosszabb szünet következett; majd ismét Quentin kérdezte:
- Ti vándor törzs vagytok, amelyet Európa népei nem ismernek. Honnan eredtek tehát?
 - Nem tudom.
 - És mikor takarodtok ki ebből az országból s mentek vissza abba, ahonnan jöttetek?
 - Majd ha kóborlásunk ideje letelt.
 - Izráelnek nem azokból a törzseiből származtok-e, amelyeket, az Eufrátes-folyón túl, fog-ságba vetettek? - kérdezte Quentin, aki az aberbrothock-i kolostorban tanultakra valamelyest még visszaemlékezett.
 - Ha így volna, akkor mink is az ő vallásukat követnénk s az ő vallási szertartásaikat gyakorolnánk.
 - Mi a neved voltaképpen?
 - Az én igazi nevemet csak a testvéreim ismerik. Sátrainkon kívül az emberek engem Hayraddin Maugrabin-nak, vagyis: afrikai mór Hayraddin-nak hívnak.
 - Te azonban okosabban beszélsz, mint azok, akik a piszkos karaván közt élnek.
 - Tanultam valamit - felelte Hayraddin. Még kis gyermek voltam, mikor embervadászok rohanták meg törzsünket, s menekülni voltunk kénytelenek. Egy nyíl az anyámat fején találta s meghalt. Én pólyában az anyám hátához voltam kötözve s az üldözőink kezébe kerültem.

Egy pap vett magához a porkoláb embereinek kezéből s két vagy három évig tanított engem a francia nyelvre.

- És miért, hogyan jöttél el tőle?

- Pénzt loptam tőle, sőt elloptam azt a feszületet is, amelyhez állandóan fohászkodott - felelte Hayraddin nyugodtan, szemrebbenés nélkül. A pap észrevette s megvert. Én késsel leszúrtam, elmenekültem az erdőbe s megint csak a saját népem közé jutottam.

- Nyomorult! - kiáltott föl Quentin megborzadva. A jótévődöt ölted meg!

- Hát miért tett velem jót? A cigánygyerek nem kutya, amely a gazdája lábát nyalja, s azért a nyomorult falat kenyérért az ütleget is eltűri. Az a cigánygyerek rab farkas volt, amely az első kínálkozó alkalommal szétharapta a láncát, széttépte a gazdáját s visszamenekült az erdőbe.

Ismét rövid szünet. Quentin, aki ennek a gyanus embernek még közelebb akart a jelleméhez férközni, hogy minél jobban megismerje, azt kérdezte tőle, vajjon csakugyan igaz-e, hogy népe, bármennyire tudatlan is egyebekben, birtokában van a jövőmondás tudományának, holott ez a képesség a bölcsektől, a tudósoktól és a nagytudományú papoktól megtagadtatott.

- Ezt a tudományt, igenis a magunkénak valljuk. És pedig teljes joggal! - felelte a cigány önérzetesen.

- De hogy jutott az ilyen züllött nép ez adomány birtokába?

- Azt magam sem tudom. De mondja meg, uram - hogy van az, hogy a kutya kiszimatolja az ember lábnyomát, míg az ember, ez a nemesebb állat, a kutya nyomát nem képes kiszimatolni! Ez az erő, amely önöknek olyan csodálatosnak tetszik, nálunk ösztönszerű. Az arc vonásaiból s a kéz vonalaiból mi megjósoljuk a sorsát annak, aki tanácsért hozzánk fordul. Épp úgy, mint önök a fa virágjából tavasszal előre megmondják, hogy a fa miféle gyümölcsöt terem majd az érés idején.

- Én azonban még kételkedem ebbéli tudományodban és szeretnék próbára tenni.

- Hagyja csak, apród úr! - felelte Hayraddin. Csak annyit mondok, hogy - bármit mondjon is ön a vallásáról - az ön istennője, akit ön imád - itt lovagol köztünk.

- Hallgass! - csitította Quentin a cigányt. Ha kedves az életed, hát fogd be a szád és csak arra felelj, amit kérdezek! Tudsz-e hű lenni?

- Tudok. Minden ember képes erre.

- De akarsz-e hű lenni?

- Hát inkább elhinné, ha megesküdnék rá? - felelte a cigány gúnyosan nevetve.

- Az életed az én kezemben van, Hayraddin.

- Kaszabolj le, majd meglátod, vajjon félek-e én a haláltól - felelte egykedvűen a cigány.

- Tudna-e téged pénz hű vezetővé tenni?

- Ha már e nélkül is nem volnék az - hát nem tudna!

- Hát akkor mi az, ami téged hűségre tud kötelezni?

- A jóság! - felelte cigány.

- Kívánod, hogy esküvel erősítsem meg ígéretemet, hogy jó leszek hozzád, ha hűséges vezetőnk leszel egész utazásunk alatt?

- Nem szükséges! - felelte a cigány. Azaz, hogy szükségtelenül pazarolnád azt a ritka jót. Én már a te lekötöztetted vagyok.

- Hogyhogy? - kérdezte Quentin elcsodálkozva.

- Emlékezzél csak vissza arra a gesztenyefára, ott, a Cher-folyó partján! Az az akasztott ember, kinek holttestét te arról a fáról levágtad, az én bátyám volt: Zamet, a Maugrabin.

- És hogyan magyarázzam meg én magamnak azt, hogy te ugyanazzal a főporkolákkal tartasz fenn jó viszonyt, aki a bátyádat kivégeztette! Mert hiszen éppen ő volt az, akinek révén mi most ismét összekerültünk s kétségkívül ugyanaz, aki téged e hölgyek szolgálatába állított! - kérdezte Quentin kissé gyanakodva.

- Mit tehetnék más egyebet? - felelte Hayraddin egykedvűen. Ezek az emberek úgy hajtanak és terelgetnek bennünket, mint a juhász kutya a nyáját. Egy ideig őriznek bennünket, terelgetnek bennünket erre is, arra is, míg végre a - vágóhídra visznek. Mint a birkát.

Quentin-nek később alkalma volt meggyőződni arról, hogy a cigány e tekintetben csakugyan igazat mondott és hogy az az őrcsapat, amelynek az lenne a kötelessége, hogy a közbiztonságot veszélyeztető csavargóktól az országot megtisztítsa, azokkal voltaképpen egy követ fúj, jó viszonyt tart fenn velük s kötelességét bizonyos ideig elhanyagolja, hogy azután saját szövetségeit végül mégis csak az akasztófára juttassa.

Quentin otthagya a cigányt s a kíséret többi tagjaihoz csatlakozott, nem túlságos elégedettséggel eltelten Hayraddin jellemével s nem nagyon bízva abban a hálában, amellyel a cigány az ő személye iránt állítóan viseltetik. Most azután a másik két kísérő katona lelkébe szeretett volna Quentin bepillantani. Mind a kettőt egyformán együgyűnek találta, akik okos útbaigazításra teljesen képtelenek, mint ahogy az iménti mérkőzés alkalmával egyik sem merte a fegyverét használni.

- Talán még így a legjobb, hogy a két hölgy egyedül én reám bízva a sorsát - mormolta magában Quentin, aki épp a saját helyzetének nehézségeiből merítette az erejét. Amire egy férfikar és amire egy fej képes, arra bizton számíthatok - önmagamban. Láttam családi házunk pusztulását, láttam atyám és bátyáim holttestét a lángok martalékául esni, de én egy tapodtat sem tárgítottam mellőlük s az utolsó pillanatig velük harcoltam. Azóta két esztendővel idősebb lettem, s most íme, arra, hogy szilárdan tartsam magam, a legszebb, a legnemesebb érzés készítet engem, amely valaha is egy derék férfi lelkében a tüzet lánggra lobbantotta...

Talán ez elhatározás hatása okozta, hogy Quentin figyelmességében és tevékenységében az utazás egész ideje alatt volt valami, ami mindenkiben azt a látszatot keltette, hogy mindenütt jelenvaló. Fő- és legkedveltebb őrhelye természetesen a hölgyek mellett volt, akik meghatva attól a fegyelemtől, amellyel ez a skót ifjú az ő biztonságukról gondoskodott, szinte már a bizalmas barátság hangján beszéltek vele s nagy örömet leltek Quentin társalgásának naivságában és romlatlanságában. Mindazonáltal Quentin, e társalgás varázsa ellenére, egy pillanatra sem hanyagolta el kötelességének pontos teljesítését.

Noha Quentin, mikor a két hölgy mellett lovagolt, a síkföld szülötteinek nagy hévvel és lelkesültséggel beszélt a hazájabeli Grampian-hegység és főként a Glen-Houlakin-völgy elragadó szépségeiről - éppoly gyakran fölkereste ám a menet élén Hayraddin-t is, kikérdezte az utat, a pihenőhelyeket illetően, miközben ravasz, éles elmével figyelte a cigány válaszait, hogy meggyőződjék arról, vajjon keresztkérdések révén nem lehetne-e a cigányt áruláson rajtakapni. És éppen ily gyakran megfordult a menet végén lovagló másik két emberénél is, kiknek ragaszkodását és jóindulatát jó szóval, ajándékokkal és abbeli ígéretével igyekezett megnyerni, hogy a vállalkozás sikere esetén fölemelt zsoldban lesz részük.

Immár több, mint egy hete vándorolnak mellékutakon, lakatlan területeken végig, sokszor nagy kerülőt téve, hogy a nagyobb városokat elkerüljék. Nevezetesebb esemény nem fordult elő az egész úton eddig; mindössze egy-egy cigánykaravánnal találkoztak néha, ezek is -

minthogy a vezető törzsbelijük volt - békés szándékot tanúsítottak irántuk. Találkoztak ugyan itt-ott néhány kóbor katonával, vagy inkább rablóval, de ezek is a menet kíséretét erősebbnek találták, hogysem meg merték volna támadni. De találkoztak útközben a *maréchaussée*⁷ egy-egy osztagával is, amelyekkel Lajos király - aki az ország sebeit acéllal és tüzes vassal próbálta gyógyítani - az országutakat veszélyeztető s bandákba összeverődött rablóktól akarta az országot megtisztítani. Ezek a lovas csendőrök azután akadály nélkül útjára engedték a menetet, mihelyst Quentin a jelszót megadta, amelyet Quentin magától a királytól kapott épp erre az eshetőségre való tekintettel.

Pihenőket leginkább zárdákban és kolostorokban tartottak, amelyeket az illető szerzetesrend szabályai köteleztek arra, hogy vendégszeretettel fogadják a zarándokokat, mely minőségben a két hölgy is utazott. Az utasokat, rangjukat és nevüket illetően, nem faggatták kérdésekkel, mert azok leginkább előkelő személyek voltak, akik zarándokútjuk alatt álnevet használtak. Fáradtság ürügye alatt a hölgyek hamarosan visszavonultak a számukra kijelölt szobába, míg Quentin, mint majordomus, a kiszolgálásukról gondoskodott s közvetítő szerepet vitt az utasok és a vendéglátó házigazda közt, még pedig annyi tapintattal és figyelemmel, hogy minden panaszt legott orvosolni tudott, s ráadásul azzal a gyorsasággal, amely csak elismerést és becsülést ébreszt mindazokban, akik ily figyelmes és gondos elbánásban részesülnek.

Egy körülmény azonban mégis csak nyugtalanította Quentint; tudniillik: Hayraddin kifürkészhetetlen jelleme és származása, aki pogány és csavargó, hitetlen ember léte, nemkülönben azért, mert ő is, mint valamennyi törzsbelije, titokzatos tudományát gyakorolta, éppen nem illett e szent hely lakói közé, akik leggyakrabban látták vendégül a kis utascsapatot. Nem is szívesen bocsájtották be őt a zárda vagy kolostor szent falai közé. Ez pedig éppen nem volt kedvére Quentin-nek, mert ezt az embert, aki az utasok titkait ismerte, nem lett volna okos dolog magukra haragítani; másrészt pedig - minthogy annak viselkedését állandóan figyelte Quentin - nem volt tanácsos szabadjára bocsájtani sem, nehogy más emberekkel is érintkezék, esetleg titokban összesűgjön valakivel. Már pedig ezt lehetetlen lett volna megakadályozni abban az esetben, ha a cigányok a zárdán kívül jelölnek ki szállást, amit pedig Hayraddin - ahogy Quentin is észrevette - szívesebben vett volna. Hayraddin ugyanis ahelyett, hogy szobájában nyugodtan viselkedett volna, olyan tréfákat engedett meg magának és olyan trágár dalokat énekelt, amelyek - kiváltképpen az idősebb szerzetes férfiakat, megbotránkoztatták, s bizony akárhányszor Quentin volt kénytelen tekintélyének teljes latbavetésével, sőt sokszor fenyegetésekkel elhallgattatni őt s rossz helyen nyilvánult jókedvének határt szabni. Másrészt viszont azt az érdeklődést és jóindulatot, amelyet Quentin a zárdafőnökökben maga iránt ébresztett, sokszor volt kénytelen arra használni, hogy a cigány kiakólbóltatását, a főnőbb ismertetett okoknál fogva - megakadályozhassa. Mindazáltal tapintattal és ügyességgel sikerült elsimítani azokat az egyenetlenségeket, amelyeket Hayraddin okozott s végül csendet és békét teremteni a szent falak közt.

Az utazás tizedik vagy tizenkettedik napján azonban, amikor a flandriai határon túlhaladva, már Namur város közelébe jutottak, Quentin hiába igyekezett jóvátenni azokat a bosszúságokat, amit az ő pogány vezetője botrányos magaviseletével okozott. A színhely egy Ferenc-rendi kolostor, amely egyike volt azoknak, ahol a hagyományos szokásokat a legszigorúbban megtartják, a főnöke pedig egy olyan szentéletű férfiú volt, aki szent hírében állott. E kolostor falai közt a cigány egy melléképületben kapott szállást, amely a kolostor szolgálatában álló, de világi embernek, a kertésznek szolgált lakóhelyül.

A hölgyek, mint rendesen, ezúttal is visszavonultak a részükre kijelölt szobájukba, míg a perjel, kinek véletlenül rokonai és barátai éltek Skóciában és szívesen hallott híreket egykori

⁷ Lovas csendőrök.

hazájáról, Quintint, kinek egész lénye és személyisége nagyon megtetszett neki, magányos cellájába meghívta magához egyszerű vacsorára. Quentin, aki a perjelben igen megértő s jólelkű emberre talált, élni akart az alkalommal, hogy tájékoztassa magát a lüttichi közállapotokról, amire annál inkább szüksége volt, mert az utóbbi két nap alatt e tekintetben olyan lesújtó híreket hallott, amelyek az út további folytatását illetően méltán nyugtalanították; de tudni óhajtotta Quentin azt is, vajjon a lüttichi püspöknek van-e akkora fegyveres hatalma, hogy a két hölgyet pártfogásába, esetleg védelmébe fogadhassa, ha szerencsésen eljutnak a püspök székhelyére.

A perjel válasza éppen nem volt megnyugtató.

Lüttich lakossága - beszélt a perjel - főként gazdag polgárokból sorozódott, akik megtollasodva és elhízva, módfölött büszkék gazdagságukra és kiváltságos jogaikra. Hűbérurukkal, a burgundi herceggel, különféle okokból viszálykodásba kerültek, de főként az adók és szabadságjogok miatt és többízben föl is lázadtak. A hevesvérű, büszke burgundi herceg emiatt módfölött feldühödött és Szent György lovagra megfogadta, hogy a legközelebbi lázadás alkalmával Lüttich városát - a hajdani Tyrus és Babylon példájára - elpusztíttatja, hogy egész Flandriában intő és elrettentő például szolgáljon.

- És azok után pedig - mondotta Quentin - amit én a herceg felől hallottam, csakugyan képesnek tartom őt arra, hogy a szavának álljon. Lüttich polgárai tehát jól teszik, ha ügyelnek, nehogy alkalmat adjanak, hogy a herceg fenyegetését csakugyan beváltsa.

- Reméljük is! - jegyezte meg a perjel. De ez az óhaja az ország valamennyi lakójának, akik nem akarják, hogy úgy folyjék az embervér, mint a víz. Ezért dolgozik a derék püspök éjjelnappal azon, hogy a békét biztosítsa, amint az Isten szolgáljához illik is. Beati pecifici! - Csakhogy...

Itt azonban egy mély sóhajtás után a derék perjel elhallgatott.

Quentin ekkor szerényen és tapintatosan arra figyelmeztette a perjelt, mily fontos lenne a hölgyekre nézve, ha megbízható képet nyernének az ország belső állapotáról és hogy valóban keresztényi cselekedet lenne, ha a tisztelendő atya e tekintetben a hölgyeknek fölvilágosítással szolgálna.

- Erről bizony nem szívesen beszél az ember - felelte a perjel - mert hamarosan szárnyra kel a szó s eljut a fülekhez. De hogy neked, aki derék és jóindulatú ifjúnak látszol és hogy az istenfelő hölgyeknek szolgálatot tegyék, hát elmondok egyet-mást.

És ekkor óvatosan maga körül tekintett a perjel, mintha attól tartana, hogy valaki netán hallgatózik s meghallja a beszédét. Majd így szólt:

- Lüttich népét Béliál fiai⁸ titokban zendülésre készítik elő, akik - remélem, hogy hamisan - azt állítják, hogy őket Lajos francia király, a legkeresztényibb uralkodó, bízta meg. Én azonban azt hiszem, hogy Lajos király ezt a szép elnevezést nem azzal érdemelte ki, hogy a szomszédos állam békéjét megzavarja. Elég azonban annyi, hogy ezek a lázítók úton-útfélen az ő nevével takaróznak. De van még itt egy előkelő származású és félelmetes hírű nemes, aki valóságos botrányköve az egész Burgundiának és Flandriának. A neve: Vilmos márkgróf.

- Vilmos, a szakállas! - jegyezte meg Quentin. Avagy az Ardennek vadkanja!

- Ugy van, fiam és valóban méltó a nevére! Csakugyan olyan, mint az erdők vadkanja, amely lábaival mindent legázol, agyarával mindent széttép. Mintegy ezer emberből álló csapatot gyűjtött össze maga körül, mindmegannyian - éppúgy, mint ő - megcsúfolói a világi és az

⁸ Belial - lázadó, tekintélyt nem tűrő embert jelent.

egyházi tekintélyeknek. Teljesen függetlenítette magát a burgundi hercegtől, világi és egyházi emberek kárára elkövetett visszaélésekből és rablásokból tartja fenn magát és embereit. A mi szegény kolostorunktól is nagy összeg értékű aranyat és ezüstöt követelt váltságdíjául életünknek. Mi azonban latin nyelvű kérvényt adtunk át neki, amelyben kifejtettük, hogy követelésének nem tudunk eleget tenni, s utaltunk a prédikátor eme szavaira: „Ne moliaris amico tuo malum, cum habet in te fiduciam!” Ne tégy rosszat a barátodnak, ha bizodalmát az benned helyezte! Ennek ellenére ez a Guilelmus barbatus, ez a szakállas márkgróf, aki olyan keveset konyít a litteris humanioribus-hoz, éppúgy, mint magához az emberiséghez, az ő gyatra és mulatságos nyelvezetén ezt válaszolta: „Si non pagatis, brulabo monasterium vestrum!” Ha nem fizettek: fölperzselem a kolostorotokat!

- De azért, úgy-e, szent atyám, tisztán megértették, hogy mit akar ő mondani ezzel a konyhatalansággal? - jegyezte meg Quentin.

- Sajnos, fiam, nem kellett hosszas fejtörés hozzá! - felelte szomorúan a perjel. A félelem és a kényszer nagyon is élessé teszik az elmét. Elég annyi, hogy bizony mink kénytelenek voltunk a szép arany és ezüst oltári edényeket és kegyszereket beolvasztani, hogy ennek a kegyetlen embernek mohó kapzsiságát kielégíthessük. Hogy fizessen meg neki érte hétszer az Isten! Pereat improbus! Amen, amen, anathema esto! Vesszen az istentelen! Legyen átkozott!

- Csak azon csodálkozom - jegyezte meg Quentin - hogy ezt a szörnyeteg vadkant a burgundi herceg nem bunkózza le, mikor annyi gonosztettet követ el, hogy annak híre mihozzánk is eljutott.

- Sajnos, fiam, a herceg ezidőszerint Peronne-ban időzik, ahol maga köré gyűjti híveit, mert Franciaországnak hadat akar üzeni, mialatt az országot az ilyen apró zsarnokok gyötrik és kínozzák. Pedig a burgundi herceg épp a legrosszabbkor hanyagolja el az ország belső sebeinek orvoslását, mert ez a szakállas márkgróf nemrég nyíltan paktált Rousslaerrel és Pavillonnal, a lüttichi elégedetlenek vezéreivel, s bizony attól lehet tartani, hogy azokat hamarosan valami kétségbeesett vállalkozásba kergeti bele.

- De azért a lüttichi püspöknek, szent atyám, nemde, van annyi hatalma, hogy ezeket a lázadó szellemű embereket megfékezze? - kérdezte Quentin. Az a válasz, amelyet szent atyám erre a kérdésre adni fog: kiváltképpen érdekel engem s mindnyájunkra nézve nagyon fontos!

- A lüttichi püspök - felelte a perjel - kezében tartja Petrus kardját éppúgy, mint a kulcsát. Mint világi hercegnek, hatalma is van s élvezi védelmét a hatalmas burgundi háznak. Mint főpapnak egyházi tekintélye van, s mindkettőt tekintélyes számú harcos és fegyveres csapattal támogatja. Ez a szakállas vadkan, ez a Vilmos márkgróf pedig, a püspök udvarában nevelkedett, akinek sok jótéteményeért nagy hála volt kötelezve. De gonosz, vérengző természete már ott kiütöközött: a püspök egyik legjobb, leghűbb szolgáját megölte, amiért azután a püspöki udvarból távoznia kellett. Ettől kezdve engesztelhetetlen ellensége a püspöknek, most pedig - és ezt fájdalommal mondom - felkötötte a kardját és a püspök ellen fenekedik.

- A püspök helyzete tehát veszedelmessé vált, nemde? - kérdezte Quentin nyugtalanul.

- Oh, kedves fiam - felelte a jólelkű pap - kinek a helyzete ne volna most veszedelmes ebben a nagy kavarodásban és zilált viszonyok közepette? De azért az ég őrizzen attól, hogy azt kelljen mondanom, hogy a püspök feje fölött is ez a veszedelem lebeg! A püspöknek vannak kincsei, vannak okos tanácsadói és vitéz katonái; tegnap pedig itt pihent meg a küldönce, aki a burgundi herceget kereste föl a püspök üzenetével. Ez a küldönc mondotta, hogy a burgundi herceg a püspök kérelmére száz fegyverest és hozzá való segédzemélyzetet küldött Lüttichbe, mely csapat elég erős lesz arra, hogy a szakállas márkgróft észére térítse, hogy legyen átkozott a neve! Amen!

Ebben a pillanatban Quentin és a perjel fontos beszélgetését a sekrestyés zavarta meg, aki feldult ábrázattal s a haragtól reszkető ajakkal, el-elfuló hangon panaszt emelt a cigány ellen, aki a legiszonyatosabb tréfát űzte a fiatalabb szerzetes testvérekkel. Az estebéd alatt ugyanis, a testvérek italába valamiféle kábító szert kevert, amely tízszer olyan kábító erejű, mint a legerősebb bor, amely azután a legtöbb szerzetest leverte a lábáról. Noha ő, a sekrestyés, erős ember, a kábítószer hatásának ő sem bírt teljesen ellentállni, amint az a fölhevült arcáról és a nehezen forgó nyelvéről csakugyan észrevehető. De ez még nem minden! A cigány ráadásul trágár nótákat énekelt, Szent Ferenc kötelét kinevette, a sebeiből gúnyt űzött s hívőit jó bolondoknak és szegény ördögöknek nevezte. Azután kézből jósolt. A fiatal Pater Cherubimnak azt jósolta, hogy egy szép hölgy lesz szerelmes belé, aki fiúgyermekkel fogja őt megajándékozni.

A perjel egy darabig némán hallgatta ezt a beszédet, mintha megborzadt volna hallatára ennek a gonoszszágnak. De mikor a sekrestyés a mondókáját bevégezte, szó nélkül felállt, lement a kolostor udvarára s a legborzalmasabb egyházi átokkal való fenyegetés közt felhívta a kolostor szolgálatában álló világi testvéreket, hogy azt a pogányt seprőnyéllel és ostorral kergessék ki a kolostor szent falai közül!

Ezt a parancsot azután tüstént végre is hajtották, még pedig Quentin jelenlétében, aki - bármily kínosan érintette is őt az eset - kénytelen volt belátni, hogy közbenjárása ez esetben nem szülne jó vért s nem járna eredménnyel.

A bűnös cigány büntetése azonban, ellenére a perjel komoly intelmeinek, inkább humoros volt, semmint szigorú. A cigány eszeveszetten futkosott fel s alá az udvarban üldözőinek iszonyatos kiabálása mellett, miközben zuhogtak reá az ütlegek, de amelyek, szándékosan, a legtöbbször nem találták el őt; azokat az ütlegeket pedig, amelyeket a különben vele egy húrton pendülő világi testvérek intéztek ellene, szédületes sebességgel és ügyességgel kerülte ki, s ha itt-ott érte is egy-egy ütés, azt egyetlen hang nélkül eltúrta.

A nagy lármát csak fokozta még az is, hogy a perjel ítéletének gyakorlatlan végrehajtói többször sujtottak le egymásra, mint a cigányra. Végre is a perjel, hogy véget vessen ennek az éppen nem épületes jelenetnek, a nagykapu ajtaját kinyitatta, amelyen át a cigány villámgyorsan kisiklott s a szép, holdvilágos éjszakában csakhamar eltűnt...

Az a gyanu, amely Quentin lelkében már korábban felmerült, most új erőre kapott és még jobban megerősödött benne. Hayraddin még ezen a reggelen is megígérte, hogy ezután szerényebben és tisztességesebben viseli magát, mint tette eddig, valahányszor kolostor falai közt kellett megpihenniök; a szavát azonban éppen ma szegte meg, sőt még a viselkedése is kihívóbb volt és türehtetlenebb, mint valaha.

Minden valószínűség szerint, e mögött valami lappang. Mert bármily sok hibája lett légyen is ennek a cigánynak, azt el kell ismerni, hogy ha akart: tudott magán uralkodni s az esze is helyén volt. Nem volt-e tehát valószínű az, hogy a karavánjával vagy másvalakivel akart összeköttetésbe lépni, amire nappal - Quentin éber figyelme és szigorú ellenőrzése mellett - alkalma sohasem nyílt; ezt a hadicselt eszelte ki tehát, hogy a kolostor falain - kívül kerüljön!

Alighogy ez a gyanu benne megerősödött, Quentin hamarosan arra határozta el magát, hogy a megszőkött cigány után veti magát s amennyire lehet, titokban kikémleli, miben törí a fejét.

Mikor azután a cigány, mint fönnebb leírtuk, a kiskapun át eltűnt az éjszakában, Quentin a perjelt meggyőzte annak szükségességéről, hogy ezt a gyanus embert egy pillanatra se veszítse el szeme elől. Quentin tehát legott útra kelt.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Mikor Quentin a kolostor kapuján át távozott, látta, hogy a cigány futva menekül; sötét alakja a fényes holdvilágnál tisztán kivehető volt. Mint kivert kutya, száguldott a kis falu utcáin végig, majd letért a sík mezőre, amely a falu mögött terült el.

- Az a fickó gyorsan szedi ugyan a lábát - mormolta magában Quentin - de még gyorsabban kellene ám futnia, ha én előlem akar menekülni, kinek lábai leggyorsabbak voltak a glen-houlakin-i mezőn!

Quentin, akinek mozgását köpeny vagy fegyverzet nem akadályozta, oly gyorsan bírt futni, hogy a cigányt előreláthatóan könnyű szerrel utólérhette. De nem ez volt a célja, mert fontosabbnak vélte azt, hogy a cigány mozgását megfigyelje, semhogy azt megakadályozza. És minél tovább követte nyomon Quentin a cigányt, ez a szándéka annál inkább megerősödött benne; az a körülmény pedig, hogy a cigány mintha bizonyos kitűzött cél felé törekednék, megerősítette benne azt a föltevést, hogy a kolostori jelenetet szándékosan rendezte meg, mert hiszen ha nem valami határozott cél vezérelné, akkor csak nem dobhatja ki magát közel éjjél előtt, hogy másutt keressen nyugvóhelyet. Hayraddin egyszer sem tekintett hátra, ami Quentin számára lehetővé tette azt, hogy gyanus emberét tovább is észrevétlenül követhesse.

A sík mező végén a cigány egy kis patak partjához ért, amelyet éger- és fűzfák szegélyeztek. Quentin most megfigyelhette, hogy a cigány megállott, halkán a kürtjébe fujt, mire a tulsó partról egy fütty felelt.

- Itt van tehát a találkahely! - elmélkedett magában Quentin. De hogyan, mi módon tudnék én olyan közel jutni hozzájuk, hogy kihallgathatnám a beszédüket? Lépteim zaja s a bokrok zörgése, amiken nekem át kell hatolnom, bizonyára árulóm lenne - ha nem volnék eléggé óvatos. Csakhogy - Szent Andrásra mondom! - én mégis kilesem őket, mintha a glen-islai erdő vadja volnék - hadd tudják meg azok ott, ni, hogy nem hiába tanultam ki a vadász-mesterséget! Most a két árnyék összebújt. Tehát ketten vannak. A küzdelem tehát egyenlőtlen lenne, ha engem rajtacsípnének, s ha szándékuk nem volna békés - amiben alapos okom van kételkedni. És ekkor Izabella grófkisasszony esetleg elveszti szegény védelmezőjét és barátját, aki azonban viszont nem volna méltó erre a névre, ha habozás nélkül ki nem állana érte akár egy tucat ellenséggel! Hát nem összemértem-e én a kardom Dunois gróffal, Franciaország legjobb bajvívójával, most pedig megijedjek ezektől a csavargóktól? Ejh! Isten és Szent András segedelmével mutassuk meg nekik, hogy tudok én vitéz, de óvatos is lenni, ha - kell!

Ezzel az elhatározással, de ravasz óvatossággal - amit a vadászgyakorlat fejlesztett ki benne - csúszott le a kis patak medrébe, amely nem mindenütt volt egyformán mély; egyik helyen alig hogy a cipőjét lepte el, másutt pedig térdig ért a víz. A parttól lecsüngő bokrok árnyékának védelme alatt így sompolygott Quentin tova, észrevétlenül, mert lépteinek zaját elnyomta a patak vizének csobogása.

Quentin-nek sikerült is jó közel jutni hozzájuk, elannyira, hogy a hangjukat tisztán hallhatta, a beszédüket azonban nem értette. E pillanatban Quentin egy gyönyörű szomorúfűz lecsüngő ágai közt vontta meg magát, amelyek szinte érintették a víz színét; majd óvatosan felkúszott ennek a fának ágai közé, ahol azután már teljes biztonságban érezhette magát, mert a sűrű ágak teljesen eltakarták.

Erről a leshelyről azután Quentin láthatta, hogy Hayraddin egy törzsbelijével beszélget, de legnagyobb bosszúságára ekkor kénytelen volt megállapítani, hogy a beszédükből egy kukkot sem ért, mert azok valami érthetetlen nyelven beszélnek. Mindketten sokat és jóízűen nevet-

tek, s Hayraddin olyan mozdulatokat tett, amelyekből Quentin arra következtetett, hogy a kolostorból való kiveretését adja elő a társának.

Most hirtelen még egy fütty hangzott fel a távolból, amire Hayraddin a kürtjével felelt. Kisvártatva egy hatalmas termetű harcias külsejű férfi lett látható, kinek erőteljes testalkata épp ellentéte volt a két cigány cingár termetének.

A hatalmas termetű férfiú válláról széles fegyverszíjjon egy rettentő kard csüngött, amely szinte keresztben lógott le a testéről. A nadrágjára vágott hasítékon át különböző színű selyemszövet türemlett ki buggyosan; szűk ujjasának jobb karján ezüsttel hímzett vadkanfejet viselt jeléül annak, hogy csapatparancsnok. Kicsiny kalap ült hetykén a fején félrecsapva, s dús, fürtös hajába - amely széles homlokán ketté volt választva - belevegyült legalább is négy hüvelyk hosszú szakálla. Kezében hosszú lándzsát tartott, egész öltözete különben is veszedelmesen hasonlított ama kalandor német lándzsás gyalogosokéhoz, akik *landsknechte* elnevezés alatt voltak ismeretesek s az akkori idők gyalogcsapatainak rettegett tagjai voltak. Ezek a zsoldosok alkották azt a fennhéjázó, rabló gyalogkatonaságot, amely önmagáról mondotta azt, hogy: a landsknecht bűnei miatt nem jut a mennyországba, de lázongó, nyugtalan, dacos természeténél fogva a pokolba sem, mert ott még az ördögöket is megrontaná. És úgy is viselkedtek, mint akik nem vágytak a mennyországba, de a pokoltól sem féltek.

- Ördög és pokol! - volt az első szava utánozhatatlan németes kiejtéssel. Miért várakoztattál meg bennünket három éjszaka egymás után?

- Hamarább lehetetlenség volt jönnöm, uram! - felelte Hayraddin alázatosan. Az a fiatal skót apród hiúz-szemmel figyelte minden mozdulatomat. Már gyanakszik reám és hogyha gyanuja bebizonyosodik: akkor abban a pillanatban a halál fia vagyok, az asszonyokat pedig visszaviszi Franciaországba.

- Mi az ördög! - kiáltott föl a landsknecht. De mi hárman vagyunk ám ellene! Holnap megtámadjuk őket s teketória nélkül elraboljuk az asszonyokat. Azt mondottad, hogy a két szolga gyáva fickó. Hát te meg a pajtásaid csak bánjatok el velük, én pedig - vigyen el engem az ördög - ha el nem bánok azzal a skóttal, azzal a - hiúzzal, ahogy te mondottad.

- No, de akkor meg is gyülik ám veled bajod! - jegyezte meg Hayraddin - mert nekünk ugyan nem kenyerünk a kardforgatás, de bezzeg ez a fiatal fickó, én mondom nektek, Franciaország legelső bajvívójával szemben állotta ki a próbát. Saját szememmel láttam, hogy micsoda munkát adott ő Dunois grófnak!

- Mennydörgős adta! Hiszen a gyávaság beszél belőled! - mondotta a német zsoldos.

- Nem vagyok én gyávább, mint ti, - felelte Hayraddin - a vívás azonban nem az én mesterségem. Ha a mondott helyen ott akartok lenni, hát jó; ha nem, akkor - elvezetem őket a püspök kastélyába, ahol azután Vilmos márkgróf majd hatalmába keríti őket, ha ugyan most is van olyan erős csapata, mint amilyennel egy héttel ezelőtt dicsekedett.

- Az áldóját! - kiáltott föl a német zsoldos, hallottunk valami száz burgundi lándzsáról ha pedig egyenkint öt embert számítunk kísérő és szolgaszemélyzetként, akkor bizony azok ötszázan vannak. Ekkor pedig - vigyen el engem az ördög - hamarabb megtámadnak minket ők, mint mi őket. No, mert hát a püspöknek is van ám elég csinos hadereje! Ugy bizony!

- Akkor hát mégis csak jobb lesz, ha a „három királyok” fészülete mellett lesbe álltok - vagy ejtsük el az egész tervet - mondotta a cigány.

- Elejteni? Elejteni ilyen tervet, a gazdag menyasszonnyal együtt, a mi kapitányunk számára? Hát még mi az ördög! Inkább egyenesen a pokolba menekülök! Lelkemre mondom: valamennyien hercegek leszünk, kivesszük a részünk a borospincéből, a francia penészes koronából, sőt talán ráadásul a csinos fehérből is - ha már a szakállas kapitányunk rájuk unt.

- Tehát a „három királyok” feszülete mellett! - mondotta ki a határozatot Hayraddin.

- Hát természetesen! Mikor azok a lóról leszállanak s a feszület előtt letérdelnek - amit minden arra haladó ember megcselekszik, kivéve persze, az olyan fekete pogányokat, mint te - mi rájuk rohanunk és elraboljuk őket.

- Rendben van! - felelte a cigány. Csakhogy én ezt a csinyt egy föltételhez kötöttem. Annak a fiatal skót ifjúnak a fején egyetlen hajszál se görbüljön meg ám! De esküdj meg nekem a ti kölni három holt emberetek lelkiüdvére, amint hogy én is megesküszöm a hét éjszakai vándorra, hogy ezután is hűséges szolgátok leszek! De hogyha megszegitek az eskütöket: akkor azok az éjszakai hét vándorok hét éjszaka nem hagynak titeket aludni, a nyolcadik éjszaka pedig megfojtanak és fölfalnak benneteket!

- Mi a mennydörgős mennyköért aggódsz te annyira ennek a fickónak az életéért? Aki sem nem törzsbelid, sem nem rokonod.

- Ahhoz semmi közöd, hős Henrik! Esküdj meg tehát, hogy annak az ifjúnak semmiféle bántódása nem lesz, vagy pedig - Aldebaran fényes csillagára fogadom - nem leszünk többé jó barátok. Esküdjél meg tehát - ahogy te nevezed őket - a kölni három királyokra, mert ahogy én téged ismerlek, más eskü nem számít nálad.

- De furcsa ember vagy, Hayraddin! - jegyezte meg a német zsoldos. Tehát: esküszöm...

- Hej, nem úgy ám! - vágott közbe a cigány. Fölfelé az arccal és kelet felé tekinteni, mert máskülönből nem hallják meg a három királyok!

A német zsoldos elvégezte az esküt, mégpedig most már a kívánt formában s kijelentette, hogy mostantól kezdve készenlétben marad; az a kijelölt hely pedig már azért is megfelelő, mert alig öt mérföldnyire van a mostani táborhelyüktől.

- De mondd csak, Hayraddin, - mondotta a német zsoldos - nem lenne-e biztosabb, ha egy kis lovascsapat a vendégfogadótól balra állást foglalna s rájuk támadna, mikor arrafelé halad el a menet.

A cigány egy darabig elgondolkozott, majd így felelt:

- Nem kell! Közeledésük ebből az irányból esetleg aggodalmat keltene a namur-i helyőrségben s esetleg nagyon is kétséges kimenetelű ütközetre kerülhetne a dolog - teljes siker helyett. Különből is, a menet a Maas-folyó jobb partján fog végigvonulni, mert vezethetem én őket arra, amerre akarom. Bármily ravasz és előrelátó is ez a skót fickó, az út iránya felől kivülem eddigelé még senkitől sem tudakozódott. Igaz ugyan, hogy engem nagyon is megbízható személy ajánlott az ő figyelmébe és rendelt ki melléje, kinek szavában senki kételkedni nem mer, amíg az ember őt egy kissé közelebből meg nem ismerte.

- Hallod-e te, Hayraddin! - jegyezte meg a német zsoldos. Valamit mondanék neked. Te és a bátyád, ahogy állítják, nagy csillagászok vagytok - azaz szemmelátók. Hát akkor hogy a pokolban eshetett meg az, hogy sem te, sem a bátyád nem tudta előre, hogy őt - fölakasztják!

- Hát majd arra is megfelelek, Henrik! - mondotta a cigány. Ha tudtam volna, hogy a bátyám olyan ostoba, hogy Lajos király terveit a burgundi hercegnek elárulja: akkor én az ő halálát éppoly holt bizonyossággal megjósoltam volna, mint a szép időt júliusban. Lajosnak kémei voltak a burgundi herceg udvarában s a tanácsosai is szeretik ám a francia aranyak csengését. No, de most már azután menj dolgozdra! És pontos légy ám! Én pedig az én korán kelő skót

apródomat a lusta disznó barlangjának bejáratán kívül egy nyíllövésnyire fogom bevárni, mert különben még azt gondolhatná, hogy kiránduláson voltam, ami pedig az út folytatását kedvetlenül befolyásolhatná.

- No, igyál egy korty szíverősítőt! - biztatta a landsknecht a cigányt, flaskót nyujtva feléje. Az ám, majd elfelejtem, hogy te vízivó állat vagy, mint Mohamed nyomorult vazallusai.

- Te pedig a boros kancsónak vagy a rabszolgája és a boros hordóknak! - felelt meg a cigány. És éppen azért nem csodálkozom, hogy te vállalod azoknak az erőszakos és véres terveknek a végrehajtását, amit más okosabb fejek eszelnek ki. Ne igyék bort az, aki mások gondolatát kitalálni, a magáét pedig eltitkolni igyekszik. Dehát neked hiába prédikál az ember, mikor mindig olyan szomjas vagy, mint a sivatag homokja. No, de most már azután menj ám és vidd magaddal Tuisco pajtásomat is, mert megjelenése a kolostor közelében bizony még gyanut kelthetne.

És ezzel az egymáshoz méltó két ember elvált, előbb azonban még a szívükre kötötték egymásnak, hogy a „három királyok” feszülete előtt pontosan jelenjenek meg.

Quentin Durward természetesen megvárta, amíg azok eltűntek szeme elől, amikor is lemászott leshelyéről, miközben hevesen feldobogott a szíve arra a gondolatra, hogy a védelme alá helyezett szép grófkisasszony ellen mily ördögi leleményességgel kieszelt aljas tervet kovácsoltak. Hogy pedig a cigánnyal való találkozást elkerülje, nagy kerülőt tett, nem törődve a hepehupás rossz talajjal, amelyen végig kellett bandukolnia. Így került azután vissza a kolostorba ellenkező oldalról, mint ahonnan éjjeli kirándulására indult.

Már útközben azon törte a fejét, hogyan viselkedjék s mit tegyen, hogy azt a gonosz tervet meghiúsíthassa! Még a leshelyén, mikor Hayraddin árulásáról meggyőződött, elhatározta, hogy a cigányt - miután társaitól elvált s azok már eltávoztak - még útközben megöli. Mikor azonban meghallotta, mily erélyesen és hathatósan követelte, hogy az ő életét kíméljék, mégis csak nehezebbre esett volna, hogy az árulónak kijáró különben méltó büntetést éppen ő hajtsa végre. Elhatározta tehát, hogy a cigány életét kímélni fogja, sőt, amennyiben lehet, továbbra is igénybe veszi szolgálatát mint vezetőjét, noha olyan éber felügyelet mellett, hogy biztonsága drága védettjének - akiért akár az életét is habozás nélkül feláldozza - azért ne szenvedjen.

De hová, kihez forduljanak a hölgyek?

A két grófnő sem Burgundba nem mehetett vissza, ahonnan menekültek, sem nem maradhatnak Franciaországban, ahonnan úgyszólván - kitoloncolják őket. Hosszas megfontolás után Quentin végre is arra az eredményre jutott, hogy a hölgyek megmentése érdekében még legalkalmasabb az a terv, hogy a Maas balpartján közelíti meg Lüttich városát s ott a püspök védelme alá helyezi védettjeit, akiknek eredetileg is ez volt a szándékuk. A püspök jóindulata kétségen felül áll és hogyha a burgundi lovasok segítségére csakugyan számíthat: akkor elég hatalmas haderő áll mögötte. És minden esetre képes lesz arra, hogy még Vilmos márkgróf ellenséges szándéka és a lüttichi polgárok zavargása ellenére is megvédje a hölgyek biztonságát legalább is arra az időre, amikor azután, megfelelő kísérettel Németországba küldheti őket.

Mindent egybevetve s mindent megfontolva, Quentin végre is arra a meggyőződésre jutott, hogy Lajos király azzal, hogy őt oly nagy hidegvérrel és könnyedén bízta meg olyan vállalkozással, amely neki halálát okozhatja avagy fogságba juttathatja - egyúttal felmentette őt mindama kötelezettségek alól, amelyekkel ő adósa volt eddig Franciaországnak. A lüttichi püspöknek - így okoskodott - bizonyára szintén van szüksége katonára; azt remélte tehát, hogy a szép grófnők - és kiváltképpen az idősebbik grófnő révén, aki annyira kitüntette őt bizalmával - a püspök hadseregében talán parancsnoki állást is elnyerhet, sőt azzal is megbízzhatják, hogy Lüttichnél biztosabb helyre kísérje a hölgyeket. Mi több: maguk a hölgyek is -

noha tréfás hangon - már szóba hozták azt is, hogy vállalja el az ő kastélyuk védelmét, amelyet - az akkori nemesi családok példájára - ők is megerősített várrá szándékoznak átalakítani. És ugyancsak tréfás hangon azt kérdezték tőle, vajjon hajlandó lenne-e az udvarmesteri állást elfogadni, mire ő kész örömmel vállalkozott, sőt hálája jeléül kezét is csókolt nekik. És ekkor azt vette észre, hogy Izabella grófkisasszony keze - amelynél szebbet vazallus keze még soha nem érintett - abban a pillanatban, mikor az ő ajka hozzáért, mintha gyöngén megreszketett volna, sőt a szükségesnél mintha kissé tovább pihentette volna azt az ő kezében. És azt is látni vélte, hogy mikor a kezét eleresztette, a szeme és az arca belső felindulást árult el.

Miután e tekintetben Quentin önmagával tisztába jött, most már főleg annak a gondolata foglalkoztatta: hogyan tudná az immár hűtlenségen kapott cigányt mindenek ellenére vezetőül használni! Pillanatnyilag támadt gondolatát, hogy a cigányt nyomban megöli - elvetette. Hogyha más vezetőt fogad, ezt pedig élve elbocsátja: azzal csak azt érte volna el, hogy az alvó cigány legott fölkeresi Vilmos márkgróf táborát s elárulja az ő menetirányát. Ekkor azután eszébe ötlött, hogy a perjel beavatja a tervébe s felkéri: tartaná vissza a kolostorban akár erőszakkal is a cigányt mindaddig, amíg ő Lüttich-t elérheti; viszont, érettebb megfontolás után ezt a tervét is elejtette, tekintettel arra, hogy a perjel immár öreg ember, aki mindenek fölött a kolostor biztonságát tartja szem előtt s az „Ardennek vadkanja” névnek csak az említésére is reszketés fogja el.

Végre is olyan terv kivitelére szánta el magát Quentin, melynek sikerére már azért is bízvást számíthatott, mert annak kivitele egyedül tőle függött; már pedig önmagát minden tetre képesnek tartotta. Mikor ezt a tervet minden oldalról jól meghányta-vetette, bizony az idő már jó előrehaladt, s egyszer csak azon vette észre magát, hogy a kolostor kapuja előtt áll.

Halk kopogtatására megnyílt a kapu, s az a szerzetes, akit a perjel csupán e célból rendelt ki, jelentette Quentin-nek, hogy a szerzetesek most valamennyien az oltár előtt imádkoznak, bocsátaná meg nekik az ég azt a sok vétket, amiket a cigány miatt ma este elkövettek.

A derék szerzetes közölte Quentin-nel a perjel engedelmét, hogy az éjszakai imádkozáson ő is részt vehet: Quentin ruhája azonban annyira átnedvesedett, hogy ezt az engedelmét kénytelen volt elhárítani magától, hanem e helyett ruháját kezdte szárítgatni a konyhatűz mellett, mert nem akarta, hogy a cigány, ha reggel ismét találkozik vele, észrevegye, hogy az éjszakát ő is a kolostor falain kívül töltötte.

A kapunyitogató szerzetes testvér ennek a kívánságának nemcsak hogy szívesen eleget tett, hanem még hozzá is szegődött társnak, ami Quentin-nek épp kapóra jött, mert fölvilágosítást szeretett volna szerezni arra a két útvonalra nézve, amit a cigány a landsknecht-tel folytatott beszélgetés során említett. A szerzetes testvér, akit a perjel gyakran bízott meg a kolostoron kívül eső ügyek elintézésével, épp a legalkalmasabb személy volt, aki erre nézve a leghitelesebb fölvilágosítást nyújthatta, szerinte azonban a hölgyeknek, mint ájtatos és jámbor zarándokoknak, okvetetlenül a Maas jobbpartján kell elhaladniok s a „három királyok” fészületét útba kell ejteniök, ahol a betlehemi három királyok: Gáspár, Menyhért és Boldizsár relikviái megpihentek, mikor azokat Kölnbe szállították s ahol ezek a relikviák már számos csodatételt műveltek.

Quentin erre azt felelte, hogy a hölgyek hajlandók valamennyi szent kegyhelyet pontosan meglátogatni; ehhez képest azt a bizonyos fészületet sem kerülük el esetleg Kölnbe való utazásuk közben; úgy értesültek azonban, hogy a Maas-folyó jobbpartját ezidő szerint Vilmos márkgróf katonái veszélyeztetik.

- Isten őrizzen bennünket attól, hogy az Ardennek vadkanja még egyszer ide jöjjön! - kiáltott föl ijedten a jámbor pap. Szerencsére azonban a folyó elég széles válaszfalat húz közénk és a márkgróf közé.

- De nem a márkgróf és a hölgyek közé! - jegyezte meg Quentin. Ha ugyanis átkelnénk a folyón s annak jobbpartján folytatnók az utat.

- Az Isten majd csak gondot visel rájuk! - mondotta a szerzetes testvér. Azt már a kölni „három királyok” sem túrnék, hogy istenfélő zarándokok, akik alázattal járulnak a relikviák elé, ilyen vad hordáknak essenek zsákmányul.

Hitbuzgó katolikus létére, bármennyire bízott is Quentin a „Három királyok” hathatós védelmében, kénytelen volt önmagának bevallani, hogy zarándokruhát a hölgyek végre is csak mint álruhát és nagyon földi érdekből viselnek; erre való tekintettel tehát arra a védelemre, amit a jámbor szerzetes a „három királyok” részéről kilátásba helyezett: aligha számíthatott. Mindazáltal, szükségét érezvén annak, hogy buzgón imádkozzék az ég segedelmeért, felkerlte a szerzetest, vezetné őt valamelyik kápolnába. A vezeklő ifjú szerzetesek karénekének távolból jövő hangja; az ünnepélyes csend, amely a kápolna gót stílus belsejét bevilágította - mély hatást tett Quentinre és ájtatos hangulatba ringatta. Miután mind maga, mind pedig a védelmére bízott két hölgy számára buzgó imában kérte az ég segedelmét, távozott a kápolnából a szerzetes testvér oldalán, akit az ő buzgó imádkozásának látása nagyon meghatott.

Napkeltekor Quentin már talpon volt, fölkelte az álmos szolgákat s szokatlan figyelemmel és gondossággal nézett utána, vajjon mindenki fölkészült-e az útra. Saját szemével győződött meg arról, vajjon a nyeregtartó szíjak és a zablák, sőt hogy a lovak patkói és szerszámai is rendben vannak-e, hogy lehetően elejét vegye azoknak a hiányoknak, amelyek magukban véve egész jelentéktelenek ugyan, de azért alkalmasak arra, hogy az utazást zavarják vagy éppen megszakítsák. Még a lovak abrakoltatását is végignézte, hogy azok a hosszú utat jól kibírják, szükség esetén gyorsabb, sőt erőltetett menetre is képesek legyenek.

Quentin ezután visszament a szobáskájába, nagy gonddal öltötte magára páncélját s kötötte föl a kardját szinte előérzetében valamely közeli veszedelemnek, de egyúttal azzal az erős elhatározással, hogy a végsőig ellentáll. De figyelmeztette egyúttal a hölgyeket is, hogy ma reggel korábban kell útnak indulniok, mint különben szokták. Miután Hameline grófnő és Izabella grófkisasszony az oltár előtt reggeli imájukat elvégezték s ott elhelyezték adományukat, amely inkább a rangjukhoz méltó, semmint egyszerű zarándokruhájukhoz - szerény reggeli után elhagyták a kolostort. Mikor lóra szállt a kis csapat, a perjel megáldotta őket és szerencsés utat kívánt, de üdvözölte is Quentin-t abból az alkalomból, hogy attól az Istentől elrugaskodott, pogány cigány vezetőtől megszabadult.

Quentin azonban nem így vélekedett, mert bármily veszedelmes embernek ismerte is meg a cigányt, mégis azt remélte, hogy megtarthatja őt a szolgálatában már csak azért is, mert így annak árulását könnyebben kivédheti, sőt meg is hiusíthatja, hiszen most már nyilvánvaló, hogy mi a szándéka. Aggodalma nem tartott sokáig, mert alig távozott a menet mintegy száz lépésnyire a kolostortól, Hayraddin Maugrabin csatlakozott hozzá a falu végén vadkülsőjű, fűrge lovacsáján.

(Vége az első kötetnek.)

MÁSODIK KÖTET

ELSŐ FEJEZET.

Utjuk a pataknak ugyanazon a partján huzódott végig, ahol Quentin az előző éjjel azt a titokzatos beszélgetést kileste, és csakhamar arra a helyre érkeztek, ahol Quentin ama bizonyos szomorufüz ágai közt meghuzódva kihallgatta, miről tárgyalt az áruló vezető a landsknechtel.

A visszaemlékezés, amit ez a hely idézett föl a lelkében, Quintint arra indította, hogy szóba ereszkedjék a cigánnyal, akivel eddig még egyetlen szót nem váltott.

- Hol töltötted az éjszakát, te istentelen fickó! - kérdezte Quentin.

- Azt az ön bölcsességével tüstént eltalálja, mihelyst a ruhámra néz - felelte a cigány ruhájára mutatva, amely tele volt hintve szénával.

- Hát persze, a szénapadláson! - mondotta Quentin. - Egészen megfelelő hely az ilyen csillagvizsgálónak és még jobb is, mint amilyet megérdemel az olyan hitetlen pogány, aki a mi szent vallásunkat és szolgálait kicsufolja.

- Annál jobban tetszett a lovacskámnak - felelte a cigány, lova nyakát kezével megveregetve - mert szállást és enivalót kapott egyuttal. Azok a bolond borotvált fejü papok még ezt is kiverték a kolostorból, mintha bizony attól félnének, hogy egy okos ember lova egy egész kolostorra való szamarat megfertőz okossággal és éles ésszel. Szerencsére, a lovacskám ismeri a füttyömet s olyan hűségesen követ, akárcsak a kutya; máskülönben nem is találkozhattunk volna többé, önök pedig - nos, füttyülhetek volna egy másik vezetőnek.

- Hát nem megmondtam már neked sokszor, - jegyezte meg Quentin komoly, feddő hangon - hadd abba azt a tréfálkozást, ha érdemes emberek közé kerülsz, - ami, azt hiszem, csak a legritkább esetben történik meg veled - de biztosítalak; hogyha én téged olyan hűtlen vezetőnek tartanálak, mint amilyen istentelen és gonosz fickónak megismertelek; az én jó skót kardom hegye már régóta közelebbi érintkezésbe jutott volna a te pogány sziveddel, habár ez a cselekedet éppoly lealacsonyító és nemtelen lenne is, mint hogyha - disznót szurnék le tiszta kardommal.

- A vadkan közeli rokona a disznónak! - felelte a cigány hetykén, kiállva Quentin éles, kutató pillantását anélkül, hogy gunyos arckifejezése és közömbössége a legcsekélyebb mértékben megváltozott volna. - Sokan büszkék rája és örülnek neki, ha ilyen állatot megölhetnek.

Elcsodálkozva ez ember talpraesett válaszán s attól tartva, hogy az ő legtitkosabb lelkivilágát is jobban ismeri, mint amennyire az reá nézve kívánatos volna; Quentin hirtelen félbeszakította a társalgást, amiben nem tudott föléje kerülni a cigánynak - s most már a hölgyekhez csatlakozott, hogy megszokott helyét azok oldalán elfoglalja.

Említettük már, hogy Quentin és a hölgyek közt bizonyos mértékben bizalmas viszony fejlődött ki. Hameline grófnő, mikor megbizonyosodott arról, hogy Quentin nemes származású, máris mint egyenrangú féllal bánt vele, a noha Izabella tisztelete nem nyilvánult meg ily mértékben megmentője iránt, mindazáltal Quentin igen sok jeltől arra következtetett, hogy az ő jelenléte és társasága éppen nem közömbös reá nézve.

Ezuttal azonban komor hangulatban haladt Quentin a két hölgy oldalán, akiknek fel is tűnt szokatlan viselkedése.

- A mi ifju hősünk, alighanem farkast látott - jegyezte meg Hameline grófnő a régi babonára célozva - azért némult el a nyelve.

- Hogyha azt mondta volna a grófnő, - gondolta magában Quentin, de kimondani a viláért sem merte - hogy rókanyomra akadtam, akkor közelebb jutott volna az igazsághoz.

- Talán bizony rosszul érzi magát, Signor Quentin? - kérdezte Izabella annyi részvétellel hangjában, hogy maga is elpirult bele, mert érezte, hogy ezzel immár átlépte azt a határt, amelynek pedig meg kellett volna maradnia köztük.

- Alighanem a szerzetes testvérekkel együtt mulatott! - jegyezte meg Hameline grófnő. - A skótok e tekintetben hasonlítanak a németekhez: jókedvüket mind elföcsérlik a rajnai bor mellett; este botorkáló lábbal fognak a táncba; reggel pedig magukkal viszik fejfájásukat a hölgyek szobájába.

- Szép hölgyeim - nem érdelem ezt a szemrehányást! - felelte szomorúan Quentin. - Azok a derék szerzetesek jóformán az egész éjszakát imádkozással töltötték, ami pedig engem illet; mindössze egy pohár gyöngye vinkót ittam.

- Bizony még alighanem a sovány vacsorától van ilyen rosszkedve - mondotta Izabella grófkisasszony. - Viduljon hát föl Signor Quentin! Jöjjön csak a mi öreg Bracquemonnt-kastélyunkba egyszer! Én öntöm tele a serlegét mégpedig olyan borral, amilyen még a Rajna mentén sem terem!

- Egy pohár viz, nemes hölgy az - Ön kezéből!

Quentin többet nem tudott mondani: a hangja reszketett, Izabella azonban folytatta a beszédet, mintha észre sem vette volna azt a végtelen gyöngédséget, amelyet annak az egy szónak: Ön - hangsúlyozása kifejezett.

- Azt a bort, - folytatta Izabella - még nagyatyám: Gottfried rajnai gróf szüretelte és raktározta el kastélyunk pincéjében.

- Az én hazám borairól nem sok jót mondhatok, Madame! - felelte Quentin. - Ami azonban hazám szeplőtlen becsületét illeti, megmutatom, hogy önök bizvást rám bízhatják magukat, legyen bár olyan jelentéktelen személy, aki ennél az ünnepélyes fogadalomnál zálogul önöknek többet nem adhat.

- Ön nagyon titokzatosan beszél, ifju barátom! - jegyezte meg Hameline grófnő. - Talán bizony tudomása van már valami közeli veszedelemről, amely bennünket fenyeget?

- Én ezt már egy órával ezelőtt kiolvastam a szeméből, Quentin - mondotta Izabella. - Szent Szüz! Ugyan mi lesz velünk?

- Semmi más, hölgyeim, csak az, amit önök is kívánnak! - felelte bizakodó hangon Quentin. - De azért szükségét látom annak, hogy föltegyem a kérdést: megbiznak-e bennem teljesen, hölgyeim?

- Hogy megbizunk-e? Kétségkívül! - felelte Hameline - De miért e kérdés? Avagy mi tekintetben óhajtja ezt tudni, Quentin?

- Ami engem illet, én teljesen megbizom önben, Quentin - felelte Izabella. - Hogyha még ön is meg tudna csalni bennünket: - akkor én hűségben soha többé nem hinnék e földön!

- Szép hölgyeim, önök most nagy igazságot szolgáltatottak nekem! - mondotta Quentin örömmel - A szándékom ugyanis az, hogy eredeti utirányunkat megváltoztatom s a Maas-folyó balpartján haladunk egyenesen Lüttich felé, ahelyett, hogy Namur-t érintenők. Igaz ugyan, hogy ezt Lajos király parancsa s a vezetőnknek adott utasítások ellenére cselekszem, de teszem azt egyedül azért, mert a kolostorban arról értesültem, hogy a Maas jobbpartján rablók portyáznak és hogy burgundi csapatok vannak utban azok elpusztítása céljából. Mindez

aggodalommal tölt el engem az önök biztonságát illetően. Adják tehát beleegyezésüket, hölgyeim, hogy az eredeti tervtől eltérhessek.

- Máris birja teljes beleegyezésemet! - felelte Izabella.

- Kedves hugom - mondotta Hameline - én is, mint te, teljesen megbízom ez ifju ember jóindulatában; de ezzel mink átlépjük azokat az utasításokat, amelyeket Lajos király kötött a lelkünkre olyan szigoruan.

Izabella és Quentin azonban néhány szóval meggyőzte Hameline grófnőt annak szükségességéről, hogy a fönnebb említett okok miatt az eredeti tervet okvetlenül meg kell változtatniok.

Quentin ezután a cigány mellé lovagolt, aki most is teljes közömbösséget mutatott, figyelmeztetését figyelemre sem méltatta s kérdéseire olyan egykedvü válaszokat adott, mintha egyetlen barátságtalan szó nem esett volna köztük.

- Ez a kutya pogány - elmélkedett Quentin - most nem vicsoritja reám a fogát, mert azt hiszi, hogy ezuttal egyszer s mindenkorra végezhet velem. De lássuk csak: nem lehetne-e ezt a gazembert a saját fegyverével megverni?

- Derék Hayraddin! - szólította meg a cigányt Quentin. - Immár tiz nap óta utazol velünk, de még nem bizonyítottad be jártasságodat a jövendölésben, amely művészetedet eddig még valamennyi kolostorban, ahol megszálltunk, kéretlenül is fitogtattad - habár jutalmul kénytelen voltál egy éjszakát a szénapadláson tölteni!

- Eddig még sohasem követeltél tőlem próbatételt! - felelte egykedvüen a cigány - Te is ugy teszel, mint mások, akik a misztériumokhoz nem értenek, nevetségessé akarják tenni tehát.

- Hadd látom hát, hogy mit tudsz? - mondotta Quentin lehuzva kezéről a keztyüt s oda nyújtotta a cigánynak.

Hayraddin figyelmesen vizsgálgatta Quentin tenyerének vonalait, minden egyes domborulatát és mélyedését.

- Ez a kéz kiáltott fáradalmakról és veszedelmekről tanuskodik - mondotta a cigány. - Nyomait látom a kardfogásnak, de az imakönyv csattja nyomásának is.

- Hát igen, ez a multamra vonatkozik - felelte Quentin. - Ezt bárkitől megtudhattad. De mondj valamit a jövőmről!

- Ez a fővonal - mondotta Hayraddin - nem törik meg rögtön, hanem csak az életvonallal együtt, amellyel azután párhuzamosan halad, - nagy szerencsét jelent a házasságban; a szerencsés szerelem révén nagy befolyásra és gazdagságra tesz szert.

- Efféle általános érvényü ígéretet bárkinek megadhatsz, aki a te tudományodhoz folyamodik, Hayraddin, - mondotta Quentin.

- Amit én most mondtam neked, az épp annyira bizonyos, mint az, hogy téged közeli nagy veszedelem fenyeget - folytatta a cigány rendületlenül. - Erre én abból a fényes, vérpiros vonalból következtetek, amely ezt a vonalat, ni, keresztben metszi, de amely egyuttal kardvágásokra és más egyéb véres küzdelemre is mutat, mely veszedelmekből téged csak egy igaz, hü barát közbelépése fog megmenteni.

- Ez alighanem - te vagy, Hayraddin! Ha! Ha! - mondotta Quentin szinte akaratlanul, az jutván az eszébe, hogy ez a cigány így akar visszaélni az ő hiszékenységével, önmagának pedig hirnevet akar szerezni azzal, hogy előre megjósolja következményeit saját árulásának.

- Az én tudományom nem terjed ki saját magamra - felelte a cigány.

- E tekintetben az én hazám jövőmondói tultesznek rajtatok - mondotta Quentin - mert azok önmaguknak is tudnak jósolni és megérik a veszedelmeket, amelyek fenyegetik őket. Én mindjárt bebizonnyom neked, Hayraddin. Az a veszedelem, amelyről te említést tettél, a Maas-folyó jobbpartja felől fenyeget engem. Én tehát ezt a veszedelmet elhárítom magam felől úgy, hogy egyszerűen a folyó - balpartján folytatom az utat.

Hayraddin szemrebbenés nélkül hallgatta ezt a beszédet, s továbbra is a legnagyobb közömbösséget tanusította, amit Quentin a történetek után, nem tudott magának megmagyarázni.

- Hogyha ezt a tervedet végrehajtod - jegyezte meg a cigány - akkor a te sorsod veszedelmes válsága az én sorsomat éri.

- De hiszen csak az imént mondtad, hogy tennem magad sorsát nem tudott megjósolni!

- Oly értelemben nem tudom, mint ahogy a tiédet is megjósolom, - felelte a cigány. - De aki csak egy kissé is ismeri Lajos francia király jellemét, annak könnyű eltalálni, hogy felkötött engem, mert neked úgy tetszett, hogy eltérj attól az utvonaltól, amelyet számodra kijelölt.

- Hogyha mink szerencsésen elérjük utazásunk célját - felelte Quentin - akkor ennek veszedelme megszűnik, s az eredeti utiránytól való eltérés nem tekinthető a parancs megszegésének.

- Az esetben igen, hogyha te bizonyos vagy abban, hogy a király ennek a zarándokutnak nem *másfajta* befejezését forgatta elméjében, mint amilyennel téged megbízott.

- És mi lehetne az a *másfajta* befejezés, amire a király gondolhatott? - kérdezte Quentin megütközve. - És mi okon gyanítod azt, hogy neki más célja lett volna ezzel a zarándokuttal, mint az, aminek előttem a parancs kiadása alkalmával kifejezést adott?

- Annál a nagyon egyszerű oknál fogva - felelte a cigány, - hogy mindazok, akik a legkeresztényebb király jellemét csak egy kicsit is ismerik, jól tudják, hogy azt a célt, amelyet igazán el akar érni s amit nagyon a szívében visel - éppen nem szívesen hangoztatja. Tegyük föl például, hogy a mi kegyes uralkodónk tizenkét követet küld ki idegen uralkodókhoz; egy esztendővel hamarabb tegyék a hurkot a nyakamra - ha nem úgy van, hogy tizenegy megbízólevél megírásakor több titkolt szándék maradt a tintatartó fenekén, mint amennyit a toll abban a megbízólevelekben elárult.

- Ugyan mi közöm nekem a te gyanúsításaidhoz? Az én kötelességem kétségtelen. Én a hölgyeket köteles vagyok Lüttichbe kísérni és én ennek a kötelességnek úgy vélek a legjobban megfelelni, ha a kijelölt utirány helyett a Maas balpartján folytatom az utat. Különbösen is, ez az egyenes és közvetlen ut Lüttich felé. Ha átkelünk a folyón, akkor csak időt veszünk vele és ok nélkül fáradunk. Hát miért vállalkozzam én erre?

- Mert a zarándokok, akik azt állítják, hogy Köln a céljuk, nem a Maas balpartján haladnak végig, és így a hölgyek utiránya meghazudtolja az állítólagos rendeltetési helyet.

- Hogyha bennünket e miatt kérdőre vonnak - érvelt tovább Quentin - akkor egyszerűen azt adjuk okul, hogy értesülésünk szerint, a folyó jobb partján Vilmos márkgróf katonái, esetleg kóbor landsknechtek veszélyeztetik az utakat s ez a körülmény készített bennünket arra, hogy a folyó balpartján maradjunk.

- Akkor hát - ahogy tetszik, Signor! - felelte a cigány - Ami engem illet, én kész vagyok önöket a folyó balpartján is éppoly szívesen kalauzolni, mint ahogy kötelességem lett volna azt tennem a jobbparton. A felelősség kérdését azonban intézze majd el ön a királlyal!

Quentin megörült, hogy a cigány ilyen könnyedén belenyugodott az ő tervébe, mert mégis csak legjobb helyen volt a cigány az ő kezeügyében, ahol állandóan megfigyelhette, míg hogyha kibocsájtotta volna a keze közül, bizony még a nyakára hozhatná a szakállas márkgróft, valahol az uton, meglepetésszerűen.

Most már azután egyenesen és gyorsan haladt a kis menet a Maas balpartján végig s már másnap reggel szerencsésen elérték utazásuk végcélját. Lüttichben azonban arról értesültek, hogy a püspök - megrendült egészségi állapotára való hivatkozással, de inkább a nyugtalan-kodó polgárok mozgalmától való félelmében - ezidőszerint a kies fekvésű Schönwald-kastélyban időzik, amely körülbelül egy mértföldnyire fekszik Lüttichtől.

Mikor Quentin karavánja a kastélyhoz közeledett, a főpap épp a körmenettel tért vissza a szomszédos városból, ahol a nagymisét szolgáltatta. Papok, polgárok és a magas katonai személyiségekből álló fényes csapat valóban szép és lélekemelő látványt nyújtott, amint a széleshátú folyó zöld pázsitos partján végighaladt s a püspöki rezidencia csucsives kapuzata alatt elvonult.

Amikor a kastély közelébe értek, Quentin és a hölgyek is úgy vették észre, hogy a nagy fény és pompa mellett bizony olyan intézkedések nyoma is látható, amely arra mutatott, hogy a kastély biztonsága nem a legmegbízhatóbb. A püspöki katonák erős őrsége állotta körül a kastélyt és a környékét, s különben is annak egész külseje arra mutatott, hogy a nemes egyházi férfiú valamely fenyegető veszedelemtől tart; ez a tudat készítette őt arra, hogy teljesen háborus védelmi intézkedésekkel vétesse körül magát.

A két Croye grófnőt, miután Quentin bejelentette őket, bevezették a nagy fogadóterembe, ahol a püspök kitüntető szívélyességgel fogadta őket, kisebb udvarának élén eléjük járulván. Bourbon Lajos, Lüttich uralkodó püspöke, valóban nemeslelkű és jószívű herceg volt, aki mindvégig és mindenkor megőrizte a Bourbon-család szabadelvű, de nemes életfelfogását, noha magánélete nem szoritkozott mindig szigoruan az egyházi férfiak számára megvont szűk határok közé. Amennyire a szomszédos uralkodó hercegek épp ennél a kissé szabados életrendjénél fogva kedvelték, épp annyira rossz szemmel nézték az alattvalói, kiknek elégedetlenségét ez a körülmény még inkább fokozta.

Bourbon Lajos püspök hü szövetséges társa volt a burgundi hercegnek; mi több: szinte hűbérese ennek a nagyravágyó uralkodónak, aki viszont mindannyiszor a pártjára állott, valahányszor a püspök a segítségéhez folyamodott; és tette ezt Károly burgundi herceg mindig készséggel és az őt jellemző vad tüzzel és hevességgel. A burgundi herceg azt szokta mondani, hogy Lüttichet a sajátjának tekinti, a püspököt pedig testvérének. És ehhez némileg joga is volt, hiszen a burgundi herceg első felesége a püspök huga volt. Aki tehát a püspököt megsértette, annak a burgundi herceggel gyült meg a baja. Hogy ez a fenyegetés nagy veszedelmet jelentett, tudta azt mindenki, aki a burgundi herceg hirtelen és erőszakos természetét ismerte, csak éppen a lüttichi gazdag és gögös polgárok nem ijedtek meg tőle.

A püspök a hölgyeknek készségesen megígérte, hogy érdekükben közben jár, amit a burgundi herceggel való barátság révén könnyűszerrel meg is tehetett volna és pedig annál könnyebben, mert az Izabella számára kijelölt vőlegény, Signor Campobasso, alighanem rossz fát tett a tüzre, mert a burgundi herceg kegyeiből az utóbbi időben jóformán egészen kiesett. Megígérte tehát, hogy teljes befolyásával a hölgyek pártjára áll, de az a mély sóhaj, amely eközben ajkáról elröppent, arra mutatott, hogy az ő hatalma és befolyása jóval kisebb, mint amennyire a szavaiból következtetni lehetett.

- Kedves testvéreim - mondotta a püspök kenetteljes hangon - Isten őrizzen meg attól, hogy én a bárányt a farkasnak, nemes hölgyeket a durva férfiak önzésének szolgáltassam ki! Én a béke embere vagyok, noha otthonomat ezidőszerint fegyveresek sorfala veszi körül. De legyenek önök, hölgyeim, meggyőződve arról, hogy biztonságukról éppoly hathatósan gondoskodom, mintha csak a magaméról volna szó. És hogyha a helyzet mégis rosszabbra és veszedelmesebbre fordulna: akkor is gondom lesz arra, hogy biztos kíséret mellett önöket Németországba küldjem. Abbeli óhajuknak azonban, hogy helyezzem önöket valamely kolostor védelme alá, sajnos, ezidőszerint nem tehetek eleget, mert Lüttichben Béliál fiainak immár

akkorára nőtt a hatalma, és befolyása, hogy az én hatalmam mindössze e kastély kerületére szoritkozik és csapataim harcvonaláig terjed. Itt azonban szívesen látom önöket s a kíséret tagjainak sem lesz oka panaszra, főként pedig ennek az ifjunak, akit önök oly nyomatékosan ajánlottak figyelmembe, s akire én áldásomat adom.

Quentin ekkor féltérdre ereszkedett és úgy fogadta a püspök áldását.

- Ami pedig önöket illeti, hölgyeim, - folytatta a püspök - vendégszeretetébe fogadja önöket hugom, Izabella, trieri alapítványi hölgy, avagy választhatnak önök lakást másutt is, de mindenütt tiszteletben és kiváló figyelemben részesülnek, még az olyan jókedvű és vig legényember hajlékában is, mint amilyen a - lüttichi püspök.

E szavak után a püspök a hölgyeket bevezette a huga lakosztályába, míg a püspöki udvarmester, egy diakónus, aki afféle félig pap, félig polgárember és tisztviselő volt, Quentint vendégelte meg bőkezűen a püspök utasításának megfelelően. A kíséret többi tagjait már azután az alsóbbrendű szolgálóknak vette pártfogása alá, de ezeknek sem lehetett okuk panaszra.

És mindezek közepette Quentin kénytelen volt észrevenni, hogy Hayraddin cigány jelenléte - bármily sok okot adott is a megbotránkozásra az utközben érintett kolostorokban - ennek a gazdag, ugyszólván világi főpapnak az udvarában megütközést nem keltett, sőt annyira elhalványodott, hogy szinte senki sem hederített rá.

MÁSODIK FEJEZET.

Elszakítva Izabella grófkisasszonytól, kinek tekintete olyan sokáig volt az ő vezérlő csillaga, szívében Quentin olyan ürességet és elfogódottságot érzett, amelyet hányt-vetett életében eddig még sohasem. A bizalmas és elkerülhetetlen érintkezésnek természetesen véget kellett érnie akkor, amikor a grófnők megbízható fedél alatt, az ő védelme alól kikerültek. Mert hiszen mi joga kívánhatta volna Izabella azt, hogy a fiatal, csinos apród, mint amilyen Quentin volt, még ezután is a kíséretében maradjon?

A válasz gondolatával csupán azért, mert az ugysem kerülhető el - nem tudott Quentin már csak azért sem megbarátkozni, mert nemesi büszkesége is tiltakozott az ellen, hogy őt, mint közönséges postáslegényt vagy kísért, egyszerűen elbocsássák, miután a kötelességét megtette. A szeme azonban azt is elárulta, mennyi fájdalmat okoz neki összeomlása azoknak a büszke légyáraknak és vérmes reményeknek, amelyeket utközben annyi szeretettel épített föl magának. Férfias lelkierővel igyekezett legyőzni csüggettségét és fájdalmas érzéseit, s elvonulva abba a mélyedésbe, amelyet annál az ablaknál szemelt ki, amelyen Schönwald-kastély nagy gótikus terme kapja a világitást, tompa érzéketlenségbe és töprengésbe merült szomorú sorsa miatt, amely nem juttatott számára sem magas rangot, sem annyi vagyont, hogy merész tervét megvalósíthatná.

Hovatovább azonban természetes jókedve mégis csak visszatért, amit nagyon elősegített egy régi történet olvasása, amely abban az időben jelent meg Strassburgban s amely könyv most is az ablak párkányán hevert. A könyv címlapján ezek a szavak olvashatók:

*Hogyan gyulladt az apród egykoron
A magyar király leánya iránt szerelemre.*

Quentin ennek a történetnek az olvasásában volt elmerülve, amely sok tekintetben annyira illett az ő sorsára is, mikor valaki megérintette a vállát; föltekintett s - Hayraddin cigányt pillantotta meg maga előtt.

Hayraddin látása sohasem okozott valami nagy örömet Quentin-nek, most pedig, amidőn legutóbbi árulása tisztán állott előtte, határozottan gyűlölte; komolyan, szinte haraggal nézett tehát föl reá s kérdőre vonta, hogyan merészel egy keresztény nemes embert még ujjal is megérinteni!

- Abból az egyszerű okból - felelte a cigány - mert tudni akartam, vajjon a keresztény nemes ember a tapintó érzékét is úgy elvesztette-e, mint a hallását és a látását. Közel öt perc óta állok itt és szólítottam önt a nevére, ön azonban állandóan a pergamen-írásra függesztette a tekintetét, amelynek mintha az a varázsereje volna, hogy embereket szoborrá tud változtatni s ez a csodatétel önnel már beteljesedett.

- Nos, mit kívánsz tőlem? Beszélj, de gyorsan!

- Amit minden ember kíván, ha teljesítette a szolgálatát, - felelte a cigány. - Azt a tiz aranykoronát kérem, amely nekem a kalauzolásért bér címén kijár.

- Mily szemtelen vagy, hogy még jutalmat is követelsz és nem elégedel meg azzal, hogy meghagytam nyomorult életedet! - felelte Quentin foghegyen. - Terved ugyanis az volt, amint te magad is jól tudod, hogy a hölgyeket utközben elárulod.

- De mégsem árultam el őket! Ha megtettem volna, akkor nem öntől vagy a hölgyektől követelnék én jutalmat, hanem attól, akinek haszna lett volna abból, hogy a hölgyek a Maas jobbpartján folytassák utjokat. Akinek tehát én szolgálatot tettem, annak kell engem jutalmaznia is!

- Hát nesze, itt van a béred, és takarodj vele együtt a pokolba! - kiáltotta fölháborodva Quentin, miután kifizette neki a bérét, lévén ő egyuttal majordomus, akinél pénz is volt utólagos elszámolásra.

- Most már azután mehetsz az »Ardennek vadkanjához«, vagy akár a pokolba. De azt mondom neked, hogy többé a szemem elé ne kerülj, ha kedves az életed!

- Az Ardennek vadkanjához? - ismételte a cigány, minden szót külön hangsúlyozva, és elcsodálkozva, amit még az arcáról is le lehetett olvasni. - Akkor hát nem alaptalan gyanakvás, sem puszta sejtelem indította önt, nemde, arra, hogy az utirányt megváltoztassa? Hát lehetséges-e? Hát más országban vannak olyan jósek, akik jobban értenek a jövőmondáshoz, mint mink, cigányok? Mert hiszen a szomorufüz, amely alatt mi beszélgettünk, csak nem lehetett az árulónk?... De nem! Oh, mily ostoba voltam is én! Most - most jövök rá!... Mikor a menet ott haladt el ama szomorufüzfa mellett, ön rápillantott. Persze, a fa nem tud beszélni, da ágai közt rejtőzhet ám valaki, aki hallgatózott. Jövőre nézve óvatosabb leszek s a hasonló beszélgetéseket majd csak a nyílt térségen fogjuk lebonyolítani, ahol még bogáncskóró sem terem, amely alatt egy skót kém meg tudna lapulni. - Ha! Ha! Ha! A skót a cigányt a saját fegyverével verte meg! Hanem hát azt is tudd meg ám, Quentin Durward, hogy az én tervemmel együtt a saját szerencsédet is keresztülhuztad! Mert az a szerencse, amit én a tenyeredből jósoldtam neked, a te nyakasságod nélkül beteljesedett volna ám! Még csak annak a kijelentésével tartozom, hogy én, azért a Cher-parti eseményért, még továbbra is lekötöleztetted vagyok. A szitkot és a fenyegetéseket eltűröm, mert a jó és a rossz szó - üres beszéd, elszuhanó szellő, amit semmiféle mérlegen nem lehet lemérni. De nem tanácsolom, hogy tettelegességre vetemedjél velem szemben, mert ez már azután igazán lerontaná az irántad érzett hálámat, aminek azután te látnád a kárát. Most pedig, egyelőre, élj boldogul! A Croye grófnőktől is el akarok bucsuzni.

- Te akarsz a hölgyek elé jutni - kiáltott föl Quentin megütközve - akik itt ugyszólván elrejtőznek a világ elől a püspök hugának védelme alatt! De hiszen az - lehetetlen!

- Marthon, a komorna, már vár is engem, hogy eléjük vezessen, - felelte a cigány alattomos mosollyal - s éppen ez ok miatt, bocsáss meg, kérlek, hogy ily sietve távozzam.

És ezzel már menni készült, de mindjárt vissza is fordult és komoly, nyomatékos hangon így szólt:

- Nagyralátó reményeidet én ismerem. Merészek ugyan, de nem elérhetetlenek, föltéve, hogy - én is előmozdítom azokat! Ismerem aggodalmaidat is; intsenek azok óvatosságra, de meg ne félemlítsenek téged! Valamennyi nő - meghódítható. A »gróf« cím csak egyszerű melléknév, amelyet könnyen oda lehet biggyeszteni a - Quentin Durward név elé, mint ahogy a hercegi címet - Károly, a királyi címet - Lajos neve mellé.

Még mielőtt Quentin a cigány e szavaira megadhatta volna a kellő választ, Hayraddin eltűnt; Quentin hiába rohant utána, hogy utolérje, az már akkorra messze járt valahol, mert a püspöki palotának minden zegét-zugát ismerte, míg Quentin most volt benne először. De azért Quentin fáradhatatlanul üldözte a cigányt, miközben egy lépcsőhöz érkezett, amely a kerti fasorra nyíló ajtónál ért véget. Itt egy pillanatra láthatta ugyan a cigány alakját, de azután egy távolabbi folyosó bejáratánál eltűnt a szemei elől.

Quentin kémlelve tekintett szét a részint védőfalakkal, részint magas épületekkel övezett kertben, míg végre az egyik fasor végén ajtót pillantott meg, amely előtt Hayraddin még egyszer megállt, a kezével üdvözlést intett üldözőjének, majd eltűnt a mögött az ajtó mögött, melyet csakugyan Marthon komorna nyitott ki. Így hát az a nyomorult cigány csakugyan bejuthatott Croye grófnők lakosztályába!

Quentin dühösen harapott az ajkába és hibáztatta önmagát, amiért a cigány árulását elhallgatta a grófnők előtt; az a bizalmaskodó, gőgös hang, amellyel Hayraddin megigérte, hogy reményeinek megvalósításában segítségére lesz - még inkább fokozta elkeseredését ez ember iránt. Mi több: egyenesen attól félt, hogy ez az álnok ember még végkép meghiusítja reményeit... Ilyen és ehhez hasonló gondolatok kergetőztek az agyában, elhatározásra azonban nem tudott jutni. Az a haszna megvolt, hogy most már tudta, hol laknak a grófnők; megvárja tehát egy ízben Marthont s általa bebocsájtatást kér a grófnők elé, ha másért nem, hát azért, hogy vigyázatra intse őket a cigánnyal szemben.

Mialatt így töprengett Quentin, egy idősb férfi lépett eléje és udvarias, szinte émelygős hangon arra figyelmeztette, hogy ez a kert nem nyilvános terület és hogy azt kizáróan a püspök és magas, vendégei használhatják. A derék férfit többször is bocsánatot kért tőle, amiért meg merte szólítani s meglátszott rajta, hogy szeretne beszélgetésbe elegyedni vele, Quentin azonban ehhez egy csöpp kedvet sem érzett magában, hanem gyors léptekkel távozott a kertből s hamarosan azon vette észre magát, hogy Lüttich város kellő közepén van. Alig néhány percnyi séta után olyan érdekes és soha nem látott kép tárult a szeme elé, amely hamarosan feledtette vele a cigánnyal való jelenetet, sőt egy pillanatra még Izabella arca is elhalványodott lelki szemei előtt. Az uccák szüntelenül változó képe; a dus kirakatok; a nyüzsgő sokaság s az élénk kereskedelmi forgalom valósággal lenyűgözték Quentin figyelmét. Megpillantván Szent Lambert ódon, híres templomát, kedvet érzett magában, hogy ott misét hallgasson. Már éppen távozni készült, mikor nagy csodálkozására azt vette észre, hogy az előkelő, gazdag polgárok apraja, nagyja szinte kivétel nélkül rája figyel, őt bámulja és hogy nézésükben nemcsak pusztán kíváncsiság, hanem bizonyos tisztelet is nyilvánul a személye iránt. Csakhamar sűrű embergyűrű vette körül, amely egyedül őt bámulta s lépésről lépésre követte; végre is ezt a feléje irányuló kíváncsiságot megunva, Quentin most már igyekezett a sokadalomból kiszabadulni.

Mikor maga körül széttekintett, hogy hol találhatna egerutat, amelyen át megszökhetnék, tekintete egy barátságos külsejű, erőteljes férfi alakján pihent meg, akit ő - bársonyruhájáról és aranyláncáról ítélve - tekintélyes polgárnak vagy előkelő városi tisztviselőnek tartott; ehhez fordult most Quentin s megkérdezte tőle, vajjon nem a külsejét találják-e annyira különösnek, hogy mindenki őt bámulja, avagy talán szokása az a lüttichi polgároknak, hogy a falaik közé tévedt idegent ennyire megcsodálják!

- Szó sincs róla, Signor! - felelte a tekintélyes polgár. - Sem az egyik, sem a másik eset nem forog fenn. Most pedig, miután beszélni is hallottam, feltevésünkben csak megerősödünk.

- Védőszentemre, Szent Quentin-re mondom, hogy én most még kevésbé értem az önök viselkedését! - felelte Quentin.

- Nos, nem illik ugyan, hogy mi észrevesszük azt, amit ön titkolni akar - felelte a polgár -, de akkor miért kíváncsi ön arra, hogy mit csodálunk mi meg önön? Tudjuk, hogy Saint-Pol gróf a mi javunkat akarja és hogy ezidőszert a városban tartózkodik.

- Lelkemre mondom, - felelte Quentin -, hogy ti tévedtek, derék polgárok, mert én mit sem tudok Saint-Pol grófról.

- Isten ments, dehogy is akarjuk mi önt kikérdezni! Bizalmasan azonban megsugom, hogy a nevem: Pavillon!

- De mi közöm nekem önhöz, Pavillon ur?

- Semmi, éppen semmi! Ezzel csak azt akartam tudtára adni, hogy én méltó vagyok az ön bizalmára. De ime, itt van társam: Rouslaer!

Rouslaer most Quentin elé lépett. Jól táplált tisztviselő volt, tekintélyemelő pocakkal; körülnézett, majd szemrehányó hangon, halkán ezt mondotta társának, Pavillon-nak:

- Ez a hely nem alkalmas a beszélgetésre. Nálam, vagy a te házában bizonyára jobban érzi majd magát ez az ur s egy pohár cukros rajnai bor is akad. Ott azután már nyugodtan meghallgathatjuk, mi ujság a mi derék barátaink és szövetségeseink táborában, akiket mink, mint becsületes flamandok, szívéből szeretünk.

- Én semmiféle ujságot nem mondhatnék önöknek, uraim, - felelte Quentin türelmetlenül. - Bort nem iszom és mindössze az a kérésem, oszlassák szét a tömeget, hadd távozzam e városból olyan nyugodtan, mint amily békés szándékkal én a lábamat ide betettem.

- Hogyha ön oly annyira ismeretlen akar maradni - felelte Rouslaer - miért viseli a csapatjának jelvényét?

- Miféle jelvényt? - kérdezte Quentin megütközve. - Önök itt mindnyájan érdemes és tekintélyes polgáremlőknek látszanak; de Szent Andrásra mondom, hogy vagy önöknek ment el az eszük, vagy hogy engem akarnak bolonddá tenni.

- Teringettét! - mondotta Pavillon. Ez az ifju ember utoljára még magát Szent Lambertet is letagadja. A királyi testőrség ijjászain kívül ki viseli még a sapkáján a Szent András keresztet és a liliomot?

- Tegyük föl, hogy csakugyan a királyi testőrség tagja vagyok, hát mi van azon csodálni való, hogy én az én csapatom jelvényét viselem?

- Ah, bevallotta! - kiáltották oda Rouslaer és Pavillon a tömegnek, amely örömtől sugárzó arccal állotta őket körül. - Bevallotta! Lajos király testőrségének ijjásza - Lüttich szabadságának védelmezője!

Most már azután általános ujjongás támadt, amelyből kihallatszottak ezek a szavak:

- Éljen Lajos, francia király! Éljen a skót testőrség! Szabadság, kiváltságos jog kell nekünk, vagy a - halál! Nem kell az adó! Éljen az Ardennek vadkanja! Le, Károly burgundi herceggel! Kárhozat a Bourbon püspöknek és uralmának!

És ebben a süketítő zajban s e kavarodás közepette Quentin időt és módot talált arra, hogy tervet eszeljen ki: mit csináljon és hogyan viselkedjék e váratlanul bekövetkezett eseményekkel szemben.

Quentin ugyanis mindeddig megfélemlített arról, hogy ahelyett a sisak helyett, amelyet Dunois kardja csaknem ketté vágott a fején, Crawford lord parancsára egy acéllemezzel bélelt sapkát tettek a fejére, amelyet Lajos király skót testőrei szoktak viselni. Az, hogy egy ilyen skót testőr nyilvánosan mutatkozott Lüttich uccáin, a derék polgároknak azt a biztos hiedelmet keltette, hogy Lajos király immár nyíltan az ő pártjukra állt, az ügyüket hajlandó támogatni, s ennek az ijjásznak a megjelenése kézzel fogható bizonyítéka Lajos állásfoglalásának; sőt már arra is gondoltak - noha bizonyítékaik nem voltak - hogy a király segédcapatai már a város felé közelednek.

Quentin érezte, hogy ezt az általánosan elterjedt s immár a köztudatba átment hiedelmet megcáfolni nem tudja, de nem is akarta, mert az egyenesen veszedelmes lett volna szemben a reménykedő és türelmetlenkedő tömeggel. Elhatározta tehát, hogy a legelső alkalommal egérutat igyekszik nyerni és egyszerűen kereket old. Csakhogy a nép körülfogta s diadallal kísérte a városházára, ahol már a város legelőkelőbb polgárai összegyűltek, hogy a híreket, amiket ők várva-vártak, hallhassák és hogy a királyi testőrt illő módon megvendégléjk.

Két barátja: Pavillon és Rouslaer, alighanem a város két szindikusa, karonfogta Quentint s elindult a menet a városháza felé, élén véres taglóval a kezében Nickel Block, a mészáros-testület vezérférfia s utána a különféle iparos-céhek képviselői. Ezek közül megszökni, teljes lehetetlenség volt. Cselhez folyamodott tehát.

Két kísérijének, akik még mindig erősen tartották a karját, előadta, hogy ez a skót sapka voltaképpen csak véletlenül került a fejére, mert az eredeti fejdőjét, amellyel utnak indult, utközben ellopták; módfelett sajnálja, hogy ily ártatlanul került az általános érdeklődés középpontjába, ami egyáltalán nem volt szándéka és különben is, amit mondani tud, nem tartozik a nagy nyilvánosság elé, mert az ellenkeznek Lajos király akaratával s azt legföljebb Mynheer Rouslaer és Mynheer Pavillon fülehallatára hajlandó közölni.

Nosza, több se kellett ennek a két hiu demagógnak, akikre Quentin szavai varázslatos erővel hatottak! Készséggel elfogadták tehát Quentin ajánlatát, mely szerint ő most távozik Lüttichből, de éjszaka titokban visszatér s Rouslaer házában ismét találkoznak. Quentin habozás nélkül bevallotta, hogy a püspöki kastélyban van a szállása, ahová azzal az ürüggyel hatolt be, hogy a francia királytól üzenetet hozott; igazi küldetése azonban Lüttich polgárainak szól, akikhez a király az üzenetét intézte. Az üzenet közvetítésének ez a kacsaringós módja annyira megfelelt Lajos király jellemének, hogy azon a lüttichiek még csak nem is csodálkoztak, annál kevésbé kételkedtek benne.

Eközben a tömeg Pavillon mester háza elé érkezett, amely a főuccára nézett ugyan, de hosszú kertje révén, amelyben nagy cserzőműhely volt, a Maas-folyóra támaszkodott. Pavillon ugyanis becsületes timármester volt. Természetesen, Pavillon betessékelte Quintint vendégszerető házába, amit a néptömeg lelkesült udvariassággal fogadott, majd lassankint elvonult. Quentin-nek első dolga az volt, hogy skót sapkáját kicserélje egy timársapkával s ruhája fölé köpenyt terített. Pavillon ellátta őt utlevéllel, hogy tetszése szerint közlekedhessék a városban és a városon kívül a nap bármely szakában, majd rábizva vendégét leányára, egy csinos, barátságos flamand leányzóra s miután a szükséges utasításokat is kiosztotta: ő maga a városházára társaihoz sietett, hogy Lajos király küldöttjének elmaradását, valami okos ürüggyel kimagyarázza. Arra már nem emlékszünk, hogy a vezérürü micsoda hazugsággal tette bolonddá a többi birkát; de nem is fontos, hiszen misem könnyebb, mint a tömeget megtéveszteni, melynek elfogultsága a megtévesztést nagyon megkönnyítette.

Mihelyst Pavillon mester távozott, bájos leánya, Gertrud, gyakori elpirulások után s titkolt mosolyok közben - amik cseresznyepiros ajkához, szende kék szeméhez s áttetszően tiszta, fehér bőréhez valóban jól illettek - a csinos idegen ifjút a kert árnyas fasora alatt elvezette a folyóig, ahol már egy csónak várta Quintint. Minthogy a csinos Gertrud csakis németül tudott, Quentin - anélkül, hogy kár esett volna Croye Izabella grófkisasszony iránt való gyöngéd érzelmein - mélyen érzett háláját csak egy - csókkal tudta kifejezni, amit Gertrud ugyanolyan szerény hálával fogadott, mint amily illemtudással és csinnal Quentin adta azt.

Mialatt a csónak, két erős flamand timárlegény hatalmas evezőcsapásaitól hajtva, a Maas lomha hullámainak hátán a város erődtímenyei előtt elhaladt, Quentin-nek ideje volt azon törnie a fejét; hogyan adja elő lüttichi kiruccanásának élményeit a püspöknek! Mert elhatározott szándéka volt, hogy a látottakról jelentést tesz az ő szives házigazdájának, akit megtéveszteni becstelenségnek tartott volna; viszont a forradalmi hangulatról, amelyet a városban tapasztalt, úgy akart beszámolni, hogy a püspök megfelelő és hü képet alkothasson ugyan magának az őt fenyegető veszedelemről, de azért senkit se szolgáltasson ki bosszujának.

Mintegy félmérföldnyire a kastélytól szállt partra Quentin, de bármily közel volt is hozzá az estharang épp most kondult meg, jelezve a vacsoraidőt, - a rendes időben már nem érkezhett oda, mert a főbejárattal épp ellenkező oldalon szállván partra, a kastély körfalait meg kellett volna kerülnie. Visszaemlékezett, hogy a püspöki kert hosszú fasora végén egy ajtó van, amely alighanem errefelé nyílik. Csakugyan, az ajtót megtalálta, de feltűnt neki, hogy az ajtóval szemközt egy csónak ringatózik az árok vizén. Már épp a kisajtó felé közeledett, mikor az óvatosan kinyílt, s egy férfi lépett ki rajta, aki legott a csónakba ugrott s a csónakot a mély árok vizén hosszú póznával gyorsan terelte a tulsó part felé. Quentin jobban szemügyre véve

azt az embert, fölismerte benne a - cigányt, aki, egészen más uton, mint amelyen ő jött ide, elindult Lüttich irányában és csakhamar eltűnt a szeme elől.

No, most megint volt miről elmélkednie! Vajjon ez a pogány csavargó azóta mindig Croye grófnőnél időzött, s ha igen, mi indította azt a két hölgyet arra, hogy ezzel a gonosz fickóval egyáltalán szóba álljon? E gondolatától nyugtalanítva, Quentin most már elhatározta, hogy erre nézve fölvilágosítást kér a hölgyektől, akiknek egyuttal leleplezi Hayraddin árulását és figyelmezteti őket arra a veszedelemre, amely Lüttich város forradalmi hangulata miatt az ő pártfogójukat, a püspököt fenyegeti.

Ezzel az elhatározással lépett Quentin a főkapun át a kastélyba, melynek nagy termében már együtt találta az egész udvartartás személyzetét. Az asztal felső végén, a püspöki házikáplán mellett, egy hely üres volt, aki Quentint a szokásos: »Sero venientibus ossa!« - (Aki későn jön: a csontjait kapja) mondással fogadta, de azért a tányérját a legjobb inyenfalatokkal rakta tele.

Quentin illendőnek vélte, hogy késését megokolja; rövid szavakkal elmondta tehát, mily nagy kavarodást idézett ő elő akaratlanul is a skót testőrsapkájával a lüttichi derék polgárok közt, s humoros modorban adta elő, mint szabadult meg egy tekintélyes pohos polgár és ennek szép leánya segítségével az általános zürzavarból.

Csakhogy a társaság nem fogta ám föl ilyen humorosan a kalandot, mert szemmelátható volt rajta az aggodalom megnyilvánulása, s az eddig derüs hangulatot nyomott csend és szinte ünnepélyes szünet váltotta föl. Végre is a majordomus törte meg a csendet, komoly, szinte szomorú hangon mondván:

- Adja Isten, hogy minél hamarabb megláthassuk azt a száz burgundi lándzsás vitézt!

- Ugyan már hogyan lehet emiatt ennyire elszomorodni? - jegyezte meg Quentin elcsodálkozva. - Hiszen van önöknek szép számu edzett s a kardforgatásban jártas katonájuk, míg amazok ott csak csöcselék, amely a fegyveres erő láttára hanyatt-homlok megfutamodik.

- Ön nem ismeri a lüttichi polgárokat! - felelte a káplán. - Ezekről bátran el lehet mondani, hogy ők Európa legbüszkébb, legrakoncátlanabb népe. A püspök ellen forralt zendülés miatt burgundi Károly herceg két ízben is alaposan megfenyítette őket jogaik kiváltságaik és lobogójuk elkobzásával, legutóbb pedig Saint-Tron mellett verte tönkre őket, amikor is a lüttichiek mintegy hatezer embert vesztettek, akik részben a harcnak estek áldozatul, részben pedig menekülés közben a vízbe fulladtak. A herceg ekkor negyven rőfnyi hosszúságban leromboltatta a város bástyáit és leeresztett sisakrostéllyal vonult be lovagjainak élén a lerombolt bástya részén át a városba. És ekkor a lüttichiek arról is meggyőződhetek, hogy Károly burgundi herceg, aki akkor még Charalois grófja volt, kész lett volna a várost is kirabolgatni, ha érdekükben Jó Fülöp közben nem jár. És ime mindezek ellenére - noha ennek a közelmúlt eseménynek az emléke még élénken élhet az emlékezetükben - egy francia testőrijjász sapkájának megpillantása elegendő arra, hogy ismét föllázadjanak!... Bár fordítana jóra mindent az Isten! Mert attól tartok, hogy e közt a gögös nép és a büszke herceg közt megint harcra kerül a sor! És én az én jó püspökömnek is más, nyugodalmasabb székhelyet kívánnék, mert bizony az ő püspöksüvege tövissel és nem hermelinnel van bélelve. Mindezeket azért mondtam el önnek, ifju barátom, hogy figyelmeztessem önt: ha ügyei nem tartják továbbra is vissza e falak közt, hát meneküljön innen minél előbb! Az ön két hölgye is alighanem így vélekedik, mert az egyik szolgát, aki őket az uton idáig kísérte, levéllel küldték vissza a francia udvarba, amelyben minden valószínűség szerint azt jelentik a királynak, hogy biztonságosabb hely után szándékoznak nézni.

HARMADIK FEJEZET.

Asztalbontás után Quentin-t a káplán - aki nagyon megszerette a skót ifju társaságát - fölvezette a saját szobájába, talán azért, is, hogy a lüttichi kalandjáról még tüzetesebben kihallgassa. A szoba ablaka a kertre nyílt, s Quentin figyelmesen tekintett körül, mintha valami iránt tájékozódni szeretett volna. Észrevette ezt a káplán is, aki azt ajánlotta, hogy menjenek le a kertbe, majd bemutatja vendégének azokat a ritka növényeket, amelyekkel a püspök kertjét benépesítette.

Ez az ajánlat Quentin-nek éppen kapóra jött, mert találkozott abbeli hő óhajával, hátha fedezhet föl a kert valamely részén olyan helyet, egy torony- avagy erkélyablakot, - mint például a plessis-i vendégfogadó toronyablakát - ahonnan életjelt adhatna magáról Izabellának, vagy legalább megpillanthatná őt hacsak egy pillanatra is! Miközben az ablakokat, erkélyeket és tornyokat mustrálgatta, bizony csak félfüllel figyelt Quentin a káplán szavaira, aki a ritka növényekről tartott neki szakszerű előadást. Ekkor hirtelen harangjelzés vágott a káplán szavaiba, akit alighanem valami hivatalos teendő szólított az irodájába. Sűrű bocsánatkérés közt távozott tehát a káplán, biztosítván Quintint arról, hogy ha kedve tartja; bármeddig lenn időzhet a kertben, többé senkisé meg fogja őt háborgatni.

Csakugyan, Quentin élt is az alkalommal s fejfájást adva okul, a szabad levegőn óhajtott maradni, amit a káplán is helyeslően vett tudomásul. Könnyű elképzelni, hogy amidőn Quentin az épület valamennyi ablakát, tornyát, erkélyét és minden zegét-zugát alaposan szemügyre vette, ne vette volna észre azt az ablakot is közelében annak a kisajtónak, amelyen át Marthon komorna a cigányt, - legalább ennek állítása szerint - a két grófnő lakosztályába vezette, aminek valódiságát azonban eddigelé még semmiféle jel nem igazolta.

Eközben beesteledett s Quentin - maga sem tudta, hogyan - úgy érezte, hogy jó lesz távoznia a kertből, mert hosszas itt időzése és szemlélődése bizony még gyanút kelthet. Már éppen távozni készült, mikor valahonnan a magasból egy halk köhintés hangja ütötte meg a fülét. Föltekintvén a magasba, észrevette, mint nyílik ki egy ablaküveg, amelyen át egy fehér női kéz nyult ki s egy levelet ejtett le a fal tövében nőtt rozmaringbokor lábához.

Az az óvatosság, amellyel ezt a műveletet végrehajtották, arra készítette Quintint, hogy éppoly óvatossággal járjon el, mikor azt fölemeli és elolvassa. A kertbe az épület két szárnyának ablakai nyíltak, az óvatosság tehát nagyon ajánlatos volt, de volt még a kertben afféle mesterseges sziklabarlang, amit a derék káplán nagy előszeretettel mutatott meg Quentin-nek. A leejtett levélkét fölkapni, azt elrejtteni s azzal ebbe az elrejtett barlangba visszavonulni; egy pillanat műve volt. Itt azután mohón bontotta föl az illatos levélkét, melynek tartalma hangzott pedig ekként:

»Azt, amit az ön szemei oly merészen kifejeztek, az én szemem talán tulhamar észrevette. Az igazságtalan üldözés vakmerővé teszi az áldozatát s így jobb, ha átengedem magam egy valaki hálájának, mintsem hogy sokak üldözésének legyek a tárgya. A szerencse trónja magas sziklán áll; a bátor férfi azonban nem riad vissza annak megközelítésétől. Hogyha ön vállalkozni akar arra, hogy valakivel jót tegyen, aki maga is sokat mer: akkor legyen ön holnap korán reggel ezen a helyen, egy-egy fehér és kék tollal a kalapja mellett. Közelebbi értesítést ne várjon. Az ön csillagzata, azt mondják, nagy tettekre rendelte önt és hálás szívvvel ajándékozta meg. - Isten áldja! Legyen hü, pontos és elszánt - s ne kételkedjék szerencséjében.«

A levélhez egy gyűrű volt mellékelve, melynek sima gyémántlapjára a Croye-család cimere dült négyyszög alakjában volt bevésve.

Az első érzés, ami Quentin szívében e levél átolvasása után támadt, - az elragadtatás, a büszkeség a gyönyör érzése volt, amely őt a csillagokig emelte: - majd elszántság, cselekedni vagy meghalni és dacolni ezernyi akadállyal, amelyek közte és vágyainak tárgya közt merednek.

Ilyen érzések közt távozott Quentin a kertből és tért vissza a kastélyba, ahol megint csak fejfájást adva okul, hogy ne kelljen a püspök személyzetével közösen étkeznie - visszavonult szobájába s a lámpát meggyújtva, sokszor, nagyon sokszor átolvasta még azt az illatos levélkét és csókolta meg azt a szép és értékes gyűrűt...

Csakhogy minél jobban elgondolkozott Quentin ezen az örvendetes eseményen, annál inkább érezte, hogy lassankint egy kínzó gondolat keríti őt a hatalmába; az a gondolat ugyanis, hogy ez a nyílt vallomás nem mutat olyan nagy gyöngédségre, amely összeegyeztethető volna azzal a romantikus imádattal, amellyel ő eddig Izabella személynén csüngött.

Igaz ugyan, hogy alig merült föl lelkében ez a gondolat, legott elfojtani igyekezett azt, mint ahogy megfojtaná a párnája alá lopódzott kigyót. Hát megérdemli-e Izabella tőle azt, hogy megrójjá azért, mert magas társadalmi állásáról leereszkedett hozzá, ő hozzá, aki a szemét se merte fölemelni rája! Vajjon az a körülmény, hogy tette ezt Izabella egy olyan férfival szemben, aki az ő életüket mentette meg, már magában véve is nem jogosítja-e föl arra, hogy az általános érvényű szokásoktól e tekintetben eltérjen? És különben is: a saját esetéhez hasonlót ismer ő már a krónikából. Épp most olvasta abból a kézzel írott könyvből, hogy egy alacsony sorból származó apród mint jutott ranghoz, vagyonhoz és címhez egy magyar királyleány szerelme által, aki szerelmének hasonló módon adott kifejezést, mint most neki ez az illatos levélke. Az a magyar királyi hercegnő így szólt:

»Én szép leventém áldjon az Ég!
Szívem s a lelkem érted ég;
E három csók a vallomás,
Ötszáz font lesz a - ráadás!«

És ugyanerről a történetről a magyar király így nyilatkozott:

»Ismertem, sok oly lovagot,
Kinek rangot Hymen adott...«

Igy áltatta magát Quentin és hitette el önmagával, hogy ezt az illatos levélkét, csakugyan Izabella grófkisasszony írta s ezt a cselekedetét most már nemcsak, hogy megértette, hanem meg is bocsájtotta neki.

Most azonban, miután ezt az aggodalmát szerencsésen leküzdötte, a helyébe egy másik, talán még kínzóbb lépett.

Hayraddin, ez a gonosz, áruló cigány, - az ő számítása szerint - legalább is négy óra hosszat töltött a grófnők lakosztályában; vajjon ez a levélke is már nem az ő cselszövénynek az eredménye; vajjon nem valami alattomos csapdát akar-e számára előkészíteni? És nem volt-e valószínű, az az eshetőség is, hogy ezt a csapdát a cigány, éppen azért állítja föl az ő számára, hogy Izabellát a püspök és az ő védelme alól kivonja? Erre a föltevésre őt az a körülmény is feljogosítja, hogy az a vállalkozás, amibe ez a gonoszlelkű, Istentől elrugaszkodott cigány belefog: nem lehet tisztességes és nem végződhetik jól.

Ilyen és efféle gondolatoktól eltelve, Quentin álmatlanul töltötte az éjszakát és már az első harangszóra, sőt még annál is hamarabb, talpon volt s lesietett a kertbe. A kalapja mellett természetesen ott lengett az a bizonyos fehér és kék toll. Két óra hosszat várakozott hiába, míg végre abból az ablakból, amely a kisajtó fölött volt, amelyen át Marthon komorna Hayraddint a grófnők lakosztályába bebocsájtotta, halk lantpengetés hallott. Izabella alakja jelent meg az ablaknál teljes szüzsies szépségében, félénken, elfogódottan, de szívélyesen

üdvözölve őt s mélyen elpirulva az ő hódolatteljes köszöntésére; majd becsukódott az ablak, s a gyönyörű látomány eltűnt...

Az illatos levélke hitelességét ime, ez a jelenet is igazolta; most már csak a következményekre volt kíváncsi, amelyekre vonatkozóan azonban sem a levél, sem Izabella most, utalást nem tett. Közvetlen veszedelemtől ezidő szerint félni nem kellett, mert a püspök védelme alatt biztonságban tudta mind a két hölgyet; ő tehát megelégedett azzal, hogy állandóan a közeliükben időzik s készenlétben várja a parancsukat.

Ámde a sors másképp akarta és sokkal hamarabb rendelte ki lázas tevékenységre, mint ahogy ő gondolta!

Schönwaldt-ba való érkezésüknek immár ez volt a negyedik éjszakája, mely után Quentin elhatározta, hogy a következő nap reggelén egyik kísérő szolgáját visszaküldi Lajos király udvarába, mégpedig nagybátyjához, a Balafre-hoz, s a testőrség parancsnokához, Crawford lordhoz intézett levéllel, amelyben bejelenti, hogy a francia király szolgálatából kilép. Jogos és nyomós okot talált ő abban a titkos utasításban, amellyel Hayraddin cigányt a nyakára küldték, amivel életveszedelembé juttatták nemcsak őt, hanem a védelmére bízott hölgyeket is. Ezzel a lépésével tehát a becsület ellen nem vétett. Ezzel az elhatározással tért Quentin éjszakai nyugovóra, s álmát rózsás ábrándképek népesítették be, álmodozva viszonzott boldog szerelemről...

Éjszaka azonban álmát különös zaj zavarta meg.

Hirtelen fölült ágyában s hallgatódzott; eleinte azt hitte, hogy alighanem messziről jövő vihar orgonája zúg a fülébe, de jobban figyelve, most már tisztán kivehette, hogy nem a haragvó elemek harci zaja ez, hanem - embereké, még pedig dühös, ordító, kiabáló embereké!

Kiugrott az ágyból, s az ablakhoz rohant. Az ablaka a kertre nyílt, ott pedig minden csendes. Az egyre erősödő zajból most már azt is megállapíthatta, hogy az a kastélyt ostromló tömegetől származik. Hamar felöltözködött, magához vette fegyvereit s már éppen rohanni készült, mikor kopogtattak az ajtaján. Miután Quentin nem válaszolt rögtön, az ajtót valaki kívülről benyomta, s egy férfi nyitott be a szobába. Miután még sötét volt, csak a hangjáról ismerte föl - Hayraddin cigányt. A cigány pisztolyt tartott a markában, s a kezében levő égő kanóccal egy lámpát gyújtott meg, amelyet a kebléből vett elő.

- Sorsod horoszkópjának beteljesülése most csak egy pillanaton mulik! - szólalt meg nyomatékos hangon a cigány.

- Te gazember! - rivalt reá Quentin. - Árulással vagyunk minden oldalról körülvéve, ha pedig árulás van: abban neked is részed kell, hogy legyen!

- Te most félrebeszélpsz! - felelte nyugodtabb hangon a cigány. - Én még senkit soha meg nem csaltam - kivéve, ha az reám nézve előnnyel járt. Akkor hát miért csalnálak én meg éppen téged, kinek megmentése jóval nagyobb hasznot jelent számomra, mint a pusztulása? Hallgass reám, én a javadat akarom!.... A lüttichiek föllázadtak. A szakállas vadkan áll az élükön. A földühödt s számbelileg tulsúlyban levő lázadókkal szemben a püspök hadereje gyöngye, ha tehát meg akarod menteni a grófnőt és a saját jövődet; akkor kövess most engem nevében annak, aki neked azt a gyémánt pecsétgyűrűt küldte, amelybe három leopárd van bevésve.

- Követlek! - felelte Quentin habozás nélkül. - E hölgy érdekében mindenféle veszedelemmel kész vagyok szembeszállni.

- Amerre én vezetlek, azon az uton veszedelem nem fenyeget - föltéve, ha olyan küzdelemben nem bocsájtkozol, amihez neked semmi közöd. Avagy van-e közöd ahhoz, ha a püspököt - vagy ahogy ők mondják - a pásztort levágja a saját nyája? Ha! Ha! Ha! - Kövess tehát, de

nyugodtan és óvatosan! Fékezd harcivágyadat és bizd magad az én ravasz okosságomra. Hálámat így leróhatom, te pedig grófnőt kapsz feleségül. Kövess tehát!

- Nem bánom, követlek, Hayraddin, de hogyha áruláson érlek, fogadom, hogy a fejed a törzsedtől legalább is három rőfnyire fog elgurulni!

Különböző folyosókon és lépcsőkön végighaladva, mindketten hamarosan leértek a kertbe, amely e pillanatban még csendes volt, de a kastély tulsó oldaláról fölhangzó lármából most már tisztán kivehető volt a tömeg fenyegető kiáltozása s a hangos »Lüttich« és »Vadkan« tábori jelszó, míg a püspöki katonák soraiban: »Asszonyunk Szüz Mária, vedd oltalmadba a mi püspök urunkat!« zugott föl, ami arra mutatott, hogy a jóval csekélyebb számu püspöki őrség keményen harcol a lázadók tömegével.

Bármennyire égett is Quentin a harcivágytól, most minden gondolata Izabella felé szállt, kinek kétségbeesése e harcizaj hallatára rettentő lehetett. Türelmetlenül követte tehát a cigányt, aki ezuttal valóban komolyan vette hivatását, s viselkedésében Quentin nem észlelt semmi gyanut keltőt.

A hölgyek lakosztályába vezető ajtó Hayraddin halk jeladására e pillanatban kinyílt, és sűrű fekete fátyollal, az akkori hollandi nők szokásához hasonlóan eltakart két hölgy jelent meg a küszöbön. Quentin az egyik hölgynek tüstént odanyújtotta a karját, aki azt görcsösen szoritotta magához, míg a cigány a másik hölgyet fogta karon, s elindult vele a kert falának ajtaja felé, amely a sáncárokra nyílt. Nem messze ettől a kisajtótól volt kikötve az a csónak, amelyet Quentin is igénybe vett már, mikor a kastélyból távozott.

Mikor a mély árok tulsó partjára átjutottak az ostromló tömeg örömujjongása jelentette, hogy a kastély eleste minden pillanatban bekövetkezhetik. Quentin meg nem állhatta, hogy föl ne kiáltson:

- Miután vállalt kötelességemnek eleget tettem s a hölgyek biztonságban vannak: én magam visszatérek a kastélyba, hogy részt vegyek az én vendéglátó uram és püspököm védelmi harcában, hogy legalább a nyomorult lázadók közül néhányat elhallgattassak!

Az a hölgy, kinek karja, most Quentin karján remegett, szó helyett gyöngéd szoritással adta tudtára, hogy a kötelessége őt most itt tartja vissza, s ez fontosabb, mint a kastély védelme. A cigány már haragosan kimondotta a véleményét:

- Hát ezt nevezem én keresztényi - örületnek! Visszatérni a halálveszedelmek közé akkor, mikor a szerelem és a szerencse a menekülést követelik! Tovább! Azt mondom, hogy tovább innen! Amily gyorsan csak lehet! Amott a sűrű bokor mögött lovak várnak reánk.

- De hiszen csak két lovat látok én ott! - jegyezte meg Quentin, aki a holdfénynél megpillantotta a lovakat.

- Gyanukeltés nélkül több lovat nem tudtam előteremteni, - felelte a cigány. - De különben is - nincs szükség több lóra. Gyorsan Tongres felé kell lovagolnotok, mielőtt azt az utat is veszélyeztetik a fölkelők. Marthon itt marad velem a mi karavánunk mellett, amely neki régi ismerőse. Marthon ugyanis szintén az én - törzsömből való cigánynő. Meg kellett ezt neked most vallanom, mert Marthon azért tartózkodott köztetek, hogy a terveimet előmozdítsa.

- Marthon? - kiáltott föl most a grófnő, ijedten a lefátyolozott másik hölgyre nézve. - Hát ő nem az én rokonom?

- Nem! Ő csak Marthon, a komorna! - felelte nyugodtan Hayraddin. - Bocsássátok meg nekem ezt a kis csalást! Nem volt annyi bátorságom, hogy azt a szakállas vadkant mind a két Croye grófnőtől megfosszam.

- Nyomorult, áruló, - kiáltotta Quentin szintén magánkívül a dühtől. - De most még nem késő, nem lehet késő, - megyek vissza, hogy kiszabadítsam Hameline grófnőt.

- Hameline grófnőt? - rebegette a lefátyolozott hölgy elcsodálkozva. - Hiszen Hameline fogja a te karodat és köszöni neked hálásan, hogy megmentetted!

- Hah!... Mi ez? - Mi történik itt? - kiáltotta Quentin egy pillantás alatt kitépve magát Hameline grófnő karjai közül és pedig éppen nem azzal a finomkodó udvariassággal, amelyet abban az időben a hölgyek méltán elvárhattak volna lovagjaiktól. - Hogyan?... Hát Izabella grófnő a kastélyban maradt? - Akkor hát - ég veletek!

Quentin visszafordult s már rohanni készült, de Hayraddin eléje állt.

- Hallgass meg hát! - mondotta a cigány. - Hiszen a halálba rohansz! Hát akkor mi az ördögnek viseled te az idősebbik hölgy színeit, a fehér és a kék tollat? Van ám neki nagy hozománya, vannak ékszerei, aranyai - s mindezek fölött igénye egy egész grófságra!

A cigány azonban hiába marasztalta Quentint, aki most töréhez nyult, hogy ha éppen kell, hát azzal csinál magának utat.

- Akkor hát csak menj! - szólt a távozó Quentin után a cigány. - Menj, te örült, és hogyha csakugyan van ördög - hát kíséren utadon!

Quentin ezt már nem hallhatta, mert mint a szélvész, rohant vissza a kastélyba, Hayraddin pedig a grófnőhöz fordult, aki a szégyentől, a félelemtől s a csalódástól lesujtva, aléltan hanyatlott a földre.

- Itt valami félreértés történt, lady! - vigasztalta a cigány Hameline grófnőt. - De jöjjön csak velem, majd gondoskodom én önnek külön legényről, mint ez a tejfölösszájú skót, és hogyha egy nem elég: hát lesz akár husz is!

Hameline grófnő azonban sokkal szenvedélyesebb nő volt, hogy sem őt ily könnyedén meg lehetett volna nyugtatni s a cigányt elnevezte mindennek, csak jónak nem.

- Mondja csak, lady, egy szóval, hogy - cigány! - jegyezte meg cinikusan Hayraddin. - És ezzel az egy szóval mindent megmondott.

- Te szörnyeteg ember! - rivalt reá a grófnő. - Te azt mondtad nekem, hogy a csillagokban van megírva, hogy belőlünk egy pár lesz és rávétél engem arra a levélíráásra - oh, én bolond!

- Erre most már kár szót vesztegetnünk! - felelte szemtelenül a cigány. - Engem megtévesztett az önök keresztényi udvariassága s azzal vége! Csak annyit mondok, hogy kövessen engem, grófnő! És jegyezze meg, hogy a sirást és az ájulást nem szenvedhetem!

- Én egy tapodtat sem tágitok erről a helyről! - felelte a grófnő kemény hangon.

- Ördög és pokol! - kiáltott föl szemtelenül a cigány. - Önnek velünk kell jönnie! Vagy azt hiszi talán, hogy olyan emberrel van dolga, akinek lelkifurdalást okoz az, ha őnt meztelenre vetkőzteti s a fához kötözve, a sorsára bizza?

- Nem addig a'! - kiáltott föl most Marthon, a komorna. - Ebbe már én is beleszólok! Nem engedem, hogy a grófnőnek bántódása essék! Nekem is van ám késem s jól tudom forgatni. A grófnő jó asszony, habár egy kissé bolondos. Ön pedig, grófnő, keljen föl! Mindössze egy kis tévedés történt, de mégsem közömbös ám, vajjon az ember ép bőrrel menekül-e meg a halálos veszedelemből. Oh, abban a kastélyban, ott ni! be sokan vannak, akik kincseket adnának érte, ha az ön helyzetében lehetnének!

Alig fejezte be ezeket a szavakat a komorna, a kastély felől dörgő diadalordítás, majd az ijedtség kétségbeesett kiáltozása hangzott föl.

- Hallja csak, grófnő! - mondotta Hayraddin. - Adjon hálát az égnek, hogy az ön gyöngesipjának abban a pokoli hangversenyben nem jutott szerep! Hallgasson reám és higgyen nekem: a csillagok beváltják ígéretüket, s ön talál még derék férfit a maga számára.

Teljesen megtörve és csüggeteg lélekkel adta át magát a sorsának Hameline grófnő; testi és lelki kimerültsége oly nagyfoku volt, hogy ellenállás nélkül rábizta magát erre az egymáshoz méltó párra, Hayraddin cigányra és Marthon cigány leányra, akik szentelenül folytatták istentelen beszédjüket egymás közt, amiből a grófnő egyetlen szót sem értett.

- Mindig mondtam, hogy a te terved kivihetetlen, Hayraddin! - mondotta Marthon. - Hogyha te a *fiatal* grófnőt tudtad volna összehozni a skót ifjával, akkor számíthattunk volna a hálájukra is, és állást is kaphattunk volna a kastélyukban. Hanem azt a szép ifjút ezzel a - vén bolondos nővel összehozni...

- Rizpah! - vágott közbe a cigány. - Téged már kereszténynek kereszteltek, ennek az ostoba népnek a sátrában nevelkedtél s a babonáiban is osztozol. Hát az ördög gondolhatott arra, hogy az a tejfölösszájú skót azért a néhány esztendei korkülönbségért olyan nagy lármát csap! Mikor pedig ez a házasság gazdagságot jelentett volna számára! Azután pedig, azt a szemérmes, józan leányzót nem lehetett volna ám ilyen könnyen rávenni, mint ezt a szerelmes természetű grófnőt, aki most itt lóg a karunk közt élettelenül és tehetetlenül, akárcsak valami gyapjuzsák. Ezzel a grófnővel az a bolond skót szerencsét csinálhatott volna, míg ellenben, ha Izabellával kezd ki, hát magára uszította volna a márkgrófot, a burgundi herceget, a francia királyt, szóval mindenkit, aki azt a jogot követeli magának, hogy Croye grófkisasszony kezével rendelkezhetik... A nyilvánvaló célt tévesztett - hát vége! Ezt a hölgyet pedig elvisszük a »szakállas vadkan«-hoz, aki azóta már alighanem jól evett-ivott s ilyen állapotában aligha fog különbséget találni az ifju és az - öreg grófnő közt... Föl tehát, Rizpah! És bátorság! Az a ragyogó Aldebaran-csillag, ott ni, még mindig arról tanuskodik, hogy a pusztá gyermekeinek sorsát ő intézi!...

NEGYEDIK FEJEZET.

A meglepett és megrémült kastélyőrség egy ideig emberül megállta helyét az ostromlók támadásaival szemben, de a roppant nagy tömeg, amely méhraj módjára özönlött ki a város kapujain keresztül a kastély ostromára megosztotta a figyelmét és gyöngítette ellenálló erejét.

A védő sereg soraiban végre is felütötte a fejét az elégedetlenség, sőt talán az árulás is; némelyek azt kiabálták, hogy megadják magukat, mások hűtlenül elhagyták a helyüket és egérutat kerestek, hogyan juthatnának ki a bástyák közül. Sokan a bástyafalakra lezuhantak a sáncárkokba s azok, akik oda nem veszték, elhányták fegyvereiket s az ostromlók közé elegyedtek. Csak kevesen voltak olyanok, akik a püspök köré gyülekeztek hogy megvédjék a nagy bástyát, ahová a püspök hű embereivel visszavonult; némelyek a sáncműveken és a tornyokban kísérelték meg az ellentállást. Ezalatt az ostromlók már hatalmukba kerítették az udvarokat és a kastély alsóbb helyiségeit, egyuttal zsákmány után kutatva. És ekkor, a legnagyobb kavargás közepette, egy férfi jelent meg, aki mintha egyenesen keresné a halált, amely elől mások nyakra-főre menekülni igyekeznek és utat akart törni magának a kavargó tömegen keresztül. Aki Quentin Durward skót apródot e vad küzdelmek közepette látta a nélkül, hogy viselkedésének valódi alapokat ismerné - okvetlenül őrzöngő őrülnök tartotta volna; aki azonban az ő indító okait ismerte és azt méltányolni tudta: olyan nagyra tartotta és olyan magasra becsülte, mint a dalokban megénekelt hősoket!

Míntogy Quentin a kastélyt az ostromlótól ellenkező oldalról közelítette meg, ahol nemrég távoztak belőle, számos menekülő katonával találkozott, akik ijedten tértek ki előle. Mikor azután közelebb ért a kastélyhoz, azt is láthatta, mint ugrálnak le a sáncokról az emberek az árokba, s mint taszítanak le másokat az ostromlók a falakról a mélybe. Ez a látvány azonban dehogy szegte harcikedvét Quentin-nek! Míntogy pedig nem volt ideje hogy csónakot keressen, amellyel az árok vizén átevezhetne, s azon a már ismert kisajton sem birt bejutni a kastélyba, mert az csak úgy ontotta magából a gyáván megfutamodott püspöki katonákat: Quentin belevetette magát az árokba s egyenesen azt a várkaput akarta elérni, melynek vonóhidja állandóan föl volt huzva. Csak nagynehezen birta kikerülni a fuldoklóknak feléje irányuló kétségbeesett kapkodását, miközben a fölvonóhid felé uszott, s mikor annak közelébe ért, a lelógó lánccal ügyesen fölkapaszkodott a hidig. Már éppen valami szilárd pontot keresett, ahol a lábát megvethetné s a vízből kimászhatna, mikor egy landsknecht véres kardját már a levegőbe emelte, hogy lesujtsa rája.

- Hej, pajtás! - kiáltotta Quentin az utolsó pillanatban. - Csak nem ölöd meg saját katonatársad! - Nyujtsd ide inkább a kezéd és segíts föl a partra!

A katona szó nélkül odanyujtotta neki a kezét s mikor Quentin lába biztos földet ért, parancsoló hangon ráírvált a landsknechtre:

- Gyorsan a nyugoti toronyba! Ha gazdag akarsz lenni! A püspök ott tartja a kincseit.

Ez a szó azután szájról-szájra járt.

- Föl a nyugoti toronyba!... Ott vannak a kincsek! - ordította a csöcselék, s mint éhes farkasok, rohantak az emberek a jelzett irányba, tehát épp az ellenkező oldal felé, ahol Quentin igyekezett Izabella szobájába bejutni.

Sikerült ily módon Quentin-nek maga iránt azt a látszatot kelteni, hogy ő is győzők közül való, s mialatt a vad rohanás megindult a nyugoti torony felé, s mialatt az ostromlók újabb rohamot intéztek a főbástya ellen, ahol a püspököt sejtették: azalatt Quentin jóformán akadály nélkül törtetett keresztül a kerten. Csak egy izben támadt reá három lándzsás katona, de

ezeket is leszerelte a jelszóval: »Franciaország! Lüttich szövetségese!« és ugyancsak ez a bűvös szó mentette meg őt a márkgróf katonáitól is, akik »Vadkan« orditással rohantak reá, de a varázsszó ezeket is elnémitotta.

Mikor azonban ahhoz a toronyhoz ért, melynek ajtaja Izabella lakosztályába vezetett, borzalom fogta el. Ennek a kisajtónak bejáratát, amelyen át az imént Hameline grófnő és Marthon komorna távozott a kastélyból, most holttestek torlaszolták el. Kettőt hamarosan félrelódított az utból s már éppen a harmadikat akarta átlépni, mikor a holtnak vélt ember megragadta a kabátja szárnyát és kérte, hogy segítse őt talpra. Quentin azonban tovább akart rohanni, de a halottaiból föltámadt ember nem tágitott s ráordított:

- Segíts pajtás, mert ez a szük páncél bizony még megfojt! Én Pavillon lüttichi szindikusz vagyok, a tímármester! Ha te a mi csapatunkból való vagy: akkor gazdaggá teszek: ha ellenség vagy: megvédelmezlek! De ne hagyj itt megfulladnom, mint valami kövér disznót!

Még e nagy fejetlenség és kavarodás közepette is, Quentin legott megértette, hogy ennek a tekintélyes polgárnak nagy hasznát veheti a menekülés alkalmával; talpra segítette tehát és megkérdezte tőle, vajjon megsebesült-e?

- Nem sebesültem meg, - felelte Pavillon, - legalább úgy gondolom. De majd megfulladok!

- Üljön le arra a kőre és fujja ki magát, nemsokára visszatérek - nyugtatta meg őt Quentin.

- De ki vagy te, ifju ember? - kérdezte Pavillon, még mindig a kabát szárnyát szorongatva. - És kinek a pártján vagy?

- Éljen Franciaország! - felelte Quentin s igyekezett kiszabadulni Pavillon keze közül.

- Hogyan?... Hát te vagy az? Az én derék ifju barátom, a francia íjász? Nohát, hogy az Isten e veszedelmek közepette ilyen derék barátot vezérelt az utamba: hát el nem ereszttem nem én! Bárhová mégy is pajtás, én nyomon követlek, és hogyha a lüttichi néphadsereg néhány derék katonáját megtalálhatnám, hát segítenék neked. De ezek most úgy szanaszéjjel vannak és annyira szétszóródtak, mint a - borsó! Huj, az áldóját, de rettentő éjszaka volt ez!

Eközben tovább vonszolta magát Quentin nyomában, aki mégis jónak látta, hogy maga is csatlakozzék hozzá s így meglassította lépteit.

A lépcső végén egy előszobába nyitottak be, amely vad fosztogatás jeleit mutatta; a kandalló párkányán álló lámpának kialudni készülő lángja egy holt, vagy legalább is mozdulatlanul heverő emberre vetette gyér fényét. Quentin most erőszakkal szabadította ki magát Pavillon keze közül s rohanvást tartott két-három helyiségen keresztül a felé a szoba felé, amelyet a Croye grófnők hálósobájának vélt. Ez a szoba azonban üres volt. Előbb halkán, majd egyre erősödő hangon kiáltozni kezdte Izabella nevét, de - semmi válasz. Végre a hálósoba egyik oldalfalán, mintha keskeny rést pillantott volna meg, amelyen vékony fénysáv szűrődött keresztül. Alaposabb vizsgálat után egy ajtót pillantott meg, amelyet azonban hiába próbált kinyitni; teljes erejéből nekirugaszkodott tehát és sikerült is a bezárt ajtót benyomnia. Egy kis házikápolnába nyitott be, ahol egy nő buzgón imádkozva térdelt a szent Szűz képe előtt, de mikor az ajtót kinyitni látta, ijedtében eszméletlenül terült el a földön.

Quentin egy pillanat alatt a karjaiba vette az alélt hölgyet, s ekkor - oh, mily öröm, mily nagy gyönyör! - Izabella grófkisasszonyra ismert benne! A keblére szoritotta és bátorította, hogy térjen magához, mert itt az ő védelmezője, aki felajánlja neki a szívét, a karját s ha kell: egész hadsereggel szembeszáll érte.

- Quentin Durward! - susogta halkán Izabella, mikor eszméletre tért. - Tehát csakugyan maga az? Én már azt hittem, hogy minden jó emberem elhagyott. - Oh, ne... ne hagyjon magamra, Quentin!

- Soha! Soha! - kiáltotta lelkesülten Quentin. - Történjék bármi, én el nem hagyom önt, grófnő, valameddig teljes biztonságban nem tudom.

- Hát valóban érzékeny, megható jelenet! - szólalt meg egy durva, lihegő hang mellettük. - Szerelmi idill, amint látom. Ezt a gyöngye kis teremtést csakugyan annyira sajnálom, mintha a saját leányom, a Gertrud volna!

- Ne csak sajnáljon bennünket, hanem tegyen is értünk valamit, Pavillon mester! - felelte Quentin. - Önnek tudnia kell, hogy ezt a hölgyet az önök szövetségese: Lajos francia király bizta reám. Hogyha önök ezt a hölgyet nem védik meg és ha csak egy hajszála is megöregszik, önök elvesztik a király kegyét. Mindenekelőtt a »szakállas vadkan« karmaitól kell őt megvédenünk!

- No, ez nehezen fog menni! - felelte Pavillon. - Mert ezek a nagy kópé landsknechtek valódi ördögök, akik szünet nélkül szép lányok után szimatolnak. De azért mindent megteszek, ami módomban áll!... De menjünk csak át egy másik szobába, hadd gondolkozzam egy kissé! - Te csak ifju barátom, ezt az ajtót vedd meg addig, amíg én az ablakon kitekintek, hátha megpillanthatnék néhány timárlegényt az enyéim közül. Ezek az emberek olyan hüek, mint az a kés, amelyet az övükben viselnek! - De szabadíts csak meg, fiam, ettől az átkozott mellvértől! A saint-tron-i ütközet óta sem volt rajtam s azóta - ha a hollandi mérleg nem csal - teljes három kövel lettem súlyosabb.

Ettől a szűk vaspáncéltól való megszabadulás nagy megkönnyebbülést jelentett e derék timármester számára, aki mikor ezt a súlyos fegyverzetet magára öltötte, inkább a Lüttich javát akaró buzgalmának engedelmessé vált, semmint számot vetett volna fegyverforgató képességével. Később derült ki azután, hogy amikor rohamra indultak, akarata ellenére a saját százada sodorta őt magával majd ide, majd oda, végre a kastély udvarára, s mint ahogy a hullámzó tó néha fatörzseket és roncsokat torlaszol össze a partján: úgy sodródott ő is a Croye grófnő lakosztályának ajtaja elé, ahol azután a saját fegyverzetének és reá zuhant két holttestnek a súlya alatt aligha bírta volna sokáig szusszal, ha Quentin ki nem szabadítja kinos helyzetéből.

Amily hevesvérű és tüzes vérmérsékletű volt politikusként Pavillon, éppoly nyugodt, jólelkű s jószívű ember volt, mint polgár; miután a szép grófkisasszonyt Quentin védelmébe ajánlotta, ő azalatt az ablakból igyekezett ismerősöket fölfedezni.

- Lüttich... Lüttich! - kiáltozta Pavillon a jelszót. - Hej! Timárlegények, ide hozzám!

És csakugyan, néhány hü embere máris gyülekezni kezdett hívó szavára, amit valami különös füttyszó követett. Tudniillik minden iparoscéhnek meg volt a maga sajátos füttyjele, amit egymás közt használtak. Hovatovább egész kis őrég verődött össze a derék timárlegényekből, akik az ablak alatt s a kisajtó előtt foglaltak állást.

Ekkorra már mintha szünet állott volna be a küzdelemben. Az ellentállás megszűnt s a különféle csapatvezetők most azzal voltak elfoglalva, hogy katonáikat a fosztogatástól távol tartsák. A kastély harangja megcsendült, tanácskozással szólítva a csapatparancsnokokat és hirdelve egyuttal a Schönwald-kastély elesését, mire válaszul megkondult Lüttich város valamennyi harangja. A harangok ércnyelvei mintha ezt zúgták volna: »Üdv a győzőknek!«

Az lett volna természetes, ha Mynheer Pavillon most élt volna a helyzet előnyeivel s a saját szakállára intézkedik Izabella és a francia ijász biztonságáról; lehet, hogy följebbvalója iránt való tiszteletből, avagy a saját biztonsága érdekében történt - elég annyi, hogy közvetlen parancsnokát: Peterkin Geislaer hadnagyot hívatta magához, aki hamarosan előkerült valahonnan.

Peterkin hadnagy tömzsi, keménykötésű alak volt, széles ábrázattal, vastag, fekete szemöldökkel, ami éppen nem enyhe kifejezést adott az arcának, amely inkább visszataszítónak volt mondható. Bivalybőrből készült ujjast viselt, széles válllövén hatalmas kés fityegett, a kezében alabárdot tartott.

Pavillon a maga módja szerint humoros szavakkal üdvözölte hadnagyát, aki szintén a maga nyers humorával azt felelte neki, hogy nem hitte volna, hogy a vitéz Pavillon mester a kivivott győzelmet ezen a rejtekhelyen akarja megünnepelni, mikor a haditanácsban csak reá várnak.

- Hát csakugyan szükség van ott reám? - kérdezte Pavillon mester elcsodálkozva.

- Természetesen! - felelte a hadnagy - Lüttich városának kiváltságos jogairól tanácskoznak, amelyek sohasem voltak oly nagy veszedelemben, mint most a kivivott - győzelem után!

- Ugyan, Peterkin! - jegyezte meg Pavillon. - Te csak mindig az a bizonyos dörmögő medve maradsz!

- Dörmögő medve? - felelte Peterkin. - Szó sincs róla! Csak azt akarom mondani, hogy úgy ne járjunk, mint a békák, amelyek királyul megválasztották a - gólyát.

- Én még most sem értem, Peterkin, hogy mit akarsz te ezzel mondani! - jegyezte meg Pavillon.

- Hát majd megmagyarázom!... Ez a szakállas vadkan, vagy medve - a márkgróf, alighanem a Schönwald-kastélyban üti föl a táborát, ekkor pedig minden valószínűség szerint, még rosszabb szomszédunk lesz, mint amilyen volt a püspök. Máris minden hatalmat magához ragadott és még csak azon gondolkodik, vajjon hercegnek, avagy - püspöknek neveztesse-e ki magát! De az is szegény és gyalázat volt még nézni is, hogy bánt el azzal a szegény öreg főpappal!

- No, ezt már én sem helyeslem, Peterkin! - mondotta a derék Pavillon mester. - Én gyűlöltem ugyan a püspöksüveget, de nem a fejet, amely azt viselte. - A harcmezőn mi tizen vagyunk egy ellen, így hát mi az efféléket egyszerűen - nem engedjük meg!

- Tizen ám a harcmezőn, de nem itt, a kastélyban! - felelte a hadnagy. - Ráadásul még Nickel Block, a mészáros és vele együtt az elővárosok csöcseléke, Vilmos márkgrófhhoz csatlakozott részint a dinom-dánom és eszem-iszom kedvéért - mert valamennyi boroshordót csapraüttetett - részint pedig régi keletű irigységből irántuk, mint akik kézművesek lévén, kiváltságokat élvezünk.

- Peterkin, te! - mondotta türelmetlenül Pavillon mester. - Menjünk tüstént a városba! Egy pillanatig sem maradok itt!

- Csakhogy a hidakat fölhúzták ám! - felelte a hadnagy. - A kapukat is bezárták és landsknechtek szállták meg. Ha erőszakkal igyekszünk utat törni magunknak, akkor azok a fickók, kiknek mesterségük a kardforgatás, bizony úgy fölaprítanak bennünket, mint a répát; minket, akik csak vasárnaponként tanuljuk a vívást.

- És miért záratta be a kapukat a becsületes, derék polgárokat miért tart fogságban? - kérdezte Pavillon mester meghökkenve.

- Azt nem tudom - felelte a hadnagy. - Hire jár, hogy a Croye grófnők az ostrom alatt megszöktek. Emiatt ez a szakállas vadkan először dühöngött, mint a vadállat, majd úgy berugott, hogy azt sem tudja, hogy fiu-e, avagy leány!

Pavillon mester tétovázó pillantást vetett Quentinre, mint aki maga sem tudja, hogy mitévő legyen. Quentin, aki minden szóra figyelt, most már csak úgy képzelte a menekülést, hogy megőrizve teljes lélekjelenlétét - bátorságot önt a csüggeteg Pavillon mesterbe.

Quentin tehát bátran, szinte hetykén szól bele a társalgásba, mint akinek teljes joga van hozzá.

- Sajnálattal veszem észre, Mynheer Pavillon - szólalt meg Quentin - hogy még mindig töpreng és nem tudja, mit kell csinálni hasonló esetben és az adott körülmények közt. Járuljon hát egyenesen Vilmos örgróf elé és kérje meg, engedjen szabad elvonulást önnek, a hadnagyának, az apródjának és a leányának. Önöket foglyul itt tartani, nincs sem oka, sem joga!

- Én és a hadnagyom?... Az én vagyok meg Peterkin! - okoskodott a derék timármester. - De hol az én apródom?

- Egyelőre - én vagyok az! - felelte bátran Quentin.

- Te?... Hát nem a francia király küldöttje vagy? - kérdezte meghökkenve Pavillon.

- Rendben van, csak hogy az én megbízatásom a lüttichi városi előjáráságnak szól és így annak én csak Lüttichben tehetek eleget. Hogyha én ily minőségben Vilmos örgróf elé járulok, szinte bizonyosra vehető, hogy nem ereszt el innen. Nincs tehát más hátra, mint engem a kastélyból titokban - kicsempészni.

- Ez hát rendben volna! - jegyezte meg Pavillon. - De te a leányomról is beszéltél. Az én Gertrudom, remélhetően, teljes egészségben otthon van, Lüttichben, ahová én is teljes szívvvel visszavágyódom.

- E lady itt - felelte Quentin - atyjának fogja önt nevezni mindaddig, amíg e falak közül ki nem kerültünk.

- Amig csak élek! - kiáltott föl Izabella térdre roskadva s karjaival Pavillon térdét átölelve. - Mindennap imádkozni fogok önért, mint a gyermek a szüleiért, csak el ne hagyjon most, ebben a rettentő helyzetemben. Gondoljon arra, mintha az ön leánya térdelne egy idegen lábai előtt, hogy életének és becsületének megmentéséért könyörögjön...

- Hát csakugyan - felelte a derék timármester, meghatva Izabella szenvedélyes hangon elmondott kérésétől - úgy tűnik fel nekem Peterkin, mintha ennek a csinos leányzónak a szemében volna valami az én Gertrudom szende nézéséből. És az a derék ifju, aki olyan hamarosan föltalálta magát és kész volt a tervével - mintha sok tekintetben Gertrud vőlegényéhez hasonlítana. Fogadni mernék bármibe, hogy szerelmük tiszta és becsületes; hát bűn-e az, ha én ezt elősegítem?

- Bűn és szégyen lenne, ha - nem tennéd meg! - felelte Peterkin hadnagy, aki marcona külseje ellenére derék, jószívü flamand volt, s akit annyira meghatott ez a jelenet, hogy mialatt ezt a kijelentést tette, kabátjának ujjával a könnyeit törölgette.

- De hogyan okoljuk meg azt, hogy az én leányom ebbe a nagy kavarodásba egyáltalán bejuthatott? - kérdezte Pavillon. - Mit keres ő itt?

- Azt, amit a lüttichi asszonyok fele! - válaszolta Peterkin. - Hiszen azok egészen a kastély kapujáig elkísértek bennünket; persze, épp ez volt az az egyedüli hely az egész világon, ahová nekik nem lett volna szabad követniök a férfiakat! Nos, tehát, a te szende leánykád, Gertrud, csak éppen messzebb elkalandozott a többinél.

- Nagyszerű beszéd! - kiáltott föl Quentin lelkesülten. - Csak mindig ilyen bátor beszédre és tanácsra hallgasson, Mynheer Pavillon, s akkor ön fogja elkövetni azokat a nemes cselekedeteket, amilyeneket a világ Nagy Károly óta nem látott! - Ön pedig drága Izabella, teritse

magára ezt a fekete fátyolt és bizzék bennünk! Előre, nemes Sire! - tette hozzá Quentin Pavillon felé fordulva.

Mikor azonban tette került volna a sor, a derék timármesternek mintha eloldozódott volna a bocskorszíjja, különféle aggodalmainak adott kifejezést, s megint csak a derék Peterkin hadnagy volt az, aki adott szavának szentségére figyelmeztette.

- De nem lenne-e jobb, ha mi a meglevő haderónkkal kierőszakolnánk a kijutást a kastélyból?
- jegyezte meg Quentin.

Pavillon és Peterkin azonban ellene voltak e tervnek, mert hiszen akkor a saját szövetségeseiket kellett volna megtámadniuk, amire viszont Quentin megjegyezte, hogy ilyen hűtlen szövetséges nem érdemli meg a kiméletet. Quentin ajánlatát nem fogadták el ugyan, de azért annak hatása alatt, mintha erélyesebb állásfoglalásra szánták volna el magukat Pavillon és Peterkin, mert elhatározták, hogy bátran, önértetesen beállítanak a kastély disztermébe, ahol a »szakállas vadkan« a diadalünnepet rendezte, hogy tőle szabad elvonulást kérjenek.

Miközben különféle udvarokon és folyosókon végighaladtak, köröskörül haldoklókat és halottakat láttak heverni szerte-széjjel a földön. Quentin, aki Izabellát támogatta, bátorságot és reményt igyekezett a halálra rémült leányka lelkébe ébreszteni, figyelmeztetvén őt arra is, hogy menekülésük egyedül attól függ: hogyan tudja megóvni lelkierejét és lélekjelenlétét.

- Oh, nem az enyémtől, hanem egyedül az önétől, Quentin! - felelte Izabella. - Hogyha én ennek a rettentő éjszakának veszedelmeitől megszabadulok: sohasem fogom elfelejteni, hogy kinek köszönhetem azt! - De még egy szivességet kérek öntől, Quentin! És esküdjék meg édesanyja emlékére s atyja becsületére, hogy ennek a kérésnek eleget fog tenni!

- Ugyan mit tudna ön kérni tőlem, amit én ne teljesítenék?

- Tehát: mielőtt én annak a szörnyeteg embernek a kezébe kerülnék, igérje meg, Quentin - a szívembe szurja a törét!

Válasz helyett Quentin gyöngéden megszorította Izabella kezét, aki hasonló meleg kézszorítással viszonzta azt.

Quentin erős karjára támaszkodva, lépett be Izabella a diszterembe. Pavillon és Peterkin hadnagy, nemkülönben még vagy tiz-tizenkét timár- és szücslegény követték őket. Már messziről felhangzott a vad tivornya hangja, amely inkább illett volna a gonosz szellemek diadalmármorához, akik az emberi nem fölött aratott győzelmüket ünneplik meg most, mint emberi lényekhez, akik valamely sikerült vállalkozás dicsőségére isznak.

És Izabella éppen ebben a pillanatban érezte lelkierejének fokozódását, amit talán a kétségbeesés sugalmazott neki és jött segítségére magára erőszakolt bátorságánál. Quentin Durward is úgy érezte, hogy a veszedelem arányában növekedik az ő rettenthetetlen bátorsága is, míg Pavillon mester és Peterkin hadnagy mint két medve állott meg helyén, mintha cölöphöz kötözték volna őket; ily módon természetesen osztozniuk kellett a vadászat veszedelmeiben.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Annak a teremnek nyugodt előkelősége és békés hangulata bezzeg alapos változáson ment keresztül azóta, amióta Quentin utolsó estebédjét a derék püspöki titkár oldalán elköltötte... A helyett az illetudó s bizonyos tekintetben szertartásokhoz kötött étkezés helyett, amelyen még alig néhány óra előtt egyházi és világi funkcionáriusok vettek részt, ahol a könnyed szellemes tréfák és megjegyzések halk hangon röppentek el s ahol a dus ételek és italok elfogyasztása után is a legkifogástalanabb és a legfinomabb hangulat uralkodott - most ugyanabban a teremben a legdurvább kicsapongások tobzódtak, amilyeneknél különbet még maga a sátán sem birt volna kieszelni, ült volna bár mint rendező az asztal mellett.

Fönn, az asztalfőn, a püspöki széken, mennyezet alatt, ült az »Ardennek rettegett vadkanja« saját személyében, aki teljes mértékben méltó volt arra a névre, amelyben önmagának tetszelgett, s amelyet méltán kiérdemelni - egész életében törekedett.

A fejét sisak nem fődte, testét azonban sulyos, és fényes fegyverzet védte, amit csak a leg-ritkább esetben szokott levetni. Válláról, mint valami köpeny, egy rettentő nagy vadkan kikészített bundája lógott, melynek karmai és tépő fogai vertezüstből voltak. A fejrész oly módon volt kikészítve, hogy amikor a gazdája páncélt öltött, azt a sisak fölé is huzhatta, amikor pedig sisak nem volt a fején, akkor a fejjvédőt helyettesíthette. Ez volt a gyakoribb eset, s ezuttal is ily módon viselte. És ebben a vértzetben Vilmos örgróf valóban szörnyeteg ember benyomását keltette, mintha bizony még erre az ijesztő keretre is szüksége lett volna, hogy mindenkiben félelmet és rettegést keltsen.

Arcának felső része azonban a jellemét mintha meghazudtolni akarná. Mert - noha a haja, csakugyan a vadkannak följe borított sörtéjéhez volt hasonló - nyilt, magas és férfias homlokán; telt és barnapiros arcán; nagy, ragyogó és világoskék szemében és sasorrán észrevehető volt a vitézségnek és a nemeslelkűségnek kétségbevonhatatlan vonása is. Csakhogy ezt a kellemes hatást legott lerontotta arcának vad erőszakoskodásra mutató kifejezése, amely a mértéktelen kicsapongásokkal párosulva, még azt a durva lovagiasságot is meghazudtolta, amelyet különben fölüntethetett volna. A gyakori tivornyák az arc izmait, de kiváltképpen a szem környékét fölpuffasztották, szemét a rossz erkölcsiség elhomályosította s az egész arcot hasonlónvá tette annak a vadnak a fejéhez, amelyhez annyira hasonlítani akart. Mindezekhez járult még a feltűnően vastag ajak, amely alatt kivillogtak hatalmas metszőfogai, amelyek azután a hasonlatot teljessé tették az Ardennek vadkanjához. A rut és gondozatlan szakáll nem fődte el sem visszataszító arcvonásait, sem nem kölcsönzött némi emberi méltóságot az állati durvaság kifejezésének.

Az asztalok körül katonák és tisztek ültek lüttichi polgárokkal vegyesen, és ezek közül is kivált Nickel Block, a mészáros, aki közvetlenül az örgróf mellett ült felgyürt ingujjban, amely véres karjait könyökig látni engedte. Véres mészáros bárdja ott hevert előtte az asztalon. A legtöbb katona - példájára főnökének - szintén szakállt viselt, a hajukat pedig hátrasimitották, hogy külsejük természetes vadságát még jobban érvényre juttassák. Valamennyien ittasak voltak, részint a győzelem tudatától, részint a bor tulságos élvezetétől. Ijesztő és megbotrántoztató képet nyujtván. Beszédjük és az énekük, amire különben senki sem figyelt, annyira trágár és istenkáromló volt, hogy Quentin nem győzött eléggé hálát adni az égnek, hogy a fülsiketítő zaj miatt Izabella azokat meg sem érthette.

Meg kell azonban jegyeznünk azt is, hogy a katonák közt elvegyülve helyet foglaló lüttichi polgárok legnagyobb része szinte halotthalvány arccal nézte ezt a pokoli mulatságot, jeléül annak, hogy ez a társaság éppen nincs inyükre, sőt egyenesen félnek tőle. Természetesen, ez

az észrevétel csak a jobbfejta polgárookra nézve találó, mert bizony a söpredék nagyon is belelálta magát ebbe az istentelen mulatságba. És éppoly rendezetlen volt maga az ünnepestég. A püspök egész asztalkészletét, sőt még az oltári szent edényeket is előszedték, mert a szakállas vadkan még a kegyeszerek megszenteltetésétől sem riadt vissza.

A legvadabb tivornya közepette történt, hogy az egyik landsknecht, aki különben ezuttal is haláltmegvető bátorsággal tüntette ki magát, egy szép ezüst serleget zsebrevágott mondván, hogy így kárpótolja magát az elmaradt zsákmányért. Vilmos örgróf a hasát fogta, olyan jóízűen nevetett a derék katona ötletén: de mikor egy másik landsknecht, aki már kevésbé tüntette ki magát bátorságával, de a társa példájától vérszemet kapva, maga is zsebre vágott egy szép ezüstedényt; a szakállas vadkan oly iszonyatos haragra lobbant, hogy egyszer s mindenkorra véget akart vetni ennek a nyílt fosztogatásnak, amely immár azzal fenyegette, hogy a sok szép edény egyszerűen a rabló katonák martaléka lesz.

- Hej, ördög és pokol! - kiáltott föl Vilmos örgróf iszonyu dühében. - Akik az ellenség előtt nem viselkedtek katonához méltóan, ne merészeljenek tolvajként szerepelni barátaik közt! Amig Horst Konrád árkokon és sáncokon keresztül küzdötte magát idáig, addig te, a már nyitott kapun sompolyogtál be, te gazember! És még te akarod annak példáját követni? Kössétek föl tüstént arra az ablakfára! Hadd verje a lábával a taktust, mialatt mi serleget üritünk szerencsés - pokolbajutására!

Alig hangzott el a parancs - máris végrehajtották: a következő pillanatban a szerencsétlen ember már ott kapálódzott az ablakfán még akkor is, mikor Quentin és társai a terembe léptek. Az akasztott ember teste a hold halvány fényénél elmosódott, bizonytalan árnyékot vetett, s körvonalai halványan oda rajzolódtak a terem padlójára. Iszonyatos látvány volt...

Mikor Pavillon a terembe lépett s egy pillantással áttekintette a helyzetet, erős elhatározása ellenére annyira megborzadt, hogy csak Peterkin hadnagy bátorítására tudta magát némiképp összeszedni.

- Bátorság, öreg barátom, mert különben elvesztünk! - sugta oda halkán Peterkin.

Pavillon magára erőszakolt nyugodtsággal, de akadozva, rövid beszédben üdvözölte a diszes társaságot abból az alkalomból, hogy a márkgróf vitéz katonái és Lüttich hős polgárai ilyen fényes győzelmet arattak.

- Hát igen, a vadat végre elejtettük! - felelte elbizakodott hangon a márkgróf. - De nini, polgármester ur, mit látok? Kicsoda az a szép leányzó ott? Le azzal a fátyollal! Asszony a mai napon ne takarja el a szépségét!

- Az én leányom, nemes hadvezér! - felelte bátortalanul Pavillon. - Bocsánatot kérek, amiért fátyolt visel, de ő ezt a »három királyok«-nak tett fogadalma értelmében viseli.

- Én őt e fogadalma alól ezennel feloldom! - Én ugyanis a mészáros bárddal püspökké avatom magamat, s azt hiszem, hogy egy élő püspök szava többet nyom, mint a holt »három királyoké!«

Ez istentelen szavakra a társaság több tagja szinte megborzadt, mert még a durva katonák közt is akadt akárhány, akiben a vallásos érzés tiltakozott az efféle beszéd ellen.

- No, csak semmi fölháborodás! - mondotta Vilmos, látva az elváltozott arcokat. - Nem akartam én azzal megsérteni a ti boldogult három felséges uratokat! Mindössze püspök akarok lenni, mert nektek olyan fejedelemre van szükségtek, aki egyuttal föl is tud oldozni benneteket, ti gonosztevők, rengeteg bűneitek alól!... No, jöjjön közelebb polgármester ur! - fordult Pavillon felé. - Üljön ide mellém! Most pedig hozzátok ide elődömet a szent széken!

Hirtelen moraj támadt a teremben, Pavillon pedig, aki a kitüntető figyelmet ijedten háritotta el magától, az asztal tulsó végén foglalt helyet, maga köré gyűjtve szorosán hiveit. Közelében ült egy csinos ifju, amint mondták, Vilmos márkgróf természetes fia, kinek anyját ez a szakállas vadkan részeg állapotában, vagy féltékenységből egyetlen csapással agyonsujtotta. Vilmos ezt a kegyetlen tettet később nagyon megbánta, s most erre a fiura pazarolja minden szeretetét, ha ugyan az ilyenfajta ember egyáltalán szeretni tud.

Quentin, aki ezt a történetet már az öreg paptól hallotta, közvetlenül ez ifju mellett foglalt helyett, már most számítva arra, hogy annak segítségét szükség esetén még igénybe veheti.

A zugás, amely a termet eddig betöltötte, most hirtelen elcsendesült: Lüttich püspökét, Bourbon Lajos herceget durva katonák lökdösték be saját palotájának termébe. Zilált külseje, kócos haja és tépett ruhája, arról a rossz bánásmódról tanuskodott, amelyben kinzói részestették őt, s az a néhány egyházi ruhadarab, amit hamarjában reáhuztak, inkább csak megcsufolására szolgált, előkelő és magas egyházi méltóságának. Izabella grófnő szerencsére olyan helyre került, ahonnan sem nem láthatta, sem nem hallhatta a püspököt, mely esetben bizony e szivetrázó látványra alighanem elárulta volna kilétét, s így Quentin terve csirájában megheusult volna. Óvatosságból Quentin oly módon állott eléje, hogy a grófkisasszony egyáltalán nem láthatott semmit, viszont őt sem láthatták a távolabb állók.

Az a jelenet, amely most lejátszódott, rövid volt ugyan, de valóságban szivettépő!

Mikor az ősz püspök Vilmos márkgróf széke előtt megállott, szeméből a rendithetetlen, büszke nyugalom és elszánt bátorság sugárzott; magatartása, attól a pillanattól kezdve, hogy a katonák durva markának szoritása megszűnt, szinte fölmagasztosult s nemes megadásról tanuskodott, ami őt a keresztény vértanukhoz tette hasonlóvá. A püspöknek ez a tisztelet parancsoló fellépése olyan hatással volt a márkgrófra, hogy az első pillanatban a földre sütötte le tekintetét. Csak a borral telt hatalmas serleg, amit a kezében tartott, adta vissza neki dacos öntudatát, s mikor megszólalt, már ismét ott volt a szemében a kihívó arcátlanság.

- Bourbon Lajos! - szólalt meg a márkgróf, szakállát görcsösen markolászva s a fogait csikorgatva. - Én kerestem a barátságodat. Nem köllöttem neked. - Nos, mit adnál te most ezért a barátságért, felelj! - Nickel Block! Légy készen!

A mészáros szó nélkül fölállt, megragadta bárdját s izmos karján felgyürt ingujjban odaállott Vilmos háta mögé.

- Nézd meg jól ezt az embert, Bourbon Lajos! Mit adnál érte, ha ettől a veszedelemtől meg tudnál szabadulni?

A püspök komor, de bátor tekintettel mérte végig azt a rettenetes embert, aki bármely pillanatban kész a zsarnok parancsát végrehajtani; majd szilárd hangon így válaszolt:

- Halld tehát, Vilmos márkgróf és halljátok meg ti is jó emberek - ha ugyan vannak még köztetek, akik erre a névre méltók! - halljátok, mily föltételek mellett vagyok hajlandó tárgyalni ezzel a - gazemberrel! Vilmos márkgróf! Te egy császári várost fölláztatál; a szent német birodalom egyik hercegének palotáját megostromoltad és bevetted; lakóit kardélre hánytad, vagyonát elraboltad, magát a herceget pedig bántalmaztad. A német birodalomból ezért száműztek téged, földönfutóvá tettek és törvényen kívül helyeztek, amit méltán kiérdemeltél. - De tettél te még más egyebet is! Az emberi törvényeknél magasabb törvényeket szegtél meg, kiérdemelted, tehát az emberinél magasabb büntetést. Betörtél az Isten szentélyébe, galád módon kezét emeltél a templom atyjára, az Istenházát rablással és vérral szennyeztetted be, mint a legutolsó templomrabló...

- Nos, befejezted már? - szakította félbe Vilmos, lábával türelmetlenül topogva a padlón.

- Még nincs vége! - felelte a főpap. - Még nem soroltam föl azokat a föltételeket, amelyeket hallani kívántál.

- Hát csak folytasd, de jól vigyázz ám, hogy föltételeid jobban megnyerjék a tetszésemet, mint ez a bevezetés. Különben jaj! a te szürke fejednek!

E szavaknál a »szakállas vadkan« dühösen vetette magát hátra a széken és szoritotta össze a fogait, úgy hogy ajkáról csak úgy csurgott a tajték, mint agyarairól annak a vadállatnak, melynek nevét és bőrét viselte.

- Ezek voltak a te gazzetteid! - folytatta tovább a püspök. - Most pedig halld az én föltételeimet, amelyeket én, mint kegyes fejedelem és keresztény főpap, szabok eléd. - Tedd le hadvezéri botodat, mondj le a főparancsnokságról, bocsásd szabadon foglyaidat, add vissza zsákmányodat, ami kincseid még vannak: oszd szét azok közt, akik miattad lettek özvegyekké és árvákká. Te magad pedig öltösd magadra szőrcsuhát, hints a fejedre hamut, végy zarándokbotot a kezedbe és zarándokolj Rómába. Mi majd közbenjárunk érdekedben a Regensburgi törvényszéknél, nemkülönben szent atyánknál, a pápánál, hogy kegyelmezzon meg a te bűnös lelkednek.

Mialatt a püspök ezeket a föltételeket fölsorolta, és pedig olyan határozott, szinte parancsoló hangon, mintha még mindig ő ülne a püspöki széken, s ez a bitorló pedig térdenállva kérne kegyelmet - a zsarnok szörnyeteg lassan fölemelkedett a székéből. Csodálkozása, amely eleinte elfogta, később rettentő dühvé változott, s mikor a püspök elhallgatott, szó nélkül Nickel Blockra pillantott s az ujját fölemelte.

És az a gazember lesujtott - mintha csak a vágóhidon a rendes mesterségét folytatná, s az ősz püspök egy hang nélkül, holtan zuhant a saját püspöki trónjának lábai elé...

A lüttichi polgárok, akik ilyen befejezésre mégsem voltak elkészülve, sőt remélték, hogy a tárgyalások eredménnyel járnak, most szitkozódva ugráltak föl helyükről és bosszuért kiáltoztak. Vilmos azonban ebben a rettentő kavarodásban, ökölbe szoritott kezével hadonászva, félelmetes hangján így ordított rá az elégtelenekre:

- Mit akartok, ti lüttichi disznók! Ti, akik ott hemperegtek a Maas mocsarai közt, ti akarjátok erőtöket összemérni az Ardennek vadkanjának erejével? Rajta, vadkanok! Éreztessétek meg agyaraitok erejét ezekkel a lüttichi disznókkal!

E szavakra a lüttichi polgárokkal vegyesen az asztalnál helyet foglaló katonák és landsknechtek rávetették magukat a szomszédjaikra, s míg balkezüikkel megragadták ellenfelüket, jobbkezüikben megvillantak a kardok és a kések, - de nem sujtottak le. Talán nemcsak azért, mert a lüttichi polgárok meglepetésükben védekezni is elfelejtettek, hanem azért is, mert a szakállas vadkan alighanem csak meg akarta ijeszteni őket.

Csakhogy Quentin bátorsága, amely nagyobb és határozottabb volt, mint amelyet koránál fogva föltételezni lehetett volna róla, s a ki e jelenet hatása alatt módfölött felháborodott, ennek a föllépésnek egészen más fordulatot adott.

Quentin ugyanis egy szempillantás alatt Vilmos örgróf természetes fia mellett termett s kihuzott tőrét annak a mellére szoritva, felkiáltott:

- Ha ti így, én is így!

- Állj meg!... Állj meg! - kiáltozta ijedten a márkgróf. - Hiszen csak tréfa volt! Ártatlan tréfa! Hát elhiszitek, hogy az én derék lüttichi szövetséges társaimat egy ujjal is meg tudnám bántani? Katonák, kardot rejts! Üljetek le! - Ezzel a döggel pedig el innen! - lábával meg rugva az ősz püspök holttestét. - Aki csaknem viszályt okozott a jó barátok közt. És ígyunk a barátság örömére!

E szavakra a teremben csend támadt, s kiki eleresztette ellenfelét, akik most tanakodva néztek egymásra, vajjon barátok-e avagy ellenségek? Quentin ezt az alkalmas pillanatot felhasználva, így szólt:

- Hallgass meg engem, Vilmos márkgróf! - szólalt meg Quentin. - És ti is, Lüttich polgárai! És te is ide figyelj és nyugodjál meg ifju barátom - itt a márkgróf fiára, Károlyra mutatva, - mert nem lesz bántódásod valameddig ez a rossz tréfa meg sem ismétlődik.

- Ki vagy és honnan a pokolból kerülsz ide? - kérdezte Vilmos elcsodálkozva. - Ki vagy te, aki feltételeket mersz elénk szabni, sőt tuszt szemelni ki a saját táborunkban?

- Én Lajos francia király szolgálja vagyok, - felelte Quentin vakmerően - skót testőrségének egyik ijásza, amit te az öltözetemről és a beszédemről máris észrevehettél. Én azért vagyok itt, hogy megfigyeljem magaviseletét és hogy arról jelentést tegyek. És csodálkozással kell látnom, hogy viselkedésed inkább illik valami pogányhoz, semmint keresztény emberhez; inkább örjöngő örülthöz, semmint értelmes lényhez. Merész Károly burgundi herceg csapatai mindjárt itt lesznek a nyakadon, de hogyha Franciaország támogatására akarsz számítani, akkor egészen másként kell viselkedned! - Ti pedig, Lüttich, derék, vitéz polgárai, térjetek vissza tüstént családi tűzhelyetek mellé; ha pedig titeket ebben bárki is megakadályozna; én azt ezennel uram és parancsolóm, Franciaország legkeresztényibb uralkodója ellenségének nyilvánítom! Megértettétek!

- Franciaország és Lüttich! - kiáltozták Pavillon emberei, de még sokan mások is, akik Quentin bátor szavaiból erőt meritettek.

Vilmos szemei szinte szikrát hánytak a dühtől. Már a töréhez kapott, hogy azt a vakmerő szónok felé hajtja, de mikor széttekintett maga körül, katonái szeméből olyasvalamit olvashatott ki, hogy azt figyelmen kívül nem hagyhatta. Köztük ugyanis sok francia volt, akik jól tudták, hogy Vilmos nemcsak katonát, de pénzt is kap a francia királytól; de sokan attól az istentelen cselekedettől is megriadtak, amelynek most szemtanui voltak. És azzal is tisztában voltak, hogy a burgundi herceg Vilmos véres tettet megbosszulatlanul nem hagyja. Nos, Vilmos mindezt kiolvasta katonái tekintetéből és már a másik pillanatban enyhült is arc-kifejezése és kijelentette: dehogy is forgatott ő rosszat elméjében a derék lüttichi polgárokkal szemben, mindössze azt szerette volna, ha ezt a mai diadalünnepet velük ülhette volna meg ezen az éjszakán. És e szavak után a »szakállas vadkan« több higgadtsággal és nyugalommal, mint amennyi más alkalommal szokása volt, még azt is kijelentette, hogy akár már holnap, vagy amikor a polgároknak tetszik, a zsákmány igazságos szétosztásáról kész velük tárgyalásokba bocsájtkozni, sőt a kölcsönös védekezés módját is ugyanakkor megbeszélhetik. Egyébiránt reméli, hogy a derék skót nemes ifju az ő diadalünnepét megtiszteli azzal, hogy ezt az éjszakát a kastélyban tölti.

Quentin keresetlen szavakban megköszönte a szives meghívást, de utalt arra, hogy e tekintetben kénytelen kikérni Pavillon mester véleményét, akihez őt az utasítása köti; azt azonban már most is kijelentheti, hogy Pavillon mester legközelebbi visszatérése alkalmával természetesen ő is fölkeresi a vitéz hadvezér táborát.

- Akkor lássam, mikor a hátamat! - jelentette ki Pavillon mester, de persze - magában. - Ha arra vársz, öcsém, hogy velem térsz vissza ide, akkor ugyan sohase látod viszont a Schönwald-kastély!

Majd halkán odaszólt hü embereinek Pavillon:

- Csatlakozzatok hozzám és meneküljünk minél hamarább ebből a rablóbarlangból.

Pavillon példáját természetesen sokan követték; Quentin is boldog volt, mikor a kastélyt maga mögött tudhatta. Annyi sokféle esemény lezajlása óta, csak most merete megkérdezni Izabellát, hogy érzi magát.

- Köszönöm jól - nagyon jól, de egy pillanatot se veszítsünk el ilyen kérdésekkel! - felelte Izabella lázas sietséggel. - Meneküljünk, meneküljünk innen!

Izabella tulbecsülte erejét, mert a másik pillanatban már szinte alétan esett volna össze az izgalomtól, ha Quentin erős karja föl nem fogja; kedves terhével Quentin elindult a kijárat felé, miközben Izabella görcsösen ölelte magához a nyakát.

Természetesen Pavillon és társai, nemkülönben a lüttichi polgárok nagy része, követte példájukat s meg sem álltak a folyó partjáig, ahol már egy egész csapatra való polgár és polgárasszony várt reájuk, akik biztos hirt akartak tudni az ostrom eredményéről, mert a kósza hírek azt beszélték a városban, hogy a győzők a zsákmányon összevesztek.

Hamarosan csónakot keritettek elő, amellyel átkeltek a folyón, mialatt Pavillon áradozva beszélt Quentin hősie viselkedéséről, akit élete megmentőjének tekintett; Quentin elhárított magától minden érdemet és kijelentette, hogy egyedüli célja az volt, hogy a reá bízott gróf-kisasszony életét megmentse; ha ebből Pavillon mesternek valami kára származott, esetleg kiadásai merültek volna föl: csak jelentse be, mert bőséges kártérítésben lesz része.

- Köszönöm, ifju apród és derék ijász ur! - felelte Pavillon mester. - De hová gondol, hogyan követelhetnék én kártérítést azért, amiért becsületes emberként egyszerűen csak a kötelességet teljesítettem!

Eközben Pavillon háza elé érkeztek.

Pavillon hangos szóval szólította Gertrud leányát, aki legott meg is jelent, mert hiszen az aggodalomtól senki sem tudott aludni Lüttichben ezen az éjszakán. Pavillon Izabella gróf-kisasszonyt néhány szóval gondjaiba ajánlotta Gertrudnak, aki a legnagyobb szánalommal, valódi testvéri szeretettel ölelte magához a félig alélt, meggyötört teremtet.

Bármennyire fáradtak voltak is valamennyien, Quentin alig birt kitérni a kínálat elől; izlelné meg azt a pompás bort, amelyet még az azincourti ütközet idején szüreteltek. Kénytelen volt ezt megtenni, már csak azért is, mert ennek kedvéért Pavillon felzavarta a háziasszonyt, aki a hálószobájából hozta elő a pincekulcsot.

Pavillon felesége csinos, gömbölyded asszonyka volt, hogy az idők multával a szép vonások elmosódtak, a sőt valamikor alighanem szépnek is volt mondható. Csak hangja érdessé, gyöngédsége pedig szigorúsággá változott s bizony a szegény szindikus, mialatt a házon kívül nagyhangon a tekintélyes és erélyes polgár szerepét játszotta, otthon - papucs kormány alatt nyögött.

Mikor Pavilloné megértette, hogy az ura kínálásával szemben a vendég szabódik és vonakodik elfogadni az italt, szó nélkül hátat fordított az urának s az oldalán csüggő kulcsomóból egy kulcsot kivéve, Quentin-t egy csinos, tiszta szobába kalauzolta, ahol fáradalmaikat kedvére kipihenhetette.

HATODIK FEJEZET.

Eltékintve azoktól az ellentétes érzésektől, amelyek Quentin-t az elmúlt nap folyamán oly nagy próbára tették, a testi fáradtságok is annyira kimerítették, hogy végre is mély álomba merült, amelyből csak jó későn ébredt föl. A házigazda belépése ébresztette föl, aki nagy és hosszadalmas bevezetés után tudtára adta neki, hogy a városban különféle hírek vannak forgalomban, amelyek az ő személyével vannak kapcsolatban.

- Izabella grófkisasszony fölkelt már? - kérdezte Quentin az ágyból hirtelen kiugorva és sietve magára öltve ruháját.

- Ő már talpon van s ott várja önt türelmetlenül a szobájában, - felelte Pavillon. - Mindenáron tudni akarja, hová viszi magával, de azért, remélem, hogy a reggelit még együtt költjük el.

- Miért nem mondotta meg ezt korábban, Pavillon mester? - kérdezte Quentin szemrehányó hangon.

- Csak nyugodtan, kedves barátom, nyugodtan! Én azt hiszem, hogy semmit sem mulasztottam el. Pedig még volna valami mondanivalóm, ha tudnám, hogy türelmesen végighallgat.

- Hát csak gyorsan ki vele, én meghallgatom nyugodtan.

A derék timármester ezután körülményesen elmondotta, hogy leánya, Gertrud, nagyon szeretné, ha Quentin ruhát cserélne, mert a városban szerte azt beszélik, hogy a Croye grófnők zarándokruhában vonulnak végig az országban egy skót testőr kíséretében, pedig az egyik grófnőt az éjszaka egy cigány társaságában látták, amint a Schönwaldt-kastély felé tartottak, mikor a lüttichi polgárok onnan már kivonultak. Az a cigány állítóan azt is mondotta volna, hogy Quentinnek nem volt üzenete sem a lüttichi polgárokhoz, sem Vilmos márkgróf számára, hanem egyszerűen megszóktette az egyik grófkisasszonyt, akivel most mint szeretője utazza be az országot. Ezek a hírek ma reggel érkeztek Lüttichbe s a városházán most azon törik a fejüket, hogy voltaképen mit is kéne hát csinálni?

- Mert hát, őszintén szólva - tette hozzá a derék timármester, - noha Vilmos márkgróf kissé szigorúan bánt is el a püspökkel, alapjában véve ő mégis csak jószívű ember - persze, ha nincs berugva! - és egyedüli hadvezér, aki nekünk védelmezőnk lehet a burgundi herceggel szemben. A dolgok mai állása mellett pedig - és ez az én véleményem is - nem szabad vele kenyértörésre vinni a dolgot, mert már nagyon belemelegedtünk a harcba, amelyet most már folytatnunk kell.

- Gertrud leányának ajánlata helytálló! - felelte Quentin, aki e szavakból teljesen megértette az érdekes városi magisztrátus magatartását. - Menekülnünk kell, még pedig álruhában és - tüstént! Azt hiszem azonban, hogy az önök titoktartására és segítségére azért számot tarthatunk.

- Tökéletesen! - felelte az érdekes timármester. - Sohasem fogom elfelejteni, hogy ön az életemet mentette meg ez éjszaka - kétszer is! Egyszer abból a szűk páncélből szabadított ki, másodszor pedig az ördögi »szakállas vadkan« karmai közül mentett meg engem! Olyan hü leszek önhez, mint a kés pengéje a markolatához - ahogy a mi késeseink mondják, pedig azok a világ első mesterei a késgyártásnak! Hogy pedig ennek tanujelét adjam: jöjjön csak velem, ijász ur!

Pavillon ekkor Quintint bevezette a saját hálósobájába s ott egy falba illesztett titkos szekrényt nyitott ki, melyben több vaskazetta volt elhelyezve; ezek egyikét kinyitva, fölszólította Quintint, hogy csak markoljon bele bátran a rengeteg sok aranypénzbe, amely most feléje

csillogott. Quentinnek sem kellett kétszer mondani, mert a Plessisből magával hozott összeg bizony már elfogyott, a további utra pedig pénz nélkül nem indulhatott; lelki furdalás nélkül vett ki tehát kétszáz aranyforintot, amivel a derék timármester lelkén is nagyot könnyített, aki ezzel kiegyenlítettnek tekintette Quentin iránt való tartozását és amit kártérítés gyanánt tekintett a változott körülmények miatt Quintintól megvont barátságáért.

Miután Pavillon a szekrényt ismét gondosan bezárta, levezette Quintint a társalgóba, ahol már ott találta Izabellát flamand leánykának öltöztetve; körülötte ott szorgoskodott a csinos Gertrud, aki még mindig talált valami igazítani valót a ruhán s Izabellát oktatta ki, hogyan kell ebben a szokatlan ruhában viselkednie.

- Signor Quentin - szólalt meg Izabella, kezét Quentin felé nyújtva. - Itt kell hagynunk ezeket a derék embereket, ha nem akarjuk őket is bajba keverni. Önnek is ruhát kell cserélnie, ha ugyan továbbra is kísérom akar maradni s ha egy ilyen szerencsétlen teremtés barátságát még mindig nem unta meg.

- Akár a világ végére is elkisérem, Izabella! - felelte lelkesülten Quentin. - Csakhogy lesz-e elég ereje a további küzdelemre s az éjszakai rémes események...

- Ne... ne is emlékeztessen reá, Quentin! - vágott közbe Izabella kezével takarva el szemét. - Mint valami gyötrelmes álom, vonul el szemem előtt a képe... És hogy van a szegény püspök, sikerült neki elmenekülnie?

Quentin megnyugvással értette meg Izabella e szavaiból, hogy a főpap szomorú sorsáról nincs tudomása, mert annak kivégzését, ami Vilmos márkgróf egy kézintésére történt, rejtekhelyéről nem láthatta. Pavillon már éppen beszélni akart, de Quentin egy kézintéssel elhallgatta s ő nyugtatta meg Izabellát azzal, hogy az ég majd csak megsegíti a derék főpapot; arra a kérdésre pedig, hogy hová és merre szeretne menni, Izabella azt felelte, hogy legszívesebben zárdába vonulna vissza, ha attól nem félne, hogy ott sem érezhetné magát teljes biztonságban.

- Hát bizony Lüttich környékén magam sem tudnék megnevezni ilyen alkalmas zárdát - jegyezte meg Pavillon - mert ez a márkgróf, bár derék hadvezér is, és hü szövetségesünk, durva erkölcsű ember, aki a zárdák iránt éppen nem viseltetik tisztelettel.

Izabella és Quentin, immár utra készen, elbucsuztak a derék vendéglátó családtól, mely alkalommal kiváltképen Gertrud tanusított őszinte érdeklődést a távozók sorsa iránt, ami Izabellát módfelett meghatotta.

- Bátorság! - sugta oda Gertrud Izabellának a búcsu pillanatában. - Imádkozzék és bizzék az égiek segedelmében! Én ebben a derék kíséroből teljesen megbizom, de azért gondoskodtam ám egy másíkról is! - és itt mélyen elpirult a csinos Gertrud. - De ne szóljon ám erről az apámnak! Vőlegényemet, Hans Glovert, odarendeltem a keleti kapuhoz, hogy kísérje el önöket egy darabon és ráparancsoltam, hogy addig ne kerüljön a szemem elé, amíg jó hirt nem hozhat önök felől.

Izabella bensőséges szeretettel ölelte magához a derék polgárleánykát s mindketten elpirultak, mikor Quentin - a derék Peterkintől kapott flamand parasztleány gunyájában - megjelent s az indulást sürgette. Mabel mama két hatalmas lovat kerített elő valahonnan, s boldog volt, mikor két vendégét nyeregbe szállani látta; szívesen látta őket ugyan, de most mégis szívesebben látta távozni, féltvén házát a városban keringő pletykáktól. És hogy még bizonyosabban elősegítse távozásukat, megbizta Peterkint, kísérné el vendégeit a keleti kapuig, de úgy ám, hogy ő előrelovagol és színleli, mintha nem ismerné őket.

A derék Pavillon és Rouslaer aláírásával ellátott utlevél segélyével Quentin és Izabella akadály nélkül távozhattak a városból, s Peterkintől rövid, de meleg szavakkal búcsút véve, folytatták útjukat. Alig haladtak azonban néhány lépéssel tovább, szürke lovon egy izmos

fiatal legényke csatlakozott hozzájuk, aki mint Pavillon Gertrud vőlegénye, Hans Glover, mutatkozott be nekik.

Hans csinos képű, derüs tekintetű flamand legényke volt, aki készséggel ajánlotta föl szolgálatát és nyomban az iránt érdeklődött, hogy van-e előre megállapított utitervük.

- Vezessen el bennünket a brabanti határon fekvő legközelebbi városig, - felelte Izabella.

- Ön tehát előre elhatározott cél felé törekszik, Izabella? - kérdezte Quentin, most franciára fordítva a beszélgetést, hogy Hans meg ne értse.

- A jelen körülmények közt minél hamarabb biztos helyre akarok jutni, - felelte Izabella, - még akkor is, ha ott fogság vár reám.

- Fogság? - kérdezte Quentin megütközve.

- Ugy van, esetleg fogság! De gondom lesz arra, hogy ön ezt a fogságot elkerülje, Quentin!

- Oh, velem ne törődjék, Izabella! A fő az, hogy én önt biztos helyen tudjam.

- Igen, önnek, mint barátomnak, mint hü védelmezőmnek - folytatta Izabella kissé emelkedettebb hangon, miután Hans, irántuk való kiméletből, hogy bizalmasabban beszélgethessenek, néhány lépésnyire előrelovagolt, bevallom, hogy visszatérek a hazámba, a burgundi herceg védelme alá. Rossz tanácsra hallgattam, mikor kivontam magam az ő gyámkodása alól s helyette a cselszövő, az álnok Lajos király védelme alá menekültem.

- Ön tehát arra is elhatározta magát, nemde, hogy felesége lesz Campo-Basso grófnak, a burgundi herceg méltatlan udvaroncának?

Quentin közömbös hangon beszélt ugyan, de azért kiérzett belőle az a halálos aggodalom, amely most kinozza, mintha az élete függene attól a választástól, amit most Izabellától kapni fog.

- Nem, Quentin, nem leszek a gróf felesége! - felelte Izabella fölemelkedve a nyeregben. - Burgundiának minden hatalma kevés ahhoz, hogy egy Croye grófnőt ennyire megalázni tudjon! Elveheti birtokaimat; becsukathat zárdába; tehet velem bármit, de Campo-Basso felesége mégsem leszek!

- De van-e rosszabb sors a vagyonekobbzásnál és a fogságnál? - felelte Quentin. - Oh, gondolja meg, Izabella! Amíg egy megbízható védelmezőt érez az oldala mellett, aki kész az életét is feláldozni önért és ezer veszedelmek közt elvezeti önt Angliába, Németországba vagy éppen Skóciába, ahol biztos menedéket találhat; - ne dobja el magától könnyelműen a szabadságot, az ég legkegyesebb ajándékát!

Izabella szomorú mosollyal ajkán hallgatta Quentin lelkes szavait a szabadság dicséretéről, majd rövid hallgatás után így felelt:

- A szabadság kizáróan a férfit illeti meg; a nőnek mindig védelmezőre van szüksége, mert ő maga védtelen. Védelmezőre van tehát szükségem! De hol találok én ilyen védelmezőt? A könnyű erkölcsű Eduárd angol királyban, vagy az iszákos német császárbán? Avagy Skóciában keressem? Oh, Quentin, hogyha én az ön testvére lehetnék s nekem az ön sokat emlegetett hegyes-dombos hazájában biztos menedéket tudna nyújtani, ahol az én megmentett csekély értékű tárgyai révén magamnak nyugodt otthont tudnék teremteni; ahol elfelejthetném a reám kimért szomorú sorsot és ha tudna számomra ajánlani egy olyan nemes férfit, kinek a szíve is olyan hü tudna lenni hozzám, mint a kardja; akkor, oh - akkor, Quentin, szó lehetne arról is, hogy én e férfiú kedvéért elviselném a gáncsot is, amely okvetetlenül elérne engem abban az esetben, ha vándorlásomat tovább folytatnám.

A meghatottságtól reszkető hangon elmondott szavak végtelen örömmel töltötték el Quentin szívét, lelkét. Egy pillanatra elgondolkozott, vajjon tudna-e Skóciában Izabella számára menedékhelyről gondoskodni; de azután felmerült előtte a szomorú valóság képe, s ekkor megértette, hogy nemtelen cselekedet lenne részéről, ha Izabellának egy olyan távoli célt mutatna, ahová őt elsegíteni nem áll módjában, sőt igazi menedékhelyről sem tudna számára gondoskodni. És ennek hatása alatt így felelt:

- Lady! Becsületem és adott lovagi esküm ellen cselekednék, ha önt azzal a reménnyel kecségetném, hogy Skóciában annyi hatalmam van, hogy én önnek más védelmet is tudnék nyújtani annál, mint amit nyújthat ez a két kar, amelyet ön e pillanatban maga mellett érezhet. Vérrokonom nekem ott már nem él. Innerquharity lovas katonái éjnek idején rohamozták meg a kastélyunkat s legyilkolták az egész családomat. Ha otthon volnék is, ellenségeim annyian vannak, hogy azokkal szemben én tehetetlen vagyok. És hogyha maga a király igazságot akarna is tenni az ügyemben, erre nem merne vállalkozni, mert ez esetben egy olyan hatalmas hűbérurat találna magával szemben, aki ötszáz lovassal tud kivonulni ellene a sikra.

- Oh, ezen a földön tehát nincs egyetlen olyan zug, ahol elnyomatás ne volna, az ön sziklás hazájától kezdve az én dusan termő németalföldi hazámig! - jegyezte meg Izabella fájdalmas mosollyal.

- Szomorú igazság, - felelte Quentin. - Hazámban az Ogilvies-k épp olyan förtelmes jelene-
teket rögtönöznek, mint itt e környéken a »szakállas vadkan« és rablótársai.

- Ne beszéljünk tehát többet Skóciáról - mondotta Izabella, - amit különben is csak tréfából említettem meg. Nagy öröömre szolgál, hogy ilyen becsületesen őszinte volt hozzám akkor is, amidőn esetleg az ön érdeke lett volna, hogy a való igazságot elhallgassa. Nincs tehát más hátra, számomra: mint elfogadnom azt a védelmet, amit a legelső jellemes zászlósúr ajánl föl nekem, aki a burgundi herceg híve, akinek én most a gyámsága alá helyezem magamat.

- És miért nem akarja önállósítani magát a saját birtokán? - kérdezte Quentin. - Hiszen Toursban még ez volt a szándéka. Miért nem gyűjti maga köré atyja hűbéreseit s miért nem köt inkább előnyös szerződést a burgundi herceggel, ahelyett, hogy kénye-kedvére megadja magát neki? Pedig bizonyára akadnának vitéz férfiak, akik küzdenének az ön igazságos ügyéért; egy ilyen férfit magam is ismerek, aki példaadás okából akár az életét is feláldozná önért!...

- Oh, ez a terv - felelte Izabella, - amelyet Lajos király eszelt ki s amely inkább az ő érdekét szolgálta volna, semmint az enyémet - immár kivihetlenné vált azóta, a mióta az áruló Zamet Hayraddin azt a burgundi hercegnek elárulta. A rokonomat azóta elfogták s kastélyát katonailag megszállták. Egy újabb kísérlettel hűbéreseimet dönteném bajba. Nem, arra nem gondolok többé, hanem mint magam is alázas hűbéres, meghódolok fejedelmem előtt és alávetem magam akaratának - kivéve azt az én személyes szabadságomat és jogomat, hogy a férjemet én magam válasszam ki magamnak! Ebbeli szándékomat immár annál inkább meg kell valósítanom, mert néném, Hameline grófnő, aki engem a menekülésre ösztönzött, azóta már alighanem szintén behódolt a burgundi hercegnek.

- Az ön néneje, Hameline grófnő? - jegyezte meg Quentin, aki most hirtelen visszaemlékezett arra a bizonyos éjszakai kalandra, amely azzal végződött, hogy ő a cigányt és Marthon komornát a faképnél hagyva, visszarohant a kastélyba.

- Igen, igen, a nénémről van szó, Hameline grófnőről. Talán tud is felőle valamit? Én ugy tudom, hogy máris a burgundi herceg védelmét élvezi. De nini! Ön hallgat, Quentin! Talán bizony önnek más értesülései vannak?

Erre az aggódó hangon feltett kérdésre Quentin elhatározta, hogy őszintén beszámol mindarról, amit Hameline grófnőre vonatkozóan tud. Elmondotta menekülésüket a Schönwaldtkastélyból éjnek idején a cigány ösztönzésére és azt is, miért és hogyan rohant ő vissza a kastélyba, ahol a legnagyobb meglepetésére Izabellát találta a házikápolnában. Azt sem hallgatta el Quentin, hogy a Lüttichben keringő hírek szerint, Hameline a márkgróf hatalmába került; ez azonban csak puszta föltevés, melynek helyességét semmiféle jel nem bizonyítja. Ezt a megjegyzést azonban Quentin inkább csak gyöngéd kiméletből tette hozzá.

Izabella nagy érdeklődéssel hallgatta végig Quentinnek rövidre fogott, de azért kimerítő jelentését, majd mélyen elgondolkodva, szinte bizalmatlan, szemrehányó hangon megjegyezte:

- Ön tehát az erdő közepén cserbenhagyta az én szerencsétlen nénémet és kiszolgáltatta egy cigány és a gonoszlelkű szolgáló kényének? Szegény Hameline néném! Pedig beh sokszor emlegette dicsérettel az ön hűségét, uram!

- Hogyha én nem úgy cselekedtem volna, ahogy elmondottam, Madame - felelte Quentin sértődötten - akkor mi lett volna a sorsa annak a hölgynek, akinek szolgálatára engem még szorosabb kötelek kényszerítenek! Hogyha én Hameline grófnőt nem engedtem volna át azoknak, akikre ő maga bizta rá a sorsát, akkor Croye Izabella grófkisasszony most minden valószínűség szerint Vilmos márkgrófnak, az Ardennek rémének, a »szakállas vadkannak« volna a menyasszonya!

- Igaza van, Quentin! - felelte Izabella most már ismét a régi szelid hangján. - Bocsásson meg, ha csak gondolatban is megsértettem volna önt, Quentin! - De az a gonoszlelkű Marthon komorna, aki úgy be tudta hálózni szegény nénémet; aki becsempészte hozzánk azt az áruló Zamet Hayraddin cigányt s ennek bátyját is, Hayraddin Maugrabint, aki azután elhitette szegény nénémmel, hogy ért az asztronómiához és telebeszélte a fejét különféle lehetetlen házassági tervekkel, amik az ő korában már nem illettek hozzá. És én most már egyenesen arra gondolok, hogy mindezt Lajos király eszelte ki, hogy bennünket teljesen a hatalmába kerithessen. Hogy micsoda eljárás ez: annak elbírálását önre bízom, Quentin! - Hanem, az én szegény néném! Mit gondol, Quentin, mi lett a sorsa?

Quentin igyekezett megvigasztalni Izabellát azzal a magyarázattal, hogy amennyire ő azt a Hayraddin cigányt és méltó társát, Marthon komornát ismeri, sokkal inkább önzők azok, semhogy bántalmaznák a grófnőt, mert annak semmi hasznát nem látnák; míg hogyha jól bánnak vele, esetleg busás váltságdíjra vagy jutalomra számíthatnak. Hogy pedig Izabella gondolatát más irányba terelje, Quentin elmondotta annak az árulásnak a történetét, amire ő a kolostorban töltött éjszaka folyamán jött rá, s amely minden valószínűség szerint megint csak Lajos király műve volt.

Izabella viszont azokról a tapasztalatokról számolt be, amiket Marthon komorna ördögi praktikáiból tett s amiknek célját csak most értette meg igazán, a Quentin elbeszéléséből kiderült körülmények alapján. Csak azt nem tudta megérteni: mi indíthatta Hameline nénjét arra, hogy ő, aki őt annyira szerette, s mindig önfeláldozó volt iránta, ezuttal képes volt őt a kastélyban egyedül hátrahagyni!

- Önt tehát nem avatta be a szökés titkába, Izabella? - kérdezte Quentin megütközve.

- Egy szóval sem! Tett ugyan célzást valamire, amit majd csak Marthon fog nekem tudomásra adni, de, őszintén szólva, a szegény néném elméje ekkor már annyira megzavarodott, az a gonosz Hayraddin annyira elcsavarta a fejét, hogy én már nem is törődtem velük, sem azokkal a titkos jeladásokkal, amiket egymás közt váltottak. De hogy engem a néném képes volt magamra hagyni - azt sohasem hittem volna!

- Én azonban a grófnő számára is találok elfogadható mentséget, - jegyezte meg Quentin. - Az izgalom, az éjszakai sötétség és a sietség olyan nagy volt, hogy Hameline grófnő a másik lefátyolozott hölgyben önt vélte rejtőzni éppen úgy, mint ahogy én - Marthon öltözkésétől és viselkedésétől megtévesztve - bizvást azt hittem, hogy a két Croye grófnőt szöktetjük meg. És köztük azt is - és itt egészen elhalkult a szava - aki nélkül engem a Schönwaldt-kastélyból a világ minden kincsével sem tudtak volna kicsalogatni...

Ilyen hangulatban és beszélgetés közt folytatták utjukat és csak akkor tartottak pihenőt, mikor a lovaikat kellett megabakoltatni, amit a derék és jóérzékű kísérőjük, Hans végzett el nagy szolgálatkészséggel. Csak természetes, hogy a bizalmas együttlét alatt leomlott az a válaszfal is, amely a büszke Croye-nemzetség egyik sarját a skót nemes ifjútól elválasztotta s noha szerelemről köztük soha szó nem esett, annál többet gondoltak reá - mindketten.

Délután két óra lehetett, mikor Hans feldult ábrázattal, ijedten jelentette, hogy Vilmos márkgróf »fekete lovasai« tüntek föl a látóhatáron, akiket alighanem az ő üldözésükre küldtek ki.

Ezek a katonák, talán helyesebben: rablók - Dél-Németországból rekrutálódtak s hasonlatosak voltak a landsknechtekhez, csak hogy voltaképen a könnyülovasságot alkották. Hogy külsejüket még félelmesebbé tegyék, fekete lovon jártak s öltözetüket, kezüket és arcukat valamiféle fekete mázzal kenték be. Durvaság és erköcstelenség tekintetében azonban bátran kiállhatták a versenyt a rettegett hirü landsknecht társaikkal.

Mikor Quentin a messze látóhatáron a fölvert porfelhő közepette néhány ilyen lovast megpillantott, így szólt Izabellához:

- Drága Izabella, nincs más fegyverem, csak ez a kard s minthogy ez ok miatt nem tudnám önt sikerrel megvédelmezni: nincs más hátra, mint hogy - meneküljünk! Hogyha a közeli erdőt még idejében elérhetjük, módot találunk a menekülésre is.

- Rendben van, én egyetlen, hü barátom, Quentin! felelte Izabella, legott megsarkantyuzva a lovát. - Ön pedig, Hans - fordult a derék kísérőhöz - távozzék innen mielőbb, hogy ne keverdjék bele a mi bajunkba!

- Nem úgy van az! - felelte önérzetes hangon a derék flammand legény.

És csakugyan, Hans mellettük maradt és most már mind a hárman még gyorsabb futásra serkentették fáradt lovaikat, mialatt a fekete lovasok szélesebben közeledtek hozzájuk. Minthogy azonban könnyü öltözetben kisebb terhet képviseltek; hamarosan bizonyos tér-előnyt nyertek a súlyosabb fegyverzetü lovasokkal szemben, s már közel voltak az erdőhöz, ahol menedéket véltek találni, mikor rejtekhelyről hirtelen egy lovascsapat toppant eléjük egy lovag vezetése mellett.

- Ragyogó fényes a fegyverzetük, - alighanem burgundi katonák! - kiáltott örömmel Izabella.

- De bárkik legyenek is; inkább ezeknek adjuk meg magunkat, mint azoknak a vadembereknek ott, ni!

Mikor azonban Izabella a zászlót is megpillantotta, még nagyobb örömmel kiáltott föl:

- Ah, megismertem rajta a sebzett szívet! Crévecoeur gróf zászlója, a nemes burgundi zászlós-uré! Megadom magam!

Quentin nagyot sóhajtott. Mit is tehetett volna más egyebet?

Izabella a csapat parancsnoka elé járult s így szólt hozzá:

- Nemes gróf! Croye Izabella grófnő, Croye Rajnold, az ön egykori fegyvertársának leánya ime, hódolattal járul ön elé és védelmét kéri mind maga, mind kísérete számára.

- Abban részed lesz, én szép rokonom, de most nem érünk ám rá, hogy több szót vesztegesünk. Az a piszkos ellenség amott állást foglalt, mintha támadásra készülne. Burgundi szent Györgyre mondom, elég arcátlanok, hogy Crévecoeur zászlója ellen mernek fölvonulni... Hej Damian! Ide a lándzsámmal! Előre a zászlóval! Feszítsétek előre a kelevézt, és előre, katonák! És ezzel a csatakiáltással rohant Crévecoeur gróf lovasai élén a rettegett fekete lovasok ellen!...

HETEDIK FEJEZET.

A kézitusa alig tartott tovább öt percnél; a fekete lovasok, mint ijedt madársereg, szétrebbentek. Crévecoeur gróf, véres kardját lova sörényébe megtörölve, visszalovagolt az erdőszélre, ahol Izabella és kísérete az ütközet végét várta.

- Mégis csak szégyen, hogy egy nemes lovag fényes kardját kénytelen ilyen disznók vérével bepiszkitani! - jegyezte meg Crévecoeur gróf, kardját hüvelyébe csusztatva vissza; majd így folytatta: - Ugy-e, mégis csak kellemetlen fogadtatás, amelyben részed van, kedves hugom, Izabella! Dehát - kóbor hercegnők az ilyen jelenetekre kell, hogy elkészüljenek! Amint láthattad is, épp a kellő időben érkeztem, mert biztosítalak, kedves hugom, hogy ezek a fekete lovasok a grófi koronát éppugy nem tisztelik, mint ahogy nem respektálják a parasztleány főköztjét. Kiséreted pedig, amint látom, nem alkalmas hathatós ellentállásra.

- Gróf ur - szólalt meg Izabella - jelentse ki mindjárt nyiltan, vajjon fogolynak tekint-e engem s ha igen: hová visz!

- Hogyha a te további sorsod tőlem függene, te balga leányzó - felelte a gróf - akkor máris tudnád a válaszom. Csak annyit mondhatok, hogy egyidőre alighanem kalitka lesz a szállásod, te szökött madárka, te! Én téged egyelőre Peronne-ba kísérek, a herceg udvarába, mialatt a parancsnokságot átruházom unokaöcsémre: István grófra, akinek feladata lesz nem annyira ezekre a disznókra vadászni, mint inkább Lüttich felől biztos híreket szerezni, ahonnan nagyon aggasztó és megbizhatatlan hírek érkeztek hozzám... Hat lándzsás ide, mellém, a többi zászlóm alatt István gróf parancsnoksága alatt - előre!

- Csak egy pillanatra még, kedves bátyám! - szólalt meg Izabella. - Amidőn én mint fogoly megadom magam, engedje meg, hogy szabad elvonulást kérjek e derék fiatalember számára, aki hü kísérom volt idáig. Hadd térhessen vissza bántódás nélkül hazájába, Lüttichbe!

- István! - szólt a gróf unokaöccséhez, miután Hans Glover-t jól szemügyre vette és élesen a szeme közé nézett. - Ezt a fiatalembert bántódás nélkül eresszétek szabadjára, ha már biztonságban térhet vissza Lüttichbe.

- Én pedig szívből köszöntöm a kedves Gertrudot, - mondotta Izabella Hans felé fordulva - és adja át neki ezt a gyöngyfüzért, emlékül azzal, hogy gondoljon néha az ő szerencsétlen barátnőjére!...

A derék Glover tisztességtudóan megcsókolta Izabella kezét.

- Nos, van-e még valami kívánságod, én szép hugom? - kérdezte Crévecoeur gróf Izabellától.

- Mert bizony épp itt az ideje, hogy utra keljünk.

- Még csak az a kérésem - felelte Izabella szemmelláthatóan meghatottan - hogy ettől a derék ifjutól se tagadja meg a kegyét, kedves bátyám!

- Hm! - felelte a gróf, Quintint most éppugy végigmustrálva, mint előbb a jámbor Glovert, de mintha kevésbé kedvező eredménnyel. - Hm! Hát bizony ez már egészen más acélból való penge! De mondd csak, mondd csak kedves hugom, mit tett érted ez a - ez a - ez a nagyon fiatal ember, hogy annyira sikra szállsz érdekében!

- Az életemet és a becsületemet mentette meg, bátyám! - felelte határozott hangon Izabella, igaz ugyan, hogy szégyenében mélyen elpirult.

Quentin szintén elpirult, de a haragtól; volt annyira okos, hogy igazi érzéseit eltitkolja.

- Az életedet és a becsületedet! Hm! - ismételte a gróf. - Én azonban azt tartom, hogy jobb lett volna erre alkalmat nem adni ennek az ifjunak! Dehát - legyen! Ez a nemes ifju - ha ugyan rangja őt erre érdemessé teszi - csatlakozzék hát hozzánk s bántódása nem lesz. Mától kezdve azonban majd én fogok örködni a te életed és becsületed fölött, ez ifju számára pedig majd csak akad megfelelőbb foglalkozás, minthogy kóbor grófnők kedvelt apródja legyen!

- Gróf ur! - szólalt meg most Quentin, aki nem bírta magát tovább türtőztetni. - Nehogy ön egy idegen emberről már most lekicsinylőbben nyilatkozzék, mint ahogy később esetleg vélekedni fog róla: bátor vagyok bemutatkozni, mint: Quentin Durward, a francia királyi skót testőrség ijásza, aki tehát, mint ahogy a gróf ur is tudja, csak nemes ember lehet.

- Köszönöm a felvilágosítást és csókolom a kezét, ijász ur! - felelte a gróf még mindig tréfás hangon. - Legyen szives, lovagoljon velem a csapat élére!

Mikor Quentin a csapat élére került, észrevette Izabella aggódó tekintetét, amely rajta pihent, sőt mintha könnyeket látott volna a szemében. Csakhogy Quentin azt is belátta, hogy Crèvecoeur gróffal szemben az érzélgés mitsem használ; elhatározta tehát, hogy a társalgásban majd olyan hangot üt meg, amely tudtul fogja adni a grófnak, hogy ő határozottan nagyobb megbecsülésre és tiszteletre tart számít, mint amilyet ő a gróf részéről eddig tapasztalt, aki talán zokon is vette, hogy egy ilyen alárendelt rangú ember olyan nagy bizalmát élvezzi az ő előkelő rokonának.

- Gróf ur! - szólalt meg most Quentin mérsékelt, de azért határozott hangon. - Mielőtt utunkat folytatnánk, engedje meg, hogy föltegyem a kérdést: vajjon szabad embernek tarthatom-e magamat, avagy az ön foglya vagyok?

- Ravasz kérdés, mondhatom! - felelte a gróf. - Én erre a kérdésre szintén csak kérdéssel válaszolhatok: Vajjon Franciaország Burgundiával békés avagy hadilábon áll-e?

- Azt önnek jobban kell tudnia, mint nekem, Mylord! Én már huzamosabb idő óta távol vagyok a francia udvartól, ahonnan újabb híreket nem hallottam.

- Hát ime, milyen nehéz némely kérdésre megfelelni! - jegyezte meg a gróf. - Noha már huzamosabb idő óta vagyok a burgundi herceg udvarában, amióta Tours-ból visszatértem, még magam sem tudom, hogy hányadán vagyunk Lajos királlyal. Egyelőre tehát kénytelen vagyok önt - fogolynak tekinteni; az ön ügye csak abban az esetben fordulhat jobbra, ha majd az önhöz intézendő kérdéseimre őszinte és kimerítő választ fog adni, amelyekből az is kiderül, hogy ön az én rokonomat csakugyan hiven és önzetlenül szolgálta.

- E tekintetben kénytelen vagyok Croye Izabella grófnőre hivatkozni, aki majd részletes fölvilágosítással fog szolgálni önnek, gróf ur.

- Hm! Elég büszke felelet! - mormogta a gróf. - Csakhogy a hangos és önérzetes beszéd még nem bizonyíték. Azt hiszem, hogy azzal nem alázom meg a büszkeségét, Sir, ha azt kérdezem: mennyi időt töltött Croye Izabella grófkisasszony környezetében!

- Crèvecoeur gróf ur! - felelte Quentin kemény hangon. - Hogyha olyan feleleteket egyáltalán válaszra méltatok, amelyek szinte már a sértés mesgyéjét érintik, teszem azt egyedül azért, nehogy hallgatásomból hátrányos következtetést lehessen levonni személye iránt egy olyan tiszteletreméltó hölgynek, akinek mindketten igazságot akarunk szolgáltatni. - Izabella grófkisasszonyt én kísértem végig Franciaországból Flandriáig terjedő útjában.

- Hohó! - kiáltott föl a gróf. - Ez más szavakkal azt jelenti, hogy amióta ők Plessis-les-Tours-ból megszöktek! Ön tehát, mint a skót testőrség ijásza, nemde, kifejezetten a király parancsára kísérte őket?

Bármily kevésbé is érezte magát Quentin lekötelezve Lajos király iránt, kinek álnok fondorlatai neki csaknem a halálát okozták, mégsem tartotta megengedhetőnek azt, hogy azzal a bizalommal, amelyet a francia király beléje helyezett, visszaéljen. Azt felelte tehát, hogy őt egy magasabb állású testőrtiszt rendelte ki erre a szolgálatra; ő a többivel nem törődött.

- De hiszen már ez is elég! - felelte a gróf. - Ahogy mi tudjuk, a király nem engedi meg az ő tisztjeinek, hogy egyik ijászát kóbor hölgyek lovagjául rendeljék ki, hogy azok lovai mellett büszkélkedjék - ha ennek a kirendelésnek nem volna politikai háttere is! Ezután már bajosan tagadhatja Lajos király olyan hetykén, hogy a Croye grófnők szökéséről neki tudomása nem volt, mert hiszen ime, egyik testőre volt a kísérijük. - Nos, és hová, merre fordították szekerük rudját, ijász ur?

- Lüttich felé, Mylord. A hölgyek a boldogult püspök ur védelme alá akarták helyezni magukat.

- A boldogult püspök? - kiáltott föl a gróf megdöbbenve. - Hát Bourbon Lajos püspök meghalt? De hiszen betegségéről nekünk tudomásunk se volt! Miféle betegségben halt meg?

- Véres sirban pihen, Mylord, ha ugyan gyilkosa egyáltalán eltemettette földi maradványait.

- Hogyan? Hát a püspököt meggyilkolták?... Szent Isten, hiszen az lehetetlen?

- Saját szememmel láttam, hogyan hajtották végre a gyilkosságot. Sőt még más borzalmas dolgoknak is szemtanuja voltam, - felelte Quentin komor hangon.

- Te végignézted a gyilkosságot, anélkül, hogy segítségére sietnél volna? - kiáltott föl méltatlankodva a gróf. - Avagy a kastély embereit kellett volna föllármáznod! Tudod-e, hogy ezzel borzalmas vétséget követtél el a szentegyházzal szemben?

- Röviden most csak annyit mondok, hogy a gyilkosságot megelőzően Vilmos márkgróf, a lüttichi polgárok segítségével, megostromolta a kastélyt.

- Mintha villámcsapás ért volna: Lüttich föllázadt? Schönwaldt-kastély elesett? A püspököt meggyilkolták?... Te vészmadár! Ennyi vészhirrel egyszerre hirnök még nem érkezett! Beszélj tehát! Te ijásza vagy Lajos királynak, aki alighanem ezt a nyilat lőtte ki reánk. Beszélj, annyit mondok, vagy lovakkal tépetlek széjjel!

- És hogyha csakugyan széttépetne engem, Mylord, akkor sem tudna belőlem kivenni többet annál, mint amennyit egy hü skót nemes embernek elárulnia szabad! - felelte Quentin önérettel. - E szörnyűségek előzményeiről én sem tudok többet, mint ön, Mylord; nekem abban semmi részem nem volt és olyan messze vagyok tőle, hogy én a legvégsőig küzdöttem volna azok ellen, hacsak egyhuszad részével rendelkeztem volna az eszközöknek, mint amennyi jóakarát volt bennem. Dehát mit tehettem én? Azok százan voltak, - én egyedül voltam! Minden igyekezetem odairányult, hogy Izabella grófkisasszony életét megmentsem, ami - hála Istennek! - sikerült is. De hogyha közelebb állottam volna a püspök urhoz, mikor azt a gyalázatos gyilkosságot elkövették rajta: vagy megmentettem volna ősz fejét, vagy nyomban bosszút állottam volna érte. Így csak utálatomnak adtam hangosan és érthető módon kifejezést, amivel sikerült is még több gáztettnek elejét vennem.

- Hiszek neked, ifju ember! - jegyezte meg a gróf. - Te még sokkal fiatalabb és romlatlanabb vagy, hogysem ilyen gyalázatos, véres munkát rád bízhattak volna. De az a szegény, áldott, jó főpap! Meggyilkolták őt épp azon a helyen, ahol annyi keresztény és fejedelmi jószággal vendégelte meg a sok idegent. És éppen az a nyomorult, az a népsöpredék, az a szörnyeteg, aki ott nőtt föl, abban a szobában, ahol kezét annak a nemes férfiúnak a vérével beszennyezte! De nem ismerném Károly burgundi herceget és kételkednem kellene az ég igazságos

voltában, hogyha a bosszu éppoly gyorsan utol nem érné azt a gazembert, mint amily szörnyű volt a tette! És hogyha senki nem venné üldözőbe a gyilkost, akkor -

Itt elakadt a szava; a kard markolatát, amit az imént megragadott, most eleresztette, vaskeztyüs kezét oly hevesen ütötte mellvértjéhez, hogy az szinte döngött; majd két kezét az ég felé emelve, szinte ünnepélyes hangon így szólt:

- Én - én, Philippe de Crévecoeur des Cordes, fogadalmat teszek az Isten, szent Lambert és a kölni »három királyok«-nak: földi örömöknek még csak a gondolata se támadjon a lelkemben, valameddig bosszút nem álltam Bourbon Lajos püspök gyilkosain - találjam én meg azokat az erdőben, a mezőn; a városban, vagy a vidéken; a hegyek közt, vagy a sikon; a király udvarában avagy az Isten házában! És ennek zálogául fölajánlom minden vagyonomat, barátaimat és társaimat, életemet és becsületemet! Isten engem úgy segéljen és a lüttichi szent Lambert és a kölni három királyok!

Az elhangzott ünnepélyes fogadalom után mintha megkönnyebbült volna a szive s a régi kedve is visszatért. Most azután Quantint kérdezte ki részletesen a Schönwaldt-kastélyban lefolyt rettentő eseményekre vonatkozóan.

- Hanem ezeken az elavult, ingatag jellemű, hűtlen, nyomorult lüttichi bestiákon csodálkozom leginkább - mondotta a gróf - akik jogos és törvényes fejedelmük meggyilkolására képesek voltak azokkal a kegyetlen rablókkal szövetkezni!

Quantin itt fölvilágosította a grófot, hogy a lüttichiek, vagy legalább is a jobb társadalmi körök, - habár meggondolatlanul csatlakoztak is a csöcselék fölkeléséhez - dehogy is akarták támogatni a márkgrófot kegyetlenkedésében, sőt abban meg is akadályozták volna, ha elegendő erővel rendelkeznek.

- Egy szót se többet e hűtlen, ingatag jellemű csöcselék védelmére! - kiáltott föl a gróf. - Hiszen jól tudhatták, hogy kivel lépnek szövetségre! Olyan rablóvezérrel, aki csak az erőszakot, a gyilkosságot gyakorolja, s akinek rettegett hirtelensége bejárja az egész Flandriát! És nem közülük való volt-e az a mézáros is, aki a gyilkosságot végrehajtotta? Én azonban remélem, hogy fölgyújtott házaiknak tüzfénye vérfolyam tükréből fog visszaverődni. - Oh, az a nagy-lelkű, jóságos hűbérur! Mig másutt elnyomatásban és szegénységben tengődnek a szegény hűbéresek: addig a lüttichiek duslakodnak földi javakban és gazdagságban!

Crévecoeur gróf ismét megeresztette a lova gyepelőjét s idegesen tördelte acélkeztyüs kezét. Quantin teljes mértékben méltányolta a gróf fájdalmát, amit az egyik legjobb barátjának elvesztésén érzett; hallgatott tehát, nehogy szavaival csak fokozza annak fájdalmát, ha már könnyíteni nem tudott rajta.

Csakhogy maga a gróf tért vissza minduntalan erre a szomorú tárgyra s még mindig volt kérdezni valója erre vonatkozóan. Most azonban mintha hirtelen valami más jutott volna az eszébe: mi történt Hameline grófnővel s miért maradt el Izabellától!

- Nem azért kérdelem - tette hozzá a gróf - mintha elmaradását nagy veszteségnek tekinteném Izabellára nézve; noha közeli rokona neki és szereti is Izabellát, de fantasztikusabb nőt én még nem ismertem. És az a meggyőződésem, hogy Izabella, aki mindig rendes, szerény leánya volt, a szökését is ennek a kalandvágyó, mindenáron férjhez menni akaró, szabados jellemű nő ösztönzésére követte el.

Quantint módfelett fölháborította a grófnak az az észrevétele, hogy Izabella mindössze rendes és szerény leánya volna, holott ilyen erényekkel akármelyik polgárleány is rendelkezhetik; már-már azon a ponton volt, hogy ezért a lekicsinylő nyilatkozatáért rendreutasítja a grófot, de azután meggondolta magát és - hallgatott. Nem a gróf fegyverétől félt, hanem attól, hogy ezzel a kihívással egyszer s mindenkorra nevetségessé teszi magát. A gróf sürgető kérésére

tehát előadta, hogy Hameline grófnő még a kastély ostroma előtt megszökött; részletesebb magyarázattól azonban tartózkodott, nehogy Izabellát, sőt önmagát is - nevetségessé tegye, mint akiknek egy furfangos cigány oly könnyen tulajrhatott az eszén. Még csak annyit mondott, hogy a Lüttichben keringő hírek szerint, Hameline grófnő Vilmos márkgróf kezébe került.

- No, akkor hát remélem, - jegyezte meg a gróf - hogy feleségül is veszi. Amit a grófnő pénzeszsákjára való tekintettel, alighanem meg is tesz!

A gróf még különféle kérdéseket tett föl Quentinnek, kiváltképen a hölgyek viselkedésére s főként az ő irányában tanusított bizalmas barátságára vonatkozóan, amikre nézve Quentin bizony sokszor bosszankodva, sőt sértődötten adta meg a választ.

- Hm, hm! - mormogta a gróf maga elé. - Tehát mégis csak úgy van, ahogy sejtettem. Legalább az egyik részről! A másik részről azonban alighanem józanabb fölfogással fogok találkozni. De jer csak ide, ifju apród! Lovagolj előre az elővédhez, én pedig hátramaradok és Izabellához csatlakozom. Azt hiszem, hogy általad máris megtudtam annyit, hogy erről a kellemetlen ügyről teljes tájékozottsággal beszélhetek Izabellával, anélkül, hogy az ő érzékenységét sérteném, ha már a tiéd egy kissé megsértettem. De várjunk csak, derék ifju! Még egy szót! Az az érzésem, hogy te egy kissé tulkalandoztál a valóság megvont határán, tündérországba tévedtél s tündérálmokkal áltatod magad. Feledd el ezeket a tündérálmokat, ifju hős! - tette hozzá a gróf, Quentin vállát leereszkedően megveregetve. Felejtsd el s arra a hölgyre ezután csak mint Croye grófkisasszonyra szabad gondolnod. Az ő barátai, erről biztosíthatlak, mindig elismeréssel gondolnak azokra a becses szolgálatokra, amelyeket te a grófnőnek tettél. De mondj le arról a lehetetlen jutalomról, amire a magad részéről számítani elég vakmerő voltál!

Fölháborodva főként amiatt, hogy az élesszemü gróf elől nem tudta kellőképpen elrejtteni a maga előtt is titkolt érzéseit, amiket a gróf inkább humoros szempontból ítelt meg - Quentin bosszusan vágott vissza:

- Gróf ur! Ha tanácsára rá fogok szorulni: majd szólok. Ha támogatására lesz szükségem: ön még mindig ráér megtagadni azt tőlem. Ha pedig az ön személyes véleményére egyáltalán adok valamit: még mindig van időm, hogy erre nézve nyilatkozzam.

- Teringettét! - kiáltott föl a gróf mosolyogva. - Bizony én Amadis⁹ és Oriana közé kerültem s bizony minden pillanatban várhatom, hogy sorompóba kell kiállanom.

- Amint látom, ön, gróf ur, ezt lehetetlennek tartja! - felelte Quentin kemény hangon. - Törtem én már lándzsát az orleánsi herceg mellén, pedig abban mégis csak nemesebb vér kering, mint önben, Crévecoeur gróf! És megvívтам Dunois gróffal, aki szintén különb ellenfél volt, mint ön, Crévecoeur gróf!

- Hogy a jóságos ég erősítsen meg téged abban a hiedelemben, amely most téged eltölt, ifju barátom! - felelte nyugodt hangon a gróf. - Ha csakugyan igazat beszéltél, fiu, akkor ritka szerencsében volt részed, hogy az isteni gondviselés ilyen tűzpróba elé állított, mielőtt - bajszod serkent volna. Haragra fiam, engem nem ingerelhetsz, legföljebb mulattatsz. Hidd el, habár hercegekkel mérted is össze a kardod s grófnőknek lehattél a lovagja: még mindig nem lehetsz ám hasonló azokhoz, akikkel véletlenül vagy mint ellenfél állhattál szemben, vagy akiknek utitársa lehattél. Annyit megengedhetek neked, aki annyi sokféle lovagregényeket összeolvashattál, hogy végre magadat is lovagnak képezed, mondom, annyit megengedhetek, hogy egyideig tündérálmokban ringathatod magad, de nem szabad haragudnod jóakaró barátodra, aki azután egy kissé vállon ragad és - fölébreszt!

⁹ Amadis - spanyol monda hőse, az állhatatos és lovagias szerelem megtestesülése, aki egyuttal kóborlovag is.

- Gróf ur, az én családom...

- Ejh, hiszen én nem beszéltem a családomról! - szakította félbe a gróf. - Én csak a rangra, vagyona és magas társadalmi állásra gondoltam, amik a különféle társadalmi állású embereket megkülönböztetik egymástól. Ami a születést illeti, nos - mindnyájan Ádám és Évától származunk.

- Gróf ur! - szólt közbe erélyesen Quentin. - Az én őseim, glen-houlakin-i Durward-ok...

- Nos, hogyha a származásodat még Ádám és Éva előtti időkre vissza tudod vezetni, akkor - nincs több mondanivalóm! Isten veled!

Lova fejét hátrafordítva, Crévecoeur gróf a faképnél hagyta Quentint s hátra lovagolt Izabellához, akinek talán a gróf atyai intelmei még nagyobb fájdalmat okozhattak, mint amennyire fölingerelték Quentint.

Estére elérték a Sambre partján fekvő Charleroi várost, ahol Crévecoeur pihenőt tartott, mert Izabellát az aligmult rémes események okozta izgalom, a legutóbb megtett ötven mértföldnyi ut fáradalmi annyira megviselték, hogy egészségének komoly veszélyeztetése nélkül az utat nem folytathatta. Crévecoeur gróf átadta Izabellát a charlerói-i cisztercita-rend kolostora apátnőjének, aki a Crévecoeur- és a Croye-családdal rokonságot tartott fenn.

Crévecoeur gróf maga elé rendelte a kis burgundi helyőrség parancsnokát és meghagyta neki, hogy diszőrséget rendeljen ki a kolostor elé mindaddig, amíg Croye grófkisasszony ott tartózkodik. Állítólag a grófkisasszony személyes biztonsága érdekében volt szükség erre az őrségre, mert Lüttich felől nyugtalanító hírek érkeztek; a valóságban pedig ezt az őrséget a gróf azért rendelte ki a kolostor elé, nehogy Izabella - megszökjék. Legelső feladatának azonban a gróf mégis csak azt tekintette, hogy a püspök meggyilkolásáról és a lüttichiek lázadásáról ő értesítse elsőnek a burgundi herceget. Minthogy pedig e célból a maga és a kísérete számára friss lovakra volt szüksége, azokról legott gondoskodott, hogy az utat Peronne felé haladék nélkül folytathassa. Quentinnek is tudtára adta, hogy vele kell jönnie, miközben gunyosan bocsánatot kért tőle, amiért szép utitársától elválasztotta; reméli azonban, hogy egy olyan szolgálatkész lovag, számára, mint amilyen Quentin, ez az utazás a holdfényes éjszakában nagyobb gyönyörűséget fog jelenteni, mint jelent a nyugodt szendergés a többi közönséges ember mindennapi életében.

Quentin, akit már az Izabellától való elszakítás is módfelett felingerelt, a gróf csipkedő beszédére kedve lett volna megadni a méltó választ; minthogy azonban jól tudta azt, hogy a gróf az ő haragján csak mulatni fog, kihívását pedig megvetéssel visszautasítja: elhatározta, hogy megvárja a kínálkozó alkalmat, amikor a gögös emberen méltó bosszút állhat, akit - igaz ugyan, hogy egészen más oknál fogva - épp annyira gyűlölt, mint a »szakállas vadkant«. Ellenvetés nélkül fogadta tehát a gróf ajánlatát, s most már mindketten a legnagyobb sietséggel folytatták az utat Peronne felé.

NYOLCADIK FEJEZET.

Az ut első szakaszán Quentint keserü szivfájdalmak gyötörték, mint amilyenek az olyan ifjut szokták, akit elválasztanak - talán örökre - attól, akit szeret. Ahogy a csapat sietve végigvonult Hennegau dusan termő síkján, a ragyogó holdfény sárgás fényözönben fűröszte a kövér legelőket, erdőségeket és buzaföldeket, ahol a mezei munkások, a hold fénye mellett a learatott buzát takarították be, bizonyosságul a flamand nép szorgalmának.

A hold azonban megcsillogtatta fényét széles folyamok és folyók sima tükrében is, amelyen a kereskedelem szolgálatában fehér vitorlák siklottak tova békés falvak mellett, amelyeknek csinosága és tisztasága a lakosság jólétéről és rendszeretéről tanuskodott. És beragyogta a hold derék hübéruak és lovagok büszke kastélyait is mély sáncárkaikkal, falormokkal és magas bástyákkal körülvett udvaraival, míg a messzeségből büszke kolostorok karcsu tornyai integettek.

Ám ez a gyönyörű tájkép sem tudta megszüntetni Quentin szivfájdalmát és enyhíteni bánatát. A szive, óh az ott maradt a charleroi-i bucsuzáskor s egész uton csak arra gondolt, hogy minden lépéssel távolabb kerül Izabellától.

A hűvös éjféli órák elmultával azonban az előző napok kimondhatatlan izgalmi és fáradságai annyira erőt vettek rajta, hogy immár a legszebb gondolatai is elhomályosodtak lassankint lelkiszemei előtt és most már minden erélyére szüksége volt, hogy mély álomba merülten, le ne zuhanjon a lóról. Ijedten kapta föl ilyenkor lehanyatló fejét, de szemei lassankint megint csak elsötétültek s immár a halálos kimerültség annyira hatalmába kerítette, hogy Crévecoeur gróf, aki Quentin kimerültségét szintén észrevette, egyik katonáját rendelte melléje, hogy a lezuhanástól megóvja.

Mikor végre Landrecy városba érkeztek, engedte meg a gróf Quentinnek - aki immár a harmadik éjszakát töltötte alvás nélkül - és kíséretének, hogy négy óra hosszat pihenhessenek.

Mély és egészséges alvás után Quentint trombitászó ébresztette föl, de már jóformán kipihenve és derüs lélekkel nézett a még megteendő ut elé, s a fölkelő nap mintha visszaadta volna lelkierejét, és lelkének régi derűjét. És a szerelmére sem gondolt többé, mint valami lehetetlen, fantasztikus álomra, hanem mint új erőt adó, magasztos életcélra. Mint ahogy a révkalauz - elmékedett magában Quentin - aki a hajót a sarkcsillag állása szerint kormányozza, de sohasem gondol arra, hogy azt el is érje valaha: azonképen a Croye Izabella grófkisasszonyra való szüntelen visszaemlékezése avatja őt majd derék harcossá, habár talán sohasem látja többé viszont. És ha majdan hirül veszi, hogy valami Quentin Durward nevű skót katona valamely ütközetben kitüntette magát, vagy a várfalakon hősiiesen harcolt - vissza fog emlékezni az ő utitársára, aki mindent elkövetett, hogy az ő ellene irányított cselszövényeket meg-hiusítsa, az életét a saját élete árán megvédelmezze; és ekkor Croye Izabella grófnő talán majd egy forró könnyel tiszteli meg az emlékét, amelyet a koporsójára hullat...

Ez az elgondolás szemelláthatóan könnyített Quentin lelkiállapotán, elannyira, hogy most már Crévecoeur gróf fanyar tréfáit sem vette többé annyira zokon, noha azért finom, nem sértő, de talpraesett válaszaival nem maradt adós neki. És csakugyan: Quentinnek ez a kiméletebb viselkedése a grófra is sokkal kedvezőbb benyomást tett, mint tegnap este, amikor a módfölött fölizgult fogoly olyan hetyke, dacos feleleteket adott neki. És az öreg katona most már határozottan érdeklődni kezdett e csinos ifju sorsa iránt, akiből még lehet valami vagy - valaki! Tudtára is adta Quentinnek, hogy amennyiben a francia király szolgálatából kilépni hajlandó, ő gondoskodik arról, hogy a burgundi herceg udvarában megfelelő alkalmazást találjon, ahol azután előmenetelben is lesz része. Quentin hálás szavakkal köszönte meg a gróf

jóindulatát, előbb azonban maga is tudni szeretné, hogy voltaképpen hányadán van Lajos királlyal. Elhatározta, hogy a gróffal mindazáltal fenntartja a jóbarátságot, s noha Quentin lobbanékony lelkesültsége, idegenszerű gondolkozásmódja és beszédmodora néha-néha mosolyt csalt ugyan a gróf ajkára, ez a mosoly már korántsem volt többé olyan keserűen szarkasztikus, mint ennekelőtte és sohasem lépte át a jókedvű tréfálkozás és illendőség határát.

Igy érkezett a menet, lehiggadt, nyugodtabb hangulat közepette, két mértföldnyi távolságra a híres Peronne megerősített városától, ahol a burgundi herceg hadseregének volt a táborhelye, állítóan abból a célból, hogy azzal, ha kell, a francia határt hamarosan átléphesse. E táborhellyel szemközt viszont XI. Lajos francia király gyűjtötte össze haderejét, mégpedig Saint-Maxence közelében ugyancsak azért, hogy hatalmas hűbéresét sakkban tartsa.

A sik vidéken, mély folyó partján fekvő s hatalmas bástyaművektől és mély sáncárkoktól övezett Peronne, hajdan egyike volt Franciaország legerősebb várainak.¹⁰ Crévecoeur gróf és kísérete úgy délután három óra tájt érkezett a vár közelébe. Mikor épp egy erdei tisztáson haladt a menet keresztül, amely a város keleti bejáratát takarta, két előkelő lovaggal találkoztak, akik - a kezükön tartott sólyomról és a nyomukat követő kutyafalkáról következtetve - épp sólyom vadászaton lehettek. Mikor azonban Crévecoeur gróft megpillantották, a mesterseges csatorna felé menekült kócsaggal többé nem törődve, egyenesen feléje tartottak.

- Híreket!... Híreket hadd hallunk, Crévecoeur gróf! - kiáltozott egyszerre mind a két vadász. - Hozott-e híreket, avagy akar-e tőlünk híreket hallani - avagy éppen kölcsönösen cseréljük ki hireinket, gróf ur!

- Cseréljük híreket, uraim! - felelte a gróf, miután szívélyesen viszonzta amazok üdvözlését. - Arra azonban kíváncsi vagyok, vajjon az önök hirei jelentőség tekintetében fölélnék-e az enyéimmel?

A két vadász mosolyogva nézett egymásra, s a magasabbik - előkelő külsejű férfi, kinek barna ábrázatán az a komor lélek tükröződött vissza, amiről némely arcismerők mélabura következtetnek, míg mások, mint az az olasz szobrász I. Károly arcáról, szerencsétlenség folytán bekövetkezendő halál előjeleire ismernek - tehát a magasabbik férfi így szólt társához:

- Crévecoeur gróf Brabantból, tehát kereskedőországból jön, ahol kereskedelmi ismeretekre tett szert. Ha tehát vele alkuba bocsájtkozunk: okvetetlenül mi huzzuk a rövidebbet!

- Uraim! - felelte a gróf. - Mindenesetre, a hercegé az elsőbbség, aki mint fejedelem, még a vásár előtt kiveszi az árúból a maga részét. Csak arra a kérdésemre feleljenek az urak: örvendetes, avagy szomorú híreket hoztak-e?

Az, akihez a gróf ezt a kérdést intézte, egy alacsony, mozgékony férfi volt; élénk szemének tekintetét enyhítette az a komolyságra és elmélyedésre valló vonás, amely az ajka körül volt látható, egész arckifejezése és külseje különben olyan emberre mutatott, aki inkább tanácsadásra, semmint cselekedetre termett.

Ez a férfi volt Argenton, akit a történelemben és a történetírók közt a tiszteletreméltó Philippe de Comines néven ismernek, s aki akkor Merész Károly burgundi herceg bizalmas embere és kedvelt tanácsadója volt. Ő felelt meg társa: Hymbercourt báró helyett, a gróf kérdésére, mondván: hireink hasonlóak a szívárvány szineikhez, amelyek aszerint változnak, amint különféle szempontból nézzük őket; ehhez hasonló szívárványt sem Franciaországban, sem Flandriában nem láttak az emberek. - Noé apánk óta.

¹⁰ Noha nyílt helyen épült s a támadásnak sokszor kitett határon, a Somme-folyó mellett, ellenség addig még nem tudta bevenni s megtartotta: *Peronne la Pucelle* (még be nem vett, szűz vár), nevét. Csak Wellington vette be 1815-ben s a németek a világháború során.

- Az én hireim viszont az üstököshöz hasonlítanak! - felelte Crévecoeur gróf. - Már magukban véve komorak, ijesztők, és félelmetesek, s tekinthetjük, éppugy, mint az üstököst, előjelének nagy, rettenetes eseményeknek, amelyek immár utban vannak.

- Akkor hát csak teregezzük ki az áruinkat, nehogy mások megelőzzenek!... Tehát, Crévecoeur gróf ur, hallja és csodálkozzék: - Lajos király Peronneban időzik!

- Hogyan? - kiáltott föl elcsodálkozva a gróf. - Hát a burgundi herceg még csak vissza sem vonult kissé a franciák ostroma elől, mert remélem, hogy a várat nem vették be! És önök is, uraim, miért nem öltöttek hadifelszerelést?

- Burgundia lobogói egy lépésnyivel sem vonultak hátrább! - felelte Hymbercourt báró. - És Lajos francia király - mégis itt van!

- Nos, akkor a dolgot másképp el sem tudom képzelni, csak úgy, hogy Eduárd angol király puskásai élén átkelt a csatornán s elődje példájára másodszer is győzött a poitiers-i ütközetben.

- Szó sincs róla, gróf ur! - mondotta Argenton. - Francia lobogónak még a színét se láttuk, Eduárd király pedig otthon van elfoglalva és szivesebben csapja a szelet a londoni polgárasszonyok körül. Hallja hát gróf ur, a rendkívüli hirt! - Mikor ön, gróf ur, távozott innen, a francia és a burgundi meghatalmazottak tárgyalásai félbeszakadtak s kibékülésről szó sem lehetett. Nos, ami ezután történt: az már igazán az álmok birodalmába tartozik... A burgundi herceg, még a legutóbbi titkos tanácsban is, rendkívül elkeseredetten nyilatkozott Lajos királyról, elannyira, hogy elhatározták: nyomban háborút üzeni Franciaországnak és átlépni a francia határt. A követ már épp a kengyelbe akarta tenni a lábát, hogy megvigye Lajosnak a hadüzenetet, mikor Montjoie francia hírnök érkezett a táborunkba. Mi természetesen arra gondoltunk, hogy Lajos a hadüzenetünket megelőzte, és már sajnáltuk is azokat a tanácsadókat, akik a burgundi herceget a hadüzenet elküldésében késleltették. A rögtönzött tanácsban azután nagy csodálkozással hallottuk a hírnök jelentését, amely szerint Lajos francia király egészen csekély kiséréttel egy óra múlva ideérkezik, hogy a fölmerült félreértéseket személyes tárgyalások révén békésen intézze el.

- Én is csodálkozom, uraim - felelte a gróf - de nem annyira, mint amennyire önök várták. Mikor én még Plessis-les-Tours-ban időztem, tudtomra adta a benfentes Balue biboros - aki összezdült a királlyal s különben is teljesen burgundi párti - hogy ő már a királyt rávette arra, foglaljon el a burgundi herceg követeléseivel szemben olyan álláspontot, amely lehetővé teszi azt, hogy a béketárgyalások a burgundi herceg irányítása alá kerüljenek. Arra azonban gondolni sem mertem, hogy ezt a vén rókát, mint amilyen Lajos király, ilyen könnyen lehessen törbe csalni! - Nos, mit határozott a titkos tanács?

- Gondolhatja gróf ur - felelte Hymbercourt - hogy minél kevesebb szó esett a Lajos király iránt való hűségéről és bizalomról, ellenben annál több azokról az előnyökről, amiket esetleg elérhetünk. Természetesen, ez a szempont győzött és bizony nagy fáradságba került, hogy Lajos királlyal szemben legalább a látszatot megőrizzük.

- És mit szólt mindehhez maga a herceg?

- Mint mindig, ezuttal is nagyon rövidre fogta a válaszát - felelt meg a kérdésre Argenton. - Hogyha rokonom éppoly őszinte és nyílt jóakarattal közeledik hozzám, mint amily bizalommal kísértém én Őt a monthlery-i ütközet után néhány fegyveresem kíséretében párizsi sáncai közé: akkor fogadjuk őt méltóan és igazi vendégszeretettel. De hogyha megjelenése mögött valami fondorlatos tervet rejteget s engem színlelt bizalmával csak meg akar téveszteni - akkor, burgundi szent Györgyre mondom, hogy - megkeserüli! És ezzel bajuszán egyet

sodrintva s lábával nagyot dobbantva, kiadta a parancsot, hogy üljünk lóra és fogadjuk a szokatlan vendéget.

- És kik voltak kíséretében?

- Nagyon kevesen. Mindössze tizen-tizenketten a skót testőrségből s néhány nemes lovag az udvarából, köztük Galeotti Marzio asztrológus, aki a legérdekesebb figura köztük.

- Ez az ember - jegyezte meg Crévecoeur gróf - Balue biborossal egy követ fuj; nem csodálnám tehát, ha neki is része volna a király abbeli elhatározásában, hogy erre a lépésre szánta el magát. Nemes urak is vannak kíséretében?

- Az orléans-i herceg és Dunois gróf - felelte Argenton.

- Dunois gróffal még egy kis elintézni való ügyem van! - mondotta a gróf. - De hiszen az volt a hire, hogy mindkettőt fogházba zárták!

- Csakugyan, mindketten lakói voltak a loches-i kastélynak, amely a francia nemesség örök pihenőhelyéül szolgál - felelte Hymbercourt. - De azután Lajos király mindkettőt szabadon bocsájtotta, hogy magával hozza ide őket. Az orléans-i herceget alighanem nem merte otthon hagyni. Kiséretében van még a komája, a hóhér-generális két vagy három emberével és Oliver borbély, a legfontosabb személyiség. Az egész társaság olyan szegényesen és oly szomoruan állított be hozzánk, mintha nem is király, hanem egy közönséges uzsorás jelent volna meg egy csapat poroszló élén, hogy kétes követelését az adóson behajtsa.

- És hol van a szállása?

- Hát éppen ez az, ami legcsodálatosabb! - felelte Argenton. - Hercegünk a kíséret számára a város egyik kapujánál, és a Somme hajóhidja mellett jelölt ki szállást, míg Lajos királyt Giles Orthen tekintélyes polgár házában akarta elszállásolni. Mikor azonban a király kijelölt szállása felé tartott, megpillantotta de Lau és Pencil de Rivière lobogóit, akiket ő Franciaországból száműzött. Nos, a király alighanem kellemetlenül érezte magát e két menekült nemes közelében, akiket ő tett hontalanokká; a peronne-i kastélyban kért tehát szállást és ott is lakik.

- Az Isten legyen hozzánk irgalmas! - kiáltott föl Crévecoeur gróf. - Ez annyit jelent, hogy Lajos király, nemcsak, hogy az oroszlán barlangjába merészkedett behatolni, hanem még a fejét is bedugta az oroszlán torkába. A ravasz politikus tehát így jutott - csapdába!

- De mit mondott Le Glorieux, az udvari bolond, a hercegnek! - jegyezte meg Argenton. - A herceg ugyanis ezüst- és aranyedényekkel akarta megajándékozni a királyt és kíséretét, az udvari bolond azonban így szólt a herceghez: »Sohse törd azon azt a kis agyvelődet, Károly, hogy mit adj ajándékba a királynak! Tudok én sokkal méltóbb és illőbb ajándékot a te kedves rokonod számára! Tudniillik az én - csörgősipkám és botomat, mert alighanem még nálam is nagyobb bolond, hogy ide merészkedett jönni s magát a te hatalmadnak kiszolgáltatni« - »És ha nem adok neki rá okot, hogy ezt a lépését megbánja, nos, mi lesz akkor, fiacskám?« - kérdezte a herceg. - »Akkor hát - tedd a magad fejére a csörgősipkám és vedd te a kezedbe a pálcám, mint aki hármunk közt a legnagyobb - bolond vagy!« - És ez a bolondos ötlet annyira szívéen találta a herceget, hogy elsápadt s az ajkába harapott... És ezzel ime, be is fejeztük a jelentésünk; több hírünk nincs! Most azután önön a sor, nemes gróf ur, mivel tudja viszonozni?

- Egy töltött - puskaporosaknával! - felelte a gróf - melynek kanócsát, attól félek, itt hozom a kezemben! A ti hireitek és az enyéim - mint len és tűz! Avagy mint bizonyos vegyiszerek, amiket ha az ember összekever - robbannak. Kedves barátom, nemes lovag - jertek ide közelebb hozzám, és hogyha én elmondom nektek, ami Lüttichben és a püspökkel történt: akkor

bizonyára magatok is azon a véleményen lesztek, amelyen én, hogy Lajos király éppoly bizalommal vállalkozhatott volna zarándokutat az alvilágba, mint ahogy erre az időszerűtlen látogatásra adta a fejét...

A két nemes ur szorosán odalovagolt a gróf mellé és egyik álmélkodásból a másikba estek, mikor az nekik elmesélte a lüttichi és schönwaldt-i események történetét. Majd Quentint is magukhoz szólitották s főként a püspök halálára vonatkozóan kérdezték ki részletesen, míg végre is Quentin megunta a sok faggatást, s több kérdésre nem akart választ adni, mert nem tudta, hogy miért faggatják s vajjon mire akarják fölhasználni az ő adatait.

Igy érkezett a kis csapat a Somme-folyó dusan termő, sik partjához, s hamarosan elérték a kis Peronne la Pucelle sáncait s a körülötte elterülő, nagy, zöld sikot, amelyen a burgundi herceg körülbelül tizenötezer főből álló hadseregének sátrai sorakoztak szétszórtan egymás mellett.

KILENCEDIK FEJEZET.

Merész Károly burgundi herceg talán a leghevesebb, a legtürelmetlenebb és a legmeggondolatlanabb fejedelme volt korának, mégis szinte abba a varázslatos körbe érezte magát bezárva, amit Lajos király vont köréje, mikor ez őt, mint a korona hűbéresét, személyes megjelenésével tüntette ki.

Fejedelmi paláttal a vállán, s előkelő nemes urak és fényes fegyverzetű lovagok kíséretében lovagolt XI. Lajos király elé. Kisérete csak úgy ragyogott a sok arany és ezüstdisztól; mert amíg az angol királyi udvar gazdagságát fölemésztette a York és Lancaster közt dúló háború, a francia udvar fényét Lajos király zsugori takarékoskodása homályosította el; addig egész Európában a burgundi herceg udvara volt a legfényesebb, a leggazdagabb. Ezzel szemben Lajos király kísérete nagyon is eltörpült s külsejében is nagyon szegényes volt. Már maga a király, kopottas ruhájában, szent szobrocskáktól övezett magastetejű kalapjával fején, nagy ellentéte volt a herceg megjelenésének; amikor pedig a ragyogó pompába öltözött herceg leszállt büszke csatalováról s féltérdre ereszkedett, hogy Lajos kengyelvasát tartva, lesegítse a királyt a lováról - a látvány szinte groteszknak volt mondható.

A két fejedelem kölcsönös üdvözlete csupa bók és baráti szívélyesség; csak éppen hogy - őszinte nem volt. Csakhogy amíg a burgundi hercegnek, már természeténél fogva is, igazi érzésének eltitkolása és a barátság színlelése módfölött nehezebbre esett ő addig Lajos király alakoskodása és hizelgése annyira természetesnek és őszintének hatott, hogy még a közvetlen környezete sem tudta megkülönböztetni, hogy mikor színlel és mikor mond igazat.

Lajos király a herceg bizonytalan hangján, magára erőszakolt nyugalmán és ideges mozdulatain hamarosan észrevette, hogy ő ezuttal csakugyan veszedelmes játékra vállalkozott, sőt talán már bánni kezdte, hogy erre a gondolatra jött. Késő bánat! Nem volt más hátra, mint megint csak az alakoskodáshoz folyamodnia, amihez nagyszerűen értett. Tuláradó szavakban adott kifejezést örömének, hogy kipróbált barátságuk, amit muló körülmények egyidőre elhomályosították, a félreértések kimagyarázása után ismét régi, meleg fényében ragyog. Szemrehányást tett önmagának, amiért hamarabb nem szánta magát erre a lépésre és hogy személyesen meg nem győzte szeretett rokonát arról, hogy azok a kellemetlen események, amik köztük a barátságot megzavarták, elenyésznek szemben azzal az őszinte szeretettel, amit ő a herceg részéről tapasztalt akkor, amidőn atyja haragja elől a burgundi udvarba volt kénytelen menekülni.

- Szegény boldogult édesapád is - folytatta a király - annyira szeretett, hogy különbséget sem tett köztem és közted, öcsém. Még jól emlékszem, hogy mikor egy izben vadászat alkalmával az erdőben eltévedtem, atyád, Fülöp, szemrehányást tett neked, amiért nem törődte velem, a bátyáddal.

A burgundi herceg arcvonásai különben is durvák és szigorúak voltak; most azután, hogy mosolyogni próbált - amivel a királynak azt akarta tudtára adni, hogy minden szavát elhitte - az arckifejezése szinte ördögivé vált.

- Hej, te álnok, szemforgató, te! - gondolta magában a herceg. - Szeretném most a szemed közé vágni gonosz tetteidet, amikkel te a mi jószágunkat megháláltad!

- És hogyha a vérrokonság köteléke sem volna elegendő, - folytatta páthosszal a király - hogy sziveinket szorosán összefűzze, akkor utalok még egy másik rokonságra is - az egyházra! Hát nem én tartottam keresztviz alá Mária leányodat, aki éppoly kedves volt nekem, mint a saját leányom! Mikor azután az ég engem áldott meg egy kis fiúval - aki azonban néhány hónap múlva meghalt - akkor viszont a te atyád lett a keresztatyja. Nem, oh, nem, kedves öcsém,

soha, de soha nem tudnám elfelejteni azt a sok jószágot, amikkel hercegi atyád, Fülöp és te, öcsém, elhalmoztatok engem és vigasztalni iparkodtatok a száműzetés keserves fájdalmai közepette.

- Felség - mondotta a herceg, aki érezte, hogy már neki is kell valamit mondania - ezeket a csekély szolgálatokat olyan áradozó szavakkal köszöni meg, amelyek messze túlhaladják azokat a szavakat, amiket Burgundiának kellene használnia, hogy azt a megtiszteltetést, amelyben uralkodója részesítette, megköszönje.

- Óh, én még jól emlékszem azokra a szavakra, amikre te most célzást tettél! - felelte a király mosolyogva. - Azt mondtam, hogy: hálául azokért a jótéteményekért, amikkel elhalmoztatok azt a szegény vándort, aki a személyén, feleségén és gyermekén kívül más egyebet följánlani nem tudott. Nos, azt hiszem, hogy a zálogért jól megfizettem.

- Távol áll tőlem - felelte a herceg - hogy kétségbe vonjam azt, amit Felséged állítani jónak lát. Csakhogy...

- Csakhogy - azt akarod kérdezni, ugy-e - vajjon cselekedeteim miért nincsenek összhangzásban szavaimmal! Hát majd elmondom: Joachim fiam holtteste burgundi földben pihen, ami pedig a feleségemet illeti, nos, erre vonatkozóan - tekintve az azóta elmúlt hosszú időt - azt hiszem, nem ragaszkodom ahhoz, hogy szavamat e tekintetben is beváltsam. Ő nem messze innen, Rheims-ben van, és hogyha te ragaszkodol az én ígéretemnek betű szerint való beváltásához, hát akár tüstént tiszteletét teheti nálad.

Bármennyire fölháborodott is a herceg Lajos király színlelt barátkozásának láttára, meg nem állhatta, hogy csodálatos válaszainak hallatára ne nevéssen; s miután hosszan és hangosan - hangosabban, mint a hogy abban az időben illendőnek tartották - kinevette magát, azt felelte a herceg, hogy a királyné látogatását kénytelen elhárítani magától, a király idősebbik leányát azonban - aki híres volt szépségéről - szívesen látja.

- Még örvendek - felelte a király az ő szokásos kétértelmű mosolyával - hogy kitüntető kegyed nem ifjabb leányom; Jeanne felé fordult, mert az esetben könnyen lándzsatorésre kerülhetett volna a sor közted és az orléans-i herceg közt, akkor pedig az a szerencsétlenség szakadhatott volna a nyakamba, hogy vagy jó barátot, vagy egy jó rokont lettem volna kénytelen megsiratni.

- Oh, nem... nem, királyi uram! - felelte a herceg - az orléans-i herceg csak folytassa tovább azt az utat, amelyen elindult. Az oknak, amely miatt én a lándzsámat az orléans-i herceggel összemérem tisztának és kifogástalannak kell lennie!

Lajos király dehogy is haragudott meg azért, hogy a herceg célzást tett Jeanne leányának rutságára, sőt mulatott rajta, hogy legalább e tekintetben nem szükséges alakoskodnia többé, s a társalgást hamarosan úgy irányította, hogy Károly is nagyobb nehézség nélkül tudta megjátszani a szivélyes házigazda szerepét egy tréfáskedvű vendéggel szemben. Így hát a kölcsönös szeretet hiányát mindketten a bizalmas érintkezés hangjával leplezték el. És ilyen hangulatban vettek részt a peronne-i városházán rendezett banketten, ahol semleges területen érezhették magukat.

De nagy nyugtalanságot okozott a királynak az a körülmény, hogy a herceget több olyan francia nemes ur vette körül, akiket éppen ő üldözött ki a hazájukból, s akik a burgundi udvarnál találtak menedéket. Pedig ő épp ezek miatt kérte, hogy a kastélyban vagy a peronne-i citadellában jelöljenek ki számára szállást, amit a herceg azzal a vigyorgó mosollyal vett helybenhagyóan tudomásul, amiből az ember nem tudta kimagyarázni, vajjon a kárát avagy a javát akarja-e az illetőnek. Mikor azonban a király azt kérte, engedjék meg neki, hogy Crawford skót testőrét maga mellé rendelhesse, ahelyett, hogy az a város kapuja közelében

lévő szállásán tétlenül várakozzék, a herceg az ő sajátságos komor hangján és szaggatott szavakkal - miközben a bajuszát pödörgette s a kardját huzogatta ki a hüvelyéből, majd ismét visszacsuszította - így felelt:

- Szent Mártonra mondom, hübéruram, hogy nem engedem meg! Végre is, - ahogy az emberek mondják - Felséged hübérésének táborában és városában van; már pedig az én kastélyom, a városom, sőt a népem is az öné; közömbös tehát, vajjon az a skót testőr avagy az én népem őrzi-e a várkapukat. Szent Györgyre mondom, hogy - nem! Peronne szüzi vár - az én gondatlanságom miatt ne veszítse el régi jó hirnevét. A leányokra kell ügyelni, királyi bátyám, hogyha jó hirnevüket meg akarják őrizni.

- Rendben van, kedves rokon - felelte a király - nekem is az a véleményem, mert e kis város jóhírnevének megóvása jobban érdekemben áll, mint neked! Peronne, mint te is tudod, egyike azoknak a Somme-menti városoknak, amelyeket boldogult édesatyád kölcsön pénzért zálogul tartott meg; ha tehát a tartozást visszafizetjük, a várost is vissza lehet váltani. Minthogy pedig én, mint becsületes adós, kötelezettségemet minden irányban hiven meg akarom tartani; néhány öszvért hoztam magammal annyi ezüsttel és arannyal megrakva, amely a te udvartartásod számára, kedves öcsém, három esztendőre is elég lesz.

- Nem fogadom el, kedves bátyám! - felelte kurtán a herceg. - A kiváltás határideje immár lejárt, de különben sem volt szándékában senkinek, hogy ezzel a jogával éljen, mert e városok átengedése volt atyámnak egyedüli jutalma Franciaország részéről azért, amiért nagyatyám meggyilkolását hajlandó volt megtorlatlanul hagyni s Anglia helyett kedves bátyám atyjával kötni szövetséget. És szent Györgyre mondom, hogy ha atyám erre nem vállalkozott volna, akkor bizony Felségednek nemcsak a Somme-mentén, hanem a Loire-on tul sem volnának most városai! Nem, egyetlen téglát sem engedek át, kapnék bár érte annyi aranyat, amennyi annak a sulya! Hála az Istennek s elődeim okosságának és vitézségének - Burgundiának annyi a jövedelme, hogy megfelelő udvartartást vezethet s egy királyt is láthat vendégül, a nélkül, hogy az örökségből egyetlen talpalatnyi földet is kénytelen volna áruba bocsájtani.

- Rendben van, kedves rokon - felelte a király szelid, nyugodt hangon, észre sem véve a herceg heves, szinte fenyegető kézmozdulatait - látom, hogy igaz barátja vagy Franciaországnak, mert nehezen akarsz megválni attól, ami annak jogos tulajdona. - Azért majd közbenjáróra lesz szükség, ha erről az államtanácsban tárgyalni fogunk. - De mondd csak, mi a véleményed Saint-Pol működéséről?

- Sem Szent Pál, sem Szent Péter, de a kalendárium valamennyi szentje sem fog engem Peronne-ból kiprédikálni! - felelte a herceg.

- Ejh, hiszen te félreértettél engem, öcsém! Én luxemburgi Lajos connétable-ra gondoltam, Saint-Pol grófra, kinek okos fejére szükségünk lenne, hogy köztünk ezeket a nézeteltéréseket kiegyenlítse.

- Burgundi Szent Györgyre mondom - felelte a herceg - csodálkozom, hogy Felséged ennek az embernek a nevét egyáltalán az ajkára veszi! Saint-Pol egyaránt kétszinü politikát folytat Franciaország és Burgundiával szemben, aki állandóan szitotta köztünk az egyenetlenséget, hogy azután a közbenjáró dicsőségében tetszelegjen. Esküszöm, hogy ármányoskodásának véget vetek!

- Nono, ne oly hevesen, kedves öcsém! - jegyezte meg a király mosolyogva és szelid hangon. - Azzal hogy én a connétable fejét óhajtottam, mint a kiegyenlítés eszközét, még nem mondtam azt, hogy a - *testére* is szükségünk van! Az ott maradhat ahol van - Saint-Quentin-ben!

- Hohó! Királyi bátyám! Itt már találkozik a véleményünk! - felelte a herceg ismét azzal a metsző nevetéssel lábával nagyot dobbantva. - Megvallom, hogy ily értelemben magam is szívesen látnám a connétable ur fejét Peronne-ban.

Ilyen és ehhez hasonlóan enyelgő hangon hozta szóba Lajos király a legkomolyabb ügyeket s tárgyaltak róla ketten nemcsak a bankett alatt, hanem még a herceg szállásán is, ahová a tárgyalás színhelyét később áthelyezték.

A nap is a vége felé közeledett már, s Lajos király a hosszas tárgyalások során s az állandó színészkedés következtében bizony kimerült. De nem kevésbé kimerült a herceg, aki egész nap egyebet sem tett, mint kitörni készülő heves érzéseit fojtotta vissza, amiknek máskor bezzeg szabad folyást engedett. Ám alig hogy bucsut vett a királytól, legott visszavonult hálószobájába, ahol azután kitört belőle a sokáig visszatartott keserűség, s bizony sok átok és szitok szállt ez éjszaka valakire, - ahogy Le Glorieux, az udvari bolond később megjegyezte. Csak az udvari bolond tréfái tudták némiképp enyhíteni a herceg bosszuságát, aki most már jóízűen nevetett is, sőt aranypénzzel jutalmazta kedvelt emberét, türe, hogy levetköztessék s egy serleg fűszeres bor elfogyasztása után mély álomba merült.

De bezzeg érdekesebb ennél Lajos király éjszakai szállása!

Lajost, akit a herceg szállásmestere vezetett a kastélyban részére kijelölt lakására, a kapunál ijászközből és egyéb fegyveres katonákból összeállított őrség várta. Mikor a lováról leszállt, s a szokatlan mély sáncárkon átvezető fölvonóhidon végigment, végignézett az őrség emberein s így szólt Argentonhoz, aki még több burgundi nemes urral együtt, a kíséretéhez tartozott:

- Ezeknek is Szent András keresztjük van, de az nem azonos az én skót ijászaim keresztjével.

- De épp annyira készek életüket is fölládozni Felséged védelmében, Sire! - felelte Argenton, aki legott elérte a király aggodalmát. - Az András-keresztet viselik diszül, mint egyik láncszemét a burgundi herceg aranygyapjas rendjének.

- Tudom! - jegyezte meg Lajos király, a saját rendjelére mutatva, amelyet udvariasságból maga is fölvett ez alkalomra. - Ennek a rendnek széttéphetetlen láncszemei fűznek bennünket össze mint jó barátot és mint rokont egyaránt. - De uraim! - fordult most a kíséretében lévő lovagokhoz. - Ne tovább, csak az alsó udvarig! Nem akarom önöket tovább fárasztani, hiszen már ugyis annyira elhalmoztak engem gyöngéd figyelmességükkel.

- Nekünk azonban parancsunk van a hercegtől - felelte Hymbercourt - hogy Felségedet egészen a szállásáig kísérjük, s reméljük, Felséged megengedi nekünk, hogy urunk parancsát teljesíthessük.

- Ilyen jelentéktelen ügyben - mondotta a király - a herceg bizonyára nem veszi rossz néven, ha az én parancsom az övét hatályon kívül helyezi önökkel szemben uraim, mint akik az ő hübéresei. Nem jól érzem magam, fáradt, kimerült vagyok. A tulságosan nagy örömök az embert éppugy megviselik, mint a gondok és a bánat. Holnap azonban sokkal jobban fogom élvezni az önök társaságát, uraim! Kiváltképpen az önét, Argenton ur, aki, mint hallom, krónikása a mai időknek. Minthogy pedig én számitok arra, hogy nevem a történelemben fennmarad: néhány barátságos szavam lenne önhez, akiről különben azt is hallottam, hogy a tolla kissé - hegyes! - Jó éjszakát, uraim jó éjszakát!

A burgundi nemes urak eltávoztak, a király tehát magára maradt két hü emberével a peronne-i kastély boltíves folyosóján, s föltekingett arra a roppant nagy toronyra, amely az épület egyik végét teljesen elfoglalta. A teli hold fényében fürdő hatalmas torony alakjára nézve hasonlított a londoni citadella fehér tornyához, s állítóan még Nagy Károly idejében épült. A falak rendkívül vastagok s a vasráccsal ellátott ablakok feltűnően kicsinyek voltak; a lomha, otromba épülettömb komor, ijesztő árnyékot vetett az udvarra.

- Talán csak nem itt van a szállásom? - kérdezte a király ösztönszerű borzadálytól eltelten.

- Nem itt van a szállása, Sire! - felelte a szürke fürtös udvarmester, aki levett föveggel kísérte útjában a királyt - Isten mentsen! Felséged szobái abban az alacsony épületben vannak, amely közvetlenül a torony mellett van, s ugyanazok, amelyekben János király két éjszakát töltött a poitiers-i ütközet előtt.

- Hm! Rossz előjel! - mormogta a király. - De mi is van hát azzal a toronnyal, miért mondottad, hogy - Isten mentsen?

- Őszintén szólva - magam sem tudom megokolni, mert semmi rosszat nem tudok mondani arról a toronyról - felelte az udvarmester. - Az őrszemek beszélnek, hogy éjszakánként fény csillan föl benne és különös zajt hallanak. Magyarázatul szolgálhatna talán az a körülmény, hogy valaha az a torony államfogházul szolgált, s az ott történt dolgokról különféle legendák szállnak szájról-szájra.

Lajos nem is faggatta tovább az udvarmestert; az államfogházak titkának tiszteletben tartása senkinek sem volt annyira érdekében, mint neki! Annak a kisebb épületnek az ajtajában, amely az ő szobáihoz vezetett, a saját testőreiből alakított kisebb őrség tartott őrszolgálatot - élén leghübb emberével: Crawford lorddal.

- Crawford!... Én hűséges, nemes barátom! - kiáltott föl lelkesülten a király. - Hol voltál ma egész nap? Hát ennyire barátságtalanok ezek a burgundi nemes urak, hogy téged egészen elhanyagoltak? A banketten sem láttalak sehol.

- Szándékosan nem vettem benne részt, Sire! - felelte Crawford. - Az idők velem együtt megváltoztak. Volt idő, amikor Burgundia legjobb ivóival kiállottam a versenyt; most azonban négy pint bor már a fejembe száll. Már pedig a Felséged iránt tartozó kötelességem azt kívánja, hogy én itt mintaképpül szolgáljak.

- Te mindig okos és előrelátó voltál - jegyezte meg a király. - Most azonban kisebb a gondod, mert kevesebb a katonád, s az ünnepségektől is könnyebben vissza tudod tartani magad, mint a veszedelmektől.

- Minél kevesebb a katonám, annál több velük a gondom, hogy rendben tartsam őket - felelte Crawford. - Ami pedig az ünnepségeket illeti, nos - vajjon ez a találkozás csakugyan ünnepséggel fog-e végződni, avagy ütközettel: azt csak a jó Isten tudja, meg - Felséged!

- Hát azt hiszed, Crawford, hogy ütközetre is kerülhet a sor? - kérdezte a király tompított hangon.

- Én nem hiszem, de bárcsak sor kerülne! Jobb félni, mint megijedni. - De mi lesz ma éjszakára a jelszó, Sire?

- Legyen hát: »Burgund« - tiszteletére a házigazdának és a borának, amit te annyira szeretsz.

- Nincs kifogásom sem a herceg, sem a bora ellen, föltéve, hogy mind a kettő - egészséges. - Jó éjszakát, Sire!

A hálószoza ajtajánál Balafre teljesített őrszolgálatot, akinek intett a király, hogy kövesse. Balafre legott kilépett és járt, mint a bűvész által elindított gépezet, s mikor a szoba közepére ért, dermedten megállott, várva a király parancsát.

Miután a király szolgáit kiharancsolta a szobából, első kérdése az volt, vajjon Balafre tud-e valami hirt unokaöccséről, Quentin Durwardról.

- Tudok, Sire! - felelte fontoskodva Balafre. - Éppen ma este beszéltem egy Charlott nevű szolgálóval, akit Quentin Lüttichből, vagy valamelyik ahhoz közel fekvő püspöki kastélyból küldött azzal a hirrel, hogy a két grófnőt ott biztonságba helyezte.

- Hála legyen a jóságos Szűznek! - mondotta a király. - Bizonyos vagy benne, megbízhatók a hireid?

- Ennél már csak a halál bizonyosabb, Felség! Ha jól tudom, Charlott szolgálja leveleket is hozott Felséged számára a grófnóktól.

- Hozd csak ide hamar! A puskádat add át valakinek, talán Oliver-nek!

E szavak után a király kalapja mellől kiválogatta azokat a szobrocskákat, amelyek a Szent Szűzet ábrázolták, maga elé helyezte azokat az asztalra és ájtatos ima közt ünnepélyesen megfogadta, hogy a főoltár előtt levő szekrényt tömör ezüstszekrényvel cserélteti ki az embrun-i templomban.

Charlott szolgálja, akit Quentin küldött még Schönwaldt-kastélyból hamarosan előkerült a levelekkel együtt, melyekben a két Croye grófnő megköszöni a királynak szives vendégszeretetét és főként azt, hogy elbocsájtotta őket. Majd arra vonatkozóan kérdezte ki a király a szolgát, vajjon utközben nem érte-e támadás őket. Charlott, aki együgyü ember volt, nagyon zavaros jelentésben adta elő annak a mérkőzésnek a lefolyását, amely az ő derék gascogne-i társának életébe került. Most azután azt kérdezte a király, vajjon történt-e még valami az utazás további során, s nagy érdeklődéssel értesült a szolgálja jelentéséből, hogy Namur után az utat a Maas folyónak nem a bal, hanem a jobboldalán folytatták Lüttichig. Miután Lajos király a szolgát megjutalmazta s azután elbocsájtotta, arcáról mintha meglepődés tükröződött volna vissza; jobban örült most annak, hogy a két grófnő ellen kiesztelt terve nem sikerült, mintha annak sikeréről értesült volna. Nagyon sóhajtott, mint akinek nagy gond esett le a szívére. Szemét az ég felé fordítva, hamarjában újabb terveken törte a fejét, amelyeknek szerencsés kimenetelére vonatkozóan szeretne volna az égi jeleket megfigyelni. E célból tüstént maga elé idézte Galeotti asztrológust, aki késelem nélkül meg is jelent, s akinek nagy csodálkozására, a király ezúttal szokatlanul barátságosnak mutatkozott. Miután atyai tanítómesterének nevezte, és a leghizelgőbb dicsérettel halmozta el, Lajos király egy értékes gyűrűt huzott a csillagász ujjára, aki az egész kihallgatás alatt egyik ámulatból a másikba esett. Ilyen szívélyes még sohasem volt hozzá Lajos király!

Galeotti, aki nem tudta, ugyan, hogy minek köszönheti ezt a szokatlan kitüntetést, volt annyira ravasz, hogy meglepetését nem árulta el. A király dicséretét nagyszerényen elhárította magától, s kijelentette, hogy az nem őt, hanem azt a tudományt illeti, amelynek ő egész életét szentelte; azt a tudományt, amely annyival inkább érdemes a csodálatra, mert csodáit oly gyöngye eszköz révén közli az emberiséggel, mint amilyen az ő szerény személye. Így és ilyen hangulatban, egymással teljesen meglepődve, vált el egymástól a király és a csillagász.

Alig távozott Galeotti, a király kimerülten rogyott le a székre, míg Oliver lábujjhegyen járt-kelt s tett-vett a szobában, előkészítvén a király pihenőhelyét. Szokatlanul nagy levertsége és szótlansága feltűnt Olivér-nek is. Még a legrosszabb emberben is föllelhető valami jó: a rabló hű a vezéréhez, s már arra is volt példa, hogy a kegyelt ember szikrányi részvétet érzett uralkodója iránt, akinek mindenét köszönhette. Az ördögi Olivér sem volt annyira sátán, mint amilyennek hitték általában, s a király szokatlan viselkedéséből megértvén azt, hogy annak sorsa most alighanem fordulónak érkezett; szavaiból őszinte sajnálkozás csendült ki, mikor megszólalt:

- Tete-Dieu, Sire! Amint észreveszem, Felséged csatát veszített, pedig én, aki az egész napot felséged közelében töltöttem, eddig még sohasem láttam oly vitézül megállani a harcmezőn, mint ma!

- A harcmezőn! - felelte a király, ismét a maga sajátos éles, metsző hangján s fölpillantva borbélyára - Pasques-Dieu! Oliver barátom! Mondd inkább úgy, hogy a porondon bikával való viaskodás közben! Mert elvakultabb, dacosabb és dühöngőbb állatot, mint amilyen az én

kedves burgundi rokonom - életemben én még nem láttam! De bánom is én! Hogy jól föl-ingereltem, az bizonyos! De Olivér, te! Örvendezzél velem együtt, amiért flandriai terveim - nem sikerültek, sem a két kóbor grófnőt, sem Lüttichet illetően. Hiszen értesz már engem?

- Őszintén szólva - nem értem, Sire! Lehetetlen, hogy kedvenc terve meghiusulásának örvendjek, ha csak meg nem érteti velem, Felség, honnan ez a Pálfordulás? Mi az oka, hogy óhaja és véleménye ennyire megváltozott?

- Ejh, pedig - egyik sem változott meg, Olivér, - felelte a király - Hanem, Pasques-Dieu! kedves barátom, sokat tanultam a hercegtől. Amikor még csak egyszerüen Charolais grófja volt, én pedig a számüzött francia trónörökös, együtt vadásztunk, álmodoztunk, s követtünk el sok bolond kalandot. Akkor én voltam fölényben fölötte, mint ahogy az erősebb szellem lenyüggözi a gyöngébbet. Azóta nagyon megváltozott Károly; - hetyke, követelő, civakodó és okoskodó ember lett belőle. Alig érintettem meg valami témát, legott vissza kellett kapnom a kezem, mintha tüzes vashoz ért volna. Csak éppen hogy megemlítettem, hogy a két Croye grófnőt, mielőtt Lüttichbe érkeztek volna, támadás érhetné, úgy fölfortyant, ha láttad volna, Paques-Dieu! mintha valami istenkáromlásra kapott volna rajta. Nem is akarom ismételni, azt, amit ekkor mondott. Csak annyit akarok megjegyezni, hogy én bizony a fejemet féltethetném, ha most hire érkezne annak, hogy a te barátodnak, Vilmos márkgrófnak, annak a »szakállas vadkannak«, a mi kettőnk okos terve révén sikerült volna helyzetét előnyös házassággal megszilárdítani.

- Nekem nem barátom, Sire! - felelte Oliver önérzettel! - Sem nem barátom, sem nem az én tervem révén, Sire!

- Már pedig ne tagadd, Olivér, a te terved volt, hogy ilyen vőlegényt borotváljunk meg. Te éppen ilyen rossz vőlegényt kivántál Izabellának, akkor is, mikor szerényen magadra céloztál annak idején. De most már mindegy, mert szerencsés fickó az, akinek ez a házasság nem sikerült. Akasztás, kerékbetörés, fölnégyelés - ezek voltak még a legenyhébb szavak, amikkel a herceg jutalmazni akarja azt a férfit, aki Izabella grófkisasszonyt, az ő hübéresét, az ő hercegi engedelmé nélkül feleségül veszi.

- Alighanem zavargásoktól félti az ő hü Lüttich városát?

- Természetesen, sőt más egyébtől is - felelte a király. - Mikor azonban arra határoztam el magam, hogy idejőjtek, követeket küldöttem Lüttichbe, hogy a fölkelést egyelőre akadályozzák meg, az én mozgékony és hevesfejű Rouslaer és Pavillon barátainak pedig parancsot küldtem, hogy meg ne mocsanjanak és csöndben viselkedjenek legalább is addig, amig ennek a peronne-i találkozásnak vége nincs.

- Ahogy Felséged szavaiból megítélhetem - mondotta Oliver - már azzal az eredménnyel is megelégednék, ha e találkozás után Felséged helyzete nem rosszabbodnék. Mint mikor a daru a fejét a róka torkába dugta, s nagyon megörült, hogy a róka nem harapta le. És lekötelezettje lehet Felséged annak a bölcs embernek, aki ezt a tanácsot adta s ilyen reménytelen játékra ösztönözte.

- A játék sikerében mindaddig nem szabad kételkedni, amig nem vesztette el az ember. Sőt ellenkezően: ha nem jön közbe olyasvalami, ami ennek a kész bolondnak a dühét még jobban fölingerli; bizom győzelmekben! És hálás lehetek azért az ötletért is, hogy a két grófnő védelmét egy olyan ifjura biztam, kinek horoszkópja megegyezik az enyémmel, s parancsom ellenére más utirányt választott, ahol elkerülte a szakállas vadkan támadását, engem pedig nagy veszedelemtől szabadított meg.

- Sire, sok olyan ember akad, akik hajlandók Felségedet ily módon szolgálni! - jegyezte meg Olivér.

- Igen ám - felette a király sietve - csakhogy ez is olyan kívánság lett volna, amelyet a szentek haragjukban teljesítenek. Hát képzeld csak el: mi lett volna akkor, ha annak a szakállas vadkannak a támadása sikerült volna, mialatt én a herceg hatalmában vagyok! Hála az én és Galeotti tudományának, én ezt előreláttam; azaz hogy: nem azt tudtam én előre, hogy Vilmos márkgrof merénylete nem sikerül, hanem csak azt, hogy annak a skót ifjunak a vállalkozása jól fog végződni - reám nézve! - De minek is beszélek én neked a titokzatos égi jelekről, Oliver? Hiszen te még az ördögnél is gonoszabb vagy, akinek a nevét viseled, mert az ördög legalább hisz és reszket, te azonban nem hiszel sem a vallásban, sem a tudományban, s ilyen maradsz, valameddig a sorsod be nem telik, ami pedig - ahogy a horoszkópod és az arckifejezésed mutatja - minden valószínűség szerint az - akasztófa lesz!... De mondd csak Olivér! Azok az intézkedések, amiket ezek itt velünk szemben jönnek látnak alkalmazni, nem keltenek valami homályos gyanút benned?

- Uram és parancsolóm! - felelte Olivér. - Felséged és bölcs tudósa a jövőt a csillagokból és az égi jelekből akarják kiolvasni. Én csak piciny, nyomorult földi féreg vagyok, aki azokat a dolgokat látom meg, amelyek a foglalkozásomhoz tartoznak... Nos, én úgy veszem észre, hogy Felséged itt nem részesül abban a gondos figyelemben, mint amely Felségedet már mint szívesen látott vendéget is, méltán megilletné. A herceg a kimerültség ürügye alatt Felségedet udvaroncáival kísértette hazáig, míg ő csak az utcáig ment el. A szobák hevenyészve vannak berendezve, a kárpitok és a szőnyegek hanyagul elhelyezve, s amint látni méltóztatik, ott az alakok fejfelé lefelé lógnak, amott pedig a fák gyökerükkel fölfelé állanak.

- Ejh, puszta véletlen! - felelte a király kedvetlenül. - A sietségben történt. Hát mikor törődtem én ilyen csekélységekkel?

- Magukban véve szóra sem érdemesek - felelte Olivér - de mindenesetre jellemző, mert elárulja a fokát annak a becsülésnek, amelyben Felségednek - legalább ez udvari emberek véleménye szerint - a burgundi herceg részéről része van. Hígyje el nekem, Sire, hogyha a herceg őszintén kívánta volna, hogy Felséged fogadtatása minden tekintetben megfelelő és illő legyen, akkor ennek az udvari népnek a buzgósága a több napig tartó munkát rövid percek alatt elvégezte volna. - És még valami! - Olivér ekkor a mosdótálra és a kancsóra mutatott. - Mikor voltak ezek az edények Felséged hálószobájában másból, mint csak - ezüstből?

- Igen! - jegyezte meg a király kényszeredett mosollyal. - Ez az utóbbi észrevétel már nagyon is a te foglalkozásod körébe vág. - Annyi bizonyos, hogy mikor mint menekült és száműzött trónörökös jöttem ide, ugyancsak Károly parancsára arany edényeket raktak elém, mert az ezüstöt nem tartották méltónak a dauphin-hez. Most pedig az ezüstöt méltónak találja a francia királyhoz. - No, de feküdjünk le, Oliver! A kocka el van vetve és most már nincs más hátra, mint férfiasan végigjátszani a játékot, amibe belekezdünk. A burgundi rokon, mint minden bika, a támadás pillanatában behunyja a szemét, ki kell tehát lesnem, ahogy a burgos-i arénában láttam, ezt a pillanatot - s akkor ez a szörnyállat önként rohan a hatalmamba...

TIZEDIK FEJEZET.

Másnap reggel nagy csapatszemlét tartott a herceg, aki élt az alkalommal, hogy fényes, büszke hadseregét elvonultassa nagy ellenlábasa előtt. Mialatt csupa alakiságból a herceg mint hűbéres tisztelgett a király előtt, ajkai körül gunyos vonás jelent meg, a szemében az önérzetes gőg fénye csillant föl tudatában annak, hogy ez a fényes hadsereg éppugy megostromolja Párizst, ha kell, mint ahogy kész kivonulni bárki ellen. De mindennél még jobban bántotta Lajost az a körülmény, hogy a herceg hadseregében nemcsak normandiai és bretagne-i nemesek lobogóit pillantotta meg, hanem az olyan tartományokból való nemeseket is, mely tartományok közvetlenül az ő uralmához tartoztak, nemes urai pedig különböző okok miatt szegődtek a burgundi herceg táborához.

Lajos király azonban alaptermészetéhez hiven, úgy szinlelte, mintha ezt észre sem venné, valójában pedig azon törte a fejét, hogy lehetne ezeket az elpártolt nemes urakat magához visszaédesgetni. E célból megbizta Olivér-t és még néhány bizalmas emberét, puhatolnák ki, vajjon kik ezek a nemes urak. Mi több: még a burgundi udvar főbb tisztviselőit is hizelgésekkel és gazdag ajándékokkal igyekezett a maga részére hangolni.

Egy vadkan vadászat alkalmával, amidőn Károly herceg teljes szenvedéllyel hódolt a vadászat örömeinek, Lajos király még Hymbercourt bárót és Argentont is megkörményezte. Az elsőnek agyba-főbe dicsérte vitézségét és katonai erényeit, amannak pedig éles megfigyelését és irodalmi képességeit magasztalta édig, mint aki korának legnagyobb történetírója lesz. Mindazokkal a személyekkel, akiket Lajos király a maga javára megnyerni óhajtott, azt is elhitette, hogy voltaképpen Burgundia és Franciaország közös érdekéről van szó, s ott ahol azt vette észre, hogy pénzáldozatra van szükség, bőkezűen osztogatta a javakat és mindent elkövetett, hogy a maga céljai számára alkalmas embereket elhódítsa.

Természetesen, Lajos ezt a körülhálózó - vagy inkább: elszigetelő-politikát nem ötletszerűen üzte, hanem régóta gyűjtött ismeretek alapján irányította, amiket a burgundi udvarban ügyesen elhelyezett emberi révén szerzett be, s ez a magyarázata annak, hogy néhány óra leforgása alatt ő több eredményt ért el, mint ügynökei évek hosszáig tartó alkudozások során.

De kiváltképpen egy ember hiányát érezte nagyon a király: Crévecoeur grófét, akire a Plessisben való viselkedése miatt nemhogy megharagudott volna, hanem ellenkezően: akit mindenáron és minden eszközzel a maga részére szeretett volna megnyerni. Éppen ez ok miatt nem örömmel értesült arról, hogy a gróf, mintegy száz lándzsás vitéz élén, Brabant felé tart, hogy a lüttichi püspököt Vilmos márkgróf és elégtelen hűbéreseivel szemben segítségben részesítse.

Ebben az évszakban a hercegi udvar az ebédet rendszeren az erdőben, árnyas fák alatt terített asztaloknál fogyasztotta el, ami annál inkább kapóra jött Károly hercegnek, mert legalább feloldozva érezte magát ama szertartásos tisztelgések alól, amikkel különben Lajos királynak, mint hűbérurának, adózni lett volna kénytelen, ami természetesen éppen nem volt inyére. Habár az ebédet künn a szabadban, zöld környezetben, zengő vadászkiáltás hangjai közepette és csapra ütött boroshordók kotyogása mellett tarthatták is meg, már a vacsorát kénytelenek voltak diszesebb ünnepséggé avatni.

Ez ünnepség rendezése céljából, az intézkedések már korábban megtörténtek, s mire Lajos király az erdei kirándulásról Peronne-ba visszaérkezett, olyan pazar teríték várta, amilyen csak a burgundi herceg kincstárától telhetett, amely mind gazdag hűbéreseire, mind pedig csaknem az egész Hollandiára kiterjedő birtokaira való tekintettel, Európa egyik leggazdagabb pénzforrásául volt tekinthető.

A hosszú asztal élén, amely az ezüst- és az aranyedények súlya alatt szinte roskadozott, ült a herceg, jobbról pedig, kissé emelkedettebb helyen, a királyi vendég. Mögötte állott a gelderni herceg fia, aki az asztalnak tisztét töltötte be, mellette pedig udvari bolondja: Le Glorieux, akit Károly herceg, egyáltalán nem tudott nélkülözni. Lajos király aki különben a burgundi hercegnek ezt a gyöngéjét jól ismerte, egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy az udvari bolond megjegyzéseinek és tréfáinak jól nevésszen; tette ezt pedig annál őszintébb kedvvel, mert azt is észrevette, hogy az udvari bolond megjegyzései rendkívül éles megfigyelésről tettek tanúságot.

És csakugyan: Tiel Wetzweiler, másnéven: Le Glorieux, udvari bolond, éppen nem volt egyszerű, közönséges tréfacsináló bűvész. Magas termetű, jó megjelenésű férfi volt, aki a herceget nemcsak a vadászataira, hanem a háboruba is elkísérte; így ott volt Montlhery-nél is, amikor a mellén megsebesült herceget egy francia lovas már-már foglyul ejtette, mikor Tiel Wetzweiler odaugratott s a francia lovast leszurva, a herceget megmentette. Ezzel a tetteivel azonban soha sem dicsekedett, hanem úgy adta elő, mintha az egész eset csak kitalált - mese volna. - Ekkor kapta a Le Glorieux nevet, amelyet mindvégig megtartott.

Le Glorieux díszes ruhát viselt ugyan, de csak kevés jelvény volt rajta észrevehető, amelyek hivatását jelentették, s ezeknek is csak inkább szimbolikus jelentősége volt. A haja nem volt rövidre nyírva: ellenkezően - dus, hosszú haját viselt, amely a sapka alól hullámosan türemlett ki s jólápoltságával vegyült össze. Arcvonásai, ha szemének nem lett volna bizonyos vad kifejezése, szinte csinosoknak lettek volna mondhatók. Sapkáján skarlátvörös sáv húzódott végig, amely inkább csak jelezte, semmint hirdette udvari bolond voltát. Elefántcsontból faragott pálcája, mint rendesen, szintén bohócfejen végződött ugyan, ezüst számárfülekkel, de olyan finom műve volt, hogy az egész pálcát, az első tekintetre valamely előkelő udvari tisztviselő pálcájának volt tekinthető. Ennyi és semmi több, különböztette meg őt a többi előkelő udvari emberektől. Még csak a sapkája mellett viselt aranyérmét s a nyaka körül fonódó aranyláncot kell megemlítenünk.

- Kiknek a székei azok ott, ni, amelyek még mindig üresek? - kérdezte a herceg.

- Hymbercourt és Argenton helye az, Sire - felelte az udvari bolond - akik olyan messze elkalandoztak sólyomvadászat közben, hogy a vacsoráról teljesen megfeledkeztek. Akik inkább a röpködő héja felé tekintgetnek, semmint a tálban pirosuló fácánpecsenyére. Éppoly bolondok, mint én, s méltó utódaim lehetnének.

- Sületlen élc, kedves Tiel! - jegyezte meg a herceg. - Hanem akár bolondok, akár bölcsek - ime, itt jönnek a gonosztevők!

Mialatt a herceg ezeket mondotta, Hymbercourt és Argenton, a köteles tiszteletadás után, a helyökre mentek s azt elfoglalták.

- Nos, mit jelentsen ez a hallgatás uraim? - kérdezte a herceg, akinek föltűnt, hogy a két elkésett vendég szokatlanul levert és hallgatólag.

- Fenséges urunk - szólalt meg Argenton. - Mikor az erdőből kijöttünk s éppen hazafelé tartottunk, Crévecoeur gróffal találkoztunk.

- Hogyan? - kiáltott föl a herceg csodálkozva - Már vissza is jött Brabantból? Tehát mindent rendben talált ott, nemde?

- A gróf majd személyesen adja elő jelentését - felelte Hymbercourt - Mi azt csak hézagosan ismerjük.

- De hol a pokolban késik a gróf? - pattant föl türelmetlenül a herceg.

- Csak éppen átöltözködik, Sire, hogy illő módon megjelenhessék! - felelte Hymercourt. - Azt azonban kijelentette, hogy jelentését külön kihallgatáson fogja előterjeszteni.

- Ejh, minek az a teketória! - mondotta a herceg. - Csak hadd jöjjön minél hamarább ide a gróf, aki Lüttich határáról jön, nekünk pedig erre vonatkozóan nincsen titkolni valónk!

Mindenki észrevette, hogy a herceg a kelleténél több bort ivott, ilyen állapotában pedig a különben is dacos természetét nem lett volna tanácsos még inkább ingerelni. Senki sem mert tehát ellenvetést tenni, noha mindnyájan érezték, hogy ez az alkalom nem kedvező az efféle jelentések előadására sem a kényes ügyek tárgyalására. Annál nagyobb várakozással elteltlen néztek tehát Crévecoeur jelentése elé, amely nagyon érdekesnek ígérkezett. A herceg türelmetlenül bámult az ajtóra, lesve, mikor látja belépni a grófot, csak Lajos király őrizte meg - legalább látszóan - a nyugalmát s folytatta beszélgetését zavartalanul az asztalnokkal és az udvari bolonddal.

Mikor már az izgalom a legmagasabb fokra hágott, belépett - Crévecoeur gróf, akit a herceg legott kérdésekkel ostromolt meg:

- Nos, mi ujság Lüttichben és Brabantban?

- Hübéruram és parancsolóm! - felelte a gróf kemény, de szomorú hangon. - Azok a hírek, amiket én hozok, inkább illenének a tanácsgyűlés elé, semmint a terített asztalhoz.

- Csak kivelük! Hadd halljuk! - felelte a herceg. - Még hogyha az Antikrisztus eljövételéről szólnának is azok! - De mintha magamtól is rájönnék: a lüttichiek már megint bolondoznak!

- Ugy van, Mylord, lázonganak.

- No lám, magam is kitaláltam azt, amiről te olyan huzódózva s olyan fontoskodva akarsz beszélni. - Azok az ostoba polgárok tehát ismét fegyverhez nyultak. Ennek a híre soha jobbkor nem érkezhett volna, mint most, amikor a legfőbb haduról tanácsot kérhetünk, hogyan bánjunk el a - főkolompossal? - jegyezte meg a herceg a király felé pillantva, az elfojtott düh kifejezésével arcán. - Van még más egyéb hír is a tarsolyodban? Ha van, hát csak ki vele! Arra is felelj meg: miért nem siettel a püspök segítségére?

- Mylord, - felelte a gróf - nagyon nehezemre esik a további jelentés, mert amit mondani fogok, tudom, hogy mélyen megrázza Fenségedet. Sem az én, sem senki segítségére nincs már szüksége az áldottlelkű, derék főpapnak! Vilmos márkgróf és a lüttichi fölkelők megostromolták a kastélyát, őt magát pedig a saját termében meggyilkolták.

- Meggyilkolták?... Őt, a püspököt? - ismételte a herceg szörnyűködve s halkított hangon, de amit a nagy csöndben a legtávolabb lévők is tisztán meghallhattak. - Téged megtévesztettek, Crévecoeur!... Lehetetlen!

- Sajnos, Mylord - felelte a gróf - a hirt én a francia király egyik skót testőrétől hallottam, aki jelen volt, mikor Vilmos márkgróf parancsára a püspököt meggyilkolták.

- S amely testőr bizonyára cinkosa és felbujtója volt a gyilkosoknak, nemde? - kiáltott föl a herceg hirtelen talpraugorva, miközben akkorát dobantott a lábával, hogy az alatta levő számoly ezer darabra tört. - Csukjátok be tüstént az ajtókat, az ablakokat és halálbüntetés terhe mellett megtiltom, hogy valaki a helyéről elmozduljon. Ti pedig kamarások - kardot ránts!

Most azután a herceg egyenesen Lajos király felé fordult, miközben kezével lassan a kardjához nyult. A király azonban nyugodtan, a félelem legkisebb jele nélkül maradt ülve a helyén és még csak kísérletet sem tett a védekezésre.

- Ezek a rossz hírek, kedves öcsém, egészen megzavarták az elmédet! - mondotta a király nyugodt hangon.

- Nem zavarták meg! - ordított föl a herceg rettentő hangján. - Csak éppen végképp megérelték bennem a bosszu gondolatát, amit én sok hiu szempont miatt s egyéb körülményekre való tekintetből eddig ostobául elhessegettem magamtól. De most ütött a bosszu órája! - Te gyilkos! Te testvérgyilkos! Aki a saját atyád ellen is föllázadtál! Alattvalóid zsarnoka, te! Álnok szövetséges! Hitszegő király, te! Becstelen nemes ember! Most a kezeim közt vagy s áldom érte az Istent!

- Ne az Istent, hanem az én meggondolatlanságomat áld érte! - felelte a király. - Mert amikor mi ketten hasonló körülmények közt Montlherynél találkoztunk, akkor, én úgy emlékszem, te jóval távolabb iparkodtál jutni tőlem, mint most.

A herceg a kezét még mindig a kard markolatán tartotta, de a pengét nem huzta ki hüvelyéből, talán azért, mert nem akart lesujtani egy olyan ellenfélre, aki éppen semmi ellentállást nem tanusított, ami őt támadásra indíthatta volna.

Ezalatt azonban a teremben is általános kavardás és zürzavar támadt. Valamennyi ajtót lezárták s örszemet állítottak melléje; néhány francia nemes azonban legott talpra ugrott s késznek mutatkoztak királyuk védelmére kardot rántani. Lajos király sem az orléans-i herceggel sem Dunois gróffal nem váltott egyetlen szót sem azóta, amióta azokat a loches-i fogházból szabadon bocsájtatta; mégis a Dunois gróf hatalmas hangja volt az, amely e kritikus pillanatban felhangzott s a herceghez e szavakat intézte:

- Herceg ur! Hát elfelejti, hogy ön Franciaországnak hűbérese? És hogy mink, az ön vendégei, franciák vagyunk? Ha kezét mer emelni a mi uralkodónkra, akkor legyen is elkészülve arra a visszahatásra, amire bennünket a kétségbeesés fog ragadni! Higyje el, herceg ur, hogy iszunk mi akkor legalább is annyi burgundi vért, mint amennyi burgundi bort ma ittunk! Bátorság, franciák! Orléans-i herceg és ti francia nemesek! Ide mellém! És tegyétek azt, amit én!

Most, ebben a kritikus pillanatban derült ki, hogy a király kikre számíthat igazán. Még azok az egyidőre elpártolt francia nemesek is sietve gyülekeztek Dunois körül, akik eddig komor képpel, részvétlenül nézték a jelenetet, most azonban Dunois vezetése mellett az asztalfő felé törtek előre, ahol a király ült, míg az udvari tisztviselők, akiknek Lajos király olyan nagy fontosságot tulajdonított, hogy még a kedvüket is megnyerni igyekezett, közömbösen néztek maguk elé s meglátszott rajtuk, hogy a király pártjára állani egyáltalán nincs szándékukban.

De bezzeg elüljárt a királyhűség tekintetében az öreg Crawford lord, aki korát meghazudtoló fürgeséggel tört magának utat a herceg hiveinek sorfalán keresztül s bátran a király és a herceg közé állott. Miközben skót sipkáját a fejére tette, - mely alól ősz fürtei ziláltan omlottak vállára - halovány arcát hirtelen pír borította el s két öreg szeme fiatalos tüztől ragyogott. Válláról leomló köpenyegét balkarjára csavarta, míg jobbajával kardot rántott.

- Lajos királynak én már atyjáért és a nagyatyjáért is harcoltam és Szent Andrássra fogadom: bármi legyen is a vége - én kitartok Lajos király mellett! - kiáltotta az ősz Crawford lord bátran a herceg szeme közé nézve.

Mindaz, amit mi itt elbeszélünk, a valóságban szinte csak pillanatok alatt játszódott le, mert a burgundi herceg alig hogy a kardjához kaphatott, Crawford lord már is közte és a francia király közt termett, míg a francia nemesek olyan gyorsan, ahogy csak lehetett, Dunois gróf körül sereglettek.

A burgundi herceg még mindig kardja markolatán tartotta a kezét és már csak a jeladás hiányzott, hogy megkezdődjék a burgundiak általános támadása, ami előreláthatóan Lajos király hiveinek vereségével végződött volna, mint akik szám szerint jóval gyöngébbek voltak.

Ebben az utolsó pillanatban Crévecoeur gróf hirtelen előretört s harsogó hangon, mint valami vészkiáltó szólalt meg, hogy zugott bele a terem.

- Én hűbéruram, burgundi herceg! Gondold meg, mit cselekszel! Ez a te házad! Te a királynak hűbérese vagy! Be ne mocskold házad szentélyét vendéged vérével - a te uralkodód vérével, akit te ültettél a trónjára és akit te kísértél föl oda! Gondolj a házad becsületére s egy gyalázatos gyilkosságot ne torolj meg még gyalázatosabb gyilkossággal!

- Félre az utamból, Crévecoeur! - kiáltotta vissza a herceg. - Engedj szabad utat a bosszúnak! Félre az utamból, ha mondom! A fejedelmek haragja rettentő, mint az ég haragja!

- De csak akkor, ha igazságos is, mint az ég haragja! - felelte Crévecoeur kemény hangon. - Hallgass reám, Mylord, és fékezd haragodat, habár jogosan érzed is magad sértett félnek. - És nektek is, francia nemes urak, azt ajánlom, kerüljétek a vérontást és tartózkodjatok minden olyan lépéstől, ami azt fölidézhetné!

- Igaza van Crévecoeur grófnak! - szólalt meg most Lajos király, akit hidegvére és nyugodt megfontoltsága e kritikus pillanatban sem hagyott cserben, s aki előrelátta, hogy kézitusa esetére roppant heves küzdelemre kerülne a sor. - Kedves öcsém, orleánsi herceg; kedves Dunois grófom és te is, én derék Crawford lordom - he vességték nehogy tettelegességre ragadjon benneteket, ami vérontásra vezetne! Rokonom, a burgundi herceg, nagy haragra lobbant annak hírére, hogy egyik legkedvesebb barátunkat, az érdemes lüttichi püspököt gyalázatos módon meggyilkolták, kinek halálát mi is őszintén sajnáljuk. Régibb és szerencsétlenségünkre újabb féltékenykedés is a burgundi herceget arra a gyanura ragadta, mintha erre a gyalázatos gyilkosságra mi bujtattuk volna föl a gyilkosokat. Gyilkoltassa bár le a mi vendéglátó gazdánk hamis vádnak súlya alatt a királyát és törvényes hűbérurát: a mi sorsunkat a ti heves ellenállástok nemcsak, hogy meg nem könnyíti, hanem még inkább súlyosabbá teszi. Vissza tehát, lépj vissza, Crawford! Legyen már ez az utolsó szavam hozzád, de mint királyod, engedelmességet követelek tőled! Lépj tehát vissza és add át a kardodat is, ha követelik! Ezt parancsolom neked, te pedig esküvel fogadtál nekem engedelmességet.

- Igaza van, Felső, nagyon igaza van! - felelte Crawford, aki az immár félig kihuzott kardját ismét visszacsuszította hüvelyébe. - Mindez igaz és nagyon szép! De - becsületesen mondom! - hetven évem helyett állnék csak én most a hetven skót testőröm élén, tudom Istenem, hogy megtáncoltatnám ezt a piperkőcöt itt, az arany láncával s ríktó színeiben pompázó, jelszóval és prémekekkel ékes kucsmájával együtt!

A burgundi herceg földre süttött szemmel bámult egy darabig maga elé, majd kesernyés, gunyos hangon megszólalt:

- Jól beszéltél, igazad van, Crévecoeur! Házam becsülete megköveteli, hogy e nagy király, a mi kedves vendégünk iránt tartozó kötelezettségünket ne tévesszük szem elől olyan gyorsan, mint ahogy a fölháborodás és a harag első kitörésekor szándékunkban volt. Azt akarom, hogy eljárásom helyességét egész Európa elismerje. Ti francia nemesek, kardjaitokat adjátok át szolgálóknak! Uratok megszegte a hűséget, további kiméltre tehát nem számíthat. De tekintettel a ti becsületérzestekre, nemkülönben arra a magas rangra, amire különben uratok méltatlanná vált, Lajos rokonom kardját nem kívánom.

- Közülünk addig senki meg nem válik a kardjától s ezt a termet mindaddig el nem hagyja, valameddig biztosítékot nem kapunk arra nézve, hogy királyunk élete nem forog veszedelemben! - felelte önérzetes hangon Dunois gróf.

- És a skót testőrök közül sem teszi le senki a fegyvert mindaddig, amíg vagy a francia király öfelsége vagy a francia connétable meg nem parancsolja! - felelte határozott, kemény hangon az ősz Crawford.

- Derék Dunois grófom és te is, vitéz Crawford lordom! - mondotta Lajos király. - Tulbuzgalmatok inkább árt, semmint használnak nekem. Jobban bizok én - és itt a szava önérzetessé vált - az én ügyem igazában, mint az ugyis hiábavaló ellentállás megkockáztatásában, ami legjobb, legvitézesebb embereim vérébe kerülne. Adjátok át a kardotokat! A nemes burgundiak majd megvédelmezik titeket is és engemet is. Adjátok hát át a kardotokat! Parancsolom!

Lajos király még ebben a rettentően veszedelmes helyzetében is legott meglátta azt az egyetlen kivezető utat, amelyen át az életét megmenthette. Azt ugyanis bizonyosra vehette és tudta is, hogy ha harcra kerül a sor, az első halott - ő lett volna. Habár őrizkedett attól, hogy a herceg haragját a kitörésig ingerelje, sem nem kérlelte őt, sem nem árulta el azt, mintha félne is tőle. Csak éppen nem vette le róla nyugodt és erősen figyelő tekintetét, mint ahogy a bátor férfi szeme figyel a dühöngő örült minden mozdulatát, s aki tudja, hogy a dühödt őrvongást egyedül kemény magatartásával és nyugalomával képes korlátok közé szorítani.

Crawford tehát e szavakkal adta át kardját Crévecoeur grófnak:

- Vedd át és örvendezz neki! Engem ezért nem érhet gáncs, mert nem becsületes harc után veszik el tőlem!

- Megálljanak az urak! - kiáltotta a herceg rekedt hangon. - Tartsák meg a kardjukat! Elég, ha megigérik, hogy nem használják. - Te pedig, Valois Lajos, tekintsd magad foglyomnak mindaddig, amíg e gyalázatos gyilkosság és szentségtörés gyanuja alól nem tisztázod magad. Vezessétek őt a Herbert-toronyba! Kiséretéből hat urat vihet magával, akiket maga választhat ki magának. Ön pedig, Mylord Crawford! Őrségével együtt távozzék a kastélyból s keressen másutt szállást. Valamennyi fölvonóhidat huzzatok föl, a védőrostélyokat pedig bocsássátok le! A város kapuit háromszoros őrség szállja meg - a repülőhidat hozzátok át a folyó jobbpartjára. A kastély körül állítsátok föl hadirendbe a fekete vallonok lovasszázadát s minden őrhelyre három őrszemet állítsatok. Te pedig, Hymbercourt, gondoskodjál arról, hogy holnaptól kezdve a városban óránként gyalogos és lovaskatonák végezzenek körjáratot éjjel úgy, mint nappal! Ha erre ugyan egyáltalán szükség lenne, mert mi ezt az ügyet gyorsan akarjuk dülőre juttatni. Jól vigyázzatok Lajos király személyére, mert a fejetekkel szavatoltok érte!

E szavak után a herceg gögösen és dacosan ugrott föl az asztal mellől s a királyra gyűlölettől szikrázó tekintet vetve - kirohant a teremből.

- Uraim! - szólalt meg ekkor Lajos király, méltóságteljesen szétteljesen maga körül. - Szövetéses társának és barátjának halála megzavarta a herceg elméjét. Remélem azonban, tudjátok, hogy mint lovagoknak és mint nemes uraknak mik a kötelességetek s így a hűbérura ellen irányuló felségérettő erőszakoskodásában őt nem támogatjátok.

E pillanatban lenn az uton megszólaltak a dobok és a trombiták, a katonákat szólítván fegyver alá.

- Mi burgundi alattvalók vagyunk, Sire! - felelte Crévecoeur gróf, aki a burgundi herceg udvarában a marsall tisztjét töltötte be. - És mint ilyenek, engedelmességgel tartozunk urunknak. Mindazáltal mindent elkövetünk, hogy Felsőed és a herceg közt békét teremtsünk. Egyelőre azonban, a parancsát teljesíteniünk kell. Ez urak itt, megtiszteltetésüknek tekintik, hogy őfelségének, az orléansi herceg, a vitéz Dunois grófnak és a férfiás Crawford lordnak ellátásáról gondoskodhatnak. Én magam Felsőed kamarása leszek s Felsőedet fölvezetem lakosztályába; sajnos, nem úgy, ahogy én a plessisi szives vendégfogadtatás után tenni szerettem volna! Még csak azt a hat embert méltóztassék kísérete közül kiválasztani, akiket a herceg parancsa értelmében szolgálkként tarthat maga mellett.

- Akkor hát jöjjön velem - mondotta a király rövid gondolkodás után. - Oliver le Dain; Balafre skót testőr, ha úgy tetszik - fegyver nélkül; továbbá Tristan l'Hermite két emberével és végül az én hű tudósom: Galeotti Marzio.

- Felsőged minden parancsát teljesítjük, - felelte a gróf. - Ha jól tudom, Galeotti éppen valami vig társaságban iddógál, no de majd mindjárt érte küldök. A többiek nyomban parancsára állhatnak Felsőgednek.

- Megfigyelted, Crévecoeur gróf - sugta oda halkán az udvari bolond, mikor Lajos királyt kikisérték a teremből - kiket választott ki a király szolgálattételre maga körül?

- Hallottam, fiacskám, de mi bajod van vele?

- Semmi! A legcsekélyebb se! - felelte mosolyogva Le Glorieux. - Csak furcsa választásnak találom. Mindjárt az a kerítő borbély nyitja meg a sort, azután az a nyakvágó skót zsoldos, egy hóhér-kapitány és két pribékje s végre az a pernahajder sarlatán. Én veled megyek, Crévecoeur, hadd vegyek egy kis leckét a - gazságokból s hadd lássam egyuttal, mint bánysz te el ezzel a gyülevész haddal! Ennél különbszínatot maga az ördög sem tudott volna összehívni, de hozzá különbszín - elnököt sem találni!

És a tréfacsináló, aki azt hitte, hogy neki minden szabad, a karjába kapaszkodott a grófnak, aki erős fedezettel, de a kijáró tisztelet szigorú figyelembevételével mellett, a királyt, a kijelölt lakására kísérte.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Negyven fegyveres katona, akiknek egy része fáklyát is tartott a kezében, szolgált kíséretül a királynak a peronnei városháza terméből a kastélyig s mikor végre Lajos király az elé a komor, félelmetes erősség elé érkezett, úgy érezte, mintha valami azt az intelmet sugná a fülébe, amely, Dante költeménye szerint, a pokol bejárata fölött olvasható: - »Lasciate ogni speranza, voi ch' entrate!« - Hagyjatok kívül minden reményt, akik ide beléptek...

A fáklyák rőt fénye, amely a hold fényét is elhomályosította, s az a vörös, finom páraktól körültengett világosság, amely az ódon épületet körülvette, ennek a félelmetes börtönnek, amit Herbert tornyának neveztek, még ijesztőbb külsőt kölcsönzött. Ez volt az a torony, amit Lajos király tegnap este olyan rossz sejtelmektől elteltén bámult meg, s amelynek ime, lakója lett, kénye-kedvére kiszolgáltatva zsarnoki hűbéresének.

Ezt a kínos érzését még inkább fokozta az a látvány, amely akkor tárult eléje, mikor az udvaron végighaladt. Néhány holttestet pillantott meg ott a földön, amelyeket katonaköponyeggel takartak le hamarjában. Még nagyobb fájdalomra arról kellett meggyőződnie, hogy azok hű skót gárdistáinak a holtteste. Crèvecoeur azután megmagyarázta neki, hogy ezek a skót testőrök, a parancs ellenére, nem akartak távozni a király régi szállásáról, mire köztük és a herceg vallón testőrei közt kézitusára került a sor, melynek során, még mielőtt a tisztek beleavatkozhattak volna, néhány skót testőr elesett.

- Szegény testőreim! - sóhajtott föl fájdalmasan a király. - Bezzeg, ha ember - ember ellen küzdöttek volna, másképp végződött volna a küzdelem! Egész Flandria és Burgundia együttevve nem tudott volna hozzájuk méltó hősokeket szembeállítani velük!

Mikor azután meghallotta Balafre hangját, aki megjegyzést tett erre a gyáva eljárásra, a király örömmel kiáltott föl:

- Hát te is itt vagy, én régi barátom! Nos, legalább egy igazán hű barátomat érezhetem magam közelében!

- És egyik hű szolgáját is, Felség! - selypítette Olivér. - Aki, ha kell, tanáccsal és egyéb szolgálattal áll mindenkor rendelkezésére, Sire!

- És itt vagyunk mi is, Felség! - szólalt meg dörmögő hangon l'Hermite, a hóhér-kapitány.

- Nos, ezt nevezem én igazi hűségnek, amely a saját testével szavatol a király testi épségéért! - jegyezte meg az udvari bolond, aki minden szót és mozdulatot ellesett.

Eközben az udvarmester nagy ügyel-bajjal és erőlködések árán végre kinyitotta a torony rozsdás zárját. A kitárt ajtón át hat fáklyás katona ment előre, hogy mutassa az utat a hullámvonalban tovább kigyózó folyosón, amely a tetőzetről és a mélyedések felől, lőrésen át, puskatüz alatt volt tartható. A folyosó végén volt egy durva, egyenetlen, különféle nagyságu terméskövekből jól-rosszul összerótt lépcső, amelyen fölhaladva, egy erősen megvasalt ajtón át a torony nagy termébe jutott az ember, amely még fényes nappal is homályos volt, lévén az ablakok, amiket a vastag falakba vágtak, olyan keskenyek, hogy inkább csak lőrésnek, semmint ablakoknak voltak tekinthetők. Ez a terem, a fáklyafény ellenére, majdnem teljesen sötét volt, s néhány denevér és éjjeli madár rebbent föl ijedten rejtekhelyéről, röptükben a fáklyák lángjait kioltással fenyegetve. Az udvarmester mély hajlongások közt bocsánatot kért, amiért ez a terem nem méltó díszben fogadhatja be királyi lakóját, a parancs azonban olyan meglepetésszerűen és olyan hirtelen érkezett, hogy rendbe hozatalára már gondolni sem lehetett. Különben is - jegyezte meg az udvarmester - husz év óta senki sem lakott ezen a

helyen, sőt még ezt az időt megelőzően is csak nagyritkán találkozott vendége; és ha jól tudja, alig néhány lakója volt együgyü Károly óta, aki 929-ben halt meg itt fogságban.

- Károly, az együgyü! - mormogta maga elé a király. - Oh, én jól ismerem e torony multját! Itt gyilkolta meg őt egyik áruló hűbérese, Herbert de Vermandois. Legalább így írják a krónikák. Én magam sem tudom okát adni, de mindig éreztem, hogy ez a torony az én életemben valaha még szerepet fog játszani. És ime! Tehát - itt gyilkolták meg egyik ösömet?

- Oh, nem itt, nem éppen itt, Felséged engedelmével legyen mondva! - felelte az udvarnagy készségesen, mintha csak éppen magyarázattal akarna szolgálni a látogatóknak. - Nem itt gyilkolták meg, hanem abban a benyilóban, amelybe Felséged hálósobájából lehet bejutni.

E szavak után az udvarnagy hamarjában egy kis ajtót tárt ki a terem tulsó végében, ahol már a hevenyészett berendezés nyomait lehetett észrevenni, amennyiben szőnyegek voltak a falakra fölfüggesztve, tűz pattogott a kormos kandallóban s a nemes urak számára, akik a király mellett fogják tölteni az éjszakát, szalmából vetettek ágyat a földre.

- A kiséret többi tagjai számára a terembe állítunk be ágyakat - mondotta az udvarnagy. - Ha pedig Felséged betekint abba a kis szobácskába, amely a torony vastag falába van vájva - ahol együgyü Károlyt meggyilkolták - látni méltóztatik annak a titkos feljáratnak ajtaját, amelyen át azok az emberek hatoltak be együgyü Károlyhoz, akik végeztek vele. Ha pedig Felségednek jobb a szeme, mint az enyém, akkor a tölgyfapadlón még ma is észreveheti a vérfoltokat, noha azóta immár ötszáz év pergett le az idő rokkáján...

És az öreg udvarnagy nagy buzgalommal igyekezett kinyitni ezt a titkos ajtót, a király azonban leintette:

- Soh'se fáradjon vele öreg barátom, mert bizony még nemsokára esetleg egy egészen új történetet mesélhet el s egészen friss vérfoltokat mutogathat a látogatóknak. - Nos, Crévecoeur Mylord, mit szól hozzá?

- Én csak megnyugtathatom Felségedet! - felelte Crévecoeur gróf - Ebben a két szobában Felséged éppoly biztonságban érezheti magát, mint otthon, a Plessis-kastélyban, mert Crévecoeur gróf - kinek nevét árulás és orgyilkosság eddig még soha be nem szennyezte - ennek a szobának alsó följárata előtt őrt áll!

- És a titkos följárat, amiről ez az ember beszélt? - kérdezte a király halk, szinte aggódó hangon, miközben Crévecoeur karját erősen átfogta kezével s arra a bizonyos ajtóra mutatott.

- Ejh, alighanem az öreg Mornay udvarmester rögeszméje! - felelte Crévecoeur gróf. - Alighanem régi, elkoptatott legenda, semmi más! Egyébként - lássuk csak!

A gróf már éppen az ajtó felé indult, mikor a király visszatartotta kijelentvén, hogy az ő szava, elég kezességet nyújt; de feleljen arra a gróf, meddig szándékozik őt a herceg fogolyként őriztetni ezen a helyen, vagyis: mi a véleménye erre vonatkozóan.

- Sire! - felelte a gróf. - Hogy mily alapon és jupon gyanusítja a herceg Felségedet a gyilkosságra való felbujtással - azt egyedül csak ő tudhatja. A herceg azonban nemeslelkű s még a szenvedély legmagasabb fokán sem tudna titkos, és meg nem engedett eszközöz folyamodni. Ezt az ügyet is a legnagyobb nyilvánosság mellett fogja elintézni. Még csak azt tehetem hozzá, hogy - egynek kivételével - valamennyi tanácsadója az enyhe és a békés elintézés mellett van.

- Ah, Crévecoeur gróf - kiáltott föl lelkesülten a király, melegen megszorítva a gróf kezét - mily boldog is az a fejedelem, akinek olyan tanácsadói vannak, akik őt az erőszakoskodástól megóvják. Oh, ha az Isten engem is ilyen emberrel ajándékozna meg, mint amilyen te vagy, nemes Crévecoeur gróf!

- Felségednek mindig az volt a törekvése, hogy az ilyen férfiakat minél hamarább lerázza a nyakáról! - felelt meg a gróf helyett az - udvari bolond.

- Aha! Ez a bölcsesség hangja! - jegyezte meg tréfás hangnembe átcsapva a király. - Hát ide is követtél bennünket, Le Glorieux?

- Ugy van, Sire! - felelte a bolond. - A bölcsesség csörgősipkában jár ott, ahol az ostobaság biborpalástban jár előtte, hogy mutassa az utat.

Néhány tréfás megjegyzés után a király egy zacskó aranyat nyomott a bolond kezébe és fölkérte, hogy küldené ide Galeotti Marzio asztrológust.

- Fogadni mernék, Felség - felelte Le Glorieux - hogy én őt Jan Doppelburs-nál fogom megtalálni, mert a filozófusok éppoly jól tudják, hogy hol mérik a legjobb bort, mint a bolondok.

- Engedje meg gróf ur - szólt kérő hangon a király a grófhhoz, - hogy Galeotti akadálytalanul jöhessen be hozzám.

- Kész örömmel, Sire! - felelte Crévecoeur gróf. - De sajnálattal kell hozzátennem, hogy parancsomhoz képest senkinek sem engedhetem meg, hogy innen távozhassék. - Felségednek jó éjszakát kívánok! Tüstént intézkedem, hogy azok az urak, akik a teremben fognak lakni, lehetően kényelmesen lakhassanak.

- Soh'se okozzon gondot az önnek, gróf ur, - mondotta a király. - Hozzá vannak ők szokva már ahhoz, hogy kényelmetlenséget is eltűrjenek. Én pedig - őszintén szólva - nem is szeretném, ha embereim ez éjszaka érintkezést tartanának fenn a külvilággal - ha ugyan az ön utasításával ez nem ellenkezik. Én nekem mindössze az a kívánságom, hogy küldjék ide hozzám Galeotti asztrológust.

- Nekem csak arra van parancsom, hogy Felséged háborítatlanul rendelkezék lakosztályával - felelte a gróf.

- Az ön ura és parancsolója - akit különben ez idő szerint a magaménak is tekinthetek - valóban kegyes! Az én birodalmam - jegyezte meg némi gunnyal a király - kiterjedésre nézve bizony nagyon összezsugorodott, mert mindössze egy csarnokra és egy hálószobára terjed ki. Igaz ugyan, hogy bőven elég csekélyszámu, megmaradt alattvalóim számára...

Crévecoeur gróf elköszönt, s távozása után kisvártatva fölhangzott az őrség lépteinek zaja, amely a tisztek vezényszavára a régi őrséget ment föl váltani, s mikor a leváltott őrszemek léptei is elhangzottak, lassankint minden elcsendesült és most már csak a kastély sáncain túl tovasiető iszapos, mélyvizü, Somme-folyó hullámainak halk morajlása töltötte be a méla éjszakai csendet...

- Ti pedig - szólt a király hiveihez - menjetek a szállástokra, de ne feküdjetek le, hanem legyetek készenlétbe, mert az éjszaka még dolgotok lesz, sőt alighanem - hamarosan!

Oliver és Tristan, a főporkoláb, visszatértek a nagy terembe, ahol Balafre és a főporkoláb két embere eddig is tartózkodott. Miután a kandallóból kellemes meleg és elegendő világosság áradt a terembe, Oliver és a főporkoláb is követték amazok példáját s köpenyükbe burkolózva, ők is leheveredtek a földre. De még ez a szomorú sorsfordulat sem tudta ezeket a különböző összetételű embereket egy közös érzésre hangolni, s a királyi udvarban egymás iránt táplált bizalmatlanságukat megszüntetni; ez a magyarázata annak, hogy valamennyien szótlantul, egyetlen bizalmas szó váltása nélkül várták a király további parancsát.

Ezalatt pedig a király lelki kinjaitól gyötrődött, mintegy megtorlásául azoknak a szenvedéseknek, amiket valaha ő okozott másoknak. Apró, egyenetlen léptekkel járt s kelt föl alá a szűk szobában, gyakran össze-összecapta a kezét s belső fölindulásának, amit máskor oly mesterien tudott eltitkolni, ezuttal teljes szabad folyást engedett. Kezeit tördelve állott meg

vége az előtt a kis ajtó előtt, amely abba a kis szobába nyílt, ahol Mornay udvarmester szerint, az ő elődjét meggyilkolták, s érzéseinek ekkor hangos monológban adott kifejezést.

- Károly, az együgyü! Károly az együgyü! - mormolta maga elé a király. - Akkor hát minek nevezi el az utókor XI. Lajos királyt, kinek vére amannak kiontott vérét, ugy lehet hamarosan fölfrissíti! Lajos, a jó bolond, - Lajos, a szeleburdi - Lajos, az elbolondított - mindmegannyi gyöngye kifejezés arra, hogy az én igazi ostobaságomat jellemezni tudná! - Oh én bolond! Hát hogy hihettem el én azt, hogy azok a lüttichiek, akiknek a zavargás immár második természetüké vált, majd nyugodtan viselkednek; hogy hihettem el azt, hogy az a szakállas vadkan, az Ardennek réme, Vilmos márkgróf megtagadja őstermészetét és nem vetemedik többé erőszakoskodásokra; hogy hihettem el azt, hogy én a burgundi hercegnél csak valami kis eredményt is el tudok érni, holott ennyi igyekezettel inkább meg tudtam volna szelidíteni egy vad bikát! Oh, én bolond! Kétszeres bolond! - De az a nyomorult Galeotti, tudom Istenem, hogy megkeserüli! Nem viszi el szárazon! Mindennek ő az oka, meg az a gyalázatos Balue biboros. De másszak csak ki ebből a csávából, tudom, hogy ugy lerántom a fejről a biboroskalapot, hogy a fejbőre és a haja is a kezemben marad! A másik áruló - óh az a kezemben van! Vagyok én még eléggé király ahhoz, hogy ezt a kuruzslót, ezt a szófacsarót, ezt a csillaglesőt, ezt a gyalázatos csalót, aki engem bolonddá és fogollyá tett, megbüntethessem. - A csillagok állása, a csillagok együttállása - ah, igen: együttállása! Micsoda butaságokat fecseg össze-vissza, s amivel egy háromszoros kifőtt birkafejet sem lehetne elbolondítani, azt én elhittem neki! - No, de majd hamarosan meglátjuk, hogy mit jelent számára a csillagok együttállása! - Előbb azonban imádkoznom kell...

Ama bizonyos ajtó fölött levő kis mélyedésben volt egy kőből faragott feszület; már éppen le akart eléje térdelni, de az utolsó pillanatban hirtelen meggondolta magát s a kalapját körülvevő apró szobrocskák közül kiválasztotta a clery-i Madonna szobrocskáját s letérdelve, a következő furcsa imádságot mondotta el:

- Imádozt clery-i Madonna! A jóságoknak áldott anyja! Te, aki mindenható vagy, légy irgalmas irántam, bűnös ember iránt! Törd össze ezeket a vasajtókat; tömd be az árkokat és vezess ki innen engem, mint ahogy az anya vezérli gyermekét. Kedvelt testőrségem parancsnokságát testvéredre, embrun-i Szent Szüzre ruháztam, neked pedig átengedem Champagne-t, hogy nemes borai töltsék meg kolostoraid pincéit. Igaz ugyan, hogy ezt a tartományt én már Károly öcsémnek ígértem oda, de ő, szegény, mint tudod is, meghalt; megmérgezte őt a gonoszlelkű angely-i apát, akit én még ezért, ha innen kiszabadulok kérdőre vonok. Egy izben én már ezt megígértem, de ezuttal szavamnak állok és megbüntetem a bűnöst. Ha tudtam is valamit a büntény előkészítéséről, hidd el, én kegyes védőszentem, azért nem akadályoztam meg, mert azt hittem, hogy csak az öcsém halálával lehet megnyugtatni ezt a zaklatott országot. - Oh, ne ródd a terhemre még most is ezt a bünt, de légy irgalmas, mint amilyen mindig voltál irántam! És járj közbe az én boldogult fiamnál is, hogy bocsássa meg az atyja bűneit és azt a kis büncselekményt, amit még ez éjszaka akarok elkövetni. De nem, nem is büntény ez, hanem csak igazságszolgáltatás, amit titokban hajtok végre. Mert az a nyomorult Galeotti a legnagyobb csaló, aki valaha élt ezen a földön, hogy fejedelmének hazugságokat sugdosson a fülébe, s aki ezenfölül még veszedelmes eretnek is. A te védelmedre ő teljes mértékben méltatlan! Engedd tehát őt át nekem és tekintsd az én eljárásomat jó szolgálatnak, mert ez az ember szellemidéző, kuruzsló, varázsló egy személyben - kutya, kinek hogyha az életét kioltom, ne tekintsd te másnak, mint hogyha az ember egy szikrát széttapos, amely a tüzből, vagy a lámpából kipattan. Ezt a csekélységet ne ird terhemre, sőt inkább légy segítségemre nagy szükségemben! Nézd csak, királyi pecsétemet erősítem a te szobrocskához, jeléül annak, hogy a champagne-i grófságra tett ígéreteket beváltom s egyuttal azt is megígérem, hogy ez lesz utolsó véres tettem, amivel megterhellek, ismervén a te jóságos, gyöngéd és szeliden érző szivedet! Amen!

E csakugyan furcsa és szokatlan szövegü ima után Lajos király elrebegett még több latin imádságot, majd fölállt, még pedig teljes megelégedettséggel, mert biztosan hitte, hogy sikerült a Szent Szüz közbenjárását annyival is inkább elérnie, mert ravaszul úgy gondolkodott, hogy az ő legtöbb bűne, amikért korábban bocsánatát kérte, egészen más természetűek voltak, így tehát a clery-i Szent Szüz, minden valószínűség szerint, nem tartja őt megrögzött s visszaeső bűnösnek, mint amilyenek a többi szentek ismerik, akiket hasonló bűntügyeiben már gyakrabban beavatott.¹¹

Miután Lajos király a lelkiismeretét ily módon megnyugtatta, vagyis inkább miután a lelkiismeret szavát ily módon elhallgattatta, fejét az ajtón kidugta a terembe és beszólitotta magához Balafrét.

- Én vitéz katonám! - mondotta a király. - Te már régi hivem vagy, előmenetelben azonban kevés részed volt még eddig. A mi helyzetünk most annyira veszedelmes, hogy életről vagy halálról van szó! Nem szeretnék hálátlan emberként meghalni, s amennyiben a szentek megadják nekem a hatalmat, barátaimat szeretném megjutalmazni, ellenségeimet pedig megbüntetni. Nos, itt van egy jó barátom, akit szeretnék megjutalmazni - ez te vagy, Balafré! és van itt egy ellenségem is, akit pedig szeretnék megbüntetni - ez pedig az a gonosz Galeotti, aki hazugságaival és álnok fondorlataival ime, ide juttatott engem, halálos ellenségem hatalmába azzal a feltett szándékkal, hogy elpusztít, mint ahogy a mészáros hajtja a vágóhidra a marhát.

- Tüstént kihivom párviadalra, Sire! - felelte Balafré hévvel. - A burgundi herceg pedig, aki maga is kedvelője a kardforgató embereknek, bizonyára megadja az engedélyt és megfelelő helyet is kijelöl számunkra. Majd meglátja Sire, hogy állok én bosszút azon a filozófuson! Tudom, hogy meg lesz velem elégedve!

- Én a te bátorságodat és becses szolgálatodat a magam számára akarom megőrizni! - felelte a király! - Az a gonosz fickó is ért a kardforgatáshoz, nem akarom tehát, hogy az életed esetleg veszedelemben forogjon, én vitéz, derék katonám!

- Sire, igazán nem érdemlem meg ezt a nevet, ha ennél a csillagvizsgálónál jóval különb hősessel sem merném összemérni kardomat! - felelte önérzetes hangon Balafré. - Az lenne csak a szép, hogyha én - aki sem irni, sem olvasni nem tudok, megijednék ettől a lusta hájtömegtől, aki egész életében egyebet se csinált!

- Mindamellet nem akarom az életedet kockára tenni, Balafré! - mondotta a király - Az az áruló nemsokára ideérkezik, én rendeltem ide. Az a kivánságom, hogy egy alkalmas pillanatban egyszerűen rátámadsz s az ötödik oldalbordája alá szursz - megértettél?

- Tökéletesen, Sire! - felelte Balafré. - Csakhogy, Felsőged engedelmével legyen mondva, ez már az én rendes működési körömön - kívül esik. Még a kutyát sem tudom megölni, ha rám nem támad.

- Hogyan, hát le - te akarsz előttem lágyszivűnek látszani? - kiáltott föl elégületlenül a király.
- Te, aki mindig első voltál a várfalon, ha azt meg kellett ostromolni, s ahogy én hallottam, te voltál mindig a legkeményebb szívű, s a legvérszomjasabb katonám!

- Kegyes uram, Sire! - felelte Balafré. - Karddal kezemben soha sem félttem Felsőged ellenségétől és sohasem is kiméltem. Az ostrom nagyon kétségbeesett ügy és nagy veszedelmekkel

¹¹ Walter Scott jegyzi meg művében, hogy amikor a krónikákat tanulmányozta, nem győzött csodálkozni azon, hogy a különben olyan okos, értelmes ember, mint amilyen XI. Lajos volt, ennyire babonás tudott lenni. Pedig a fönnebb elmondott imához hasonlót maga *Brantôme* apát, a híres francia krónikás is idéz XI. Lajosra vonatkozó följegyzéseiben.

jár, amik az ember vérét tűzbe és lázba hozzák. Az Isten megbocsájtja nekünk, ha ilyenkor aztán elvesztjük az eszünket - akár a veszedelmek miatt, akár pedig a diadalmámortól. Ami azonban Felségednek ezt a parancsát illeti, mondom, ez már kiesik az én hivatásom köréből, noha az is elég tág teret nyit az én hü szolgálatom számára. - Ami pedig azt a csillagvizsgálót illeti, nos, ha áruló, hát bünhődjék is mint áruló, de én nem avatkozom a dolgába. Felségednek itt van a főporkolábja két emberével, azok ügyesebben tudják megtáncoltatni azt a csillagvizsgáló urat, mint én, aki skót nemes vagyok, s a király hadseregében szolgálok.

- Igazad van, Balafré! - mondotta a király. - De az már mégis csak a kötelességed körébe vág, hogy az én igazságos ítéletem nyugodt és zavartalan végrehajtását biztosítsd.

- Azt akár az egész Peronne-nal szemben megteszem, Sire! De ne méltóztassék ám kételkedni azért az én hűségemben és odaadó szolgálatkészségemben, mert mindazt, amiért én a lelkiismeretemmel meg tudok alkudni - már pedig az én lelkiismeretem elég tág - megteszem, amint már sok olyan cselekedetre vállalkoztam Felséged parancsára, amiket én senki más ember kedvéért a világon meg nem tettem volna!

- Hagyjuk ezt, Balafré! - mondotta a király kedvetlenül. - Ide figyelj! Mikor Galeotti ide belép s az ajtó lezáródik mögötte, te fegyverbe lépsz, s a szoba bejáratát őrzöd. Senkit be nem bocsájtasz! Ez az egész, amit kívánok tőled. Most pedig eredj és küldd be hozzám a főporkolábot!

Balafré távozott s kisvártatva belépett a királyhoz Tristan l'Hermite, a főporkoláb.

- Üdvözöllek, koma! - szólt hozzá kedélyesen a király. - Nos, mi a véleményed a helyzetünkről?

- Az, ami a halálra ítélt emberekről, Sire! - felelte a főporkoláb. - Hacsak a burgundi herceg meg nem gondolja magát.

- Hát már akárhogy van is, annak az embernek, aki bennünket ide juttatott - szolgánként kell előre mennie a másvilágra! Legyen a - szálláscsinálónk! - mondotta a király kegyetlen mosollyal - Tristan, te már sok igazságos ítéletet hajtottál végre, maradj tehát hü hozzám mindvégig! Mert hát végén csattan a - kötél.

- Hü maradok, Sire! - felelte a főporkoláb. - Habár csak egyszerű, szerény ember vagyok, de - hálás tudok lenni. Amíg én élek, Felséged ítéleteit én e falak közt is éppoly készséggel és szó szerint hajtom végre, mintha otthon, a trónról rendelné el azt. Hogy azután itt mi lesz a sorsom - azzal már nem törődöm.

- Ezt, ezt a beszédet vártam én tőled koma! De vannak-e jó segédeid? Az áruló erős és tapasztalt ember, aki alighanem védekezni fog és segítségért kiáltoz. Balafré hallani sem akar más szerepről, csak arról, hogy az ajtót őrizi, hogy meg ne zavarjanak bennünket. De erre is alig birtam rávenni. Oliver semmire se való; csak hazudozáshoz és hizelgéshez ért és rossz tanácsokat tud adni, de - Ventre-Saint-Dieu! hamarabb ki fogja majd érdemelni a kötelet, mint másokra alkalmazni. - Azt hiszed tehát, van hozzá való embered és eszközöd, hogy végrehajtsd az ítéletet?

- Itt van velem Trois-Echelles és Petit-André, - felelte a főporkoláb - mindketten értenek a mesterségükhöz. Mind a hárman készen vagyunk Felségedért élni vagy halni, mert jól tudjuk, hogyha Felséged meghal: akkor nekünk is végünk van ám, s a mi életünk sem nyulik hosszabbra, mint akármelyik páciensünké. - Ha szabad kérdenem, kivel lesz most dolgunk, Sire? Én előbb látni szeretem az embereimet, hogy megismerjem. Épp Felséged pirongatott meg a multkor, amiért a gonosztevő személyében megtévedtem, aki helyett egy becsületes parasztot magasztaltunk föl.

- Nagyon helyes, Tristan! - felelte a király - tudd meg hát, hogy akit én halálra ítéltem, senki más, mint - Galeotti Marzio asztrológus! Te csodálkozol Tristan - pedig mégis úgy van. Ez a gonosz fickó hozott bennünket ide álnok fondorlattal, hogy védtelenül kiszolgáltasson bennünket a burgundi herceg vad dühének.

- De nem tehetette megbosszulatlanul, Sire! - felelte a főporkoláb. - Lenne bár ez az utolsó cselekedetem ebben az életben, mint a darázs, amely a szurás után kiműl - és a következő percben a halál várna reám: még akkor is elbánok velem!

- Ismerem a hűséges lelkedet, Tristan! - mondotta a király meghatottan. - És azt is tudom, hogy mint minden jó ember, te is örömet leled kötelességed teljesítésében. - No, de most készülj föl s készítsd elő a gyóntatót, mert az áldozat immár közeleg.

- Azt kívánja, Sire, hogy az ítéletet szemeláttára hajtsuk végre?

Lajos király ezt a látványt elhárította magától; megparancsolta a főporkolábnak, hogy Galeottival majd csak akkor végezzenek, mikor az ő szobájából távozik.

- Én ezt a fickót csak azért akarom még egyszer látni, hogy megfigyeljem, miként viselkedik fejedelmével szemben, akit ő ilyen nagy bajba döntött. Oh, hogy fogok örülni, mikor az ő sötétvörös ábrázatát a halálfélelemtől elsápadni látom! - És hogyha élve menekülök ki innen, akkor - oh akkor te leszel a soron biborpalástodban te gonosz biboros! Mert Róma sem védelmezi őt meg - ezt mondom Szent Péter és a clery-i Szent Szűz engedelmeivel, aki minden jósnak a forrása. - De mondd csak Tristan, miért e tétovázás? Eredj és legyetek készen, az a fickó minden pillanatban beléphet. - De ne adja az ég, hogy az a gonosz valahogy megneszelte légyen a veszedelmet és végre még el se jöjjön! - Nos, mi bajod, Tristan, máskor te nem voltál ilyen lassu, mint most.

- Ellenkezően, Sire - felelte a főporkoláb - mindig Felséged volt az, aki megpirongatott azért, amiért elsiettem a dolgot. Legjobb lesz tehát, ha Felséged adja meg a jelt, hogy mikor végezzünk Galeottival és hogy egyáltalán végrehajtsuk-e az ítéletet vagy sem. Mert volt már eset, amikor Felséged kétszer, sőt háromszor is megváltoztatta elhatározását, én pedig az el-sietés miatt jól kikaptam.

- Te bizalmatlan ember, te! - mondotta a király mosolyogva. - Ezuttal bezzeg nem fogom megváltoztatni az elhatározásomat! De hogy minden aggodalmadat eloszlassam, vedd tudomásul, hogy amikor én annak a gaz fickónak ezt mondom: »De van még fölöttünk Isten!« - akkor bátran megkezdheted a mesterséged. De hogyha azt mondom neki, hogy: »Távozzál innen békével!« - akkor az azt jelenti, hogy elhatározásomat megváltoztattam.

- És mi történjék a holttesttel?

- Várj csak egy pillanatig!... A nagy terem ablaka persze, szűk; de ott van az a nagy nyílás, azon át kifér a teste. Papiroslapot teszünk a mellére, amelyre e szavakat írjuk reá: »A király igaszságszolgáltatása. Vámmentes!« - És ezzel beledobjátok a Somme habjai közé.

A főporkoláb most távozott a király szobájából, két pribékjével visszahuzódott az egyik ablakmélyedésbe s ott összedugták a fejüket. Olivér levertem nézett maga elé s mintha rájuk se hederitene, míg Balafre mély álomba merült, s aludt, mint a bunda.

- Bajtársaim! - mondotta a főporkoláb a két pribéknek. - Ti azt hittétek, hogy a mi mesterségünknek immár végkép befellegzett, s most már nézhetünk más foglalkozás után. De nem addig a! A mi nemes urunk épp most bizott reánk egy fontos ügyet, amit derekasan kell elvégeznünk, olyan emberekhez méltóan, akiről majdan a történetírók is megemlékeznek.

- Én már mintha sejteném is, hogy miről lesz szó! - jegyezte meg Trois-Echelles fontoskodva.
- A mi urunk a régi római császárokat akarja utánozni, akik, mikor már minden kötél szakadt,

és már nyakukon érezték a kést, a saját ügyes hóhérukat bizták meg azzal a munkával, amit egy idegen kontár esetleg rosszul végzett volna el rajtuk. Pogányokhoz képest ez elég szép szokás volt, én azonban, mint jó katolikus, nem tudnám összeegyeztetni a lelkiismeretemmel azt, hogy én kezet emeljek a legkeresztényibb királyra.

- De kedves testvér! - felelte Petit-André - Mit törődsz te azzal. Hogyha egyszer a király elrendeli a saját kivégzését, hát - rendben van, miért erre még szót is vesztegetni!

- Csitt, fiuk! - szólt csillapítóan a főporkoláb. - Dehogya is a király személyéről van szó; hanem arról a görög eretnekről, arról a pogány és mohamedán varázslóról, Galeotti Marzio asztrológusról!

- Galeotti? - jegyezte meg Petit-André. - Akkor hát egészen természetesnek találom. A sok csepürágó s kötélhányos közt, akiket életemben ismertem, még egyetlen egyet sem láttam olyat, aki ki ne törte volna a nyakát.

- Nekem csak az okoz gondot, hogy a szegény ember gyónás nélkül hal meg - mondotta Trois-Echelles, szemét az ég felé fordítva.

- Hát bizony ez az ember igazán gonosz eretnek és kuruzsló! - jegyezte meg a főporkoláb. - Egy egész kollégiumra való papság sem tudná őt fölmenteni az alól a büntetés alól, amit méltán megérdemel. Igaz, ugyan, hogy szükség esetén te is értesz hozzá, Trois-Echelles, hogyan kell a halálra ítéltet vigasztalni utolsó perceiben de ezuttal más a helyzet, s alighanem a - törötökre lesz szükség.

A főporkoláb két méltó munkatársa azonban eldicsekedett azzal, hogy még ilyenkor is gondjuk volt arra, hogy kötéll állandóan álljon rendelkezésükre; a derekuk köré csavarva, bármely pillanatban kéznél van a hurokkal ellátott kötéll, sőt az annak felerősítésére szolgáló kapocsról is gondoskodtak.

- Nos, ami azt illeti, talán erre is sor kerülhet még ma! - jegyezte meg a főporkoláb. - A hurkot esetleg amott a gerendán, avagy az ajtó szemöldökfáján is megerősíthetitek. Én a fickóval majd hamarosan összeszólalkozom, mialatt ti a hurkot a nyakába akasztjátok s ekkor...

- A hurkot a nyakára szorítjuk - vágott közbe Petit-André - mire a csillagvizsgáló huj! - fenn van az égben, mert hiszen a lába nem éri a földet.

- És azok az urak ott ni - mondotta Trois-Echelles, - a kandalló felé mutatva - nem nyujtanak segítséget nekünk, hogy azután a mi szolgálatunkért ők is jutalmat remélhessenek?

- Szó sincs róla! - nyugtatta meg őket a főporkoláb. - A borbély állandóan gonoszságokon tör a fejét, amelyeknek kivitele azonban mindig másvalakire vár; a skót Balafre pedig majd az ajtót fogja őrizni, hogy munkánkban senki minket meg ne zavarjon, lévén ő a mi munkánkra teljesen alkalmatlan, mert hiányzik belőle a megkivántató megértés és a mi fő - az ügyesség! Kinek-kinek megvan a maga mestersége.

A két pribék szemfényvesztő ügyességgel, sőt bizonyos jóleső érzéssel - amely mostani vigasztalan helyzetüket kissé mégis mintha megédesítette volna - erősítette föl a hurkot a kiszemelt helyre, hogy a király halálos ítéletét Galeotti Marzio asztrológuson végrehajtsák.

Tristan l'Hermite meglepődéssel szemlélte embereinek ügyes munkáját, míg Oliver mintha rájuk sem hederítene. Lesley Lajos pedig, a Balafre, aki a zajra mégis csak fölébredt, szintén nem törődött mások dolgával, mint amely az ő működési körén kívül esik, amelyért tehát semmiféle felelősséggel nem tartozik.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Le Glorieux a király parancsához képest - azaz inkább kérésére, mert Lajos király ezuttal csak legföljebb kérhetett - Galeotti Marzio fölkeresésére indult, akit hamarosan meg is talált Peronne egyik legjobb hírű vendégfogadójában, ahol a környéken a legjobb bort mérték. Az udvari bolond az asztrológust az ivószoba egyik sarkában pillantotta meg, amint éppen egy különös öltözetű nő - mór, vagy afféle keleti divatu ruha volt rajta - társaságában üldögélt s a nővel beszélgetett. Mikor Le Glorieux feljük közeledett, a nő távozni készült.

- Ezek a hírek pedig teljesen megbízhatók! - mondotta az a furcsa öltözetű nő, a másik pillanatban már elvegyülve a szomszéd asztalok körül üldögélő, különféle emberek sokaságában.

- Filozófus bátyám! - szólalt meg Le Glorieux. - Egyik bolond a másikat kergeti. Amaz távozott, a másik jött helyébe, hogy téged Lajos francia király lakosztályába kísérjen.

- Te vagy a küldötte? - kérdezte Marzio hirtelen föleszmélve s Le Glorieux személyében az udvari bolondot sejtve, aki pedig külsőleg ezt a minőséget vajmi kevés mértékben árulta el.

- Ugy van, Sir! s a te bölcsességed bizonyára megérteti veled, hogy ha a hatalom a bolondot küldi a bölcs tudósért - mennyire rá lehet az arra szorulva!

- És hogyha én ilyen későn nem tennék eleget a hívásnak? - felelte Galeotti.

- Ez esetben segitenénk rajtad, hogy minél kényelmesebben megtehesd az utat. Hat markos burgundi várákodik künn az ajtó előtt, akiket Crévecoeur bocsájtott rendelkezésre. Mert hát tudnod kell, hogy Károly herceg és én, a mi Lajos rokonunkat nem fosztottuk ám meg egészen a koronájától, mert meghagytuk neki a vázát, ami azonban vert aranyból való. Világosabban beszélve: Lajos király még mindig parancsolója embereinek - téged is beleértve - akinek parancsára még mindig megjelenni tartozol.

- Követlek! - felelte egyszerűen Galeotti, aki alighanem belátta, hogy egyebet úgy sem tehet.

- Nos, Sir! - mondotta Le Glorieux, mikor a kastély közelébe értek. Most rajtad a sor. Mert hát mi is azt tesszük a mi kedves rokonunkkal, amit a ketrecbe zárt éhes oroszlánnal szokás tenni: hébe-hóba egy-egy borjut dobunk be hozzá, hogy öreg, rozsdás fogaival legyen mit szétépnie.

- Azt hiszed talán, hogy a király a testi épségem ellen szándékszik tenni valamit? - kérdezte hűledezve Marzio.

- Nos, azt ugyan magad jobban tudhatnád, mint én. Habár sötét az éjszaka és az eget felhők takarják, te azért a csillagokat a felhőkön keresztül is tisztán láthatod. Én nem értek a te tudományodhoz. Az édesanyám figyelmeztetett mindig arra, hogy fiam, óvakodjál a csapdába került vén patkányoktól, mert azok a legmérgeesebbek.

Ilyen beszélgetések közt érkeztek ketten a kastély kapuja elé, ahol azután kézről-kézre átadva, a csillagász végre elérkezhetett a Herbert-torony elé, ahol akadály nélkül bebocsájtották.

Az udvari bolond furcsa viselkedése nem kerülte el Galeotti figyelmét s az ennek a hatása alatt támadt aggodalmát csak növelte Tristan l'Hermite főporkoláb még furcsább viselkedése, mikor ez őt a király szobájába kísérte. Mint aki az égitestek vizsgálódásában annyira jártas ember, természetesen legott észrevette a gerendáról lecsüngő kötélhurkot is. Ennek láttára tudatára ébredt annak a veszedelemnek, amely most fenyegette s most már azon törte a fejét, hogyan szabadulhatna innen szép szerével; viszont arra is elhatározta magát, hogy szükség esetén a végsőig védekezni fog.

Ezzel az elhatározással, de teljesen fesztelen viselkedéssel, mintha semmit sem vett volna észre, lépett Galeotti a király elé.

- Minden jó bolygó jelentsen szerencsét Felséged számára és minden rossz együttállás mentesítse káros hatása alól Felségedet! - szólalt meg Marzio keleties nyelven.

- Nekem azonban úgy tűnik föl, - felelte a király - amire magadtól is rájöhetsz, ha széttekintesz ebben a szobában, hogy az én kedvező csillagzatom hűtlen lett hozzám, ellenben valamennyi rossz konstelláció rám viharozta megsemmisítő hatását. Hát nem szégyenled magad, Marzio, mikor itt látsz engem, mint foglyot, pedig emlékezhetsz reá, micsoda meggyőző biztosítékokkal csábitottál te engem ide!

- És nem szégyenled magadat te, - királyi uram, - felelte kemény hangon Marzio - *te*, aki a tudományban annyi haladást tanusítottál? Nem szégyenled magad, hogy a szerencse első elsötétülésére tüstént megijedsz mint a gyáva ember a fegyver első megcsörrenésétől? Te akarsz az emberi sorsot irányító misztériumokba behatolni, de a szerencsétlenség első megjelenésétől visszariadsz s kizökkensz a kerékvágásból, mint a megvadult ló az árnyszerű, képzeleti tárgytól.

- Árnyszerű és képzeleti! - felelte a király. - Hát a tömlőc képzeleti és árnyszerű valami? Az én utált rokonom őrszemeinek fegyverzörgése árnyszerű valami? Mi akkor a való és igazi rossz, ha fogság, trónfosztás és életveszedelem nem az, te - áruló!

- Tudatlanság és előítélet az igazi rossz az életben! - felelte nyugodtan Marzio. - Higyjél nekem, hogy a teljhatalmu királyok, ha tudatlanságba és előítéletekbe süllyednek, kevésbé szabadok, mint a bölcs ember tömlőcbe zárva s láncrea verve. Ehhez a boldogsághoz segítsen téged az én tudásom, ha utasításaimat megfogadod.

- Tehát az ilyen filozófiai szabadsághoz juttattál el engem a te tanaid révén? - mondotta keserű mosollyal a király. - A sok szép oktatásnak végre is az lett a vége, hogy ide jutottam, mint a peronnei fogház lakója! De ne hidd ám, hogy a jól megérdemelt büntetés elmarad! Mert van még fölöttünk Isten!

- Mindaddig nem engedlek át a sorsodnak, - felelte Galeotti - amíg a tudomány jó hírnevét meg nem mentettem. Legszebb ékköve az a te koronádnak, amit a világ évszázadok után is meg fog csodálni, amikor a Capet-nemzetség valamennyi tagjának porhüvelyé már rég elporladt a saint-denisi sirboltban.

- Beszélj tehát! - parancsolt reá a király. - Arcatlanságod azonban nem fog többé megtéveszteni engem; csak éppen meghallgatlak. Beszélj! De ismerd be legalább, hogy én vagyok a rászedett s te vagy a csaló és hogy a te állítólagos tudományod semmi más, csak álom és hogy a bolygóknak, amelyek fölöttünk ragyognak, éppoly kevés befolyásuk van a mi sorsunkra, mint ahogy a folyó tükrében visszaverődő fényük a folyó irányát megváltoztatni nem tudja.

- Miután nem ismered azoknak az áldásos sugaraknak titokzatos hatását - felelte Galeotti - tagadod befolyásukat a föld vizeire. Pedig tudnod kellene, hogy a Hold, - amely azért a leggyöngébb hatású, mert legközelebb van ehhez a szegény, nyomorult Földhöz, - tehát a Hold nemcsak az ilyen nyavalyás folyót, mint ez a Somme, hanem hatalma alatt tartja az oceanok roppant vizét is, amely a Hold korongjának növekedése vagy fogyása szerint majd megduzzad, majd meg ismét lepad, engedelmeskedvén neki úgy, mint ahogy a rabszolganő várja a szultána intését. Nos, Valois Lajos, mi az észrevételed az én hasonlatomra? Mondd csak: nem olyan vagy-e, mint az az ostoba utas, aki azért haragszik a hajó kormányosára, mert nem bírja a hajót révbe vinni anélkül, hogy a hajót a szél és az áradat ereje meg ne táncoltatná. Nem volt nekem akkora hatalmam, hogy én téged idehozhattalak volna; erre csak az égiek hatalma volt képes s arról sem én tehetek, hogy az az út, amely téged a boldogsághoz vezet,

rögös és veszedelmekkel teli! Ezt az utat én nem tudom simává tenni. És hol van a te tegnapi bölcseséged, amelynél fogva észrevehetted, hogy az isteni gondviselés utjai sokszor a mi javunkra szolgálnak, noha óhajainkkal ellentétben vannak is.

- Épp e szavaiddal juttatsz eszembe egy nyilvánvaló hamisságot! - jegyezte meg a király. - Nem azt mondtad-e nekem annak idején, hogy az az ifju skót apród, Quentin Durward, vállalkozását az én előnyökre és az én becsületedre nézve kedvező eredménnyel fejezi be. Nos, a vállalkozása, ahogy magad is jól tudod, úgy végződött, hogy majd részem lesz abban a veszedelemben, amit e vállalat rossz vége miatt fölizgult burgundi herceg, ez a vad bika, fog majd a nyakamba zuditani. Hát látod, Marzio, ez már nyilvánvaló hamisság! Itt megfogtalak s ki nem eresztelek - hiába hivatkozol te az apály és a dagály előnyös fordulatára, amelyre nekem - a véleményed szerint - türelemmel várnom kellene, mint ahogy az az ostoba ember cselekedte, aki a folyó partján akarta kivárni, amíg a folyó vize lefolyik előtte. Hát itt a magad hálójában akadtál fenn, saját cselvetésednek lettél az áldozata! Elég gyöngye voltál, hogy határozott jövődőlésre merészkedtél, ami teljesen hazugnak bizonyult!

- De amely szóról-szóra, betüről-betüre be fog teljesedni! - felelte vakmerően Marzio. - A tudatlansággal szemben soha nagyobb diadalát a tudománynak nem kívánom, mint amilyenben e jóslat teljes beteljesedése révén részem lesz! Én azt mondtam neked, hogy az a skót ifju minden tisztességes megbízatásodban hűségesnek fog bizonyulni. És nem úgy van-e? És azt is mondtam neked, hogy lelkiismereti kérdést csinál magának abból, vajjon a te esetleges gonosz vállalkozásodban segítségére legyen-e? Hát nem így történt-e? Ha még mindig nem tudtalak meggyőzni e tekintetben, hát kérdezd meg a - cigányt, Hayraddin Maugrabint!

A király szégyenében és bosszuságában elpirult.

- És azt is mondtam neked, - folytatta Marzio rendületlenül, - hogy aszerint az együttállás szerint, amelyet az indulásakor mink megfigyeltünk, veszedelmek fenyegetik a személyét - és nem úgy történt-e, hogy minduntalan veszedelmekkel találta magát szemközt? És azt is mondtam, hogy a kiküldő részére az együttállás jót jelent. Nos, erről nemsokára meggyőződhetel! Az előnyét élvezni fogod.

- Az előnyét élvezni fogom? - kiáltott föl a király gunyos hangon. - Hát nem élvezem már a szerencsétlenséget és a fogságot?

- Nem erre értettem! Még nem jutottunk a végére. Majd te magad fogsz beszámolni nekem arról az előnyről, amely osztályrészedül jutott, révén a kivitel ama módjának, amelyet a kiküldött skót ifju a te megbízásod elintézése céljából alkalmazni jónak látott.

- Ez már sok! Ilyen arcátlanságot! - kiáltott föl a király dühösen. - Megcsalni s hozzá még ki is gunyolni engem? Takarodjál innen! Ne hidd, hogy ezt a gyalázatot megbosszulatlanul hagyom! *Mert van még fölöttünk Isten!*

Galeotti távozni készült.

- Maradj! - kiáltott reá erélyesen a király. - A csalásban, mondhatom, vakmerő voltál. De felelj meg nekem még egy kérdésre! De jól megfontold ám, hogy mit mondasz!... Vajjon a te állítólagos tudományod meg tudja-e mondani neked a saját - halálod óráját?

- Természetesen, de csak egy másik egyénéhez viszonyítva, - felelte nyugodtan Galeotti.

- Ezt a körmönfont választ nem értem.

- Tudd meg tehát király, - mondotta ünnepélyes hangon a tudós, - hogy az én halálom pontosan huszonnégy órával előzi meg a te halálodat!

- Ha! Mit mondasz, Marzio? - kiáltott föl a király szinte ijesztően eltorzult arccal. - Megállj!... Ne menj még! Az én halálom tehát huszonnégy órával a te halálod után fog bekövetkezni?

- Ugy van! Huszonnégy óra múlva! - ismételte meg Galeotti határozott hangon. - Ha csak egy szikrányi igazság van azokban a titokzatosan ragyogó égitestekben, amelyek oly ékesen tudnak beszélni. - Jó éjszakát kívánok neked, Sire!

- Megállj! Ne menj még! - kiáltott utána a király s karjánál fogva tartotta vissza a távozni készülő tudóst. - Galeotti Marzio! Én mindig jóságos urad voltam; gazdaggá tettelek, barátomul fogadtalak s tanulmányaim közepette tanárom voltál. Most csak arra kérlek: légy őszinte, nyílt szívű hozzám! - Mondd tehát: csakugyan van valami igazság a te tudományodban? Annak a skót ifjunak küldetése reám nézve csakugyan kedvezően végződött? Vajjon a kettőnk élete olyan szoros kapcsolatban van egymással? Mondd meg, de őszintén ám, én derék, jó tudósom! Ne félj, semmi bántódásod nem lesz többé! Én már öreg vagyok, most pedig ráadásul fogoly s a királyságomat is elvesztettem. Az én helyzetemben a való igazság ismerete fölér egy királysággal. És én tőled, egyedül tőled várom, derék Marzio, ezt a felbecsülhetetlen kincset!

- És én felajánlottam Felségednek ezt a kincset tekintet nélkül arra a veszedelemre, hogy Felséged vad haragjában megölet engem! - felelte bátor hangon a tudós.

- Kicsoda? Én-e? Galeotti? - felelte a király halk, behizelgő hangon. - Oh, akkor te nem ismeresz engem. Hát nem vagyok-e fogoly? Lehetnék-e türelmetlen, kiváltképen most, mikor a haragom csak a tehetetlenségemet árulná el! Mondd meg tehát őszintén, Marzio, vajjon csakugyan komolynak tartod-e a tudományod és valóban bizol-e benne?

- Bocsásson meg, Felség, - felelte Marzio - ha én erre a kérdésre azzal válaszolok, hogy a hitetlenséget az idő és a körülmények győzhetik le csupán. Tekintettel arra a bizalmi állásra, amelyet én Korvin Mátyás híres magyar király tanácsasztalánál, sőt magának a császárnak udvari tanácsában elfoglaltam, nem illenék, ha ismételten azzal hozakodnék elő, mi mindent megjósoltam én már előre. Ha még mindig kételkednél, egyszerűen az eseményekre utalok. Még csak egy vagy két napi türelemre van szükség, hogy mindaz, amit én arra az ifju skót apródra nézve mondtam, - valóra váljon, avagy meghazudtoljon engem. És törjenek engem kerékbe, törjék össze egyenkint valamennyi csontomat, hogyha annak a Quentin Durwardnak rettenthetetlen bátorságából Felségedre nézve előny nem származik, mégpedig a legnagyobb mértékben! De hogyha nekem kínzások közepette kell meghalnom: akkor jól teszi Felség, ha tüstént gyóntatóját hivatja, mert attól a pillanattól számítva, amikor utolsó sóhajom is elröppent: Felségednek mindössze huszonnégy órája marad a gyónásra és a vezeklésre.

Lajos király még mindig a ruhájánál fogva tartotta vissza erősen a tudós asztrológust, s mikor az ajtó felé mentek s azt kinyitották, hangosan, hogy a teremben mindenki meghallja, így szólt Marzio után a király:

- Holnap még majd beszélünk erről. Most pedig távozzál innen békével! *Távozzál innen békével! Távozzál innen békével!*

Háromszor is megismételte a király ezt a jelmondatot, nehogy a főporkoláb félreértse; sőt maga is követte Marziot a terembe, mintha attól félt volna, hogy a főporkoláb pribékjei nyomban lefognák és kivégzik az asztrológust. Hogy pedig mindenféle félreértésnek elejét vegye, a megismételt jelmondat után még intett is a király a főporkolábnak, hogy Marzionak még a hajaszála se görbüljön meg!

Igy mentette meg a saját életét Galeotti Marzio talán valami titkos hír ismerete és tüneményes lélekjelenléte által s így lett Lajos király, korának egyik legokosabb és legbosszuállóbb uralkodója, a saját babonájának rabja, akinek a halál - számos bünének tudatában - oly iszonyatosnak tünt fel.

Mindazáltal bosszankodott magában, hogy bosszuját kénytelen volt elfojtani, s ez a bosszankodás mintha átragadt volna a főporkolábra és méltó munkatársaira is, akikre a terv végrehajtása várt.

Balafré, miután az ellenparancs elhangzott s reá immár nem volt szükség - az igaz, hogy az egész ügy egy csöppet sem érdekelte - otthagya őrhelyét az ajtó előtt s néhány perc múlva már az igazak álmát aludta.

A főporkoláb, miután a teremben most már ki-ki nyugalomra tért, végig-végignézett Galeotti Marzio hatalmas termetén s még mindig a mészároskutya szemével nézte őt, melynek a szakács a lopott husdarabot kirántotta a fogai közül, míg derék munkatársai, az őket jellemző érzésüknek rövid észrevételekben adtak kifejezést.

- Ez a szerencsétlen kuruzsló! - szólalt meg Trois-Echelles halk, kenetteljes hangon. - Elszalasztotta a legjobb alkalmat, hogy istentelen szemfényvesztéseiért oly módon lakolhasson, hogy Szent Ferenc kötele által halhatott volna meg. Valóban szándékomban volt, hogy én ezt a legkényelmesebb hurkot illesztsem a nyakára, hogy szerencsétlen holttestétől a gonosz szellemeket távoltartsam.

- Én pedig - jegyezte meg Petit-André - elszalasztottam azt a ritka alkalmat, hogy megfigyeljem: mennyire képes meghosszabbítani a háromszoros kötelet egy hét kő súlyu emberi test. Igazán érdekes és tanulságos kísérlet lett volna, amire művészetünkben eddig még nem volt példa.

Eközben Galeotti, aki a kandalló tulsó végén foglalt helyet, gyors és bizalmatlan tekintettel nézett szét szobatársai közt. Először is az ujjasába nyult s kezét megnyugtatva huzta vissza, ott érezvén törét, amit állandóan magánál hordott. Noha kövér és bizony kissé nehézkes ember volt már Galeotti, a fegyvert még mindig elég jól forgatta. Miután így kellő biztonságban érezte magát, egy pergamen-tekercest vont elő a kebléből, amely görög betűkkel és kabbalisztikus jelekkel volt telefirkálva; néhány darab fát dobott a tüzre, hogy annak fénye mellett még alaposabban szemügyre vehesse a körülötte levő személyeket: a mélyen alvó Balafré, kinek merev, darabos vonalú arcát mintha ércből öntötték volna; a halovány és ijedt arcú Olivert, aki majd az alvást szinlelte, majd pedig ijedten kapta föl a fejét; a vad külsejű és elégedetlen főporkolábot; háttérben az álszenteskedő Trois-Echelles hóhérsegédet s a mulatságos mozdulatu, mozgékony Petit-André, aki azzal próbált szórakozni, hogy álszenteskedő és szemforgató társának mozdulatait és arckifejezését utánozta, míg végre maga is - elaludt.

Mennyire elütött ezektől a rossz arcoktól Galeotti Marzio tiszteletet parancsoló, szinte szépnek mondható arca, hosszú, szép és jól ápolt szakállával, és csak sajnálni lehetett, hogy ez a szép külső egy olyan férfinak jutott osztályrészül, aki tehetségét, ékesszólását s fejedelmi külsejének előnyeit a megtévesztés alacsony céljának állította szolgálatába.

Igy mult el az éjszaka a peronnei kastély Herbert-tornyában. Mikor a hajnal első sugarai a góthikus ódon termet megvilágították, a király beszólította magához Olivert, aki a királyt éjjeli pongyolájában ülve találta s kinek arcát a kiállott halálfélelmek ijesztő módon elváltottatták. Oliver célzást is akart tenni erre, de a király elhallgattatta, ellenben annál bővebben beszélt arról a tervéről, amellyel a burgundi udvar tisztviselőit szeretné a maga számára megnyerni, mely munkában Olivernek is szerepet osztott ki.

Két óra múlva Oliver engedélyt kapott Crévecoeur gróftól, hogy távozhatik a kastélyból, a király által reá bizott teendő elvégzése céljából. Majd Galeottit hívta be magához a király, aki az újabb és hosszabb megbeszélés után, mintha új reménységet meritett volna az asztrológus szavaiból. Most már azután Crévecoeur gróf reggeli látogatását fogadta, aki nem győzött csodálkozni a király lelki nyugalmán, és pedig annál inkább, mert időközben a király arról is értesült, hogy a burgundi herceg néhány órát olyan feldult lelkiállapotban töltött el, hogy Lajos király személyes biztonsága, sőt talán az élete is, igazán veszedelemben forgott.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Habár Lajos király éjszakája is aggodalmak, gondok és nyugtalanságok közt telt el, még inkább elmondható ugyanez a burgundi herceg éjszakájáról. A herceg két kedvelt tanácsosa: Hymbercourt báró és Argenton az éjszakákat rendszerint a herceg hálósobájában töltötte, ahol számukra külön ágyak voltak megvetve. Jelenlétükre azonban soha nagyobb szükség nem volt, mint ezuttal, amikor a herceg kedélyállapotát, a szomorúság, a harag, a bosszuvágy és a sértett önérzet annyira feldulta, hogy bármely pillanatban vulkánszerű kitörésére lehetett számítani.

Nem tűrte, hogy levetkőztessék, vagy hogy éppen ágyba fektessék, mert alvásról hallani sem akart. Egyik lázas rohamból a másikba esett, elannyira, hogy két hü embere komolyan aggódott, hogy az elméje megzavarodik. Amíg a meggyilkolt lüttichi püspök erényeit és szívjóságát az égig magasztalta, s elhunytán érzett fájdalmában arccal az ágyra vetve magát, keservesen zokogott, - hirtelen átcsapott a legádázabb dührohamba s a szobában fel s alá futkosva, iszonyu bosszút esküdött. Szent Györgyöt, Szent Andrást és az ég valamennyi szentjét segítségül hívta, hogy véres bosszút állhasson Vilmos márkgrófon, a lüttichi lázadókon és a gyilkosság értelmi szerzőjén. Ez utóbbi fenyegetése félreérthetetlenül Lajos király ellen irányult; egyuttal elhatározta, hogy magához hivatja a normandiai herceget, Lajos király öccsét, akivel a király ádáz haragot tartott, s annak jelenlétében fölszólítja Lajost, hogy vagy mondjon le a koronáról, vagy adja át a hatalom egy részét az öccsének.

Még egy napot és egy éjszakát töltött a herceg hasonló zaklatott lelkiállapotban, állandóan aggodalommal töltve el környezetét; sem levetkőzni, sem aludni nem akart s most már annyira kimerült, hogy hivei a legrosszabbtól tartottak. Csak lassan, nagyon lassan nyerte vissza önuralmát és nyugalomát, hogy most már tanácsulást is tarthattak, amelyen sok mindenféle ügy került szőnyegre, de határozni nem tudtak. Argenton írta meg, hogy egy futárnak állandóan készenlétben kellett maradnia, hogy bármely pillanatban a normandiai hercegért mehessen, mely esetben pedig Lajos király sorsa alighanem hamarosan eldőlt volna s minden valószínűség szerint a - halál lett volna. A dühtől és a bosszuvágytól reszkető hercegnek ilyenkor elég lett volna egyetlen bátorító szó valamelyik tanácsadója részéről s Lajos király élete menthetetlen lett volna; a higgadtan gondolkodó burgundi nemes urak azonban a sok enyhítő körülmény figyelembevételével mégis inkább az enyhébb elbírálás mellett nyilatkoztak s e tekintetben kiváltképpen Hymbercourt bárónak, Crévecoeur grófnak és Argenton történetírónak köszönhet sokat Lajos király. Őszintén szólva, ez a buzgalom nem volt éppen önzetlennek mondható! Némelyek máris élvezték a király bőkezűségét, másoknak viszont birtokaik voltak Franciaországban, vagy legalább igényt tartottak ilyen birtokokra, tehát bizonyos mértékben függő viszonyban voltak Lajos királlyal. Nos, az a sok kincs pedig, amelyet Lajos király négy öszvér hátán hozott ide, e tárgyalások során alaposan megcsappant.

A harmadik nap folyamán azonban kicsibe mult, hogy föl nem borult a helyzet.

Campo-Basso e napon a tanácskozás során azt a mesét frissítette föl, amely arról szól, hogy a róka azt tanácsolta a vándornak, hogy halálos ellenségét, a kigyót, amely véletlenül a hatalmába került, egyszerűen - tapossa szét! Argenton, aki rémülten vette észre, mint borul el a herceg homloka s mint szór szikrát haragjában a szeme - sietve hívta föl tehát figyelmét arra, hátha Lajos királynak egyáltalán nem volt része a lüttichi püspök meggyilkolásában s aki e gyanu alól esetleg könnyűszerrel tisztázhatja magát. Mi több: talán még egészen elfogadható kárpótlást is adhatna azokért a kártevésekért, amiket a lüttichiek közt szitott zavargások okoztak. De fölhívta a herceg figyelmét azokra a káros következményekre is, amelyek az erőszakos megtorlás nyomán nemcsak Franciaországra, de Burgundiára nézve is végzetes katasztrófát jelentenének s közel áll annak valószínűsége, hogy a két állam zilált helyzetét és

kölcsönös viszálykodását kihasználva, az angolok ismét elfoglalnák Normandiát és Guyennet, újból fölidézve ezáltal azt az iszonyu háborút, amelyet Franciaország és Burgundia egyesült erővel is csak nagy áldozatok árán birt szerencsésen befejezni. Argenton nem kívánta ugyan, hogy Lajos királyt bocsássák szabadon; ellenben kössön vele a herceg olyan előnyös szerződést, amely annyira megköti a király kezét, hogy jövőre nézve lehetetlen legyen számára beleavatkozni Burgundia ügyeibe.

Hymbercourt és Crévecoeur helytelenítették Campo-Basso ajánlatát, viszont Argenton tervét sem pártolták, mert efféle szerződést nem tartottak teljesen célravezetőnek.

A herceg figyelmesen végighallgatta tanácsadóinak véleményét s összeráncolt homlokkal, komoran nézett maga elé a földre. Mikor azonban Crévecoeur gróf beszéde közben azt a kijelentést tette, hogy szerinte Lajos királynak tudomása sem lehetett a Schönwaldt-katélyban lefolyt véres eseményekről, azokért tehát felelősségre nem vonható, - a herceg hirtelen fölkapta a fejét s kihívó tekintetet vetve a szónokra, fölkiáltott:

- Talán te is meghallottad a francia arany csengését, Crévecoeur? Ugy tűnik fel, mintha az én tanácsomban azok az aranyak éppoly vigan csengenének, mint valaha a saint-denis-i harangok. Ki meri azt állítani, hogy a háboruskodást Flandriában nem Lajos király szította?

- Legkegyelmesebb urunk - felelte Crévecoeur gróf - az én kezem jártasabb az acél, mint az arany kezelésében és éppen azért merem állítani, hogy Lajos királynak közvetlen befolyása a flandriai zavargásokra nem lehetett, legföljebb talán a cselszövényei adtak alkalmat azok kitörésére. Azt azonban határozottan merem állítani, hogy a lüttichi püspök meggyilkolásában teljesen ártatlan, hiszen éppen az ő küldötte volt az egyetlen, aki a gyilkosság ellen hangosan és nyíltan tiltakozott. Ha Fenséged parancsolja: ezt az embert bármikor bemutathatom.

- Igen, igen, látni akarom! - felelte a herceg. - Mert hogy is gondolhattál arra, Crévecoeur, hogy mi elfogult bírái lehetnének valakinek! Ha Lajos király a püspök meggyilkolásában való részesség alól tisztázza magát: a terhére rótt többi vétkeit enyhébben bíráljuk el. Ha pedig csakugyan bűnös: akkor ki meri szigorúnak tartani azt az ítéletet, amely őt kolostorba való visszavonulásra kényszeríti, hogy nagy vétkeit ott levezelje. De hadd lássuk azt a tanut! A tanácsulást bezárom. Most pedig ruhát váltok, mert délben fölkeresem Lajos királyt, akinek bizonyos pontokra vonatkozóan szerződést kell aláírnia. Ha megtagadja - jaj a fejének!

- Lajos megmentése s ami még rosszabb: Burgundia becsülete igazán kés élére van állítva! - mondotta Hymbercourt báró Crévecoeur grófnak és Argentonnak, mikor a herceg távozott a teremből. - Eredj csak gyorsan a királyhoz, Argenton! Te jobban tudsz beszélni, mint akár-melyikünk itt. Figyelmeztess a királyt arra a viharra, amelyet az ügye itt ránk zudított, hadd tudja ő is, honnan fúj a szél, hogy hajóját ahhoz képest irányíthassa. Az a meggyőződésem, hogy az a fiatal testőr nem fog olyasvalamit vallani, ami a király helyzetét súlyosabbá tenné; nem tudhatjuk azonban, hogy micsoda titkos küldetésben járt ott.

- Az a fiatal skót testőr - jegyezte meg Crévecoeur gróf - sokkal bátrabb, sokkal okosabb és előrelátóbb volt, mintsem az ember a korára való tekintettel föltételezhette volna róla. A jelentéséből arra következtettek, hogy a király jellemét, akit szolgál, szépíteni iparkodik. Megyek és fölkeresem őt, nemkülönben Izabella grófkisasszonyt.

- A grófkisasszonyt? Hát nem azt mondtad-e, hogy kolostorban helyezted el?

- Ugy is volt! - felelte a gróf. - Csakhogy a herceg parancsára idehozattam, mégpedig gyaloghintón, mert semmiféle más alkalmatosságon nem tudta volna megtenni az utat. Betege a nyugtalanságnak és a gondnak; részint azért, mert Hameline grófnő sorsáról még semmi hír, részint pedig azért, mert bántja a maga dolga is, hiszen szökés által vont ki magát a herceg gyámsága alól, már pedig a herceg ilyen ügyekben nem érti a tréfát.

Annak hire, hogy Izabella grófkisasszony a kastélyban időzik, szöveget ütött a király fejébe. Tudta ugyanis, hogy azoknak a cselszövényeknek a leleplezése által, amelyekkel ő a két grófnőt rávette arra, hogy Lüttichbe utazzanak, rendelkezésre fog állani az az ellene szóló bizonyíték, amelyet ő Zamet Hayraddin kivégeztetése révén akart végkép eltüntetni. Már pedig e bizonyíték erős fegyver lesz a burgundi herceg közöttében.

Lajos király erre vonatkozóan aggályát fejezte ki Argentonnak, akinek élés látása és kitünő politikai érzéke sokkal inkább megfelelt az ő céljainak, mint Crévecoeur harcias szelleme és Hymbercourt hübéres gőgje. Lajos király tehát hízog szavakkal akarta a maga javára megnyerni ezt az értékes embert, az ő jövendőbeli történetíróját, s bizony szívesen látta volna a maga titkos tanácsában, ha nem félt volna a burgundi herceg haragjától, amiért egyik legbölcsebb tanácsadóját tőle elcsábitotta.

- Valóban megható - áradozott Lajos király, dicsérve Argenton nemes jellemét, amiért oly hűségesen szolgálja urát, a burgundi herceget - valóban megható, a hűséged a herceg iránt, de ügyét akkor szolgálnád ám igazán eredménnyel, hogyha őt kibékítenéd velem, a francia királlyal. Ha megteszed, mindkettőnkét hálára kötelezel. Ugy értesültem, hogy itteni fizetésed alig valamivel nagyobb, mint a fősolymaré. Ilyen nagytehetségű és értékes ember számára biz ez kevés. Franciaország nagy és gazdag, a királyának sok aranya van. Engedd meg, kedves barátom, hogy ezt a fölháborító aránytalanságot én egy kissé kiegyenlítsem. Az eszköz rendelkezésemre áll.

E szavak után a király egy arannyal telt, súlyos erszényt huzott elő, a gyöngédlelkű Argenton azonban tisztelettel elhárította azt magától azzal, hogy ő teljesen meg van elégedve a hercegtől kapott fizetésével; megjegyezte azt is, hogy az ő szolgálatkészségét ez a pénz ugysem fokozta volna, mert az önzetlen.

- Különös egy ember! - jegyezte meg Lajos király. - Hadd öleljem hát meg legalább azt az egyetlen udvari embert, aki ügyes, okos és megvesztegethetetlen egy személyben! A bölcsesség többet ér az aragnál s hidd el nekem, Philippe, hogy szorongatott helyzetemben inkább bizok én a te önzetlen jószágodban, mint megvásárolt segítségében azoknak, akik tőlem pénzt fogadtak el. Bizonyos vagyok abban, hogy te nem fogod tanácsolni a hercegnek azt, hogy visszaéljen azzal a helyzettel, amit az ő szerencséje, vagy az igazat megvallva, Philippe, az én ostobaságom szerzett számára.

- Hogy *visszaéljen* vele? - felelte Argenton. - Arról szó sem lehet! Csak éppen - *élni* fog vele!

- De hogyan? Olyan ostoba nem vagyok, hogy azt higgyem, váltságdíj nélkül uszom meg a bajt, csak ne legyen tulnag ár! Okos beszédet mindenkor szívesen meghallgatok Párisban és Plessisben éppugy, mint Peronneban.

- Engedelmével legyen mondva, Sire - jegyezte meg Argenton - Párisban és Plessisben az okosság mindig olyan halk és félénk hangon szólalt meg, hogy Felsőged jóformán meg sem hallhatta. Peronneban azonban a szükség hangerősítője harsog s így az okosság szava parancsolóan zug a fülébe.

- Képletesen beszélsz, Argenton! - mint aki rossz sejtelmektől van eltelve, amiket azonban el akar titkolni. Beszélj nyíltan, és add tudtomra: mit követel tőlem a herceg?

- Én csak mint előhírnök jöttem ide, Sire! - felelte Argenton. - A herceg személyesen teszi tiszteletét és előterjeszti a föltételeket. Én csak tájékoztatni óhajtom Felsőgedet, hogy e tekintetben mire lehet elkészülve. Például le kell mondani a Somme-menti városokról.

- Tudtam! Erre el voltam készülve, - felelte Lajos.

- Abba kell hagynia a lüttichiek izgatását s Vilmos márkgróffal való cimboráskodást.

- Épp oly szívesen lemondok róluk, akárcsak a sátánról vagy a pokolról.

- Tuszok vagy erősségek megszállása révén teljes bizonyosságot kell nyújtania, Sire, arra nézve, hogy Flandriában lázadást soha többé nem szit!

- Ez már szokatlan kikötés! Hogy egy hűbéres biztosítási zálogot követel a saját - uralkodójától! De - nem bánom!

- Megfelelő és illő évi járadék címén átengedi fenséges öccsének, urunk szövetségesének Normandiát és Champagne grófságot. Mert hát a mi urunk szereti ám Felséged családját!

- Igen, igen! Mort-Dieu! Annyira, hogy valamennyi tagjából királyt akar csinálni. Nos, vége van már?

- Még nem egészen, Sire! - felelte Argenton. - A föltételek közt lesz az is:, egyezzek bele Felséged abba, hogy a bretagnei herceg aranypénzt verethessen és hogy magát Isten kegyelméből való fejedelemnek nevezhesse.

- Röviden: hűbéresemből csináljak királyt! Hát testvérgyilkossá akartok ti tenni engem? Emlékezhettek reá, hogy Károly öcsém csak rövid ideig lehetett Guyenne hercege, mert hamarosan meghalt. Mi marad meg tehát Nagy Károly birodalmából az örökösök számára? Mindössze annyi, hogy Rheimsban olajjal fölkenetik magukat és hogy mennyezetes trón árnyékában fogyasztathatják el ebédjüket.

- Felséged aggodalmát e tekintetben azzal óhajtjuk enyhíteni, hogy társat emelünk föl hozzá a magányos magasságokba, - mondotta titokzatos arccal Argenton. - A burgundi herceg, noha ezidőszerint még nem tart számot a független királyi címre, jövőre nézve szabadulni óhajt a hódoltság megszégyenítő jelétől; az a szándéka tehát, hogy a hercegi korona fölé királyi ivet alkalmaz, erre pedig a földtekét, jelül annak, hogy birodalma független és önálló.

Erre a kijelentésre Lajos király módfölött felingerült s egyenesen lázadásnak minősítette a herceg szándékát, mint aki törvényes hűbérura ellen támad.

- Argenton!... Argenton! - mondotta a király fejét rázva s idegesen járva fel s alá a szobában. - Rettentő bibliai magyarázat ez erre a szövegre: Vae victis!... És mit gondolsz, Argenton, a herceg könnyörtelenül ragaszkodik ezekhez a föltételekhez? De remélem, hogy ezzel azután mindent elmondottál? Hiszen már jóformán minden fényétől megfosztottátok a francia királyi koronát?

- Sire! - felelte Argenton. - Ami még hátra van, az már inkább magára, a herceg személyére vonatkozik, de mert Felségedet is a legközelebről érinti, ki akarja kérni hozzájárulását.

- Pasques-Dieu! - kiáltott föl a király türelmetlenül. - Mit akar még többet? Beszélj hát, Philippe! Talán csak nem azt, hogy a leányomat - ágyasának engedjem át neki! Vagy micsoda más szégyent akar még velem elkövetni! Beszélj, Philippe!

- Nem szégyen, sem megalázás, Sire! - felelte nyugodtan Argenton. - Hanem Felséged unokaöccséről, az orleánsi hercegről...

- Aha! - kiáltott föl meglepetten a király.

- A herceg - folytatta Argenton zavartalanul - gyöngéd érzelmeket táplál - Croye Izabella grófkisasszony iránt. Elvárja tehát a burgundi herceg, hogy Felséged éppugy a beleegyezését adja ehhez a házassághoz, mint ahogy ő a maga részéről már hozzájárult. Felséged természetesen illő évjáradékot biztosít a fiatal pár számára.

- Soha! Soha! Soha! - kiáltozta a király szinte magánkivül. - Soha, de soha nem egyezem bele! Inkább hozzanak ide ollót és nyírják le a hajamat, mint a falu bolondjának, hiszen én is ehhez vagyok hasonló! Nyissák meg előttem a kolostor kapuját vagy a sirbolt száját; tüzes vassal égessék ki a szememet; hozzák ide a hóhérbárdot vagy a bürökkel telt poharat, bánom

is én, hogy mit - de az orleánsi herceg sohasem fogja megszegni azt a hűséget, amelyet leányomnak fogadott, s ameddig én élek: leányomon kívül neki más felesége nem lehet!

- Felség! - mondotta Argenton nyugodt hangon. - Mielőtt ez ajánlatot ily kereken visszautasítaná, méltóztassék fontolóra venni, vajjon e tervnek megakadályozása Felségednek hatalmában áll-e?

Lajos király, aki kedvenc tervének meggyűlöletét látta, teljesen megtört. Hiszen e terv megvalósítása érdekében küzdött, harcolt, hadat viselt, imádkozott és - vétkezett. És most egyszerűen mondjon le róla? Argenton, aki néma szemlélője volt a király rettentő lelki fájdalmának, őszinte részvétet érzett e szerencsétlen uralkodó iránt s vigasztaló hangon mondotta:

- Én uram és királyom! Őszinte szívvel osztom bánatában s amennyiben az én uram iránt tartozó kötelességem...

- Ne!... Meg ne említsd őt többé! Hallani se akarok róla! - kiáltott föl Lajos király kezeit tördelve. - Károly burgundi herceg nem méltó a te hű ragaszkodásodra! Az, aki hű tanácsadóját még megütni is meri; aki az ő legértékesebb, legbölcsebb emberét tété-bottée¹² csufnévvel illeti!

- Lehetetlen, Sire, hogy a herceg ezt a csufnevet reám értette volna! És még hozzá egy idegen uralkodó jelenlétében nevezte volna így az ő hű emberét, kinek tanácsa nélkül még lovára sem ült föl eddig. Nem, Sire, az lehetetlen!

Lajos észrevette, hogy most érzékeny helyen érintette meg e derék férfiú önértetét. Enyhíteni akarta tehát a sértés súlyát s békülékeny hangon, de azért méltóságteljes föllépéssel állott meg Argenton előtt, mondván:

- Nagy gondjaim és szerencsétlenségem közepette megfeledkeztem a köteles udvariasságról; különben meg se említettem volna ezt a szót, amelyet annyira zokon vettél tőlem. Viszont te meg azt felelted nekem, hogy lehetetlenséget beszélek. Ez már a becsületemet érinti! Hát majd elmondom neked, hogyan keletkezett ez a csufnév!... Te, Philippe de Comines, egy ízben vadászaton voltál a burgundi herceggel, s midkor a herceg a vadászat után a lováról leszállt, azt kívánta tőled, hogy huzd le a csizmáját. Talán észrevette a szemedről, hogy az érzékenységedet sértette meg ezzel a méltatlan kéréssel, megparancsolta tehát neked, hogy te is ülj le a földre s most ő huzta le a - te csizmádat. Most már azután a herceg botránkozott meg azon, hogy te szó szerint vetted a parancsát és eltűrted, hogy ő huzza le a csizmádat, s olyan dühbe jött, hogy a csizmát a fejedhez vágta, amelyből kiserkedt a vér. Dult-fult a herceg és méltatlankodott, hogy akadt egy alattvalója, aki az uralkodójától ilyen szolgálatot elfogadni kész. E naptól kezdve nevez ő téged így és illeti szabadalmazott udvari bolondját, le Glorieux-t is ezzel a - becéző névvel.

Lajos meglepődöttséggel szemlélte Argenton arcán azt a változást, amit e történetke fölidézése okozott s amely alighanem mély hatást tett e tudós férfiú érzékeny lelkére. Mintha úgy érezte volna, hogy ezzel az egyetlen csufoló szóval sikerült Argentont elidegenítenie a burgundi hercegtől, ellenben rokonérzést ébresztenie benne önmaga iránt. Igaz ugyan, hogy Argenton később - nem éppen e sértő csufnév, mint inkább régiebb keletű sérelmek miatt - kivált a burgundi herceg hívei közül s átpártolt Lajos királyhoz; azt azonban meg kell adni neki, hogy ezuttal még teljesen a burgundi herceg ügyét védelmezte és legfőljebb arra szoritkozott, hogy Lajos király iránt az elkeseredett hangulatot enyhítse. Jóízű nevetve, Argenton mindössze ezt az észrevételt tette:

¹² Szó szerint: csizmás fej; olyan fej, amelyet csizmával ütöttek meg.

- Nem gondoltam volna, hogy ilyen jelentéktelen tréfa oly sokáig megmarad a herceg emlékezetében, és hogy azt még arra is méltónak találja, hogy idők múltán másoknak is elbeszéli. Ahhoz a csizmahúzáshoz hasonló tréfák bizony gyakrabban megestek, mert, Felséged is tudja, a herceg szereti a tréfát és e tekintetben nem válogató. A történetke különben tulságosan ki van szinezve. No, de hagyjuk ezt!

- Ugy van, hagyjuk! - felelte a király. - Igazán nem érdemes, hogy több szót fecsérjünk reá. - Most másról van szó! Remélem, Philippe, hogy nem tagadod meg tőlem a te bölcs tanácsodat, amelyre olyan nagy szükségem van most ebben a nagy bajomban. A fonál vége a te kezében van, vezess ki tehát ebből a tömkelegből!

- Felség, rendelkezék velem és én készséggel szolgállok tanáccsal, hogyha össze tudom egyeztetni az én uram iránt tartozó hűségemmel! - felelte önérzetes hangon Argenton.

A király örömmel vette észre, hogy Argenton ez utóbbi kijelentése inkább csak üres szólam volt s most ő is helyet foglalva, intett Argentonnak, hogy foglaljon szintén helyet vele szemközt.

Most azután Argenton lassu, vontatott hangon - mintha azt akarta volna ezáltal jelezni, hogy minden szavát jól jegyezze meg magának a király - beszélni kezdett:

- Azok a föltételek, amiket én az imént előadtam, már csak enyhített kiadása azoknak a valóban drákói követelményeknek, amelyek azon a tanácsülésen azok részéről hangzottak el, akik Felséged iránt ellenérzéssel viseltetnek. Sajnos, a herceg inkább hajlott e rossz tanácsadók szavaira, mint ahogy mindig is a szigorubb és gyökeresebb megoldást kereste mindenben, noha enyhébb mód is állott rendelkezésére.

- Ugy van! Ez ő! - felelte a király. - Egy izben szemtanuja voltam, mikor uszva iparkodott átjutni a folyó tulsó partjára s bizony kicsibe mult, hogy bele nem vezett, pedig csak kétszáz lépéssel kellett volna tovább mennie, ahol hidat talált volna. Ha pusztá kedvtelésből képes volt ilyen elhatározásra: képzelhető, mi mindenre képes, ha arról van szó, hogy a tekintélyét, a hatalmát növelje! No, de folytasd csak, Philippe, mit akartál még mondani. Főként arra vagyok kíváncsi, melyek azok a föltételek, amelyekhez a herceg leggyörcösebben ragaszkodik.

- Mindazok a föltételek, amelyek ellen Felséged tiltakozni próbál! - felelte Argenton. - Soha egy pillanatra ne tévessze, Sire, szeme elől a herceget s legyen minden pillanatban készen arra, hogy utána eresztesse a fonalat, hogy jól kifussa magát, mint a szigonnyal meglőtt bálna, amelyet a halász egy vékony kötél segélyével is ki tud huzni a vízből, míg hogyha körülkötözné azt, akkor tizszer olyan vastag kötelet is szét tudna tépni. Tehát csak engedékenység, Sire! Hevessége, amely máris enyhült, majd csak fölmorzsolódik, ha ellentállásra nem talál. Ahogy én ismerem, a herceget, a legcsökönyösebben ahhoz a feltételhez fog ragaszkodni, amelynél Felséged részéről ellentállást tapasztal. Azt azonban már is kijelenthetem, hogy Felségednek Vilmos márkgrófról és a lüttichiekről feltétlenül le kell mondania!

- Mondtam már, hogy akkor lássam őket, mikor a hátamat! - felelte a király. - Könnyü szivvel mondok le róluk. De nem is érdemelnek kiméletet. A nyomorultak épp akkor lázadtak föl, amikor nekem könnyen a haláloamat okozhatták volna velem!

- A herceg azonban nemcsak azt kívánja, hogy Felséged mondjon le róluk, hanem azt is, hogy nyujtson neki segítséget is a lázadás leveréséhez, sőt Felséged személyesen legyen jelen, mikor ő a főkolompásokat megbünteti. A herceg ezzel azt akarja a lüttichieknek megmutatni, hogy segítséget Franciaország részéről többé ne reméljenek. És ehhez szigoruan ragaszkodni fog.

- De nézd csak, Argenton! - okoskodott a király - Hátha el lehetne halasztani valahogy a büntető hadjáratot a lüttichiek ellen, akik ezalatt jobban megszervezkedhetnének, hiszen sokan vannak és harcedzettek. Talán még sikerrel tudnák védelmezni a várost Károly herceg hadaival szemben.

- Igen, annak az ezer ijásznak a segítségével, akiket Felséged ígért meg nekik, csakhogy...
- Akiket én ígértem meg nekik? - vágott közbe a király. - Ne légy igazságtalan irántam, Argenton!
- Csakhogy e segítség nélkül - folytatta Argenton, rá se figyelve a király mentegetőzésére - amit Felséged most már bizonyára nem küld oda - hogyan tudnának védekezni a lüttichiek, mikor az a rés, amelyet a herceg a saint-tron-i ütközet után vágott a város falaira, még ma sincs betömve. Hennegau, Brabant és Burgund gyalogosai játszva vennék be a várost.
- Ostoba fajankók! - jegyezte meg a király - Ennyire elhanyagolni a saját védelmüket! Igazán nem méltók az én segítségemre!
- A következő föltétel, azt hiszem, közlőrl érinti Felséged személyét! - mondotta Argenton.
- Óh, gondolom! Bizonyára az orleáns-i herceg és Croye Izabella házasságáról van szó, nemde?... Ebbe sohasem fogok beleegyezni. A dauphin, szegény beteg fiam, nem alkalmas a családalapításra, utódról tehát szó sem lehet. Végő mentőgondolatom volt tehát az orleáns-i herceg és Jeanne leányom összeházasítása, mely gondolat már annyira a szívemhez nőtt, hidd el, Argenton, hogy nem bírok róla lemondani! És különben is, micsoda embertelen követelés az, hogy féltett politikai terveimet én magam, a saját kezemmel tépjem széjjel s egyuttal megsemmisítek egy fiatal pár boldogságát, amely együtt serdült föl.
- És szeretik-e egymást?
- Legalább is az egyik részről megvan a hajlandóság. De te mosolyogsz, Argenton! Te nem hiszel a szerelem hatalmában?
- Felséged engedelmével legyen mondva - felelte Argenton - e tekintetben annyira nem vagyok hitetlen, hogy épp arra gondoltam, azt tanácsolnám Felségednek, egyezték bele szó nélkül az orleáns-i herceg és Croye Izabella házasságába, mert Felségedet mindjárt azzal a kijelentéssel nyugtathatom meg, hogy ebből a házasságból ugysem lesz soha semmi, mert Izabella grófkisasszony szerelme egészen más személy felé irányul. Attól pedig, hogy a grófkisasszony kényszerűségből felesége lesz az orleáns-i hercegnek, félni nem kell, mert Croye Izabella grófkisasszony kemény fából van ám faragva, aki nem egykönnyen mond le boldogságáról, csak azért, hogy a burgundi herceg akaratát teljesítse! Crévecoeur gróftól tudom, hogy a grófkisasszony romantikus szerelme egy skót ifju felé hajlik, aki neki kísérlője volt Plessis-től Peronne-ig.
- Hm! Alighanem az én skót testőrl az: Quentin Durward!
- Azt hiszem, hogy ő az. Egyszerre került fogságba a grófkisasszonnyal, kinek társaságában kísérlő nélkül utazott.
- Akkor hát hála legyen a Szent Szűznek, Szent Mártonnak és az ég valamennyi szentjeinek! - kiáltott föl örömeben a királyt - köszönet a nagy Galeotti Marzio-nak, aki bölcsen kiolvasta a csillagokból, hogy ennek az ifjunak a sorsa szoros kapcsolatban van az enyémmel. Ha tehát Izabella ő miatta szembeszáll a burgundi herceg akaratával, nos, akkor ez az ifju nekem nagy szolgálatot tett!
- Ahogy én Crévecoeur gróftól értesültem, a grófkisasszony végsőkig kitart szerelme mellett és megtagadja a burgundi herceg rákényszerített akaratának teljesítését.
- De mondd csak Philippe - kérdezte a király - teljesen kimerítetted ezzel a föltételek egész anyagát, vagy elhallgattál valamit?
- Sire én csak a főbb pontokat ismertettem, amelyekhez a herceg leginkább ragaszkodni fog. Ámde a herceg hangulata olyan, mint a rohanó folyam, amely csak addig folyik nyugodtan

tova medrében, amíg valami akadályra nem talál. Hogyha bizonyítékokat tudna találni arra nézve, hogy Felséged a lüttichiekkal és Vilmos márkgróffal összejátszott, nos, akkor bizony nem jó vége lenne a dolognak. Kósza hírek vannak forgalomban, amelyek szerint Vilmos márkgróf feleségül vette Croye Hameline grófnőt.

- Az a bolondos nő annyira vágyott mindig a házasságra, hogy akár a sátánhoz is hozzá ment volna feleségül. De hogy a márkgróf - bármily durva lelkületű ember is különben - feleségül vette volna a grófnőt, azon már igazán megütközöm.

- Azt is beszélük, hogy Vilmos márkgróf követe közeledik Peronne felé, ami már igazán alkalmas arra, hogy a burgundi herceg haragját a végsőkéig fokozza. Remélem azonban, hogy a márkgróf nem tud fölmutatni Felséged részéről hozzá intézett levelet.

- Már hogy én levelet intéztem volna ahhoz a szakállas vadkanhoz? - kiáltott fel haragosan a király. - Nem, Philippe, azt nem tettem! Ennyire bolond mégsem vagyok. Azzal a vademberrel legföljebb küldöncök révén érintkeztem, s ezeket is a megrögzött tolvajok és rablók közül választottam, hogy szavahihetőségüket szükség esetén nyomban kétségbe vonhassam.

- Még csak azt ajánlhatom Felségednek - mondotta Argenton bucsuzóul - hogy vigyázzon magára és alkalmazkodjék a körülményekhez. És főként tartózkodjék az olyan beszédől a herceggel szemben, amely inkább illik Felséged méltóságához, semmint mostani szorult helyzetéhez.

- Légy nyugodt, Philippe! - felelte a király. - Ha a méltóságom érzése immár terhes kezd lenni, akkor van nekem az ellen egy egyszerű módszerem. Csak ránézek arra a kisajtóra, amely mögött szegény együgyű Károly ősoimet meggyilkolták, s abban a pillanatban úgy kigyógyulok a nagyzási hóbertomból, mint ahogy a hideg fürdő lehüti a lázbeteget. - Hát már menned kell, kedves barátom és mentorom, Sir Philippe! De eljön majd az idő, amikor megunod azt, hogy ennék a burgundi bikának előadást tarts az állampolitikából; neki, aki abból egy szót sem ért meg. És ekkor ne feledd, Philippe, hogy van még egy barátod a francia király udvarában - ha ugyan élek még akkor! Valóban áldás lenne reám és az országomra nézve, ha én téged a magam részére meg tudnálak nyerni. Olivér és Balue biboros kőszívű emberek, de kinozza is ám őket a lelkifurdalás amiatt a sok bűn miatt, amit életükben elkövettek, vagy amelyek elkövetésére engem ösztönöztek. Ellenben, te, Philippe, aki el vagy telve a múlt és a jelen idő tudásával és bölcsességével: te tudnál engem naggyá, hatalmassá tenni anélkül, hogy azért meg kellene szünnöm - erényesnek lennem!

- Nehéz vállalkozás, ami csak igen kevés uralkodónak sikerült - felelte Argenton. - De azért az olyan fejedelmek, akik komolyan törekszenek e cél elérésére: végre is célhoz jutnak. - De most már, Sire! Legyen készen, mert a herceg mindjárt itt lesz, hogy személyesen tárgyaljon Felségeddel.

Lajos király hosszasan nézett Argenton után, mikor az távozott tőle, de mikor az ajtó bezárult mögötte, keserű - nevetésben tört ki.

- Ő beszélt nekem a bálnáról, amit egy szál zsinór segítségével lehet a vízből kihuzni! - elmélkedett a király. - No de hát én alaposan lefőztem őt. Azt hiszi, hogy amiért a pénzt nem fogadta el, hanem hizelgésekkel is megelégedett, már becsületes ember! Oh nem; egy fikarcnyival sem becsületesebb, csak - szegényebb. De azért az enyémnek kell lennie! Mert valamennyi közt ő a legravaszabb. - Most azonban egy nemes vad közeleg. Ezzel a leviáthánnal szembe kell szállnom, amely most mindjárt fölbukkan a vízből, fölturva maga előtt a hullámokat. Én azonban, mint az ügyes tengerész, előbb majd egy hordót dobok oda neki játszani, de szüntelenül lesem az alkalmas pillanatot, mikor üthetem a szigonyt az oldalába?

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Azon a nevezetes reggelen, amelyen a két fejedelem találkozása a peronne-i kastélyban végbement, Olivér le Daiu, mint ügyes ügynök megbecsülhetetlen szolgálatot végzett a király számára. Mindenütt megfordult s mindenkinek osztogatta az ajándékokat és az - ígéreteket Lajos király érdekében, úgy hogy ha a burgundi herceg haragja csakugyan kirobbant volna, azon vette volna észre magát, hogy köröskörül mindenki inkább csillapítani, semmint szítani akarja a haragját. Így surrant be Olivér lopva, settenkedve, mint az éjszaka, sátorról sátorra, házról házra. Hizelegve itt, meggyőzve amott és mindenkiben reményt ébresztvén. A legtöbben lépre is mentek, mert csaknem valamennyinek érdekében állott, hogy a jó viszony a két fejedelem közt helyreálljon; az egyiknek az volt az érdeke, hogy Lajos király megmaradjon a hatalom mostani fokán, mert valami remélni valója volt tőle; viszont a másik attól félt, hogy ha a burgundi herceg megerősödve kerül ki a mérkőzésből, akkor még nagyobb vérszemet kap s még nagyobb zsarnoka lesz hűbéreseinek, hiszen a zsarnokságra mindig hajlamos volt.

Ahol pedig Olivér-t nem látták volna szivesen, oda ez a ravasz róka nálánál kellemesebb embereket küldött. Ilyenkor Crèvecoeur gróf közbenjöttével az illető kiszemelt előkelő urat találkozásra birta Crawford lorddal, Balafréval és Quentin Durward-dal, akit amióta Peronne-ba érkezett, kiméletes módon - fogságban tartottak.

Legtöbbször valami magánügyek szolgáltak e találkozások megrendezésére; viszont az is valószínű, hogy Crèvecoeur, attól való félelmében, hogy a burgundi herceg vak haragjában valami erőszakos és megbecstelenítő cselekedetre ragadtatja magát Lajos királlyal szemben, talán nem is bánta, hogy Crawford lord néha-néha alkalmat keresett, hogy a király javára valljon, ha majd rá kerül a sor.

A francia királyi udvar emberei közt a találkozás mindig szívélyes és örömteljes volt.

- Szerencsés fickó vagy, fiam! - szólt Crawford lord Quentinhez, megcirógatva annak fejét, mint ahogy a nagypapa szokta az unokájával. - Ugy bizony fiam, a szerencsédet megalapítottad!

- Ennek az a magyarázata, hogy még egészen fiatal korában került hozzánk mint ijász - jegyezte meg Balafré. - Óh, én rólam korántsem beszéltek annyit, mint rólad öcsém! Én már huszonöt éves voltam, mikor kikerültem az apród sorból.

- No dehát nagyon furcsa szörny is voltál te, Balafré - mint apród! - jegyezte meg Crawford - Hosszu, nagy bajuszod volt és roppant széles hátad.

- Én azonban attól félek, - felelte Quentin - mert eltökélt szándékom, hogy a szolgálatból kilépek, hogy ezt a szép és büszke nevet nemsokáig viselhetem.

Balafré szinte szájtátva elcsodálkozott, míg Crawford sápadt arca elpirult e kijelentés hallatára.

- Kilépsz a szolgálatból? - szólalt meg elsőnek Balafré. - Itt akarod hagyni az ijászok testőrségét? Erről még álmodni se mertem volna! Én az állásomról még akkor sem mondanék le, ha francia - connétable lehetnék is.

- Csitt! Hallgass, Balafré! - szólalt meg Crawford. - Ez a fiatal ember jobban tudja beállítani hajóját a kedvező szél irányában, mint mink öreg csontok. Utazása közben egyet-mást megtudhatott Lajos király viselt dolgairól, most azután burgundi lesz, hogy jutalmat kapjon Károly hercegtől - elárulván a királyát.

- Hogyha ezt megtenné: a torkát metszeném el, ha százszor unokaöcsém is! - fortyant föl Balafre hévvel.

- Remélem, hogy előbb meggyőződnél róla, vajjon megérdemelném-e azt, kedves nagybátyám! - felelte Quentin. - Ön pedig, Mylord, jól tudja, hogy nem vagyok besugó. Még a kinpadon sem vesznek ki belőlem olyan vallomást, amellyel árthatnék a királynak. Erre én esküt tettem. De nem akarok tovább szolgálni az olyan helyen, ahol nemcsak nyílt ellenséggel kell megküzdenem, hanem hátulról, lesből jövő támadásokkal is - barátaim részéről.

A nehézkes gondolkozású Balafre szó szerint értelmezte Quentin beszédét, Crawford lord azonban nyomban elérte a célzást s így szólt Quentin-hez:

- Kedves fiam, jól tudom, hogy mit akartál mondani. Utközben sok és veszedelmes kalandban volt részed, s te azt hiszed, hogy azokat a király szándékosan rendezte meg.

- Annyi bizonyos, hogy több veszedelmes kalandon mentem keresztül, de valamennyit szerencsésen megusztam - felelte Quentin. - Vajjon azoknak megrendezésében öfelségének volt-e része vagy sem: azt a lelkiismeretére és az Istenre bízom. A király azonban enni adott, mikor éhes voltam, s a házába fogadott, mikor nem volt hol pihenőre hajtanom a fejemet. Ezt én nem felejtetem el! Szerencsétlenségében tehát nem fogom őt vádakkal illetni, hogy a helyzetét még sulyosabbá tegyem, mert hiszen mind azt, amit én tudok: az ő rágalmozítóitól hallottam.

- Kedves fiam! - mondotta Crawford elérzékenyülve, s Quentin-t átölelve. - Méltó beszéd volt egy skót nemes ifjuhoz!

- Hogyha már Mylord is megölelte az öcsémet: hát hadd öleljem meg én is! - kiáltott föl hévvel Balafre, keblére ölelve unokaöccsét.

- De mondd csak, kedves fiam - mondotta Crawford - van-e tudomása a királynak erről a keresztényi és férfihoz méltó elhatározásodról? Mert nagyon hasznos lenne, ha tudná, hogy ebben a rendkívül veszedelmes helyzetében kire számíthat biztosan!

- Azt nem tudhatom - felelte Quentin. - Én azonban Galeotti asztrológusnak kijelentettem, hogy a burgundi herceg előtt elhallgatom mindazt, amivel esetleg árthatnék a királynak. Azokat a jelenségeket, amiket én megfigyeltem, s amiket gyanusaknak találtam, Mylord engedelmeivel még ön előtt is elhallgatom; annál kevésbé közöltem az asztrológussal.

- Helyesen, fiam! - felelte Crawford. - Olivér csakugyan közölte velem, hogy Galeotti mily biztosan jövendölte meg a sorsodat, és én csak annak örvendek, hogy ő azt sokkal megbízhatóbb jelek alapján tette, mint amilyenekkel szolgálhattak volna neki a - csillagok.

- Galeotti és a - jövendölés! Ha! Ha! - kiáltott föl nevetve Balafre - Hát azt nem árulták el neki a csillagok, hogy a derék Lesley Lajos segített nyakára hágni azoknak az aranyaknak, amiket ő a szeretője kötényébe szórt?

- Hallgass, Lajos! - szólt reá feddően a lord - Te darabos, durva zsoldos, te! Ha már az én ősz fejemet nem tiszteled, legalább légy figyelemmel ez ifju ártatlanságára! Meg ne halljak többé tőled ilyen trágár beszédet!

- Parancsára, Mylord! - felelte alázattal Balafre. - De lelkemre mondom, hogy Saunders-Souplesaw, a glen-houlakin-i foltozó varga, legalább is tudott annyit, mint ez a Galotti, vagy Galipotti - vagy tudom is én, hogy hívják! - akit olyan nagy prófétának tartanak. Ez a foltozó varga megjósolta nekem, hogy hugomnak valamennyi gyermeke meg fog halni - egyszer. És jövendölte ezt épp abban az órában, amikor hugomnak legifjabb gyermeke - ez a Quentin itt, ni! - megszületett, aki, minden valószínűség szerint, szintén meg fog halni - egyszer. Már csak azért is, hogy a jövendölés teljesevébe menjen! Nekem az a foltozó varga azt jósolta, hogy házasság révén alapítom meg a szerencsém, ami ugyan még megtörténhetik, noha

eddig még nem teljesedett be. Igaz, hogy fogalmam sincs még arról, hogyan fog az bekövetkezni, mert azt sem tudom, hogy a házaselet mi fán terem! Quentin pedig még fiatal fickó! - De még azt is megmondotta előre Saunders...

- Hagyjuk ezt, Lajos! - intette le a lord Balafré-t, aki egészen nekihevíült - Most nem a jövődőlésről van szó. Inkább imádkozunk, tartsa meg az Isten Quentin-t ebben az elhatározásában, mert egyetlen vigyázatlanul elejtett szava olyan bonyodalmakat okozhat, amiket az egész párizsi parlament nem tudna többé jóvátenni. - Fogadd áldásomat, fiam, s vedd még fontolóra, vajjon jól tennéd-e, ha itt hagynál bennünket. Mert ezuttal nyílt harcról lesz ám szó, nem pedig - leshelyről!

- És fogadd az én áldásomat is, öcsém! - szólt kenetteljes hangon Balafré. - Mert hogyha a mi derék kapitányunk meg van veled elégedve: akkor illik, hogy én is meglegyek! Ez már kötelességem is!

Quentin ekkor a lordot egy kissé félrevonta s halkán így szólt hozzá:

- Egy vallomással még tartozom. Kivülem van még valaki, aki a királyra vonatkozó terhelő körülményeket szintén ismeri, és aki nincs annyira hallgatásra kötelezve, mint én. Ez a valaki pedig - Croye Izabella grófkisasszony, akit azonban remélem, könnyű szerrel rávehetnék, hogy szintén hallgassa el azokat a bizonyos terhelő adatokat. Méltóztassék tehát Crévecoeur grófnál közbenjárni, s részemre találkozást kieszközölni a grófkisasszonnyal.

Az öreg harcos egy darabig tétovázott, majd a fejét rázva, így válaszolt:

- Furcsa kívánság, hogy egy ilyen egyszerű skót apród, mint amilyen te vagy, fiam, találkozást kér a gazdag, szép és előkelő hölgygel. Alighanem valami bizalmas viszony jött köztetek létre az utazás alatt, de bárhogy legyen is, én közben járok a grófnál, s azt hiszem sikerrel, mert ő maga sem akarja, hogy a burgundi herceg és Lajos király közt végképp kenyértörésre kerüljön a sor. Igaz ugyan, hogy a kérés egy kissé legalább is - furcsa!

E szavak után Crawford lord távozott, s követte őt Balafré, aki a kapitánya komoly tekintetét és vállvonogatását utánózva, titokzatos arckifejezéssel fordult ki az ajtón, noha a lord csodálkozásának okáról halvány sejtelme sem volt.

Kisvártatva visszatért Crawford lord, ezuttal egyedül: jóságos mosoly játszadozott az ajka körül, de meglátszott rajta, hogy végtelenül csodálkozik valamin.

- Meg kell adni fiam, hogy nem vagy - ostoba! - szólalt meg a lord. - Crévecoeur ugyan olyanformán hallgatta meg a kérésemet, mintha ecetet nyelt volna és esküdözött, hogyha nem Burgundiának nyugalma és a herceg becsülete forogna kockán, te azt a hölgyet sohasem láttad volna viszont, legföljebb a lábnyomát a - homokban. Ha nem volna felesége, mégpedig ugyancsak szép felesége! - hát azt hihettem volna, hogy Crévecoeur kész lándzsát törni veled a szép Izabelláért. De lehet, hogy talán unokaöccsére, István grófra gondol. - Egy grófnő! Mondhatom, jó izlésed van, fiam! A találkozás természetesen csak egészen rövid lehet.

Mélyen elpirult arccal s némileg sértődötten követte Quentin a lordot, aki az Orsolya-szüzek zárdájában vezette őt, ahol Izabella tartózkodott. A társalgóban már ott találta Crévecoeur grófot.

- Nos, ifju hős - mondotta a gróf - hát csak ismét látni akarod azt a hölgyet, aki a te romantikus utazásod alatt utitársnőd volt!

- Igen, Mylord, mégpedig - egyedül! - felelte Quentin bátran.

- Arról szó sem lehet! - felelte Crévecoeur gróf. - Crawford lord! Légy biránk ez ügyben! Ez az ifju hölgy egy régi barátom leánya, Burgundia leggazdagabb örökösnoje, nyíltan bevallotta, hogy... Ejh, de ez nem tartozik ide! Elég annyi, hogy ez itt egy balga hölgy, a te hősöd pedig egy hetyke legény. Nos, szabad-e négy szemközt találkozniok?

- Akkor pedig az önök jelenlétében egy szót sem váltok a grófkisasszonnyal! - felelte rá Quentin. - A gróf ur sokkal többet mondott most, mint amennyire én még csak gondolni is mertem volna!

- Jól beszéltél fiam! - jegyezte meg Crawford lord. - Te fiam, közlékenyebb voltál utközben a grófkisasszonyhoz, mint kellett volna, annál óvatosabbnak kell tehát lennünk most, amikor a társalgóban mások is meghallhatnák azt, amit igazán titokban kellene tartani. Nekem az a véleményem, hogy amikor egy király életéről van szó, akkor nagyon alárendelt szempont, vajjon ők itt ketten a szigorúan vett szükséges beszéden kívül suttognak-e még mást is egymás fülébe!

És ezzel Crawford karjánál fogva kivezette a gróft a szobából, aki még az ajtónál is visszafordult és szemrehányó tekintetet vetett Quentin felé.

Kisvártatva belépett a társalgóba Izabella, aki mikor Quentin-t megpillantotta, egy darabig zavartan nézett le a földre: végre erőt vett zavarán és így szólt:

- Miért lennék éppen én hálátlan, ha mások oktanul gyanut táplálnak ön iránt. Kedves barátom - én megmentőm! Mert így kell neveznem önt; amikor minden oldalról árulással voltam körülvéve - ön volt az én egyedüli hü és megbízható barátom!

E szavak után Izabella sietve nyujtotta oda kezét a rácson keresztül Quentin-nek, sőt türte, hogy Quentin azt hosszasan a kezében tartsa és csókjaival elhalmozza. Mikor azután Izabella a kezét visszavonta s egy lépést hátrált az kérdezte Quentin-től, hogy mit óhajt tőle.

- Megbocsájtásról van szó egy olyan emberrel szemben, aki önző célból ön iránt ellenségesen viselkedett, Izabella! - felelte Quentin.

- Én minden ellenségemnek megbocsájtottam - felelte Izabella. - Hanem ha visszagondolok, hogy mily veszedelmekből mentett meg engem az ön bátorsága és lélekjelenléte! - Oh, az a vérrel bemocskolt terem - az a derék püspök! Voltaképpen csak tegnap tudtam meg, hogy micsoda rémes jelenetnek voltam én tudatlanul tanuja!

- Ne gondoljon reá! - Soh'se nézzen hátra, mindig csak előre! De figyeljen ide, Izabella! Lajos király ugyan nem érdemelne ön részéről kiméletet, de ha kitudódnék, hogy ő serkentette önöket menekülésre, hogy azután titokban és fondorlattal Vilmos márkgróf kezére játssza önt: akkor Lajos királynak az élete forogna kockán, de minden esetre véres háborura kerülne a sor Franciaország és Burgundia közt.

- Én rajtam ne muljék! - felelte Izabella. - Még hogyha bosszut forraltam volna is a király ellen - amire pedig sohasem gondoltam - az ön egyetlen szava elegendő lenne, hogy arról egyszer s mindenkorra lemondjak. - De mit tegyek hát érdekében? Ha a burgundi herceg maga elé hivat és vallat, hát hazudjam-e?

- Azt ne tegye! Csupán arra szoritkozzék, amit tapasztalatból tud és hallgassa el mindazt, amiről csak hallomás révén van tudomása, légyen az bár még annyira hihető is. A burgundi udvari tanács tehát pusztá mende-monda alapján nem törhet pálcát a király fölött. Az utolsó gonosztevőt sem ítélik el bizonyítékok hiányában.

- Azt hiszem, hogy megértettem önt, Quentin!

- De még részletesebben megmagyarázom! - felelte Quentin.

Mikor azonban éppen beszélni akart, megcsendült a kolostor harangja.

- Ez a jeladás, hogy vége a látogatásnak! - mondotta Izabella. - Válnunk kell tehát - jóllehet örökre! De bárhogy legyen is: ne feledkezzék meg rólam Quentin! Én önt és az ön nagy szolgálatát soha el nem tudnám felejteni!

Izabella bucsura nyújtotta ki a rácson keresztül a kezét, amelyet Quentin ismét az ajkához emelt. Hogyan történt, azt senki sem tudhatja, de elég annyi, hogy amikor Izabella kezét vissza akarta vonni, olyan közel ért a rácshoz, hogy Quentin ebből a közelségből bátorságot merített ahhoz, hogy Izabellának csókot nyomjon az ajkára... Izabella nem haragudott érte; de ideje sem lett volna a dorgálásra, mert Crawford és Crévecoeur, akik ugyan nem hallhattak és nem láthattak semmit, most hirtelen beléptek és csak a csók-jelenetnek lehettek szemtanúi.

- Grófnő, menjen tüstént a szobájába! - förmedt rá Crévecoeur gróf Izabellára, aki a fátyolt hirtelen leeresztve, sietve távozott. - Megérdemelné, hogy kenyérre és vízre fogjam! - Ön pedig, hetyke fickó, aki ilyen arcátlanul mer viselkedni, jegyezze meg magának, hogy máskor nem lesz ilyen hatásos mentsége és ürügye, mint ezuttal, s akkor majd elveszi méltó jutalmát azért az arcátlanságáért, hogy koldus létére olyan magasra meri fölemelni a tekintetét.

- Csillapuljon, gróf ur! - szólalt meg Crawford lord. - Te pedig Quentin - hallgass! Menj tüstént a szállásodra! - Nincs ok arra a nagy fölháborodásra, gróf ur. Quentin Durward nemes ember, olyan nemes, mint jómagam. Csillapodjék le tehát gróf ur és megtorlásról szó se legyen!

- Mylord! - felelte Crévecoeur türelmetlenül. - Ennek az idegen zsoldosnak a szemtelensége szinte már közmondásossá vált, s inkább megérdemelné az ön dorgálását, semmint az ön ösztönzését. Hiszen ön mégis csak a parancsnoka!

- Gróf ur! - felelte nyugodtan Crawford. - Ötven év óta viselem a parancsnoki pálcát, de tanácsot sem franciától, sem burgunditól még soha nem kértem. Remélem, hogy ezután sem lesz szükségem rájuk, valameddig parancsnokuk leszek!

- Rendben van Mylord, - felelte Crévecoeur most már engedékenyebb hangon. - Én nem akartam önt megsérteni. Önt nemesi mivolta és a kora följosítja arra, hogy az átlag embernél többet merjen. Ami pedig ezt a tacsót illeti, ezuttal még szemet hunyok, de annál jobban ügyelek arra, hogy hasonló találkozás többé létre ne jöhessen köztük.

- De ne vállaljon érte szavatosságot, Crévecoeur gróf ur! - jegyezte meg mosolyogva a megértő Crawford lord. - Hiszen - mint mondják - a hegyek is találkoznak, hát még az olyan emberek, akiknek szabad mozgásuk van és - szeretik egymást! Az a csók pedig, gróf ur, higgye el, gyöngéd volt és - sokatmondó.

- Ön mindenáron próbára akarja tenni a türelmemet, ám higgye el, hogy sikertelenül! - mondotta a gróf. - De hallga!... A kastély harangja szólalt meg - tanácskozásra hív. Fontos ügyek kerülnek szőnyegre, és csak az Isten tudja, hogyan végződnek...

- Én előre megmondom! - jegyezte meg a lord. - Ha erőszakot alkalmaznak a királlyal szemben, akkor noha körül van véve ellenségekkel - mégsem marad magára, sem az erőszak nem marad megbosszulatlanul. Csak azt sajnálom, hogy a tilalma miatt nem tehettem meg azokat az intézkedéseket, amelyek alkalmasak lettek volna az erőszakoskodások megakadályozására.

- Mylord Crawford! - felelte a gróf. - Akivel erőszakoskodás esik meg, az okot is adott reá. Engedelmeskedjék tehát a király parancsának s ne adjon okot semmiféle izgalomra; meglátja, hogy ez a nap sokkal nyugodtabban mulik el, semmint gondolta volna...

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

A harang első csendülésének elhangzása után, amely a burgundi főnemességet és a néhány francia nemes urat tanácskozásra szólította, Merész Károly burgundi herceg kelevézzel és csatabárdal fölfegyverzett kísérete élén belépett a Peronne-i kastély Herbert-tornyának nagy termébe.

Lajos király, aki ezt a látogatást már várta, fölállt, két lépést tett a herceg felé s azután megállt; az arca méltóságteljes kifejezést öltött, ami egyszerű ruhája ellenére jól illett neki. A király nyugodt, méltóságteljes föllépése nem is tévesztette el hatását a hercegre, mert alighogy megpillantotta a királyt, siető, rohanó járása, amellyel belépett, legott meglassudott s most már olyan lépéssel közeledett, amely a hűbérura elé járuló hűbéreshez illett. Noha mérsékelte hevességét, a belsejében duló haragot és bosszuvágyat nem bírta teljes mértékben leküzdni, amit elárult az arcának sápadtsága és rekedt, szakadozott hangja. Homlokát haragosan összeráncolta s az ajkába harapott, hogy szinte kiserkedt belőle a vér.

Lajos király a herceg belső küzdelmét nyugodt tekintettel nézte végig, habár alapos oka volt attól félnie, hogy az élete forog kockán. Nem engedte, hogy a félelem megfossza önuralmától, hanem mint a bátor tengerész, mindent elkövetett, hogy a bajba került hajót partra kormányozza.

A herceg néhány szóval mondott valamit a hiányos vendéglátásról, amire Lajos mosolyogva jegyezte meg, hogy neki nem lehet oka panaszra, mert a Herbert-toronyban eddig még mindig jobb ellátásban részesült, mint amilyennel egyik elődje dicsekedhetett.

- Tehát már tudomása van Felsőgednek erről a legendáról? - kérdezte a herceg. - Nos, őt csakugyan itt verték agyon azért, mert vonakodott szerzetescsuhát öltetni s napjait kolostorban élni le.

- A bolond! - jegyezte meg a király, közömbösséget erőszakolva magára. - Ezzel csak azt érte el, hogy kénytelen volt a vértanuk szenvedéseit eltűrni, de nem vivta ki a szentek érdemeit.

- Azért jöttem, - mondotta most a herceg ünnepélyes hangon - hogy felkérjem Felsőgedet, méltóztassék részt venni tanácskozásunkon, amelyen Franciaország és Burgundia jólétéről lesz szó.

- Ugyan, kedves rokon - felelte a király - sohse udvariaskodjék és ne kérje tőlem azt, amit ugyis megparancsolhat. - Tehát tanácsülésre hív meg. Csakhogy az én kíséretem nagyon megfogyatkozott, így hát kedves rokon, a fényt önnek kell adnia mindakettőnk számára.

Toison d'Or, a legelőkelőbb burgundi heroldok egyikének vezetése mellett távozott a gyülekezet a Herbert-toronyból, s amikor az udvarra értek, Lajos király láthatta, hogy az udvart fényes öltözötű burgundi testőrök szállták meg. Az udvarból az új épületben lévő tanács-terembe értek, amelyet sebtében feldiszitettek.

A mennyezet alatt két trónszék volt fölállítva; a királyé két lépcsőfokkal magasabban állott, mint a hercegé. Körülbelül husz nemes ur ült körül megfelelő sorrendben a két trónszékét. Miután Károly herceg könnyed meghajlással üdvözölte a királyt, a következő szavakkal nyitotta meg az ülést:

- Kedves hűbéreseim és tanácsosaim! Nem ismeretlen önök előtt, hogy a hűbéreseknak hűbéruraik, tehát az alattvalóknak fejedelmük ellen való lázadása következtében mily zavarok támadtak országunkban nemcsak atyám idejében, hanem napjainkban is. Csak nemrég jutott tudomásunkra olyan bizonyíték, amely mutatja, mily nagy arányt öltöttek máris ezek a bajok.

Itt van mindjárt Croye Izabella és Croye Hameline grófnők szégyenletes szökése, akik egy idegen hatalomnál kerestek menedéket, elvesztvén ezáltal minden hűbéri jogukat. A második: még ocsmányabb eset, a mi szeretett testvérünk és szövetségünk: a lüttichi püspök meggyilkolása, nemkülönben az áruló város lázadása, amely korábbi büne miatt csak nagyon enyhe büntetésben részesült. Tudomásunkra jutott, hogy ezek a szomorú események nemcsak az elbizakodott lüttichi polgárok meggondolatlan mozgólódásainak a következményei, hanem hogy azokat egy idegen hatalom szította s a hatalmas szomszéd beavatkozása segítette elő, akiktől pedig Burgundia az őszinte barátságot és a hű szövetséget várhatta volna méltán. Hogyha ezek a vádak valónak bizonyulnak - és itt a herceg fogait csikorgatta s lábával nagyot dobbantott - micsoda tekintetek tarthatnának vissza bennünket attól, hogy olyan intézkedéseket tegyünk - hiszen a hatalom a kezünkben van! - amelyek révén egyszer s mindenkorra eltorlaszolhatjuk azt a forrást, amelyekből ezek az évek hosszú sora óta meg-megismétlődő bajok erednek!

Amily halk és mérsékelt hangon mondotta el a herceg beszédének bevezető részét, épp annyira nekihevíült a végén, s az utolsó szavakat már olyan hangon mondotta, hogy még a nemes urak is megreszkettek bele, Lajos király arca pedig még halványabbra vált. Mindazáltal nyugalmat erőszakolt magára s mikor már a nemes urak felé fordult, nyugalmanak teljes birtokában volt, amelyből a herceg többszöri közbeszólása sem tudta kizökkenteni.

- Franciaország és Burgundia nemes urai! - kezdte beszédét Lajos király. - Minthogy egy királynak ezuttal mint vádlottnak kell védelmeznie magát, nemesebb bírakat már nem is kívánhat magának, mint a nemesség disze-virágát, az aranygyapjas lovagrend büszkeségeit! Kedves rokonom, a burgundi herceg, a vádpontokat elhomályosította azzal, hogy csupamerő udvariasságból nem használt határozott kifejezéseket. Én, akinek nincs okom hasonló figyelemességre s aki már helyzeténél fogva sem alkalmazhatja azt, engedelmet kérek, hogy határozottabban és szabatosabban fejezhessen ki magamat. Az én kedves rokonom és szövetség társam, minket, az ő hűbérurát vádolta meg azzal, mintha hűbéreseit mi tántorítottuk volna el tőle, a lüttichieket mi lázitottuk volna föl ellene és hogy azt a gyalázatos Vilmos márkgrófot mi bátorítottuk volna föl ama rettenetes gyilkosság elkövetésére. - Franciaország és Burgundia nemes urai! Nyugodtan hivatkozhatom azokra a körülményekre, amelyek közt most vagyok, mert hiszen éppen ezek a körülmények szólnak legékesebben mellettem és cáfolnak rá a vádra! Mert föltételezhető-e az, hogy én - ha csak egy szikrányi józan eszem még van - kiszolgáltassam magam a burgundi herceg kénye-kedvének, ha csakugyan galád árulást követtem volna el ellene, amely méltán kelthetné föl a haragját ellenem. Nem kételkedem abban, hogy némelyek, akik Schönwaldd-ban azt a szörnyű gyilkosságot elkövették az én nevemmel takaródtak. De kérdem: felelősségre vonhatnak-e engem azért, amihez azoknak joguk nem volt! - Hogy pedig két meggondolatlan hölgy merő romantikus okból nálam menedéket keres, lehet-e ebből mindjárt arra következtetni, hogy ők a szökést az én ösztönzésemmel követték el! - A részletes vizsgálat majd kimutatja, lovagias becsületes tiltotta, hogy a hölgyeket fogolyként küldjem vissza a burgundi udvarba, amit - meg vagyok róla győződve - az urak közül, akik a rend jelvényét viselik, senki sem tanácsolt volna nekem. És én rábizom e tettem elbírálását és megítélését az Isten ama méltó szolgájára, aki immár fenn az égben a szentek közt foglal helyet!

És itt Lajos király látszóan annyira elérzékenyült, hogy a könnyeit törülgette.

- És én erre a magasállású főpapra - folytatta a király - aki nekem is rokonom, de még közelebbi rokona a burgundi háznak s aki annyi szép erénnyel volt ékes, - e nemes férfiura biztam a szerencsétlen menekült hölgyek védelmét, mint aki legalkalmasabb volt, hogy közvetítsen köztük és hűbéruruk, a burgundi herceg közt. Ezért merem bizvást állítani, hogy a herceg elhamarkodott vádját, tisztességes szándékból ugyan, de merőben érdemetlenül emelte

ellenem. És bizvást merem mondani, hogy elfogadható bizonyítékot a vizsgálat sem fog felszínre vetni, melynek alapján ezt a méltatlan vádat továbbra is fenn lehetne tartani, és amelynek alapján pedig az én kedves rokonom az irántam való barátságát máris megvonta tőlem, aki olyan bizalommal kerestem fel őt otthonában, s ezt a disztermet törvénytörési csarnokká, szép és barátságos otthonát részemre fogházzá alakította át.

- Sire, Sire! - mondotta a herceg, mihelyst egy kis alkalom kínálkozott és ő is szóhoz juthatott.
- Annak, hogy Felsőged épp abban az időpontban érkezett ide, amely az ön terveinek kivételével pontosan összevág, az a magyarázata, hogy azok, akik üzletet csinálnak abból, hogy másokat rászédjenek, sokszor önmagukat csalják meg. A mérnököt gyakran megöli az akna, amelyet ő robbantott föl. - A következmények annak a vizsgálatnak az eredményétől függenek, amelyet most ünnepélyesen lefolytatunk. - Vezessétek be Croye Izabella grófkisasszonyt!

Egyik oldalról Crévecoeur grófnétől, másik oldalról a kolostor apátnőjétől támogatva, lépett be Izabella grófkisasszony a terembe.

- Nos, drágalátos hercegnőm! - kiáltott reá durva hangon a burgundi herceg. - Ugy-e, hogy most reszketsz és elakadt a lélegzeted, amikor kérdőre vonlak, de bezzeg fürge voltál, mikor a szökésről volt a szó! Hát mit szólsz ahhoz a nagyszerű művedhez, hogy két hatalmas fejedelem közt szinte oly nagy ellentétet szítottál, hogy a te babaarcod miatt csöpp hija, hogy véres háborúra nem került a sor!

A hercegnek ez a durva fellépése megmászította Izabella elhatározását, mely szerint ő térdén állva arra akarta kérni a herceget, vegye birtokába a vagyonát, őt magát pedig helyezze el valamely kolostor falai közé. Most azonban meglepetten állott helyén, mint mikor valakit künn a szabadban lep meg a vihar s a villámlások közepette azt sem tudja, hogy mitévő legyen. Crévecoeur grófné, aki az ura egyenes kérésére kísérte el Izabellát erre az utjára - nagyműveltségű s előkelő származású nő volt, aki még most is megőrizte fiatalkori szépségét, - szükségesnek találta, hogy a herceg e kiméletlen támadása következtében maga is közbelépjen:

- Fenség - mondotta Grévecoeur grófné - az én kedves rokonom az én oltalmam alatt áll. Fenségédnél én jobban tudom, hogyan kell bánni a nőekkel, s mink tüstént, e percben távozzunk innen, ha Fenséged olyan hangot nem használ velünk szemben, mint amelyet nemünk és rangunk méltán megkíván öntől!

- Crévecoeur! - kiáltott föl a herceg kacagva. - A te pipogyaságod ugyancsak kardos menyecske-két csinált a feleségedből! No, de ez nem tartozik reám! Adjatok oda annak a balga leánynak egy széket, hiszen nem vagyok én az ő ellensége! - Üljön le kisasszony és mondja el nekünk nyugodtan, micsoda gonosz szellem szállta meg, mikor hazájából elmenekült, hogy eljuttassa a kóbor hölgy szerepét!

Zokogva, el-elfuló hangon vallotta Izabella, hogy az elől a házasság elől menekült, amelynek gondolatával ő sehogy sem birt megbarátkozni; remélte azonban, hogy a francia királyi udvarban védelmet és menedéket talál.

- Védelmet és menedéket a francia királyi udvarban? - jegyezte meg a herceg. - És bizonyosra vette ön ezt?

- Természetesen! - felelte Izabella határozott hangon. - Máskülönben csak nem határoztam volna el magamat erre a veszedelmes lépésre!

A herceg itt valami kimondhatatlanul keserű mosollyal nézett Lajos királyra, aki azonban bátran kiállotta ezt a tekintetet, csak éppen az ajka lett még halványabb egy árnyalattal.

- Lajos király szándékát azonban - folytatta Izabella - én csak Hameline néném beszéde után ismertem, s viszont ő a maga véleményét olyan egyének besugására alapította, akik azután később elárultak bennünket s a legaljasabb teremtményeknek bizonyultak.

Előadta még Izabella azt is, mit mondott nekik az áruló komorna, Marthon és ennek cinkostársa: Hayraddin Maugrabin, a cigány. Hozzátette azt is, hogy az a gazfickó Zamet Maugrabin, aki őket a szökésre ösztönözte, Lajos király ügynökének adta ki magát, holott erre semmiféle meghatalmazása nem volt.

Rövid szünet után Izabella elbeszélte, mint menekült el néjével együtt Burgundiából; micsoda véres eseményeknek volt tanuja a Schönwaldt-kastélyban, s végül, mint találkoztak Crévecoeur gróf lovas csapatával, amely azután átvette őt Quentin Durward apródtól, aki őt eddig kalauzolta.

A birák némán hallgatták végig Izabella előadását, s a herceg is merően a földre irányította le tekintetét, mintha ürügyet keresne, hogy haragját kielégíthetné, de szemmel láthatóan nem talált olyan elfogadhatót, amellyel magát önmaga előtt igazolni tudná.

- Még csak azt szeretném tudni - szólalt meg most a herceg, tekintetét ismét fölvetve - miért tartotta magánál Lajos király a hölgyeket, ha azok nem az ő hívására menekültek hozzá!

- Nem így történt, kedves rokon! - felelte a király. - Én csak szájalomból és titokban nyújtottam számukra menedéket, de hamarosan gondoskodtam is arról, hogy mielőbb a derék lüttichi püspök, a te szövetségeseid oltalma alá kerüljenek, mint akiknél legjobb kezekben lehetnek volna. És most már én kérdelem ettől az ifjú hölgytől: az én vendéglátásom szívélyes volt-e, avagy inkább olyan barátságtalan, hogy még ők bánták meg, hogy az udvaromba menekültek!

- Olyan kevésbé volt szívélyes - felelte Izabella - hogy kételkednem kellett, vajjon a meghívás csakugyan Felsőgedtől származott-e, noha azok, akik Felsőged ügynökeinek adták ki magukat, váltig ezt hangoztatták. Felsőged viselkedése velünk szemben éppen nem volt olyan, mint amit egy királytól, lovagtól, és nemes urtól méltán elvárhattunk volna.

Izabella e szavaknál szemrehányó pillantást vetett a királyra, aki azonban az efféle nyilakkal szemben vértézve volt. Nemcsak hogy merészen kiállotta ezt a tekintetét, hanem büszkén nézett végig a biráin, mintha azokat tanukul hívná, hogy - ime a grófkisasszony vallomásából kiderült az ártatlanságom!

De visszaadta neki ezt a büszke tekintetét a herceg is, aki viszont úgy nézett rá, mintha azt akarná tudtára adni neki, hogy - korán van még örülni, mert ő még nincs megnyugtatva.

- Ha jól emlékszem - fordult most a herceg ismét Izabella felé - elbeszélése során nem tett említést bizonyos szerelmi kalandról, amelyben önnek vándorlásai közben része volt. - No, ne piruljon hát el ismét! Én afféle erdei lovagokra gondolok, akik utközben megzavarták önöket. Ennek a híre hozzánk is eljutott, és szeretném az ügyet közelebbről megismerni. Mit szól hozzá, Felsőged, nem jobb lenne a vándor trójai szép Heléna vagy Croye Izabella számára egy alkalmas vőlegényt kiszemelni, mielőtt még néhány koronás királyt össze nem veszít egymással!

Lajos király, aki érezte, hogy mily kínos helyzetbe kerülne, ha javaslattal állana elő, hallgatag beleegyezését adta ahhoz, amit Károly herceg ajánlott. Izabella azonban, aki érezte, hogy sorsa most fordulóponthoz érkezett, eleresztette Crévecoeur grófné karját, amelyre eddig támaszkodott, komoly és önérzetes tekintettel a herceg trónszéke elé járult, ott letérdelt s a következőket mondotta:

- Nemes hercegem, hűbéruram! Beismerem hibámat, hogy engedelme nélkül távoztam országának területéről és alázattal fogadom azt a büntetést, amit ezért reám kimérni jónak lát. Birtokaimat és kastélyaimat ezennel Fenségednek rendelkezésére bocsájtom, és arra kérem, atyám szent emlékére, azt az egyetlen kegyet kérem, birtokomból hagyjon meg számomra csak éppen annyit, melynek jövedelme elegendő legyen arra, hogy kolostorba vonulhassak s ott napjaimat leélhessem.

- Mit szól ehhez a kérdéshez, Felség? - fordult a herceg Lajos királyhoz.

- Szent és nemes elhatározás, amelynek nem lehet ellentmondani! - felelte Lajos király.

- »Aki megalázkodik - fölmagasztaltatik« - mondotta a herceg Izabellához fordulva. - Keljen föl Izabella grófkisasszony, mink jobban szeretjük önt, mint ön bennünket. Sem a birtokait nem vesszük el, sem a rangjától nem fosztjuk meg, hanem ellenkezően - mindkettőt fokozni szándékozunk.

- Oh, Fenséges ur, - könyörgött Izabella még mindig térdenállva, - éppen ez a jóakaró kegy az, amitől leginkább félek, jobban, mint a haragjától, mert akkor...

- Burgundiái Szent Györgyre mondom, hát minden akaratomnak ellenszegül s minden parancsom ellen tiltakozik! - kiáltott föl a herceg félig tréfás hangon. - Keljen föl, Izabella és egyelőre távozzék. Majd gondom lesz rá, hogy az ön ügyét is eligazítsam, mégpedig úgy, hogy vagy engedelmeskedni fog, vagy - megkeserüli!

Izabella még mindig térdenállva maradt a herceg előtt s bizonyára ismét kérlelni akarta a herceget, de Crévecoeurné, aki jobban ismerte a herceg hajlithatatlan természetét, gyöngéden magához vonta Izabellát és kivezette a teremből.

Most jött sorra - Quentin Durward.

Nyilt, őszinte tekintettel, fesztelenül és a fontoskodás legkisebb jele nélkül járult a király és a herceg elé, mint ahogy a nemes származásu, jólnevelt ifjuhoz illett, megadva mindenkinek a kijáró tiszteletet anélkül azonban, hogy azok jelenléte által, akiknek azt megadnia kellett, elvakították vagy megtévesztették. Nagybátyja, Balafre révén ismét hozzájutott skót testőri formaruhájához, s szép termete, arca és egész lénye mély és kedvező benyomást tett a tanács-
tagokra. A herceg parancsára, amit Lajos király jóváhagyott, Quentin elmesélte utazásának le-
folyását Lüttichig, hivatkozván Lajos király utasítására, amely úgy szólt, hogy a két hölgyet
baj nélkül kalauzolja a püspök székhelyére.

- És engedelmeskedtél a parancsomnak? - kérdezte a király.

- Igenis, Sire! - felelte bátran Quentin.

- De egy eseményről megfeledkeztél! - jegyezte meg a herceg. - Az erdőben két kóbor lovag megtámadott.

- Nem tartottam illőnek, hogy eldicsekedjem veled, - felelte Quentin kissé elpirulva.

- Én pedig azt nem tartanám illőnek, ha elfelejtettem volna! - szólalt meg az orleánsi herceg. - Ez az ifju férfiasan teljesítette a rá bízott feladatot. A kihallgatás után jer föl hozzám a szállá-
somra és majd látni fogod, hogy nem feledkeztem meg rólad. Te éppoly szerény vagy, mint
hős!

- Azután pedig jer fel hozzám is! - mondotta Dunois. - Sisakot kapsz tőlem, amivel adósod
vagyok.

Quentin mélyen meghajtotta magát s azután a kihallgatás tovább folyt. A herceg kívánságára
Quentin fölmutatta azt az írásbeli utasítást, amely az utirányt szabta meg neki.

- Pontról-pontra megtartottad az utasítást? - kérdezte a herceg.

- Nem teljesen, Fenség! - felelte Quentin. - Utasításom szerint nekem Namur közelében át kellett volna kelnem a Maas-folyón, én azonban a balparton maradtam és haladtam tovább, mert ez volt a rövidebb és egyuttal a biztonságosabb út.

- És miért változtattál az utirányon? - kérdezte a herceg.

- Kétkeltem a vezetőm hűségében.

- Most pedig jól figyelj arra a kérdésemre, amit hozzád fogok intézni! - mondotta a herceg komoly, nyomatékos hangon. - Igazat mondj és ne félj senki ember haragjától! Hogyha azonban kétértelműen avagy kitérően felelnél kérdésemre: láncokra fűzve köttetlek föl a városháza tornyára, ahol azután órák hosszat könyöröghetsz, hogy szenvedéseidről szabadítson meg a halál!

E veszedelmes fenyegetés után csend állott be, mintegy időt engedve Quentinnek, hogy jól fontolja meg annak értelmét. Ekkor azután a herceg azt kérdezte Quintintól, hogy ki volt a vezetője; ki rendelte ki azt melléje és mi okból gyanakodott rá.

Az első kérdésre Quentin azzal felelt, hogy megnevezte Hayraddin Maugrabin cigányt; a másodikra azt felelte, hogy a cigányt Tristan l'Hermite rendelte ki melléje; a harmadik kérdésre válaszolva elmondotta a cigány botránys viselkedését a Ferenc-rendi kolostorban, ahonnan kikergették; elmondotta: mint fogott ekkor gyanút, mint leste ki a találkozását Vilmos márkgróf egyik landsknechtjével s mint jutott tudomására tervük, amely szerint a védelmére bizott hölgyeket elrabolni szándékoztak.

- Most azután idefigyelj - mondotta a herceg szigora hangon, - mert az életed függ attól, vajjon igazat mondottál-e vagy sem! Tehát: említették-e azok a fickók azt, hogy őket a francia király bizta meg azzal, hogy a hölgyek kíséretét támadják meg, a hölgyeket pedig rabolják el!

- Ha azok a gazemberek mondották volna is azt, - felelte Quentin nyugodtan - én mégsem hihettem volna el, mert hiszen az az utasítás, amit Öfelségetől kaptam, szöges ellentétben volt az ő beszédükkel.

Lajos király, aki eddig feszült figyelemmel leste Quentin ajkáról a szót, e kijelentés hallatára nagyot sóhajtott, mint akinek nagy teher esett le a szívről. Ezzel szemben a herceg arca elborult s kedvetlenséget árult el. Majd azt kérdezte Quintintól, vajjon azoknak az embereknek a szavaiból kivehető volt-e az, hogy gonosz tervükről a királynak is volt tudomása, sőt azt jóváhagyta volna!

- Ismételen kijelentem, - felelte Quentin - nem hallottam tőlük olyan kijelentést, amely arra mutatott volna, hogy ez a föltevés jogosult. De még hogyha mondották volna is, ismétlem, az ily gazemberek kijelentésére, a király utasításával szemben, hitelt ugysem adtam volna.

- Derék és hü küldöttje vagy az uradnak! - jegyezte meg a herceg gunyosan. - Én pedig állítani merem, hogy az utasítás megmásítása által a király várakozását annyira meghiúsítottad, hogy azért alaposan meglakoltál volna, hogyha a későbbi események a te ostoba hűségedet nem mint jó szolgálatot tüntették volna föl.

- Nem értem Fenséged kétkelését! - felelte Quentin. - Én csak annyit mondhatok, hogy annak a feladatnak, amelyet a király reám bizott, amennyire tudtam, megfeleltem. Hogyha más természetű lett volna az az utasítás, akkor egyszerűen nem vállalkoztam volna annak végrehajtására, mert ellenkezik a nevem és a nemzetem becsületével!

- »Büszke, mint a skót!« - jegyezte meg a herceg, aki Quentin vallomásával nem volt ugyan megelégedve, de nem tudott annyira elfogult lenni, hogy bátor föllépéseért megharagudott volna reá.

- Hanem derék ijász ur, - mondotta a herceg, - arra felelj meg nekem, milyen utasításra tetted meg azt, hogy Lüttich uccáin azok között a főkolomposok közt forgolódtál, akik később hűbérurukat gyalázatos módon legyilkolták! És micsoda beszéd volt az, amit te a gyilkosság után a helyszínen kivágtál, amelyben Lajos király ügynökének adtad ki magadat, hogy ezáltal tekintélyedet növeld.

- Fenség, - felelte Quentin - tanuim vannak rá, hogy Lüttichben én nem adtam ki magam francia ügynöknek, hanem maga a tomboló, lázongó nép nézett engem annak. Megmondottam én ezt a lüttichi püspök embereinek, miközben arra is figyelmeztettem őket, hogy jó lesz a Schönwald-kastélyt védelméről fokozottabb mértékben gondoskodni, mert a lázongó lüttichiek készülnek valamire. Ha intelmemet megfogadták volna, sok minden másként történt volna! Az pedig csak természetes volt, hogy a végső veszély pillanatában éltem azzal a tekintéllyel, amit a lüttichiek akaratom ellenére tukmáltak reám, de tettem ezt nem a magam előnyére, hanem azért, hogy Izabella grófkisasszony életét megmenthessem és a további mészárlásoknak gátat vessek. Ismétlem azonban, és akár az életemet teszem rá, hogy én erre öfelségétől utasítást nem kaptam.

- És e tekintetben az én fegyvertársamnak és foglyomnak teljesen igaza van s az eljárását helyeslem! - szólalt meg most Crévecoeur, nem bírván tovább hallgatással. - Amit pedig ő csinált, azért nem lehet felelősségre vonni Lajos királyt!

Helyeslő moraj zugott föl mindenfelől, amit boldogan vett tudomásul Lajos király, de bezzeg kellemetlenül érintette a herceget, aki szinte sértve érezte magát. A szeme vérben forgott s alighanem kitört volna belőle fékezhetetlen zsarnoki természete, ha Argenton, aki észrevette a közeledő vihart, annak elejét nem veszi azzal, hogy bejelentette Lüttich követét.

- Takácsok és patkolókovácsok küldöttje! - kiáltott föl a herceg. - Hát csak hadd jöjjön! Talán bizony ettől a követtől még többet fogunk megtudni, mint a skót-francia ifju hőstől!

TIZENHATODIK FEJEZET.

Természetesen, mindenki nagy érdeklődéssel nézett a lüttichi küldött megjelenése elé, akit a lázadó Lüttich merészelt a büszke burgundi herceg színe elé küldeni. Mert tudni kell, hogy követeket abban az időben csak a fejedelmek küldtek egymáshoz, akkor is csak főként ünnepélyes alkalmakkor. A herold ruhája legott szemet szurt a jóízű nemes uraknak, mert azon inkább a hiu pompa látszott meg, semmint a komoly méltóság. A vadkanfej nemcsak a ruha egyes részeire volt himezve, hanem még a sapka formája is erre az alakra volt szabva, mi több: diszél a véres agyarak szolgáltak. Különben is, az egész emberen valami félelemmel vegyes vakmerőség látszott meg, mint aki tisztában van azzal, hogy olyan veszélyes küldetésre vállalkozott, amelyet csak bátor elszántsággal tud végrehajtani.

- Ki vagy te pokol küldöttje? - szólította meg a herceg biztató hangon a furcsa küldöttet.

- Rouge-Sanglier vagyok, pajzshordozója Vilmos márkgrófnak, aki Isten kegyelméből, a káptalan akaratából s feleségének: Croye Hameline grófnőnek, Croye grófnak és Bracquemont urának jogai révén lüttichi hercegpüspök.

Károly ez arcátlan vakmerőségen annyira elcsodálkozott, hogy meglepetésében eleinte még szóhoz sem tudott jutni, mialatt a küldött, aki ettől a nemvárt gyors hatástól vérszemet kapott, rendíthetetlenül tovább szónokolt:

- »Nagy örömeket hirdetek tinéktek« - Tudtára adom Fenségednek, Károly burgundi hercegnek és Flandria grófjának, nevében az én uramnak, hogy a szent Atyánktól Rómából érkezendő fölmentvény és megfelelő ad *sacra* helyettesítés által mind a hercegpüspök, mind pedig a legitim Croye-gróf jogait gyakorolni szándékozik.

A burgundi herceg ezt az arcátlan beszédet néha-néha mindössze egy ha! kiáltással szakította félbe, különben pedig, nagy csodálkozására a nemes uraknak, szokatlanul nyugodtan hallgatta végig. És a küldött szinte megittasulva a sikertől, rendíthetetlen nyugalommal folytatta:

- A lüttichi hercegpüspök és Croye gróf nevében felszólítom Fenségedet, Károly burgundi herceget, mondjon le minden igényéről és előjogáról, amiket az elhalt és állására méltatlanná vált Bourbon Lajos lüttichi püspök révén Lüttich birodalmi városra nézve fenntartott.

- Ha! - kiáltott föl ismét a herceg.

- Továbbá: adja ki Fenség azt a harminchat lobogót, amit Lüttich városából erőszakkal elvitt; állítsa helyre azokat a réseket, amelyeket Fenséged zsarnoki módon a sáncfalakon törtetett; továbbá: ismerje el Fenség az én uramat: Vilmos márkgrófot, akit a káptalan szabályszerű módon megválasztott, amiről Fenség a jegyzőkönyvből is meggyőződhetik.

- Nos, végeztél már? - kérdezte a herceg.

- Még nem! - felelte a küldött. - Követelnem kell továbbá Fenségedtől, vonja vissza csapatait Bracquemont kastélyból és a Croye-grófság egyéb erősségeiből, amelyeket vagy Fenség vagy Croye Izabella nevében küldtek ki oda mindaddig, amíg a császári birodalmi gyűlés el nem dönti, vajjon a kérdéses hűbéradók nem az elhunyt gróf testvérét, méltóságos Hameline grófnőt illetik-e meg a juris emphyteusis alapján.

- A te urad nagyon okos ember lehet! - jegyezte meg a herceg.

- A nemes és tiszteletreméltó herceg és gróf - folytatta tovább a követ - a Lüttich és Burgundia közt fennforgó viszályok megszűnte után hajlandó lesz Croye Izabella grófkisasszony számára illő és megfelelő évi járadékot megállapítani.

- Ugy éljek én, - jegyezte meg Le Glorieux halkán Crévecoeur fülébe sugva - szivesebben lennék egy marhavészben elpusztult tehén bőrébe bevarrva, mint ennek a fickónak a cifra ruhájában.

- Végeztél már? - kérdezte ismét a herceg.

- Még van valami! - felelte Rouge-Sanglier. - Az én nemes uram üzen az ő hü szövetséges társa, a legkeresztényibb király érdekében...

- Ha! - kiáltott közbe ismét a herceg még hevesebben, mint eddig, de azután lecsillapult és figyelt.

- Ennek a legkeresztényibb királynak magasztos és felséges személyét ön, Károly, burgundi herceg, esküje ellenére s mint egyszerű hübérese, szigorú fogságban tartja. Követeli tehát az én uram és parancsolóm én általam, hogy Lajos királyt, az ő szövetségesét, haladék nélkül bocsássa szabadon, vagy vegye tudomásul az ő kihívását, amelyet ime, általam nyújt át Fenségednek!

- Készen vagy már? - kérdezte a herceg.

- Végeztem, Fenség! És várom a válaszát! Ami remélhetően olyan lesz, hogy a vérontást elkerülhetjük!

- Hát burgundiai Szent Györgyre mondom! - kiáltott föl a herceg, de tovább nem mondhatta, mert Lajos király megelőzte s komoly, méltóságteljes hangon így szólt:

- Fenséged engedelmeivel élek azzal a jogommal, hogy majd én felelek meg ennek a szemtelen fickónak. Ide figyelj hát, herold - vagy tudom is én, hogy mi vagy! - ide figyelj és mondd meg annak a hitszegő, sehonnai és gyilkos gazdának, Vilmos márkgrófnak, hogy Lajos király nemsokára megjelen Lüttich előtt, hogy szeretett rokona, Bourbon Lajos püspök gyilkosait megbüntesse; add tudtára a gazdának, hogy akasztófára köttetem föl azért, mert szemtelenül engem szövetségesének mert nevezni és királyi nevemet ilyen jött-ment küldönc szájára merte adni!

- Told meg még az én üzenetemmel is - jegyezte meg a herceg - mit egy fejedelem küldhet rablónak és gyilkosnak válaszul! S azután takarodjál! - Nem, mégse! Követ még nem távozott a burgundi udvarból ajándék nélkül. Fogjátok le és korbácsoljátok meg ezt a fickót, amíg a husa le nem szakadozik a csontjáról!

- Bocsánat, Fenség, - szólt közbe egyidejűleg Crévecoeur és Hymbercourt - ez az ember mégis csak követ, aki mint ilyen, a jogait élvezzi.

- Ugyan, urak - kiáltott föl dühösen a király - hát olyan jó bolondok vagytok, hogy azt hiszitek, a ruha teszi a követet? Én a ruhájáról rá ismertem erre az emberre, hogy - csaló! Hívjátok elő Toison d'Or-t s az ő jelenlétében faggassátok ki!

Bezzeg elsápadt e szavakra a szakállas vadkan követe!

Most belépett Toison d'Or, a herceg legfőbb heroldja és pajzshordozója s komoly, ünnepélyes hangon megkérdezte állítólagos »kartársától«, hogy melyik kollégiumban végezte iskoláit s hol szerezte meg a követ működéséhez megkívántató tudását.

- A regensburgi cimertani kollégiumban nevelkedtem s ott kaptam oklevelet is, - felelte szepegve a követ.

- Ne higgyél neki, hanem tedd próbára a tudományát! - mondotta a herceg főheroldjának.

- A cimertanban éppoly jártas vagyok, mint más tudományban, - felelte a követ, - lehet azonban, hogy Németországban mi más szakkifejezéseket használtunk, mint használnak itt Flandriában.

- Mutassatok meg neki egy cimert s magyarázza meg azt a maga tudása és módja szerint, - mondotta a herceg. - De ha elhibázza: tudom Istenem, hogy tele lesz a háta vörös és kék - mezőnyökkel!

- Itt van ez a pergamenttekerecs, - mondotta Toison d'Or főherold a lüttichi követnek. - Erre a pergamentre én egy régi cimert rajzoltam. Hogyha ön csakugyan abban a jóhirű kollégiumban végezte iskoláit, hát fejtse meg kérem, és magyarázza meg szakszerűen ezt a rajzot.

Le Glorieux, aki már régóta figyelte ezt a valóban humoros jelenetet, most odasompolygott a két tudós herold közelébe.

- Majd segíték, barátom! - szólalt meg most az udvari bolond Rouge-Sanglier elé állva. - Ez itt uraim, egy macskát ábrázol, mikor a tejeskamra ablakán kitekint.

Ez a megjegyzés általános derűtséget keltett, ami csak hasznára volt a lüttichi követnek, mert Toison d'Or, az ő komoly munkájára mondott tréfát nagyon is komolyan vette s kijelentette, hogy az a rajz Childebert francia király cimereit ábrázolja, aki Gandemar burgundi királyt elfogatta. A cimere tehát a fogoly fejedelem jelképekül a tigrist ábrázolja, ketrecbe, vasrács mögé zárva.

- A botomra mondom - jegyezte meg Le Glorieux - hogyha ez a macska Burgundot ábrázolja, akkor a macska ezidőszerint a vasrács - jobboldalán van.

- Jól mondtad, barátom! - kiáltott föl nevetve Lajos király, míg a herceg és a nemes urak a durva tréfa miatt zavartan tekintettek egymásra. - Én téged arannyal jutalmazlak, amiért azt, ami olyan valóban keserű igazságnak tetszik, tréfás játéknak tüntetted föl, amivé remélhetően - válni is fog.

- Elég legyen, Le Glorieux és te is hallgass el Toison d'Or! - mondotta rekedt hangon a herceg. - Ti ketten sokkal többet tudtok, hogysesem okos emberek lehetnétek, akiket meg lehetne érteni! Hagyjátok hát magára ezt a fickót, majd beszélék vele én! - Hej, te gazfickó! Tudod-e, mi a különbség az arany és az ezüst közt?

- Irgalom, Fenség! - esdekelt Rouge-Sanglier. - Szánjon meg engem, Ön pedig, Fenség, Lajos francia király, vegyen védelmébe!

- Csak beszélj te magadért, fickó! - förmedt rá dühösen a herceg. - Arra felelj röviden: herold vagy-e, avagy csaló?

- Csak éppen erre az alkalomra küldtek ki mint követet, Fenség! - felelte a megszeppent és leleplezett csaló.

- Szent Györgyre mondom, - jegyezte meg a herceg - *egynek* kivételével nem ismertem olyan királyt, aki a cimertan nemes tudományát ennyire megalázta volna, mint tették ezzel az emberrel a lüttichiek. Ezt az egy királyt kivételnek tartom, aki herold ruhába bujtatott szolgát küldött Eduárd angol király udvarába - követ gyanánt.

- Ezt a fortélyt - mondotta Lajos király - csak az olyan királyi udvarban volt szabad alkalmazni, ahol abban az időben a heroldok még nem voltak szokásban. És hogyha azt a tudatlan, durva szigetlakókkal szemben még meg lehetett is tenni, nem lett volna szabad megtenni ugyanazt a művelt burgundi udvarral szemben!

- Bánom is én, küldjön ide akárkit! - mondotta a herceg büszke hangon. - De tudom Istenem, hogy nagyon szomorú állapotban kapja vissza követét! El innen! Vigyétek a piactérre, verjétek a hátát kantárszárral és kutyakorbáccsal mindaddig, amíg a cifra cimereit cafatokban le nem szakadozik róla. Föl tehát, vitéz Rouge-Sanglier! Hallo! Hallo!

Négy vagy öt hatalmas vadászkutya, amelyek meghallották ezt a jól ismert kiáltást, most rettentően ugatni és csaholni kezdett, mintha a vadkan épp most ugrott volna föl előttük.

- Pompás ötlet! - szólalt meg Lajos király, aki most már egészen beletalálta magát a herceg kedélyhangulatába. - Hogyha a szamár magára huzta a vadkan bőrét, hát a kutyák hámozzák ki belőle!

- Rendben van! - kiáltott föl a herceg örömmel, akinek nagyon megtetszett az ötlet. - Ugy lesz! Eresszétek el a kutyákat! Ezt az embert a kastély kapujától a város kapujáig kutyákkal fogjuk kergettetni.

- Remélem azonban, - jegyezte meg Rouge-Sanglier, aki most jó képet szeretett volna vágni ehhez a rossz játékhoz - hogyha Fenséged mint vadat üzet ki a városból, legalább ad is nekem megfelelő térelőnyt.

- Te csak duvad vagy - felelte a herceg - amelyre a vadászati törvények nem vonatkoznak. De azért kegyelemből - hatvan rőfnyi térelőnyt adok neked, jutalmul a te példátlan szemtelenségéért. Rajta tehát! Mi pedig, urak, nézzük végig ezt a vadászatot!

Az egész társaság fölkerelkedett, hogy szemtanuja legyen annak a szokatlanul érdekes embervadászatnak, aminek eszméjét Lajos francia király penditette meg.

Rouge-Sanglier nagyszerűen játszotta meg a szerepét. A félelem szárnyakat adott a lábaira s a vadászkiáltásoktól s a vadászlegények uszító kiáltásaitól szinte megvadult kutyák vágatása elől szélesebben menekült s talán épségben viszi el az irháját, ha a minden másra, csak éppen a futáshoz nem alkalmas cimerkabát nem akadályozza a futásban. De még így is oly ügyesen tért ki néha a kutyák dühös támadásai elől, hogy a nézők nem győztek csodálkozni rajta. De legjobban mulatott Lajos király, akinek különben politikai okokból is volt oka örülni a saját tréfájának, de viszont alaptermészeténél fogva is tetszett neki a mások gyötrődése. Ezuttal is oly jóízűen nevetett, hogy a könnyei kicsordultak, miközben belekapaszkodott a herceg hermelingöpenyébe, viszont Károly herceg, aki a mulatságos látványon szintén jól mulatott, karját a király vállára fektette a bizalom és a szeretet jeléül, ami pedig azzal a viszonyal, amelyben még csak az imént is voltak, homlokegyenest ellenkezett.

Bármily jó futó volt is az ál-herold ur különben, a sorsát el nem kerülhette: a kutyák mégis csak jobban tudtak futni, utolérték, leteperték s bizonyára cafatokra tépik a testét, ha a herceg oda nem kiáltott volna a falkavezetőnek, hogy távolítsa el a kutyákat az ember testéről. Csak nagynehezen sikerült a kutyákat az ál-követ urról lehámozni s amikor már szíjra fűzték őket, még akkor is ott fityegett a szájukban egy-egy cafatja a követ ur cifra ruhájának.

Mialatt a herceg és a kísérete e látvány szemlélésében volt elmerülve, Olivér lopva, hátulról a királyhoz sompolygott és ezt sugta a fülébe:

- Felség, az az ál-herold ott - Hayraddin Maugrabin, a cigány. Nem lenne jó, ha a herceg elé kerülne s az őt kivallatná.

- Meg kell halnia! - mondotta a király. - A holtak - nem beszélnek.

Kisvártatva a király és a herceg elé lépett Tristan főporkoláb, akit Olivér már előzően értesített.

- Felség és Fenséges herceg - szólalt meg a főporkoláb - arra a vadra én számot tartok. Ő az én jeletem viseli. Ott látható a vállára süített liliumjel. Megrögzött gazfickó, aki embereket ölt, templomokat fosztott ki, vadászó a királyi vadaskertben...

- Elég! Elég! A fele is elég! - vágott közbe a herceg. - Ő tehát többféle jogon is az én királyi rokonom tulajdona. Nos, mi a szándéka vele, Felség?

- Ha rendelkezésemre bocsájtod őt, kedves rokon - felelte a király - akkor majd leckét adok neki a heraldikából; bemutatom neki gyakorlatban, mit jelent a kötélről lógó - akasztófavirág zöld mezőnyben!

A herceg jóízűen nevetett a király hasonlatán és szinte barátságosan nézett az arcára, mikor így szólt hozzá:

- Oh, Lajos, Lajos, bár volnál te olyan jó uralkodó, mint amilyen jó cimborá tudsz lenni! Sohasem tudom elfelejteni azokat a boldog időket, amelyeket együtt töltöttünk...

- Ha akarod - bármely pillanatban visszaidézhetjük! - felelte Lajos király. - Én olyan méltányos feltételeket szabok eléd, amit megalázkodás nélkül elfogadhatsz, és meg is esküszöm erre a szent ereklyére, hogy a szerződést becsülettel megtartom. Ez az ereklye a legdrágább kincsem, mert Krisztus keresztfájának egy darabkája.

És ezzel egy kis arany dobozkat húzott elő a kebléből, amely aranyláncon csüngött a nyakán s azt ájtatosan megcsókolta.

- És ugyanerre a keresztre esküdtél-e meg Lajos akkor is, mikor Burgundiából visszatértél hazádba s nemsokára rá Rubempré orgyilkost küldted hozzám, hogy öljön meg?

- Már megint fájdalmas emlékeket ébresztesz bennem, Károly! - felelte kedvetlenül a király. - Nem erre az ereklyére esküdtem én meg akkor, de hidd el, mindennek megvan a maga oka, hiszen ti is sokat vétkeztetek ellenem... De az Isten őrizzen meg engem megszegésétől annak a fogadalomnak, amit én erre a szent ereklyére teszek!...

- Akkor hát jól van, kedves bátyám, azóta bizonyosan leckéket vettél, hogyan kell a hűség-
esküt megtartani! - jegyezte meg mosolyogva a herceg. - De most azután nyilatkozzál ám őszintén: ígéretedhez képest nyújtasz-e segítséget nekem, hogy azt a gyilkos Vilmos márkgrófot és a lázadó lüttichieket megbüntethessem?

- Veled megyek, Károly, az egész francia haderővel, a nemesi fölkelő-haddal és lengő zászlókkal! - felelte ünnepélyesen Lajos.

- Annyira nincs szükségem, - felelte a herceg. - A skót testőrség és még kétszáz válogatott lándzsás utig elég. A nagy hadsereg...

- Bizony még - kiszabadíthatna engem a fogságomból, nemde, ezt akartad mondani kedves öcsém! - vágott közbe hirtelen Lajos. - Hát jól van, kíséretem erejét állapítsd meg magad!

- Hogy pedig a félreértéseket végkép kiküszöböljük, nyilatkozzál: nincs-e ellenedre, ha az orléansi herceg feleségül veszi Croye Izabella grófkisasszonyt!

- Kedves rokon, - felelte a király - vedd figyelembe, hogy az orléansi herceg már régebb idő óta vőlegénye Jeanne leányomnak. Légy hát nagylelkű s mondj le erről a tervről. Nem beszélhetnénk inkább a Somme-menti városokról?

- Arról majd az én titkos tanácsosom fog tárgyalni Felségeddel. Én főként a sértések jóvátételére vetem a fősúlyt. Felséged megkísérelte a két grófnőt maga részére megnyerni, hát most illő is, hogy befogadja a családjába - különben megszakítom a tárgyalásokat.

- Értsük meg egymást, öcsém! - felelte a király.

- Ha azt mondtam volna, hogy szívesen egyezem bele a házasságba, akkor annak őszinteségében senki sem hitt volna. Most tehát ítélj meg magad, mennyire óhajtom a közeledést hozzád: ezennel kijelentem, hogy e házasságnak én nem leszek az akadályá!

- Minden más ügyet intézzenek el minisztereink! - felelte a herceg. - Most pedig - ismét a régi jó barátok vagyunk!

- Áldassék érte az ég! - áradozott szavakban Lajos király - aki a fejedelmek szívét a kezében tartja s engedékennyé teszi, hogy megszűnjék a vérontás veszedelme. - Olivér! - sugta oda a király az állandóan közelében settenkedő borbélyának - mondd meg Tristannak, siessen annak a cigánynak az elintézésével!

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Lajos király és a burgundi herceg kibékülésének következményeként a burgundi őrség nyomban kivonult a kastélyból és visszament a városba, Lajos király pedig odahagyhatta azt a rettegett Herbert-tornyot. Mindkét fejedelem udvara módfelett örült a kibékülésnek, csak éppen Lajos vette észre, hogy még mindig figyelik lépteit, noha látszóan a legnagyobb tisztelet övezte mindenki részéről. Lajos király azonban úgy szinlelte, mintha ezt észre sem vette volna s ő is boldognak érezné magát.

A politikai elvekhez tartozik az is, hogy a hatalmasok a gyöngébbek szolgálatát elfogadják, de hogyha azokra többé szükség nincsen: egyszerűen - félredobják.

Ilyen eszköz volt a hatalmasok kezében Hayraddin Maugrabin is, akit a burgundi tisztek átadtak Tristan főporkolábnak, ez pedig két derék pribékjének: Trois-Echelles és Petit-Andrének, hogy hamarosan végezzenek vele. Közrefogva a két pribéktől s nagy néptömegetől kísértetve, haladt a cigány utolsó útján az erdő felé, ahol az első alkalmas fára föl fogják akasztani.

Hamarosan találtak is egy magas tölgyfát, amely alatt a cigányt leültették a padra, mialatt a két pribék előkészületet tett a kivégzéshez. E pillanatban a cigány éles szeme fölismerte a körülálló tömegben Quentin arcát, aki azért jött, hogy meggyőződjék vajjon a lüttichi ál-követ csakugyan azonos-e Hayraddin Maugrabin cigánnyal.

Mikor azután a két pribék jelentette, hogy minden kész az akasztáshoz, a cigány még csak azt a kegyet kérte: engedjék meg neki, hogy a skót testőrrel, aki ott áll a nép között, néhány szót válthasson.

A két hóhér eleinte nem tudott határozni, de azután Trois-Echellesnek eszébe jutott, hogy Quentin a királynál nagy kegyben áll, miért is megadták a cigánynak az engedelmet.

Quentin, mikor ezt az agyonhajszolt és tépett ruháju, toprongyos alakot megpillantotta, őszinte szánalmat érzett iránta, noha tudta, hogy sorsát megérdemli. Az arcán még most is látható volt a festék nyoma s az álszakáll helye, mely kendőzéssel felismerhetetlenné akarta tenni különben jól ismert külsejét. Az arca halálsápadt volt ugyan, de azért összeszorított ajkain és szemének tekintetéből meglátszott, hogy megvetéssel, daccal fogadja a halált.

- Négyszemközt óhajtok beszélni a testőrrel - mondotta a cigány hóhérjainak. - Nem kell félnetek, hogy megszököm, hiszen a lábamat is összekötöttétek. Az a skót testőr szintén a király szolgálja, bizalmas mondani valóm van hozzá, ti pedig kaptok tőlem tíz arany forintot.

- Ha ebből a pénzből misét mondatunk érte, hát még hasznára válik szegény bűnös lelkének, - jegyezte meg ájtatos képpel Trois-Echelles.

Miután Hayraddin a pénzt átadta a hóhérnak, s azok félrevonultak, Quentin így szólt hozzá:

- Hát ide jutottál, Hayraddin?

- Ide bizony! - felelte a cigány - Nem kellett ehhez sem asztrológus, sem fizológus, sem kézből jóslás, hogy előre tudjam: az én családom sorsát el nem kerülhetem.

- Nem, Hayraddin, a sok büntény, árulás és sok egyéb vétked juttatott erre a sorsra.

- Nem az! Hanem a saját ostobaságom. Azt hittem, hogy a szerzetes ruhánál is nagyobb biztonságot nyújt a cimere kabát, a herold ruhája, s biztam a burgundi herceg lovagias érzésében.

- Csakhogy a leplezett csalónak nincs ám joga kiméletre!

- Leleplezett csaló? Hiszen az én beszédem legalább is volt olyan jó, mint akármelyik hivatasos heroldé. No, de most már ne beszéljünk erről!

- Ugy van! Mondd csak, mi közölni valód van velem?

- Hát tudd meg, hogy én a szakállas vadkantól nagy jutalmat kaptam ezért a vakmerő játékért, de még nagyobbat reméltem Lajos királytól, akivel fontos titkot akartam közölni.

- Vakmerő tett volt, mondhatom, ide merészkedned!

- De mint olyat, fizették is meg!... Vilmos márkgróf eleinte Marthon komorna révén keresett összeköttetést a királlyal, de Marthon csakis az asztrológusig jutott, akinek azután a Schönwaldt-kastélyban történeteket apróra elmesélte. De halld most a titkomat, amely mindenél fontosabb, amit eddig elmondottam... Vilmos márkgróf nagy haderőt gyűjtött össze Lüttichben, amit még inkább szaporít abból a pénzből, amit a püspöktől elrabolt. Mindazonáltal a város ostormát nem bírná kiállani a burgundi vitézekkel szemben, hiszen a város falai le vannak rombolva. A terve tehát az, hogy a hevesfejű Károly herceget egészen közel engedje a városhoz, éjszaka azonban teljes haderejével kirohanást intéz a városból ellene. Hadseregében nagyon sokan francia zsoldos ruhát viselnek s ezek kiáltozni fogják: Franciaország! Saint-Louis! Saint Denis! Montjoye! - mintha bizony erős francia sereg volna a város falai közt. Annyi bizonyos, hogy ezzel a hadicsellel alapos kavarodást idéz elő a herceg hadseregében, hogyha pedig Lajos király a testőrségével, katonáival és a maga kíséretével Vilmos márkgróft támogatná: akkor bizony a burgundi sereg veresége bizonyosra vehető. - Ez az én titkom, amit közölni akartam veled. Rád bízom, hogy kinek adod el: a burgundi hercegnek-e, avagy Lajos királynak. Ami engem illet: én csak azt sajnálom, hogy ezt a tervet, mint valami aknát, a levegőbe nem robbanthatom, hogy egyszerre valamennyien ott pusztulnának!...

- Kétségkívül, igen fontos titok! - mondotta Quentin, aki nyomban megértette, micsoda jelentősége van ennek a tervnek akár a burgundi herceg, akár a francia király szempontjából. - De mond csak Hayraddin, van-e valami kívánságod.

- Volna bizony egy kérésem, nem valami fontos - felelte hanyagul a cigány. - Az én kedves lovamról van szó; egyedüli lény ezen a világon, amit sajnálok itt hagyni. Déli irányban egy mérföldnyire innen, a szénégető kunyhó közelében találhatsz rá. Csak füttyülj neki így, ni! - és ekkor sajátságos módon füttyentett a cigány - és szólítsd a nevén: Gebe! Meglásd, legott hozzád siet. Itt van nálam a kantára is, még jó, hogy a kutyák nem tépték széjjel. - Kérlek, szeresd ezt az állatot, bánj vele jól, ha nem is miattam, hanem jutalmául annak a titoknak, amit rád bízom. Meglásd, milyen hü állat, soha el nem hagy, mindig megbízható benne. Hiszen juthattam volna csak a város kapuján túl, hej! - köd előttem köd utánam - kereshetett volna engem a burgundi herceg! - Hát mond csak, kérlek, jól bánj majd a lovammal?

- Akkor hát - Áldjon ég, élj boldogul! - De várjunk csak! Még van valami énnálam. Ez a levél ni, amit Hameline grófnő irt hugának, Izabellának - A szemedről látom, hogy megörültél neki.

- De még egy szót! Az én lovam nyerge alatt találsz egy sulyos erszényt, benne van az a jutalom, amit én ezért a kétségbeesett vállalkozásomért kaptam. Vedd ezt magadhoz és tartsd meg - téged teszek meg általános örökösömé.

- Azt a pénzt én nemes célra fogom fordítani s érted engesztelő miséket mondatni, - felelte Quentin.

- Csak arra ne vesztegesd a pénzt, ugyis hiábavaló! - mondotta szinte ijedten a cigány.

- Te szerencsétlen! Fogadd a papot, akit majd én hozok ide, hogy a vallás vigaszában részesítsen, azt a két embert pedig ismét türelemre bírom néhány aranypénzzel.

- Én már elmondottam amit akartam, most már legyen vége mindennek! - mondotta Hayraddin teljes megnyugvással sorsában.

Mélyen meghatva vett tőle bucsut Quentin, amit azonban Hayraddin mindössze egy futó fejbiccentéssel viszonzott, mint mikor valaki attól a társaságtól, amely gondolataiban csak zavarja elköszön.

Quentin a mondott irány felé elindult és csakhamar rátalált a cigány lovára, amely ott békésen legelt. Az állat a füttyre legott felfigyelt ugyan és közeledett is Quentin-hez, de mikor az rá akarta tenni a kantárt, megint csak elfutott. Többszöri kísérlet után mégis csak sikerült a lovat hatalmába keríteni és most már egészen megszelidült s olyan lett, mint a kezes bárány.

Már jóval korábban, mielőtt Quentin visszaindult volna Peronne városába, Hayraddin Maugrabin oda jutott, ahonnan nincs többé visszatérés.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

Abban az időpontban, amikor Quentin Peronne-ba visszaérkezett, ott éppen nagyfontosságú titkos tanácskozás volt folyamatban, ahol, az ő tudtán kívül, az ő sorsa is szóba került.

Ezen a tanácsülésen főként arról tárgyaltak, milyen és mily erős segédcsapatokat bocsásson Lajos király a burgundi herceg segítségére a lázadó lüttichiek megfékezése céljából. Lajos király azonban hamarosan átlátott a szitán és észrevette, hogy itt voltaképpen arról van szó, hogy a herceg táborába sok olyan magasrangú francia nemes urat kell összeterejni, akik már ranguknál fogva is inkább mint - tuszok szerepeltek volna, semmint segédcsapatok. Lajos király, Argenton tanácsára hallgatva, készségesen beleegyezett a herceg kívánságába, viszont azzal akarta magát kárpótolni, hogy Balue biboroson, aki őt ebbe a helyzetbe juttatta, méltó módon bosszút álljon. Tristan főporkolábot bizták meg azzal, hogy hazulról indítsa utnak a kívánt segédcsapatokat, de egyuttal arra is utasította őt a király, hogy Balue biborost fogja el és Loches várában csukja abba a vasketrebe, amelyet maga a biboros talált föl a foglyok kinzása céljából.

- Hadd próbálja ki a saját találmányát! - mondotta a király.

Békülékenységgel Lajos azt akarta elérni, hogy a béke föltételeit enyhítse. Csakhogy - a gazda nélkül csinálta meg a számításait! Senki olyan makacsul nem ragaszkodott elhatározásához, mint a burgundi herceg, aki a föltételek szigorú épségben tartásával vélte a sérelmeket orvosolhatni.

A herceg először is felszólította Lajos királyt, hogy az orléansi hercegnek Izabellával való házasságához való hozzájárulását nyilvánosan is jelentse ki, amit Lajos király, sóhajtások közt ugyan, de meg is tett, csak éppen azt kívánta, hogy erre vonatkozóan tudni szeretné az orléans-i herceg véleményét is.

- Erre is számítottunk - felelte a herceg. - Crévecoeur már tárgyalt is erre vonatkozóan a herceggel, aki nagy örömmel vette tudomásul a tervet és nagyon boldognak mutatkozott.

- Hálátlan ember! - jegyezte meg a király. - Nem bánom tehát, legyen, aminek lennie kell, csak még azt óhajtom, hogy Izabella grófkisasszony véleményét is ki kell kérni.

- E tekintetben is megnyugtathatom Felség! - felelte a herceg.

A herceg hamarosan maga elé idézte a jegyespárt s kijelentette előttük, hogy a két ország békés együttműködése kívánja ezt a frigyet, amelyre nézve a két érdekelt uralkodó már előzetesen megállapodott.

Az orléans-i herceg alig bírta mérsékelni örömét, amit azonban Lajos király jelenlétére való tekintettel mégsem mert elárulni; annak a kijelentésére szorított tehát, hogy sorsát teljesen a két uralkodó akaratának veti alá.

- Kedves öcsém! - mondotta Lajos király - Én a te érdemeidre voltam tekintettel, amikor arra határoztam el magam, hogy téged a családommal szorosabb kapcsolatba hozzalak. Minthogy azonban kedves rokonom, a burgundi herceg másként rendelkezett veled és mert erre a frigyre a két ország békéje érdekében szükség van: én a reményeimet e szent ügy oltárán készséggel feláldozom.

Az orléans-i herceg térdre vetette magát s megcsókolta - ezuttal bizonyára őszinte hálával elteltén - a király kezét, amelyet az félrefordulva nyújtott oda neki. Bezzeg, ha az orléans-i herceg a szivekbe láthatott volna, s azt is láthatta volna, micsoda gondolatokkal foglalkozik

Lajos király ugyanabban a pillanatban, hogy ezért a szégyenért rajta bosszút álljon: boldogsága bizonyára nem lett volna olyan zavartalan!

Most azután Izabellára került a sor.

- Fenséges uram, - mondotta Izabella - készséggel engedelmeskedem parancsának, hanem...

- Elég!... Elég! - kiáltott reá a herceg - A többire nem vagyok kíváncsi! - majd Lajos felé fordulva, így szólt: - Felség, ma reggel vadkanvadászatot néztünk végig: nem óhajtana délután farkasvadászaton részt venni?

Izabella ekkor úgy érezte, hogy most elhatározó lépésre kell magát elszánnia. Félénk, de azért önérzetes, sőt később szinte kemény hangon a következőket mondotta az egyre jobban csodálkozó hercegnek:

- Fenséged engem nem értett meg egészen. Az én behódolásom és belegyezésem kizáróan azokra a birtokokra vonatkoztak, amelyeket az ön dicső elődjei ajándékoztak az én őseimnek. Én ezekről a birtokokról nyomban lemondok, mielőtt Fenséged úgy találja, hogy én azokra méltó többé nem vagyok!... Nem, Fenség, én tudom, hogy ki előtt állok: igazságos bírám előtt állok! Vegye tehát vissza összes birtokaimat és tépje szét ezzel azokat a kötelékeket, amelyek az én családomat eddig a fenséges burgundi házhoz fűzték. De ezt a törekeny, üldözött testet nem önök adták nekem, és még kevésbé azt a lelket, amely bennem lakozik, amit én e szent apátnő védelme alatt az Égnek ajánlok föl!

- Á, azt hiszed, hogy ez a szent nő vagyon nélkül befogad a kolostorba? - kérdezte a herceg az elfojtott düh hangján.

- Hogyha ez nem lenne lehetséges - felelte Izabella - akkor még mindig akadnak könyörületes szívek az én családomban, akik egy Croye-árvától nem vonják meg támogatásukat.

- Hazugság! - kiáltott föl a herceg magánkívül - Ostoba ürügy az egész, mely alá méltatlan szerelmét rejti! - Herceg ur! Ez a leány az ön felesége lesz még akkor is, ha magamnak kell őt az oltár elé vonszolni!

Most már azután Grévecoeur grófné sem birta tovább türtöztetni magát s így szólt:

- Mylord! A haragja önt méltatlan szavakra ragadja. Egy szabad és független nemes hölgy kezével senki sem rendelkezhetik annak akarata ellenére!

- És ellenkezik egy keresztény fejedelem kötelességével is, hogy megtagadja egy jámbor lélek kérését, aki - belefáradva a világi gondokba és az állandó üldözésekbe: - az Ég menyasszonya óhajt lenni! - tette hozzá erélyes hangon az apátnő.

- És az orleáns-i herceg sem fogadhat el olyan ajánlatot, amely ellen az illető hölgy nyilvánosan tiltakozik! - jegyezte meg Dunois gróf.

- Ha engedelmet kapnék arra - mondotta az orleáns-i herceg - hogy bizonyos ideig megkísérelhetném a grófkisasszonyt kedvezőbb véleményre hangolni magam iránt...

- Mylord! - felelte Izabella. - Minden igyekezete hiábavaló lenne! Én szilárdan eltökéltem magamban, hogy ezt a frigyet visszautasítom!

A burgundi herceg szinte dühöngött magában, de kitörni mégsem mert; vad haraggal tekintett hol Izabellára, hol az orleáns-i hercegre, de leginkább Lajos királyra, kinek arcán a kaján káröröm kifejezését vélte fölismerni.

- Titkár! - kiáltotta a herceg - ird le az ítéletet! Vagyonelkobzás és bebörtönzés e hetyke babácskára! Fegyház és kényszermunkára vele, hogy játszópajtása legyen azoknak, akiket szemtelenségükben fölül akart mulni!

Általános elégtelenség morajlott végig a jelenlévők sorain.

- Fenséges herceg! - szólalt meg most Crévecoeur a többiek nevében. - Ezt az ítéletet fontolóra kell venni. Mink, Fenséged hü vazallusai, a burgundi nemesség és a lovagi rend ellen elkövetett szégyent el nem tűrhetjük. Ha bűnös a grófkisasszony, akkor sujtsa őt Fenséged olyan büntetéssel, amely az ő rangjainak és a mi rangunknak megfelel!

A herceg vérbenforgó szemmel nézett bátor tanácsadójára, de azután mégis, mintha megdöbbenett volna magát: az ész győzött a vak düh szenvedélyével szemben. Észrevette, hogy a tanácsban most magára maradt és félt is attól az előnytől, amit Lajos király most a maga javára tudott volna biztosítani. És szégyelte is magát egy kissé, hiszen az ő természete vad és heves volt ugyan, de nem rosszakaratu.

- Igazad van, Grévecoeur! - mondotta a herceg most már nyugodtabb hangon. - Elheveskedtem a dolgot... Izabella sorsáról a lovagi rend szabályai értelmében kell határoznunk. - Lüttichbe való menekülése adta meg a jelt a püspök meggyilkolására. Az, aki ezt a gyalázatos tettet méltóan megtorolja s az Ardennek réme, a szakállas vadkan fejét elhozza nekünk: azé legyen a keze! És hogyha még ennek a férfinak is vonakodnék a kezét odanyújtani: akkor legalább a birtokait adhatjuk jutalmul ennek a férfinak, tetszésére bizván, mit ajánl föl Izabellának, hogy a kolostorba vonulhasson. - Nos, uraim, elfogadják a föltételeimet?

Izabella tiltakozni próbált ugyan, hogy az ő keze nem lehet jutalom, de szavait elnyomta az általános helyeslés zaja, amelyből tisztán kivehető volt az öreg Crawford hangja, aki váltig azon sopánkodott, hogy öreg korára való tekintettel ezért a szép jutalomdíjért ő már aligha versenyezhet.

Most azután a herceg is lehiggadt és nyugalma is visszatért.

A francia és burgundi nemes urak egymással vetélkedve fogadoztak, hogy életüket áldozzák föl e nemes cél érdekében, s kiki a maga vérmérséklete szerint adta tanujelét lelkesültségének.

Csak Balafre nem mert hangosan nyilatkozni, hanem így dörmögött magában:

- Nos, Saunders Souplejaw, most mutasd meg, hogy mit tudsz! Te mindig azt mondtad, hogy házasság hoz szerencsét a mi házunkra. Sohasem volt még ilyen jó alkalmas, hogy beváltsd a szavad!

- No lám, én rám senki sem gondol, pedig meg vagyok győződve, hogy a jutalmat én nyerem el! - jegyezte meg Le Glorieux, az udvari bolond.

- Jól beszélsz, barátom! - mondotta Lajos király. - Ha asszony van a játékban, akkor mindig a bolondot éri a szerencse!

TIZENKILENCEDIK FEJEZET.

Nem nagyon sok idő múlva Lajos király nagy meglepődéssel hallotta a hírt, hogy kegyelt embere: Balue biboros foglya annak a saját találmányu vasketrecnek, amelyben sem állani, sem ülni nem tudott, csak éppen, hogy a hátára fekkent - ha pihenni akart. És ebben a ketrecben - csak éppen megemlítjük - kerek tizenkét esztendő telt a derék főpap! Eközben megérkeztek a francia segédcsapatok is, amelyek elég tekintélyes kísérettel szolgálhattak ugyan a király számára, arról azonban álmodni sem lehetett, hogy esetleg a burgundi csapatokkal sikeresen mérkőzhetnének meg.

Egy szép nyári napon Lajos király lóra ült s kíséretével a város kapuján kilovagolt, a nyílt térségre, ahol éppen a burgundi sereg indulásra készen állott Lüttich felé. A várbeli hölgyek diszes ruhákban jelentek meg a sáncműveken, hogy a fényes ruházatu hadsereg elvonulásában gyönyörködjenek. Crévecoeur grófné idehozta magával Izabella grófkisasszonyt is, akitől különben a herceg is megkövetelte, hogy a csapatok indulásakor nyilvánosan jelenjék meg, hadd lássák a vitéz lovagok, hogy kinek a keze lesz hőstettük jutalma?

Az elvonuló vitézek látványa valóban elragadó volt, de még e fény és gazdag ruházatu hősök mellett is feltűnt a skót testőrök ijáscsapata, s a szépnövésű férfiak fényes fegyverzete általános figyelmet keltett. És ez idegen férfiak közt volt valaki, aki Izabellával való ismeretségének nyíltan tanujelét merete adni, noha nem tartozott a legnemesebb s a legbüszkébb francia főurak táborához. Ez a valaki pedig - Quentin Durward volt, aki mikor a hölgyek előtt elhaladt, a lándzsája hegyén átnyújtotta Izabellának a nénye levelét, amit a kivégzett Hayraddin cigány bizott reá.

- Nohát! - jegyezte meg Crévecoeur gróf - ez már mégis csak sok, egy ilyen sehonnai kalandortól!

- Ne vesztegessétek a szót ilyen csekélységre, - mondotta Izabella később szomorúan. - Nem szerelmes levél ez, hanem az én szerencsétlen nénémé, aki humorosan ír ugyan, de azért a helyzete rettentő lehet.

- Hadd halljuk, mit ír a »szakállas vadkanné«? - kérdezte Crévecoeur.

Izabella tehát felolvasta nénye levelét. Hameline áradozva ír Vilmos markgróf érdemeiről és jó tulajdonságairól s arra kéri a hugát, ne ítéljen a sok kósza hír és mende-monda után. Vannak ugyan hibái - például szereti a bort, de hiszen hódolt annak a nagyatyjuk is, a derék Gottfried; darabos és durva ugyan, de hát kevés német van, aki nem az.

Ilyen és hasonló dicsőretekkel fogja pártját Hameline az ő »Vilmosának« - s a levelét azzal végzi, iparkodjék Izabella a burgundi zsarnok kezei közül elmenekülni s hozzájuk, az ő szerető rokonaihoz eljutni, ahol azután az ő zavaros birtokviszonyait hamarosan rendbe hozzák úgy, hogy Izabella menyasszonya lesz Vilmos fiának, aki ugyan fiatalabb, mint Izabella, de ő lady Hameline, tapasztalatból mondhatja, hogy ez a különbség sokkal könnyebben elviselhető, mintha - megfordítva volna a dolog.

Az apátnő meglegelte a sok világi kifejezést, amiktől ez a levél csak úgy hemzsegett, sőt maga Crévecoeur gróf is megbotránkozást s a legerősebb kifejezésekkel jellemezte a kalandor grófnő eljárását.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy Izabella a levélből kihagyta a női levelekben elengedhetetlen - utóirat felolvasását. Ebben közli Hameline, hogy az ura számára egy olyan felső ruhát készített, amelyet a Croye-család és Vilmos márkgróf címerének egyesített formája díszíti. A legközelebbi ütközetben azonban politikai okokból másik ruhában óhajt mutatkozni,

amelyen az orleáns-i cimer látható a ferde ormózzattal. De volt még a levélhez egy kis különálló papiroslap is mellékelve, amelyet Izabella szintén jónak látott eltitkolni. Ezen a papiros-lapon a következő sorok voltak olvashatók:

»Hogyha hamarosan nem hallasz hirt felőlem, akkor tekintsd azt annak jeléül, hogy - meghaltam«

E sorok elolvasása után Izabella elméjében hirtelen egy gondolat villant át, amit eleinte száműzött magától; később azonban mégis megbarátkozott vele: még mielőtt a csapatok elvonultak volna, Quentin-nek valami ismeretlen kéz átadta Hameline levelét, melynek utóirata három kereszttel volt megjelölve s mellette ez a megjegyzés volt olvasható:

»Az, aki az orleáns-i herceg cimerétől nem ijedt meg akkor, mikor az a derék tulajdonos mellét diszitette: nem ijed meg attól akkor sem, mikor azt egy zsarnok és gyilkos mellén látja viszont!«

Százszor is megcsókolta Quentin ezeket a vonásokat, a levelet pedig a keblébe rejtette, mert ez a levél mutatta meg neki azt az utat, amely őt a boldogsághoz vezet, ime hát, ismét egy titoknak jutott birtokába, melynek révén fölismerhette azt az embert, kinek halála váltja majd valóra az ő reményeit.

Ami a másik titkot, nevezetesen a márkgróf éjszakai meglepetésszerű kirohanását illeti, Quentin legott megértette, hogy az ostromló sereg csakugyan végveszedelembé kerülhetne, hogyha a márkgróf ezt a tervét megvalósítja. Hosszabb töprengés után elhatározta tehát, hogy a titkot - mind a két fejedelemnek elárulja. Attól tartott ugyanis, hogyha egyedül a királynak hozza tudomására, akkor bizony ez a gyöngye jellemű ember még megtántorodhatik, s az utolsó pillanatban átpártol a márkgróf seregéhez. Megvárja tehát a kedvező alkalmat, amikor mind a két fejedelem együtt lesz s a titkot zavartalanul tudomásukra hozhatja.

Ezalatt a sereg szünet nélkül folytatta útját s most már Lüttich közelébe érkezett. Utközben a burgundi csapatok, amelyek főként azokból a rettegett rabló katonákból rekrutálódtak, akik különféle ürügyek alatt a falvak és az országutak békés lakosságát megtámadták és kirabolták, szokásukhoz híven megsarcolták az utmenti falvakat, melyeknek lakói azután szintén védekezni próbáltak. Ily módon ezek a rabló katonák el-elmaradoztak a főcsapattól, ami csak növelte a zavart és a rendetlenséget. Ezzel szemben Lajos király katonái példás rendben vonultak zászlóik alatt előre, ami fel is tűnt a burgundi hercegnek, aki szinte gyanakodni kezdett, vajjon a király magatartása mögött nem rejtőzik-e megint valami hátsó gondolat!

Végre a csapatok megérkeztek a Maas gazdag völgyébe s immár előttük feküdt Lüttich városa. A szép Schönwaldt-kastélyt teljesen kifosztva és elpusztítva találták; ott értesültek, hogy a márkgróf kerülni fogja a nyílt harcot, hanem minden haderejével visszavonult Lüttich-be; viszont a burgundiak is hamarosan arról győződtek meg, hogy a várost megostromolniok és bevenniök, noha falai részben romokban hevernek, nem könnyű feladat lesz, mikor a márkgróf katonáin kívül az elkeseredett és kiváltképpen harcias lakosság is védelmezi.

A burgundi sereg elővédjének egy része, látván a lerombolt falakat s abban a hitben, hogy erős ellentállásra nem talál, »Burgund! Burgund! Halál és pusztulás! Gondoljatok Bourbon Lajosra!« - kiáltások közt csakugyan benyomult az egyik elővárosba. Mialatt azonban ezek a katonák rendetlenül és szétszórtan inkább fosztogatás céljából a házakba is betörték, fölfegyverzett polgárok támadták meg őket és alapos pusztítást vittek végbe köztük. Ezalatt Vilmos márkgróf sem maradt tétlen s a réseken át meglepetésszerűen kirohanást intézett az ostromló csapatok ellen, amelyek közt sikerült is nagy kavargást és fejtelenséget okoznia. Az esti sötétség csak fokozta az általános zűrzavart.

Mikor erről a burgundi herceg értesült, roppant felháborodott, s iszonyu haragját még Lajos király ama ajánlata sem enyhítette, hogy a külvárosba szorult burgundi katonák kiszabadítása céljából francia lovaskatonákat küld ki. A herceg kereken visszautasította a király ajánlatát, ellenben maga akart élére állani a segélycsapatoknak és csak Hymbercourt és Crévecoeur kérésére állott el ettől a szándékától, átengedvén nekik ezt a feladatot. Mikor azután ezek ketten rendes csapataik élén két irányból a küzdelem színhelyére benyomultak, sikerült e két kitűnő katonának a lüttichieket visszaszorítani s az elővédet kiszabadítani, amely a foglyokon kívül, nem kevesebb mint nyolcszáz embert vesztett, köztük körülbelül száz lovaskatonát. Hymbercourt a foglyokat kiszabadította, az elővárost, ahol az ütközetre került a sor, megszállta s a falakon kívül, a nyílt téren őrszemeket állított föl. Az előváros és a város közt a sziklás talaj miatt a lüttichiek nem vontak sáncárkokat. Az elővárossal szemközt volt a kapu, amely alkalmas volt a kirohanás végrehajtására, noha közelében a falak még most is le voltak rombolva; a réseket a fokosok gerendákkal és kövekkel torlaszolták el. Hymbercourt két sugárágyut irányított a kapura, kettőt pedig a résekre, hogy a kirohanást visszaverhesse; ezután visszatért a burgundi sereghez, amelyet nagy rendetlenség közt talált.

Mialatt ugyanis a főcsapat és az utóvéd fokozatosan előrehaladt, a megvert és visszaszorított elővéd hátrálni volt kénytelen, minek következtében a csapatok összetorlódtak. E nagy kavargás közepette szállt le az éjszaka, s hogy a baj még inkább fokozódjék, szakadó eső áztatta fel a talajt, amelyet különben is csatornák szántottak keresztül-kasul. Szinte elképzelhetetlen, mily nagy volt a fejetlenség a burgundiak seregében! Mindenki fedél alá akart menekülni, a sebesültek és a betegek hiába kiáltoztak segítségért.

Ilyen állapotban találta Hymbercourt a sereget, mikor hozzá visszaérkezett, ahol a herceg még ezért is őt okolta, holott ő, mint tudjuk, az elővéd kiszabadításán fáradozott. Végre is megunta a herceg igazságtalan korholását s elég kemény hangon így felelt meg a hercegnek:

- Én azért távoztam a csapatok mellől, hogy az elővédnél rendet teremtsék, a főcsapat pedig az alatt Fenséged vezetése alatt állott. Most azután hogy visszaérkezem: ilyen rendetlenséget találok, és sem elővéd, sem oldal- sem hátrvéd nincsen!

- Hering-hordócskához hasonlítunk! - jegyezte meg Le Glorieux.

A herceget egy lüttichi polgártól elvett falusi lakban helyezték el kíséretével együtt, míg a negyven lovaskatonából álló őrség a közelben ütött tanyát, ahol hamarosan vigan lobogott a tábortűz.

Ettől a falusi laktól kissé balkéz felől, e falusilak és az előváros közt, amely - mint mondtuk - a város kapujával szemközt feküdt, s amelyet a burgundi elővéd csapatai tartottak most már megszállva, állott egy másik villaszerű épület, udvar és kert közepén. Ez volt Lajos király szállása. Itt lakott a kísérete is, míg a skót testőrség egy részét a villához tartozó melléképületekben szállásolták el. A francia sereg többi része katonás rendben táborozott s őrszemeket állított föl.

Dunois és Crawford, néhány régibb katonatiszt és katona segítségével a talaj egyenetlenségét háritották el, hogy a csapatoknak egymással való közlekedését szükség esetén megkönnyítsék. Ebben a nagy munkában nagy hasznát vették Balafre tapasztalatainak és buzgó tevékenységének.

Lajos király szükségét látta annak, hogy szállásán fölkeresse a burgundi herceget s hogy megtudja, micsoda terv alapján készülnek az ostromra s miféle segítséget nyújthat ő a herceg csapatainak. Afféle haditanácsot tartottak hamarjában, s Quentin most elérkezettnek találta az alkalmat, hogy kihallgatást kérjen a két fejedelemtől. Sürgős kérésére legott bebocsájtották a herceg szobájába, ahol azután Lajos király ámulva hallhatta, hogy a márkgróf éjszakának idején kirohanásra készül, még pedig francia zászlók és francia formaruhát viselő katonák

élén. Valószínű azonban, hogy Lajos király nem annyira csodálkozott, mint inkább örült volna, hogyha ezt a hirt a burgundi herceg jelenléte - nélkül hallotta volna. Most már azonban nem tehetett egyebet, csak azt, hogy a herceget a legnagyobb óvatosságra és szigorú intézkedésre hívta föl.

- Szó sincs róla! - felelte a herceg nyugodtan. - Ha ez a terv csakugyan igaz volna, akkor én arról nem a skót testőrség egyik ijásza révén értesülnék.

- Te tudod, hogy mit csinálsz - felelte a király - a következményekért azonban te leszel a felelős! Én a magam részéről tüstént elrendelem, hogy az én katonáim, megkülönböztetés céljából, fehér vállszalagot viseljenek. - Dunois, tüstént add ki a parancsot, - ha kedves rokonomnak nincs ellene kifogása.

- Dehogyan van ellene kifogásom! - felelte a herceg. - Még azt se bánom, ha ezután a francia lovasság - női ruhaujjat visel!

- Az észrevétel talál! - jegyezte meg Le Glorieux. - Mert hiszen a legvitézebb jutalma csakugyan egy - nő lesz.

- Jól beszéltél, fiacskám! - jutalmazta a király az udvari bolond észrevételét. - Jó éjszakát, kedves öcsém, én megyek páncélt öltetni. Hátha bizony még én nyerem el a - grófkisasszony kezét!

- Felség - felelte a herceg elváltozott hangon - akkor bizony önnek hü flamandnak kell lennie!

- Nem lehetek azzá, mikor már az is vagyok! - felelte a király. - Vajjon hogyan bizonyítsam be még másként is, hogy elhidd öcsém?

- Meg tudnám bocsájtani neki a kétszínűséget is - jegyezte meg a herceg, miután a király távozott - csak azt nem, hogy olyan ostobának tart, hogy esküdjéseivel lóvá tehet engem!

Mihelyst Lajos király szállására ért, magához parancsolta Olivér-t, akivel legott összedugta a fejét és bizalmas tárgyalásokba fogott.

- Ez a skót fickó - mondotta a király - keveréke a ravaszságnak és az együgyűségnek. - Pasque-Dieu! Képzeld csak, milyen ostoba volt! Vilmos márkgróf éjszakai támadásának tervét a burgundi herceg jelenlétében jelenti nekem, ahelyett, hogy azt titokban egyedül csak nekem hozta volna tudomásomra. Ez esetben módomban lett volna annak a pártjára állani, akinek akarok!

- Jobb így, Sire! - felelte Olivér. - Mert a kíséret sorában sokan vannak, akik szabályszerű hadüzenet nélkül nem egyeztek volna bele, hogy a burgundi sereget hátba támadjuk, vagy hogy éppen a márkgróffal szövetségre lépünk.

- Igazad van, Olivér! Vannak ilyen bolondok. Nincs más hátra tehát, mint hü szövetségesnek lenni, legalább erre az éjszakára. Eredj, Olivér, add ki a parancsodat, hogy fegyverzetét az éjszaka senki le ne vesse s ha harcra kerül a sor, akkor csak lőjjenek azokra is, akik »France! és Saint Denis« jelszóval jönnek felénk. Én sem vetem le a páncélszíjat. Crawford állítsa ki Quentint az őrvonal legszélsőbb pontjára, közel a városhoz. Hadd élvezze elsőnek előnyeiket annak a kirohanásnak, melynek tervét ő árulta el nekünk. Ha a szerencse kedvez neki: annál jobb reá nézve. Te pedig Galeottit tartsd állandóan szemmel és ügyelj arra, hogy hátul maradjon, biztos helyen. Teljesítsd parancsodat, most pedig - jó éjszakát!

HUSZADIK FEJEZET.

Halálos csönd honolt a Lüttich előtt táborozó seregben. Egy darabig még hallani lehetett a csapataiktól elmaradt katonák jelkiáltását, akik zászlóikat keresték; végül is, a teljesen kimerült, fáradt katonák födél alá akartak jutni s ha ilyen nem jutott, fal tövében vagy védelmet nyújtó egyéb helyen rogytak le és merültek mély álomba, hogy megvárják a reggelt. Azt a reggelt, amelyet nagyon sokan közülük soha többé nem pillantottak meg!... Halálos álomosság nehezedett rájuk s nyomta el őket, kivéve azokat a katonákat, akik őrszolgálatra voltak kirendelve a herceg és a király szállása elé. A halálos fáradtság hatása alól még a nemesi leventék sem tudták kivonni magukat.

Egyedül Quentin Durward volt kivétel. Az a gondolat, hogy azt a jelvényt, amely Vilmos márkgrófot a többi harcostól megkülönbözteti, egyedül ő ismeri s az a remény, hogy ebből a küzdelemből esetleg győztesként fog kikerülni - elűzte szeméről az álomot s megacélozta idegeit és testi erejét.

A legveszélyesebb helyre való kirendelését arra használta föl, hogy a legéberebb figyelemmel szemlélje a körülötte elterülő terepet s minden legkisebb neszre fölfigyelt, amely a látszóan nyugodt és pihenő város felől érkezett hozzá. A város harangjai immár elkongatták a hajnali három órát, de köröskörül még mindig minden csöndes, akár a - sir!

Már-már azt hitte, hogy a támadást reggelre halasztották el a lüttichiek, mikor a város felől valami bizonytalan zsongást és morajlást vélt hallani, mint mikor a megbolygatott méhraj, a kaptárát védelmezvén, zümmögve szállja körül az ellenséget. Hallgatózott... A zaj nem csendesült, de olyan bizonytalan volt, hogy akár a szél zugásának is lehetett volna vélni.

Quentin, mielőtt bizonyosságot nem szerzett a zaj oka felől, nem akart lármát csapni és fölösleges nyugtalanságot kelteni; mikor azonban a zaj egyre erősödött és már az előváros felől is tisztán hallható volt, elérkezettnek látta az időt, hogy nagybátyját, Balafret, aki hátrább egy kis csapat parancsnoka volt, értesitse. Néhány pillanat múlva már Crawford lord is talpon volt, akinek első gondolja is az volt, hogy egy ijászt a király szállására szalasztott, aki azután megvitte a hirt. Ezután kis csapatát Crawford az őrtüz mögé állította, hogy az ellenség elől eltakarja, miközben a zugás egyre közelebb jött. De nini: most a zaj hirtelen elnémult, de azért a nehéz léptek dobogása még mindig hallható volt, amint az elővároshoz közeledett.

- Azok a lusta burgundiak elaludtak az őrhelyeiken, - szólalt meg Crawford. - Eredj csak, Cunningham és rázd föl azokat az ökröket!

- De mindig csak az utóvéd iránt igazodj - sugta utána Quentin, - mert ahogy a léptek után kivehetem, egy csapat ellenség közénk és az előváros közé sompolygott.

- Csak azt szeretném tudni, hogy honnan, merről jönnek felénk? - kérdezte Crawford.

- Én majd előre csuszom s iparkodom kilesni őket, - felelte Quentin.

- Tedd meg, fiam, neked jó a szemed, a füled és erős az akaratod. De jól vigyázz ám, hogy bajod ne essék!

Quentin, a puskáját készen tartva, hasmánt csuszott előre azon a terepen, amelyet már előzően kikémlt az esti derengés alatt. Ekkor azután tisztán láthatta, hogy egy nagy csapat ember közelébe jutott, amely a király szállása és az előváros közt foglalt állást, de ezenkívül egy kisebb csapat jóval előbbre nyomult s ez most már közvetlen közelébe ért. Mikor azok közül néhányat csak csekély lándzsahossz távolság választott el tőle, Quentin belátta, hogy most már ugysem maradhat többé fölfedezetlenül, de visszavonulni sem volt ideje; elkiáltotta tehát magát:

- Qui vive?

- Vive Li... Li - ége! c'est á dire - tette hozzá a hang. - Vive la France!

Quentin nyomban elsütötte a fegyverét s az az ember egyetlen kiáltás után összerogyott, ő maga pedig tüstént hátrafelé menekült a csapat rendetlen tüzelése közben.

- Ezt jól csináltad fiu! - dicsérte meg a lord Quintint. - Ti pedig vonuljatok vissza az udvarba, mert sokkal kevesebben vagyunk, hogysen nyílt mezőn kiállhatnánk velük harcra.

A testőrök sietve vonultak vissza abba a kertbe, melynek villájában a király lakott, aki épp ebben a pillanatban szállt lovára.

- Hová, Felség? - kiáltott utána Crawford. - Legbiztosabban csak köztünk érezheti magát!

- Megyek, sietek a herceghez! - felelte vissza a király. - Hadd győződjék meg ebben a válságos pillanatban a mi hűségünkről, különben a lüttichiek és a burgundiak is rajtunk ütnek egyszerre.

Még csak azt parancsolta meg Dunois grófnak, hogy a francia katonákat vezesse ki a házból, míg Crawford a testőrök és egyéb csapatok parancsnokságát veszi át és marad a kerten belül. Még két sugárgyut állíttatott fel a király s a legsürgősebb utasításait kiadva, elvágatott a herceg szállása felé.

Hogy mindehhez az előkészülethez megfelelő idő állott rendelkezésre, az annak a körülménynek volt köszönhető, hogy Quentin épp ennek a villának a tulajdonosát lőtte le, aki a villa ellen irányuló támadást intézte.

Durward, aki a királyt a herceg szállására kísérte, a herceget roppant fölindult állapotban találta; elannyira, hogy képtelen volt a vezérség feladatát teljesíteni. A lüttichiek több oldalról támadtak, a legnagyobb csapat azonban a szőlők felől nyomult előre csak az általa ismert szűk utakon s rávetette magát a burgundi sereg jobb szárnyára, amely - megdöbbenve hallván a »Vive la France!« kiáltást, vegyesen a: »Liège és Rouge-Sanglier« kiáltásokkal, árulást sejtett a francia szövetségesei részéről, miért is csak nagyon gyöngén védekezett. A herceg tombolt dühében, szidta saját embereit s elrendelte, hogy puskával és ágyuval lőjjenek mindarra, ami francia, akár fekete, akár fehér jelvényt visel is az - célzást téve ezzel Lajos király katonáira.

Ebben a kritikus pillanatban érkezett a helyszínre Quentin, Balafre és még néhány skót íjász kíséretében a - király. Megjelenése természetesen legott helyreállította a bizalmat. Hymbercourt és Grévecoeur legott csapataikhoz siettek, maga a herceg is, mint egyszerű katona, halálmegvetéssel vetette magát a dúló harc kellő közepébe, úgy hogy a minden oldalról elősiető segédc csapatok ujult erővel és nagy lelkesedéssel követték vezéreik példáját. A hatalmas ellentámadás és a hathatós ágyutüz lelohasztotta a lüttichiek harci vágyát.

Lajos király eközben olyan nyugodtan, oly nagy lélekjelenléttel és éleslátással vezette a harcot, - nem keresve, de nem is kerülve a veszedelmeket - hogy maguk a burgundi csapatparancsnokok is készséggel engedelmeskedtek parancsainak.

A harc most érte el a döntő pillanatot. Balfelől az előváros lánggal égett, de még az égő házak között is kétségbeesett küzdelem folyt mindkét részről. A közepen még mindig erősen tartotta magát a francia csapat s noha minden oldalról erős támadást intéztek ellene, a király szállása még mindig érintetlenül állott a lángoló környezet közepette.

A balszárnyon váltakozó szerencsével folyt a küzdelem. Immár három rettenetes óra óta tart a harc még mindig nem lankadó elkeseredettséggel. Végre fölvirradt az annyira óhajtott reggel, amikor az ellenség támadása a jobbszárny felől és középpütt immár gyöngülni kezdett, s a király szállása felől több ágyusortüz hangzott föl.

- Föl, hiveim! - kiáltotta a király, maga mellé véve Balafret és Quentin, mikor azokat a lövéseket meghallotta. - Kaptak egy pár sortüzet, a villa meg van mentve! Menjetekek és mondjátok meg Dunois grófnak, hogy nyomuljon közelebb a városhoz és csak annyi katonát hagyjon vissza, amennyi a ház védelmére szükséges, ő pedig csapatával támadja meg azokat az önféjű lüttichieket és vágja el előlük az utat, amelyen át azok a városból folyton segítséget kapnak.

Balafre és Quentin egy szempillantás alatt közvetítették a király parancsát, amit Dunois és Crawford, akik eddig csak a ház védelmére szoritkozván, már szinte unták a tétlenséget, örömmel fogadtak és teljesítettek. Körülbelül száz francia nemesből és a hozzá tartozó apródokból és segédszemélyzetből álló csapat élén haladt Dunois és Crawford a sebesültektől és halottaktól ellepett sík mezőn keresztül egészen a lüttichiek oldaláig, akik a burgundiak ellen oly ádáz támadásokat intéztek. A reggeli világosságnál most már tisztán látható volt, mint nyomul ki az ellenség még mindig a város falai közül.

- Szent Isten! - szólt az öreg Crawford Dunois grófhoz. - Ha azt nem tudnám, hogy te mellettem vagy, azt hinném, hogy azok közt a rablók közt vagy, kelevézzel vezetve őket - mindössze azzal a különbséggel, hogy ha az ott ni, csakugyan te vagy, akkor te most sokkal kövérebb vagy, mint máskor. Bizonyos vagy te abban, hogy nincs hasonmásod, mint ahogyan a flamandok mondják?

- Hasonmásom? - felelte Dunois. - Nekem arról nincs tudomásom, csak azt tudom, hogy az a gazember, aki az én cimereket viseli a sisakján és a pajzsán, ezért a vakmerő szemtelenségért az életével fog lakolni!

- Mylord, mindenre, ami szent, kérem, engedje át nekem a bosszút! - mondotta lelkesülten Quentin.

- Neked, te ifju ember? - felelte Dunois. - Szerény a kérés, fiam! Nem! Az ilyen ügyeket az ember személyesen szokta elintézni! - majd hátrafordulva a nyergében, katonái felé szólt: - Francia nemesek! Harcvonalba! Lándzsákat előre feszítsd! És vágjátok le rakásra ott, azokat a lüttichi disznókat s azokat az Ardennek vadkanjait, akik a mi cimereinket bitorolják!

A francia lovasok lelkes üdvivalgással fogadták a parancsot s harcvonalba fölfelődve, Dunois gróffal a középben, vágatva rohantak az ellenségre. Csakhogy azok sem ijedtek ám meg! Néhány parancsnok kivételével, akik lovon ültek, a tekintélyes csapat csupa gyalogosból állott; az első hadisor emberei féltérde ereszkedve, a lándzsát a lábukhoz támasztották, a második sor az első sor fölött áthajolva, a harmadik sor pedig ezek feje fölött feszítette előre a lándzsát. A lovascapat bennük olyan tüskés ellentállásra talált, mint amilyennel a süin fogadja támadóját. Csak kevés franciának sikerült ezt a tüskés falat áttörni: e kevesek közt volt Dunois is, aki a lovát a kritikus pillanatban megsarkantyuzva, a nemes állat tizenkét láb magas ugrással keresztültörte magát s Dunois már a másik pillanatban rárohant a cimereket bitorló harcosra. Legnagyobb csodálkozására, maga mellett pillantotta meg Quentin is, aki vele egy sorban harcolt. Dunois még javában verekedett azzal a harcosal, aki az ő cimereket viselte, s aki alighanem a csapat egyik vezére lehetett, mikor Dunois kis távolságban, a vadkanfej-jelvény mellett megpillantotta az orleánsi herceg cimereket is.

- Te fiam, méltó vagy arra, hogy az orleánsi herceg cimereket bitorlásáért bosszút állj! - kiáltott oda Dunois Quentinnek. - Hej, Balafre! Segíts az öcsédnek, és ne avatkozzál Dunois vadkan-vadászatába!

Quentin örömmel fogadta ezt a parancsot, csakhogy ebben a pillanatban az az oszlop, amelynek Vilmos márkgróf éppen a segítségére sietett - amiben azonban őt Dunois támadása megakadályozta - az éjszaka kivivott összes előnyeiket és sikerét elvesztette. A burgundiak ugyanis a napfény mellett áttekintést szerezhetek a harcmezőn s most már a katonai fegyelem

kezdte éreztetni a hatását. A lüttichiek sorai felbomlottak s az emberek rendetlen futásban menekültek, ki merre látott, a város felé, ahonnan az éjszaka kirohantak.

Quentin egy pillanatra sem vesztette el szeme elől azt a cimerbitorlót, aki most néhány ügyes landsknecht segítségével rendet akart teremteni a fejetlen kavarodás közepette. Már épp az egyik rés elé értek, mikor Vilmos márkgrófnak, - mert hiszen ő volt az, aki az orleánsi herceg cimerét viselte! - egy pillanatra sikerült megállítani üldözőit. Rettentő buzogányt forgatott kezében, amellyel ugyszólván mindent és mindenkit leverte s amely már csupamerő vér volt. De nemcsak a buzogánya, hanem a pajzsa is annyira véres volt, hogy az orleánsi herceg lilios cimerét nem lehetett megkülönböztetni rajta.

Quentinnek nem volt nehéz elérnie azt, hogy a márkgróft párviadalra hívja ki. Quentin, aki belátta, hogy az egész győzelem attól függ, hogy ezt a vezért le tudja-e győzni vagy sem: lovával hirtelen a réshez ugratott, ott leugrott róla s fölállva a csonka falra, várta be az Ardennek rémét páros kardviadalra.

Vilmos márkgróf, aki Quentin szándékát felismerte, fölemelt buzogánnyal rohant feléje; ebben a pillanatban azonban iszonyu diadalordítás reszkettette meg a levegőt, amit nyomban vad, ijedt kiáltások követtek. Az történt, hogy a burgundiaknak a város egy másik pontján át sikerült benyomulniok s a lüttichieket hátra támadva, rettentő pusztítást vinni végbe köztük. Vilmos márkgróf, hangjával és kürtjébe fujva, maga köré gyűjtve mindenre elszánt embereit, igyekezett a városban visszavonulni, onnan pedig a Maas-folyó tulsó partjára átjutni. És az ő hű embereinek védelme mellett alighanem sikerült volna is egérutat nyernie, ha Quentin és Balafré, néhány hű bajtársa kíséretében, utját nem állják. Menekülés közben gyakori össze-csapás volt köztük, amikor is Quentin egyedül a márkgróft kereste, hogy párbajra kényszerítse, a márkgróf azonban következetesen kitért előle. Ezalatt a városban nagy volt a zűrzavar s a menekülők ijedt sikoltozása töltötte be az uccákat és a tereket.

Abban a pillanatban, amikor a márkgróf egy kis kápolna ajtaja elé érkezett, hangzott fel mögötte a kiáltás:

- Franciaország! Burgundia!

Az ostromló burgundiaiak ugyanis az ut tulsó végéről nyomultak erre felé, s így a márkgróf visszavonulásának utját elvágták.

- Konrád! - kiáltotta a márkgróf egyik társának - Szedd össze embereidet és iparkodjál magadnak utat törni, ha tudsz! Nekem végem van! De azért van még annyi erőm, hogy néhányat ezek közül a skót csavargók közül a másvilágra küldjék magam előtt!

A hadnagy embereivel eltávozott, de visszamaradt közülök hat legjobb vitéz, hogy életre-halálra kitarson a gazdája mellett. Szembehelyezkedtek a skótokkal, akik nem sokkal többen lehettek.

- Sanglier! Sanglier! Holla! ti skót nemesek! - kiáltozta egyre a márkgróf, miközben rettentő buzogányát forgatta feje fölött. Ki akarja elfogni a »szakállas vadkant?« Kinek kell a feje? - Hej te fickó, ugy látom, neked van a legnagyobb kedved! De hogyha viselni akarod a koronát, előbb meg kell ám szerezni azt, hej!

Alig hangzottak el ezek a fenyegető szavak, a márkgróf iszonyu dühvel rohant Quentinre s buzogányát feje fölött megforgatva, rettentő erővel csapott feléje. Quentin azonban, aki a márkgróf minden mozdulatát figyelte, ügyesen kerülte ki a csapást, amely, ha eltalálja, okvetetlenül halálos lett volna.

Most már azután egymásra rohant a két ellenfél, mint a farkas meg a farkaskutya, míg társaik mindkét részről tétlen szemlélői voltak a viadalnak. Balafre nem féltette az öccsét s ebben a hitében nem is csalatkozott.

Mig a márkgrof roppant buzogányával hadonászott vakon maga körül, azalatt a fürge Quentin, ha halkabb is, de nem veszélytelenebb fegyverrel támadta őt - a kardjával. Sikerült is több izben megsebeznie a roppant erejű embert, aki immár szemmeláthatóan kifáradt, körülötte pedig már csupamerő vér volt a föld. De azért még nem volt ám kétségtelen Quentin győzelme, mert a márkgrof végső kétségbeesésében még mindig veszedelmes ellenfél volt!

Ebben a pillanatban hirtelen egy női hang sikoltott föl Quentin mögött:

- Segítség! Segítség! A Szent Szüzre kérem, segítsenek!

Quentin ijedten tekintett széjjel s ekkor megpillantotta Pavillon Gertrudot, akit egy francia katona erőszakkal vonszolt maga után. A szomszéd kápolnában ugyanis a lüttichi asszonyok és lányok találtak menedéket, ide tört be az a katona s innen hurcolta el Gertrudot.

- Várj meg! Mindjárt visszajövök! - mondotta Quentin a márkgrofnak s elrohant, hogy megmentse jóttevőjét.

- Egy pillanatig se várok! - kiáltotta a márkgrof és már visszavonulni készült örömeiben, hogy veszedelmes ellenfelétől megszabadult.

- Itt vagyok én helyette! - állott most elő Balafre büszkén. - Nem türom, hogy az öcsémet sértegecsék!

És e szavak után Balafre már ki is huzta pompás kardját.

Ezalatt Quentin kiszabadította Gertrudot a katona kezéből, ami pedig nem volt könnyü munka, mert annak társai is voltak, úgy, hogy Quentin is kénytelen volt néhány skót ijaszt segítségül hívni. Mikor azután Gertrudot kiszabadította, Quentin ismét vissza akart rohanni a márkgrofhöz, de Gertrud eléje állott és esdeklő hangon így szolt:

- Édesanyja emlékére kérem, ne hagyjon itt az ucca közepén, hanem kísérjen haza a házunkig, ahol ön is, meg Izabella kisasszony is menedéket találtak.

A szivfacsaró fájdalommal elmondott kéréseknek Quentin nem birt ellentállni s noha tudta, hogy ezáltal a küzdelem árán remélt boldogságról immár le kell mondanía: követte Gertrudot a házunkig, ahová éppen még jókor érkezett, hogy a szindikust a katonák dühétől megvédelmezhesse.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Ezalatt a király és a burgundi herceg lóháton bevonultak az elfoglalt városba. Mindketten teljes fegyverzetet viseltek és a herceg páncélja teljesen véres volt. Nyomban kiadták a parancsot, hogy a fosztogatást megakadályozzák és hogy a katonákat sorakoztassák. Majd a nagytemplomba mentek, részint azért, hogy az odamenekült előkelő polgárokat kiszabadítsák, részint azért, hogy maguk is misét hallgassanak, mely után haditanácsot szándékoztak tartani.

Crawford lord szintén a csapatának sorakoztatásával volt elfoglalva, miközben az egyik ucca sarkán Balafreba ütközött, aki kényelmesen lépdelt a folyó felé, egy véres emberfejet tartva hajánál fogva a kezében.

- Hej, Lajos öcsém! - kiáltott rá a lord. - Mit csinálsz azzal a csalétekkal?

- Ez itt mindaz, ami megmaradt abból a jófalatból, amit az unokaöcsém szemelt ki magának s amit kis hijja, hogy le nem nyelt, - felelte Balafre. - Én csak az utolsó simításokat végeztem a munkáján. A másvilágra küldtem a fickót s az engem arra kért, hogy a fejét hajítsam a folyóba. Az emberek olyan különösök, mikor a zörgő csontváz értük jön és őket táncra hívja...

- Tehát a Maasba akarod dobni? - kérdezte Crawford, aki most figyelmesebben nézte meg a levágott fejet.

- Hát csak meg kell tennem a haldokló utolsó kívánságát, mert azt mondják, hogy aki annak nem tesz eleget, a halott visszajár hozzá kísérteni. Már pedig én szeretek ám jól aludni.

- Csak most veszem észre, hogy nem ez itt a fontos! - mondotta Crawford elkomolyodva. - Ez a fej itt sokkal többet jelent, mint amit te mondtál róla. Gyere velem és egy szót se szólj senkinek!

- Hát ha éppen az kell, hát azt se bánom! - felelte Balafre. - Én nem ígértem meg neki, mert a fejét hamarabb levágtam a törzsről, mielőtt a nyelve megszűnt volna mozogni és mert én életében sem ijedtem meg tőle, annál kevésbbé félek most, mikor már halott. Különb is az én derék kis komám, a saint-martini barát, majd kisegít egy kis hordó szenteltvízzel!

A nagytemplomban ezalatt véget ért a mise, s a városban is úgy ahogy visszatért a rend és a nyugalom. Lajos király és a burgundi herceg kíséretük élén a szállásukra mentek, hogy azokat, akik a harc folyamán kitüntették magukat, meghallgassák. Elsőknek azokat hallgatták ki, akik Croye Izabella kisasszony kezéért és vagyonaért versengtek; ki öli meg a szakállas vadkant, a püspök gyilkosát! Bizony sokan csalódtak, mert a fölmutatott tárgyokról, amelyek állítóan Vilmos márkgróféi lehettek, kiderült, hogy biz azok máséi voltak. Crévecoeur valami vadkanbőrt mutatott föl, amelyet állítóan a márkgróf viselt; Dunois viszont egy kettévágott pajzsot szerzett az ütközetben, amelyen a márkgróf cimere volt látható. Kiderült azután, hogy a sok burgundi és francia vitéz irgalom nélkül lekasabolta azt a szerencsétlen ellenséget, akiben a keresett márkgróft sejtette.

A burgundi herceg szinte már örült magában, hogy a sebtében tett ígérete mégse kerül beváltásra, mikor megjelent előtte Crawford, kezénél fogva maga után vonva Balafret.

- Félre urak! - szólalt meg az öreg lord. - Nem ti, hanem az ölte meg a »szakállas vadkant!«, aki föl tudja mutatni az agyaráit.

E szavak után a lord a levágott fejet a földre dobta, amelyben most már mindenki a márkgróf fejére ismert. És csakugyan: most tűnt csak fel igazán, mily nagy volt a hasonlatosság e fej és ama vadállat feje közt, amelytől a márkgróf a nevét kapta.

- Crawford! - szólalt meg a király, miután a herceg mély hallgatásba merült. - Én azt hiszem, hogy valamelyik skót ijászom nyeri meg a díjat.

- Lesley Lajos, Sire! - felelte a lord - az ugynevezett: Balafré!
- De nemesi származásu-e? - szólalt meg a herceg. - Különben a díjat nem kaphatja meg.
- Darabos, bárdolatlan ember, de családja volt olyan jóhirű és nemes, mint akármelyik francia vagy burgundi nemes családja! - felelte a lord, végignézve ezen a hatalmas termetű, nehézkes mozgású emberen.
- Akkor hát nem tehetünk róla, - mondotta a herceg - Burgundiának legszebb és leggazdagabb leánya egy bárdolatlan, darabos zsoldosnak lesz a felesége, vagy a zárdába vonul. Pedig egyetlen sarja a családnak. Kissé elhamarkodva tettem meg ígéretemet.
- Megálljunk csak, urak! - kiáltott föl most Crawford lord. - Talán még minden jóra fordulhat. Hallgassuk csak meg, mit akar mondani Balafré! Beszélj hát Lajos - vagy az ördög vigyen el innen!

A harcedzett vén katona, aki a harcmezőn olyan bátran nézett szembe a halállal, most szinte megijedt és tétovázott, mint valami iskolásgyermek, mikor a fényes és előkelő gyülekezeten széttétekintett. Esetlenségében valóban szánalmas alak volt, mikor sok próbálgatás után mindössze csak azt tudta kinyögni, hogy:

- Megmondotta nekem Saunders Souplejaw... Itt azután megakadt.
- Felsőged és a Fenséges herceg engedelmével - szólalt meg ekkor Crawford - majd én beszélek öreg honfitársam helyett. - Azt akarta mondani, hogy egy hazai jövőmondó megmondotta neki, hogy a szerencsését házasság révén fogja megalapítani. No dehát ő, mint látni is méltóztatik, nem házasságra termett. Különben is egészen más az ő izlése, mint a fényes palota, így hát elfogadta az én tanácsomat és a neki járó jutalmat ezennel átengedi annak, aki a szakállas vadkant tulajdonképpen fölhajtotta s aki különben az ő unokaöccse anyai részről.
- Én pedig kezességet vállalok az ifju bátorságáért és hűségéért! - mondotta Lajos király, aki szinte magánkívül volt örömeben, hogy ezt a nagyszerű jutalmat egy olyan ember nyerte el, akire neki befolyása van. Az ő okossága és ébersége nélkül mindnyájan itt pusztultunk volna. Ő volt az, aki nekünk az éjszakai támadás tervét leleplezte.
- Akkor hát én elégtétellel tartozom neki, amiért az ő jelentésének hitelességében kételkedtem, - jegyezte meg a herceg.
- Én pedig férfias bátorságát igazolom, aki mesterileg tud bánni a karddal, - mondotta Dunois.
- Hanem, - szólt most közbe Crévecoeur - azért, mert a nagybátyja afféle kisnemes: az unokaöccs még nem szükségképpen az!
- Ő a Durward-nemzetségből származik, - felelte Crawford - és egyik leszármazottja annak az Allan Durwardnak, aki egykor Skócia primása volt.
- Hogyha ez az ifju azonos Quentin Durward apróddal: akkor nekem nincs észrevételem ellene, - mondotta Crévecoeur. - Fortuna Istenasszony oly nyilvánvalóan fogta pártját, hogy én ezzel a szeszélyes hölgygel nem akarok perbe szállni.
- Most még csak az van hátra, - tette hozzá Károly herceg elgondolkodva - vizsgáljuk meg azt is, vajjon az egész kalandhoz mit szól maga a szép hölgy!
- Ejh, Fenség, - felelte Crévecoeur mosolyogva - minden okom megvan, hogy azt higgyem: Izabella grófkisasszony ezuttal nagyobb engedelmességet és hódolatot fog tanusítani Fenséged akaratával szemben, mint tette eddig. De miért sajnálnám én ettől az ifjutól a szerencsését? Mindebből az a tanulság, hogy okosság, kitartás és bátorság juttatta őt gazdagsághoz, ranghoz és - szép feleséghez!

(Vége.)